

Vasile Motocea

Sânicolaul Mic
așezarea cu cinci cimitire

Editor: Ioan Matiuț

© Editura MIRADOR

Editura MIRADOR
acreditată CNCSIS cod 339

ISBN

Vasile Motocea

**Sânicolaul Mic
așezarea cu cinci cimitire**

Ediția a II-a

**Arad
2012**

CUVÂNT ÎNAINTE la ediția precedentă

Cred că Domnul Vasile Motocea, autorul lucrării de față, este primul care s-a încumetat - și cu destulă competență - să prezinte Sânicolaul-Mic din punct de vedere monografic în Așezarea cu cinci cimitire, mai cu seamă că, datorită poziției geografice a acestei așezări, este extrem de săracă în acte și documente cu caracter istoric.

Parcurgând lucrarea de față, ușor ne putem da seama de titanica muncă depusă de autor pentru prezentarea și individualizarea localității pe care o prezintă.

Monografia este împărțită în capitole bine reliefate, în care, pe lângă o documentație profundă, autorul folosește un limbaj încununat cu expresii ușor accesibile tuturor categoriilor de cititori.

Domnul Motocea pune un accent deosebit pe trecutul istoric al Sânicolaului-Mic și integrarea locuitorilor săi în tumultul tuturor evenimentelor regionale de-a lungul frământatei noastre istorii, ajungând uneori până la detaliu.

Cu măiestrie și pricepere, autorul îl face pe cititor să poată deosebi cu ușurință obiceiurile tradiționale locale de cele generale sau împrumutate cu ocazia diferitelor evenimente socio-administrative de-a lungul vremurilor la care, direct sau indirect, au participat localnicii, cum ar fi: comerțul, activități edilitare, cazine, petreceri, muncile agricole, cumetriile etc.

Capitolele cu cea mai largă dezvoltare și pe care autorul, cu

măiestrie și talent, a pus accentul, sunt cele legate mai ales de trecutul istoric, descris pe larg, pentru a ne da seama de locul și aportul locuitorilor acestei așezări rurale, constituind astfel o cărămidă la temelia sau o țiglă la acoperișul individualizării națiunii noastre.

Nu mai prejos este prezentat în Așezarea cu cinci cimitire capitolul legat de biserica ortodoxă, biserică ce cu prisosință, ca peste tot în țara noastră, a contribuit la păstrarea neîntinată a spiritualității naționale. Tot din lucrarea Domnului Vasile Motocea mai desprindem și aportul laic ce l-a avut biserica în ceea ce privește implicarea ei în educarea locuitorilor prin sfaturi cu caracter gospodăresc, igienic și mai ales la răspândirea științei de carte în rândul copiilor sau al tinerilor.

Alt capitol căruia autorul îi dedică o profundă documentare este cel consacrat școlii, această instituție care are menirea luminării minților oamenilor și, cum se poate constata din lucrare, locuitorii din Sânicolaul-Mic i-au acordat o deosebită atenție.

Mai sunt tratate cu meticulozitate și discernământ, în diferite capitole, activitățile economico-gospodărești ale locuitorilor, aspecte din viața cotidiană, fără a lăsa pe din afară obiceiurile tradiționale, individuale, dar mai ales colective, legate de diferite ocazii și din care se poate deduce participarea cu interes a sânicolăușenilor. Autorul nu uită nici expresiile, proverbele, cimiliturile, glumele și vorbele de duh care înfrumusețează și, de ce nu, fac viața mai suportabilă.

Autorul acestei lucrări a acumulat în decursul anilor o bogată experiență gazetărească.

Încă din anii tinereții a scris în presa locală și centrală interesante și la obiect articole și reportaje, unele însoțite de imagini fotografice, numărul lor depășind cifra de trei sute.

Îmi amintesc cu plăcere de câteva: Izvorul blestemat, în care autorul protestează cu argumente convingătoare împotriva amplasării gropii de gunoi a orașului în apropierea vetrei satului.

Semnele iadului au apărut la Sânicolaul-Mic, în care autorul arată starea de degradare, mai ales în ultimii ani, în care a ajuns cartierul.

Marinarii de pe Mureș, un frumos reportaj despre prima stație plutitoare de pompare a apei din Mureș pentru irigații pe o suprafață de peste 2.000 de hectare, canalul magistral trecând prin hotarul localității.

Stația plutitoare era deservită de marinari.

De remarcat faptul că întreg sistemul de la stația de pompare asigură apa necesară culturilor agricole începând de la stație, care se află în apropierea comunei Fântânele și până în hotarul comunei Vinga.

O mică parte din articolele sale se pot vedea și în cuprinsul lucrării de față.

Mi-aș permite să concluzionez că monografia Domnului Vasile Motocea este însă departe de a fi încheiată și terminată. Ea constituie doar temelia unei astfel de lucrări. Este, stimate cititor, un imbold pentru alții care ar dori să continue sau să dezvolte anumite pasaje ale lucrării prin documentări mai ample și mai profunde. Sper ca și autorul să-mi împărtășească părerea.

Sunt convins că oricine o citește, locuitorii mai ales, vor avea o lectură plăcută, iar pentru unii ea va reprezenta un document de bază în studiul sociologic local.

În încheiere aș mai adăuga faptul că lucrarea de față poate constitui un excelent ghid și mijloc de documentare și pentru autorii altor lucrări similare sau de altă natură, mai ales capitolul despre trecutul istoric al regiunii Aradului sau despre calamitățile naturale ce s-au abătut de-a lungul timpurilor în partea de vest a țării noastre, evenimente descrise pe larg în „Așezarea cu cinci cimitire” a Domnului Vasile Motocea.

Sânicolaul-Mic, 21 martie 2000

Prof. Traian Lepăduș

„Orice perioadă istorică are două fețe, una săracă și cam ridicolă, întoarsă spre calendarul epocii. Cealaltă, măreață, eficace, serioasă, privind spre cel al eternității.”

George Sand

PROLOGOSUL AUTORULUI

O bună parte din parcursul unei zile umbra falnicului tei secular se întindea peste casa satului, fosta primărie.

În această clădire, construită după model local cu mult mai devreme de începutul secolului trecut, se aflau birourile comunale, aici se afla birăul și salgăbirăul, notariul și jindarii, fiscalul și încasatorul. Tot în această clădire, care se întindea spre partea din curte, mai erau agronomul și veterinarul. În clădirea alăturată se aflau pompierii voluntari. Primăria se îngrijea și de activitatea boactărilor de zi și de noapte, a drumarilor. Dubașul satului își primea simbria tot de la primărie, la fel și hornarii. În comună se mai găseau mereu la datorie, zi și noapte, un medic, un farmacist și, într-o anumită perioadă, erau chiar două moașe comunale, pentru că se dovedise că numai una nu putea face față chemărilor.

Legătura cu lumea exterioară se făcea cu multă grijă și atenție de către oficiul poștal și poștaș. Peste drum de primărie se afla casa medicului comunal, o casă lungă cu multe geamuri la stradă, în curtea casei era o clădire separată unde medicul făcea consultații și tratamente. Parcă și acum văd pe peretele acestui cabinet un tablou sinistru, care înfățișa moartea în chip de schelet cu coasa în mâini. Când lumina se stinge pentru ca la oglindă să se vadă toate măruntaiele corpului, pe retină îți stăruia imaginea acestui tablou.

Pentru localnici, drumul până la hotar, care era întreținut de tot satul prin tot felul de contribuții, era îngrijit cu multă atenție de

către drumari. De o parte și de alta, drumul avea șiruri de pomi pe toată lungimea lui. Locuitorii comunei, în mare majoritate țărani, considerau drumul ca pe un adevărat bulevard. În apropierea primăriei se găsea unul din mai multele birturi, cafenele, restaurante, care erau în comună. Localnicii denumiseră acest birt „La poale albe”, era denumit așa pentru că birtășița, o femeie zdravănă, întotdeauna frumos îmbrăcată și apretată, avea poale albe cu dantelă care se cam vedeau de sub fustele largi țărănești.

Se întâmpla ca din când în când câte un mușteriu aburit să aibă chef de răsmeriță și pentru această situație sau pentru oricare alta care se întâmpla în sat și care se dovedea că a încălcat ordinea și buna rânduială, în curtea primăriei se găseau încăperi anume pregătite, unde, pentru câteva ceasuri, uneori o zi sau două, erau încuiați făptașii, care, pe lângă tratamentul pe care îl primeau după gravitatea faptelor, care nu era prea comod, trebuiau să-l sufere și pe acela, care era mai dureros, rușinea care trebuia suportată pentru că li se ducea vestea în tot satul. O bună rânduială era și pentru tinerii care în orice împrejurare trebuiau să-și arate respectul față de cei vârstnici, orice smântă era cunoscută și muștrată pe loc, uneori chiar de către preotul satului. Rare erau cazurile când un localnic era dus la „Bulău” (închisoarea mare a orașului). De buna ordine și rânduială erau mai mulți factori care se simțeau responsabili.

În descrierea a ceea ce a fost așezarea, comuna, cartierul Sânicolaul-Mic, am avut mare nevoie de cuvântul „era”, nu numai pentru sucesiunea evenimentelor care s-au petrecut în timpuri trecute, dar și pentru faptul că între cuvintele „era” și „este” sunt, după opinia mea, mai multe diferențe decât asemănări.

Bătrânii, bătrâni ai satului care se știu viețuitori ai așezării Sânicolaului-Mic unii chiar de la începutul secolului trecut, bătrâni care se pot număra pe degetele unei mâini, spun că imaginea fostei lor comune până în anii ‘50 arată în prezent ca o oglindă aburită. Poate și de aceea, pentru a vedea adevărata imagine a acestei așezări, parcă simți nevoia de a face ceva. E tocmai ce am îndrăznit să fac de mai multă vreme.

Pe lângă faptul că vreme îndelungată am cotrobăit prin documente istorice aflate la Arhivele Naționale din Arad, prin documentele aflate la Muzeul Județean Arad, am stat de vorbă cu bătrânii satului. Era o seară liniștită de iarnă, pe la începutul anilor '80. Șirul sărbătorilor de iarnă trecuseră una după alta, cu alaiul lor încărcat de tradiții și obiceiuri. Pentru bătrânii satului, „goarna” a sunat din nou. De data aceasta, nu pentru a participa la vreo bătaie sau asalt, cum se întâmplase de multe ori în viața lor. Erau chemați pentru a-și depăna amintirile. Mulți dintre ei se arătau încântați de faptul că mai sunt băgați în seamă. De multă vreme, unii chiar de pe la sfârșitul celei de-a doua bătaii mondiale, nu mai auziseră la colț de stradă bătând duba. Se anunța scurt: bătrânii satului sunt invitați la casa culturală. Vor aduce cu ei străicuța, mai mică sau mai mare, cu amintirile vieții lor, dacă pot aduce și dovezi scrise, fotografii sau orice alte documente despre trecutul acestei așezări.

Era o plăcere să-i asculți cum povesteau cu multe amănunte despre pățaniile vieții. Unii participaseră la ambele bătaii mondiale, pe aproape toate fronturile, alții parcă despre ororile războaielor nici nu mai vroiau să-și amintească.

Idea și mobilul acestei întâlniri era de a aduna cât mai multe fapte și dovezi despre trecutul cât mai îndepărtat al acestei așezări, și ea s-a născut în acea seară liniștită de iarnă când un bătrânel de pe strada Frumoasă, invalid de război, spunea că orice ar face nu-și mai poate aminti numărul morților și mutilaților căzuți pe câmpul de luptă pe care i-a văzut și lângă care, în multe împrejurări, sfârșit de oboseală și uneori de foame, era nevoit să se odihnească. Iar când a venit acasă nu a scăpat de imaginea unor morminte.

Pentru că la căsuța unde locuia trebuiau făcute unele reparații, avea nevoie de var stins.

Începuse să sape o groapă pentru stins varul aproape de casă, când, la o adâncime de peste un metru, găsește un mormânt. Abandonează săpătura și sapă în apropiere altă groapă. La aceeași adâncime, descoperă un alt mormânt, în aceeași linie. Nu a mai făcut

săpături, dar vorbele bătrânului s-au adevărit câteva luni mai târziu, când, în vara anului 1981, pe strada Frumoasă, cât și aproape pe toate străzile, s-a introdus apa potabilă.

Cu ocazia săpăturilor mecanice, în aceeași zonă, pe o întindere apreciabilă, s-au găsit morminte, unul lângă altul, perfect aliniate.

Era să se descopere cel de-al patrulea cimitir al așezării, despre care nimeni nu știa nimic. La puțină vreme după acea descoperire, au început lucrările de amplasare a unei conducte magistrale de gaz metan, în partea joasă a cartierului, în lunca inundabilă a Mureșului, denumită de localnici Hada-Mică, în apropiere de firul de apă numit Țiganca. Săpăturile efectuate, cât și brăzdările unor pluguri grele, au scos la iveală pe o suprafață în întinsă resturi de morminte, fragmente din cruci îmbinate cu cuie din lemn, oseminte, semne că acolo a existat un cimitir, era al cincilea cimitir al așezării. De aici concluzia că în perimetrul acestei așezări, în decursul vremii, s-au întâmplat multe evenimente și că aici nu s-a cercetat cât s-ar fi descoperit, iar ce s-a descoperit a fost cu totul întâmplător.

Cine poate ști oare câte evenimente tragice, momente de restriște, nu s-au abătut în decursul timpului peste această așezare aparent anonimă, un spațiu unde parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Îndrăzneala de a așeza piatra de temelie la baza de început a unei lucrări cu caracter monografic nu a fost lipsită de greutate, uneori neașteptate, și chiar de niște obstacole care păreau de nedepășit.

Așezarea Sânicolaul-Mic nu are pe plan local nici un fel de documente care să-i ateste existența. La Arhivele Statului Arad, în marea lor majoritate, documentele istorice sunt în limbi străine. Multe date și evenimente au fost reținute din bogata colecție de cărți aflate la Biblioteca Județeană, la Biblioteca Muzeului Județean și chiar expunate din cadrul muzeului, la arhiva bisericii ortodoxe din cartier și la cea catolică din Aradul-Nou. Căutând prin documentele vremii, am găsit o apreciere care mi-a reținut atenția

în mod deosebit. În apropierea unui mare și bogat oraș din vestul țării, se găsește una dintre comunele cele mai bine organizate, cu obiceiuri și tradiții îndelung perpetuate și respectate, cu oameni harnici, credincioși și buni gospodari.

Numai simplele povestiri, care adesea spun prea puțin față de câte am dori să știm, nu pot constitui o bază certă cât mai aproape de realitate.

Încă de pe la începutul anilor '80 am adunat date și dovezi, care, puse cap la cap, să lege șirul evenimentelor unele de altele, pentru a putea deschide o fereastră spre acele timpuri.

Am dorit să fac săpături cât mai adânci în trecutul acestei așezări, pentru a scoate la suprafață adevărata imagine a așezării, cu convingerea că multe taine nebănuite se ascund în măruntaiele pământului, așezarea fiind socotită ca un culoar de trecere dinspre partea de nord a legendarului râu Mureș spre sudul Banatului, fiind, de fapt, în zona noastră, prima comună din Banat.

Așa cum vom vedea pe parcursul lucrării, multe bătălii au avut loc chiar aici, pe aceste câmpii întinse, mai ales între cele două imperii, cel Habsburgic, la nord, și cel otoman, la sud de râu.

Una dintre trecători, care cuprinde suprafața de teren dintre actuala Fabrică de cărămidă și podul feroviar, s-ar putea numi *Trecătoarea însângerată*. Aici a fost așezat și unul dintre principalele cantonamente ale grănicerilor de pe Mureș.

Lucrarea de față, pe care am dorit să o intitulez: *Sânicolaul-Mic, așezarea cu cinci cimitire*, este menită să adauge un plus de informație la ceea ce se cunoștea până în prezent. Întrebați, bătrânii satului, printre care și Sava Dănilă, născut în 1912, nu știa că pe suprafața de aproape 200 de hectare, cât are actualul cartier, se află cinci cimitire.

Multă vreme, localitatea a fost denumită Szent-Miklos, adică localitatea Sfântul Nicolae. E posibil ca denumirea localității să aibă legătură cu cea a hramului fostei biserici din lemn, până în anul 1804, și care se găsea în apropierea actualei biserici, având hramul Sfântul Nicolae. Pe o bună parte din suprafața acestui

Cei doi monografi ai cartierului Sanicolaul Mic

cartier, casele sunt construite peste morminte. O mare grijă am avut ca toate strădaniile și preocupările mele din această perioadă să fie percepute și înțelese, mai ales de către localnicii băștinași, în sensul că nu am intenția de a satisface un orgoliu personal al unui venit chiar și cu cincizeci de ani în urmă și mai ales fără nici un fel de ambiții de a-i căuta la rădăcină. În firea mea nu există asemenea orgolii, ci doar dorința sinceră și un sentiment lăuntric deosebit, poate și de atunci când, pentru scurtă vreme, m-am ocupat cu toată puterea de gospodărirea acestui cartier în calitate de deputat, cu dorința de a lăsa în urma mea dacă se poate cât mai multe mărturii la îndemâna celor care vor veni despre cei care au fost pe aceste locuri. Cu mulți ani în urmă, auzisem o frumoasă predică plină de semnificații ținută de părintele protopop Traian Gavrilă, apreciatul paroh al bisericii, care spunea:

„Bucuria inimii nu intervine la cei care își urmăresc numai propriile interese, ea intervine în viața aceluia care se pun cu tot ceea ce pot în slujba altora.

Fiecare zi în care nu ai făcut nimic bun pentru semenii tăi poți să o socotești o zi pierdută. Fericirea nu poate fi obținută prin agățarea cu orice preț de averea proprie, pentru că cu cât o persoană este mai posesivă, cu atât este mai nemulțumită și chiar nefecicită, de aceea eu cred cu convingere că dacă răspândești, aduni, dacă dăruiești, ai.”

Am reținut cu multă atenție predica, constatând că uneori și în comunitatea noastră, mai ales unele persoane în vârstă, nu-și puteau închipui cum o persoană venită din altă parte a țării să se apropie neobișnuit de mult, în interesul lor, de problemele comunității, ba chiar de preocupările înaintașilor lor, de obiceiurile și, de ce nu, de capriciile și de năravurile lor. O lucrare ca aceasta poate fi pregătită în timp și cu bunăvoința și ajutorul celor care au trăit din tată în fiu pe aceste meleaguri. Am satisfacția că multe dintre povestiri, documente scrise, fotografii, au fost dăruite cu generozitate chiar de către băștinașii satului. Familii cu nume cunoscute și respectate ca: Familia Străinilor, Familia Putinilor, Familia Militarilor etc. Dacă ar fi să-i mulțumesc cuiva pentru sprijinul permanent, mai ales moral, atunci în primul rând simt nevoia să-i mulțumesc soției mele, localnică și ea, care, în toată această perioadă de căutări, mi-a fost de mare ajutor. Multe regrete mi s-au cuibărit în suflet auzind vestea tristă că un iscusit cercetător în domeniul istoriei și mai ales al istoriei etniei germane, prof. Semel Daniel, în mai 2.000 a decedat în împrejurări tragice, fără a avea prilejul ca cineva dintre cei dragi și apropiați să-i fie pe aproape.

Multe documente și cuvinte de încurajare în alcătuirea acestei lucrări am primit de la acel dascăl de istorie. Merită să relatez cât mai pe larg aspecte din trecutul acestei etnii, care, o bună perioadă din istoria așezării, a fost populația majoritară.

Dacă în 1820 populația germană era de 39 de suflete, iar cea română de circa 1.000, în anul 1948 populația germană era de 1.595, iar cea română de 1.203 de suflete.

Cuvinte de mulțumire am pentru specialiștii Arhivei Naționale Arad, pentru bunăvoința și profesionalismul lor, pentru sprijinul

primit în toate căutările mele. Celor de la Muzeul Județean Arad, de la Biblioteca Județeană Arad, ale căror volume au fost în mare parte răscolite.

Pe parcursul acestor ani de căutări, stând de vorbă cu sute de oameni de toate naționalitățile și convingerile religioase, am întâlnit și oameni care m-au întrebat direct: Te-ai născut într-o frumoasă comună din Munții Apuseni, comuna Albac, de ce nu ai scris despre această comună încărcată de istorie? Răspunsul la această întrebare vă las pe dvs., stimați cititori să-l decoperiți în rândurile care urmează. Abia terminasem școala din sat, când, împreună cu un coleg, Costică Toani, fiu de primar pe vremea aceea, hotărâsem să ne luăm lumea în cap, să ne desprindem de părinți, frați, surori, de locurile mirifice ale copilăriei și să plecăm în lume pentru a ne face un rost. Mai persistă și acum imaginea cae poate nu se va șterge niciodată a acestor locuri. Nimic în lume nu m-a fascinat mai mult decât jocul de lumini și umbre pricinuit de răsăritul și apusul soarelui și poate nicăieri în lume aceste imagini nu se pot vedea zilnic mai deosebit decât în locurile natale. Privită de sus, de pe deal, se vede casa părintească, așezată într-o frumoasă luncă plină de verdeață, iar la o margine, pe sub crengile unor arini și sălcii, curge dintotdeauna un firicel de apă cristalină. Imaginea poate nu e completă dacă nu voi aminti că undeva la înălțime, spre apus, tronează o stâncă uriașă denumită de localnici Sturzu. Are mai degrabă înfățișarea unei cămile cu ușoare denivelări pe spinare. Cui se încumetă să se urce pe spinarea acestei stânci, îi vor rămâne în amintire imagini de o frumusețe inegalabilă. Panorama acestora îți poartă privirea spre valurile succesive ale Munților Bihariei.

Dacă stai cu fața spre răsărit, în spate, pe coama dealului Ferițet, nu la mare distanță, se află în bătaia celor patru vânturi modesta casă a celui care a preferat cumplita moarte decât să zică o vorbă despre ortacii săi. Horia, trădat pentru un pumn de galbeni, chiar de către una dintre rudele apropiate, a dus la grăbirea pregătirii groaznicului supliciu de la Alba Iulia.

În față, se vede Muntele Găina, la poalele căruia se găsesc cele trei Vidre, dintre care una este locul unde Avram Iancu, craiul munților, a văzut lumina zilei.

Primele raze ale soarelui, unde și reci, se arată pe crestele acestei stânci. Încet, încet, întreaga arătare se lumina, era scăldată în soare. Spre seară, când astrul zilei se apleca pentru a apune, în spatele acestei stânci umbrele lăsate în urmă se înălțau încet spre cealaltă parte a dealului, și când ajungeau la vârf, soarele apunea. A rămas în amintirea mea acel joc de umbre și lumini, care, poate și urmare a destinului, a făcut și face ca așezarea unde mi se scurg zilele una după alta să fie, în felul ei, dacă nu identică, datorită formelor de relief, dar tot așa de frumoasă și plină de curiozități.

Poate și de aceea îndemn pe oricine, îndeosebi pe tineri, să facă ce am făcut cu cincizeci de ani în urmă și cu siguranță vor avea toate motivele să îndrăgească mai mult localitatea unde trăiesc, să facă tot ceea ce pot pentru binele și prosperitatea ei.

Era o dimineață senină de vară, când, așezat pe iarba cu rouă la marginea satului, pe o ridicătură numită de localnici dolmă, în așteptarea unui grandios spectacol, mi-am spălat mâinile și fața cu binefăcătoarea rouă a dimineții, apoi priveam cu nesaț spre o imensă scenă naturală pe care numai Creatorul naturii o poate face. Imensa și imaginara cortină s-a ridicat încet, spectacolul a început de undeva dinspre dealurile podgorenilor, apare încet, încet, un uriaș disc de foc, astrul zilei și al vieții, care a început să inunde cu razele sale nu mai puțin de trei cetăți: Cetatea Șoimoșului, de deasupra Sandjagului Lipovei, Cetatea Șiriei, cu rămășițele ei, denumită Cioaca Șiriei, de unde și vorba localnicilor din satele apropiate: să trăiești mult cât Cioaca de la Șiria. Coborând cu privirea spre vest, vom întâlni imensa Cetate a Aradului, una dintre cele mai mari din țară.

Spectacolul, unic în felul său, dar care se repetă zilnic, lasă o impresie puternică. Coborând cu privirea mai la șes, se văd sclipind în zare turlele argintii ale imensului Combinat Chimic, semn că am sărit peste secole și am ajuns în epoca modernă-contemporană,

cu luminile și umbrele ei. Mai aproape se văd, în toată splendoarea lor, luncile întinse și mănoase, străjuite spre răsărit de păduri seculare și brazdate de apele legendarului râu Mureș, mult cântat de muzicieni și versificat de poeții neamului,

Pe Valea Mureșului

Crește floarea dorului,

dar și blestemat pentru marile și repetatele daune pe care le-a pricinuit în decursul vremii și mai ales pentru multele, poate chiar prea multele vieți omenești care s-au stins în undele păcălitoare ale acestui râu.

Când soarele s-a înălțat la câteva sulii pe cer, toată panorama este deosebită și parcă te îndeamnă la o zi de muncă veselă și plină de spor. Spre seară, când soarele coboară încet, undeva peste turlele Mănăstirii Bodrogului, sigur va apune pentru noi, dar va răsări din nou pentru alte popoare și neamuri.

Poate că și pentru faptul că un îndrăgostit de natură nu are niciodată astâmpăr, am ținut ca această lucrare să constituie un omagiu de suflet adus acestei așezări, oamenilor ei trudiatori ai pământului și ai altor multiple ocupații.

Am încercat să relatez în paginile acestei lucrări săpând cât mai adânc în trecutul istoric pentru a dovedi că datorită condițiilor prielnice despre care voi relata pe larg în cuprinsul lucrării, așezarea a fost mereu încercată de poftiți și nepoftiți, mereu pusă în situația de a se apăra și a se reface.

Pentru a argumenta cât mai convingător, mă voi întoarce cu câteva secole în urmă, mai precis în 1540, când turcii, după ce au copleșit și această zonă și se credeau stăpâni peste aceste ținuturi, inclusiv așezarea noastră, au declarat: am ajuns să stăpânim terenuri extrem de bogate și de fertile, care se găsesc lângă ape curgătoare, iar prin productivitatea și fertilitatea lor, mulțimea animalelor, bogăția peștilor, a pășunilor, a viilor și livezilor, precum și clima blândă, se află printre primele locuri din lume.

Poate că și de aceea noi, cei care ne-am așezat pe aceste meleaguri, avem toate motivele să continuăm ceea ce înaintașii noștri

au plămădit pe aceste locuri și le-au apărat cu sfințenie, să continuăm tradiția și obiceiurile strămoșești, fără de care s-ar părea că suntem o așezare fără identitate.

Dangățul clopotelor bisericilor, larma copiilor de la școală și de pe străzi sunt semne sigure ale perenității și continuității.

Autorul

„Cu toții avem idealuri în viață, sau cel puțin ar trebuie să avem... dacă ne-am pierde idealurile am pierde totul.”

Oscar Wilde

CAPITOLUL I

Așezarea geografică a localității

Pentru a înțelege cel mai bine trecutul unei așezări trebuie să-i cunoaștem atât cadrul geografic în care s-a dezvoltat, cât și perioadele istorice pe care le-a traversat.

Pentru așezarea Sânicolaul-Mic putem spune că natura a fost darnică și binevoitoare, oferind condiții, după cum le putem aprecia, dintre cele mai bune; clima temperată, bogăția florei și faunei au oferit condiții optime de trai locuitorilor din această zonă.

Localitatea este străveche, atestată documentar din anul 1453. Așezarea va împlini în anul 2003 cinci sute cincizeci de ani. Sânicolaul-Mic este situat în plină câmpie, în apropierea unui râu legendar, Mureșul, care scaldă și o parte dintre pământurile acestei așezări. Este așezată în partea de sud-est a orașului Arad, la confluența cu localitatea Aradul-Nou. Se desparte apoi, pe direcția nord-vest, de calea ferată Arad-Timișoara, râul Mureș trece prin partea de nord-est, la o distanță de 1,3 km de centrul localității, și se învecinează cu comuna Fântânele la o distanță de 2,3 km.

Această localitate, situată imediat în apropierea orașului Arad, ocupă o suprafață de 195,2970 hectare, fără suprafața celor douăzeci de străzi, suprafață care ține de domeniul public, la care se mai adaugă o suprafață de 14,94 hectare, cât ocupă Hada-Mică, fără suprafața celor cinci străzi și străduțe.

Așezarea Sânicolaului-Mic a avut statut de comună până la începutul anilor '50, când, în urma unor reorganizări administrative, Sânicolaul-Mic a devenit cartier al orașului Arad. (schița nr. 1)

Coordonatele geografice:

Latitudinea - $46^{\circ}08'$;

Longitudinea - $21^{\circ}21'$;

Altitudinea - 116,59 m.

Din punct de vedere geografic, teritoriul cadastral face parte din depresiunea panonică, ce se întinde la vest de Munții Apuseni. Formațiunile geografice caracteristice sunt alcătuite din depozite de pietrișuri și nisipuri, peste acestea s-a depus un strat subțire de loess, pe care au evoluat solurile în general fertile.

Suprafața, din punct de vedere geografic, este plană, cu ușoare denivelări și o înclinație spre nord-est, făcând parte din Câmpia Aradului, care se află între Mureș și Crișul Alb.

Din punct de vedere hidrografic, acest teritoriu face parte din bazinul râului Mureș.

Pânza de apă freatică se află de la 5 la 11 m adâncime, iar în depresiuni și pe văi, de la 2-4 m adâncime.

Caracterizarea condițiilor de climă indică o temperatură cu $1,1^{\circ}\text{C}$ mai mare decât media anuală a țării, fiind caracterizată ca o

climă de silvostepă. Cade mai frecvent bruma târzie, în luniile aprilie și început de mai. Brumele cele mai timpurii apar de obicei în lunile octombrie, noiembrie, dar nu produc pagube prea mari.

Precipitațiile medii anuale înregistrate sunt de 577 litri/m², cu o repartizare pe luni destul de neuniformă, ceea ce înseamnă că nu există o constanță a umidității. Lunile mai, iunie, octombrie și noiembrie sunt cele mai ploioase, iar august, septembrie, decembrie, ianuarie sunt cele mai secetoase. Numărul zilelor cu precipitații variază între 90 și 120 de zile pe an.

Stratul de zăpadă, în general, are o grosime mică, ce variază între 20 și 60 cm și se menține în număr redus de zile. Și din acest punct de vedere avem multe avantaje, deoarece iernile nu sunt atât de aspre, în general, iar primăverile se instalează mai de timpuriu.

Vânturile cele mai frecvente sunt cele din sud-est, nord-vest și nord-est. Vânturile din nord, deși cu o frecvență mai mică, au o intensitate mai mare, sunt reci și aduc de obicei zăpadă.

Austrul este un vânt cald, care bate vara și primăvara din direcția vest.

Vegetația întâlnită face parte din formațiunea floristică caracteristică silvostepii. Solul este rezultatul factorilor naturali, reprezentați prin relief.

Roca mamă, clima și vegetația, se caracterizează astfel: pe locurile mai înalte, cu drenaj bun, au luat naștere solurile specifice întregii zone, cernoziomurile ciocolatine.

În depresiuni însă, unde apele sunt mai la suprafață, solurile sunt mai lăcoviștite, iar pe fundul văilor, unde apa a stagnat mai mult timp, s-au format cernoziomurile levigate legoviștite.

În general, așezarea Sânicolaul-Mic se încadrează în grupa solurilor cernoziomice, caracterizate prin fertilitate potențială bună.

Datorită așezării geografice favorabile, cu o climă blândă, cu precipitații periodice normale din îndepărtata istorie a acestei așezări, populația a fost apreciată prin hărnicia și priceperea de buni gospodari, iscusiți în cultivarea pământului, oameni cu tradiții solide, cu largi aspirații spre frumos și bunăstare.

Cu toate condițiile favorabile, mai ales de climă, nici așezarea noastră nu a fost ocolită, în decursul vremurilor, de unele dezastre: boli, calamități naturale, incendii, inundații etc.

Au fost lungi perioade în care îndeosebi țăranii truditori ai pământului au fost asupriți și împovărați în fel și chip, și parcă nu a fost de-ajuns tot ce au suferit, în lungi perioade au fost calamități naturale repetate, dintre care amintim doar câteva, care s-au abătut în zona noastră începând de prin anul 1544 și până la sfârșitul anului 1873, perioadă în care calamitățile naturale de tot felul au făcut și mai grea viața locuitorilor.

Menționăm doar câteva din aceste calamități, care nu au ocolit nici așezarea noastră, în cea mai mare parte:

1542 - Mari ravagii provocate de lăcuste, toată recolta de grâu a fost distrusă în zona Aradului și în localitatea noastră.

1544 - Lăcustele devorează din nou toată zona Aradului.

1559 - În zonă a avut loc o puternică epidemie de ciumă.

1569 - Aproape toate culturile timpurii au înghețat în luna mai.

1574/76 - Epidemie de ciumă în zonă.

1631 - În acest an, în zona noastră a avut loc o mare secetă.

1633 - Brumă târzie în zonă, toate fructele și legumele timpurii au fost distruse.

1636 - Mare secetă în zonă, multe izvoare și ape au secat.

1661 - Secetă mare în toată zona.

1662 - Gerul și ninsoarea din 17 mai au pricinuit mari daune, la culturile legumicole și în livezile de pomi. A avut mult de suferit vița de vie, au fost mari inundații în Arad, în localitățile învecinate și în Ungaria.

1691 - Cărăbușii fac mari distrugerii în toată zona Aradului.

1709 - Cea mai mare epidemie de ciumă.

1710 - Mare invazie de lăcuste în toată zona Aradului și în Ungaria.

1719 - Foamete mare, în Ardeal ajunseseră să mănânce carne de om.

1740 - Epizootie în zona Aradului.

1753 - Gerul din luna mai, apoi seceta, au distrus aproape în întregime recoltele.

1754 - În județul Arad și în zona noastră a fost boală la bovine.

1759 - Secetă mare și boală la animale.

1771/72 - Invazie mare de lăcuste în Câmpia Banatului.

1849 - Mare epidemie de holeră.

1870/73 - Tot în zona noastră a fost o mare epidemie de holeră, din care cauză în județul Arad au murit 6.092 de oameni.

Și parcă nu ar fi fost de-ajuns toate ce s-au întâmplat pe parcursul acestor ani, izbucnirea primului război mondial a dus din nou la mari pierderi de vieți omenești. Multe familii au fost descomplete.

Și parcă nenorocirile nu vin niciodată singure. În perioadele ce au urmat, și localitatea noastră a avut de suferit din cauza inundațiilor repetate a Luncii Mureșului (Hadă), bătrânii încă își mai amintesc de dezastruoasele inundații din anul 1932; inundații s-au mai repetat și în anii 1970, 1980, 1985.

Inundațiile din anul 1932

Carol al II-lea coboară în Gara Arad în anul 1932

Regele Carol al II-lea sosit cu ocazia inundatiilor din 1932

În acești ani, orașul Arad a fost în pericol de a fi inundat. De fiecare dată, Lunca Mureșului din zona noastră a fost acoperită de apă, unele culturi au fost compromise. (schița nr. 2)

Cele mai mari dezastre provocate de inundații s-au petrecut în 1932, când însuși orașul Arad era în mare pericol de a fi complet inundat. În fața unui asemenea posibil dezastru, conducerea orașului a apelat la Casa Regală. Regele Carol al II-lea a încuviințat ruperea digului în zona Micălaca, pentru ca puhoaietele de apă să nu pătrundă în oraș. Regele a venit la fața locului și a sprijinit cu bani și cu materiale de construcții refacerea unei mari părți din comuna Micălaca, care era complet distrusă de puternica viitură.

Tot în acel an 1932, aproape toate casele care erau construite din pământ bătut sau văiugă din Hada-Mică au fost distruse. Mureșul era foarte slab îndiguit. În anul 1998, blestemul Mureșului a amenințat din nou Aradul, așa cum se vede din imaginile alăturate.

Cartierul Sânicolaul-Mic a fost afectat de ploile torențiale din vara anului 1998, (**ziua?**) orele 19,20, când a căzut cantitatea de 76 ml/m². Ploaia torențială a fost însoțită de grindină și de o furtună puternică, din care cauză unele clădiri au avut de suferit, printre care și clădirea fostei primării, unde se afla sediul poștei, precum și o parte din casele mai slabe care se aflau în fața viiturii din Aradul-Nou.

Cu toate încercările și greutățile prin care au trecut, oamenii de pe aceste locuri se ocupau încă din vremurile îndepărtate cu lucrarea pământului și creșterea animalelor.

Românii de pe aceste locuri, laolaltă cu alte nații, viețuitori ai acestei așezări, germani, maghiari, țigani, au contribuit, prin specificul propriu, la păstrarea, conservarea și îmbogățirea tradiției culturale și spirituale a comunei, așa cum vom vedea în capitolele ce urmează.

În această lucrare cu caracter istorico-monografic, am putea constata modul în care a evoluat și s-a dezvoltat așezarea în decursul timpului.

Poate că nu e lipsit de importanță să menționăm că datorită acestor condiții favorabile și așezării ei lângă un mare și bogat oraș din vestul țării, Aradul, și aceste locuri au fost mereu în atenția cuceritorilor și cotropitorilor.

Nu întâmplător pe vatra și sub vatra acestei așezări zac la suprafață și la adâncimi cinci cimitire, ca dovadă că aici și-au aflat sfârșitul numai Dumnezeu știe câte suflete și în ce împrejurări.

De aceea am ținut ca pe cât cu putință să nu lăsăm să se piardă în negura timpului măcar câteva frânturi din ceea ce a fost și se mai poate dovedi din acest spațiu geografic.

Cu toate eforturile depuse căutând prin Arhivele Episcopiei Aradului, prin alte arhive și la muzeu, nu am reușit să găsec o atestare documentară privind existența celor două cimitire descoperite în ultimii douăzeci de ani.

Se cunoaște perimetrul lor, mai ales al celui de pe strada Frumoasă, care, după toate constatările ce s-au putut face pe plan local, a fost un cimitir militar. Din discuțiile purtate cu oamenii în vârstă din zonă, se spune că ar fi un cimitir turcesc, iar în privința celui din Hada-Mică, amplasat într-o zonă inundabilă a Mureșului, părerile sunt împărțite: unii spun că aici ar fi înmormântați grănicerii căzuți în bătăliile purtate în zona Mureșului, alții spun că localnici din rândurile populației germane, care avea grădini și vii în zonă, precum și gospodării în apropiere, ar fi înmormântați aici, înaintea amplasării cimitirului catolic care există în prezent în localitate. Poate că cineva, în perioada care urmează, având la îndemână și aceste descoperiri, va avea posibilitatea de a cerceta Arhivele Naționale din Viena, unde se presupune că se găsec multe documente de pe timpul împărătesei Maria Tereza și al fiului ei, împăratul Iosif al II-lea.

Nu voi încheie acest capitol despre așezarea geografică a localității Sânicolaul-Mic fără a mulțumi pentru bogata și interesanta documentare oferită cu generozitate de către dl. Ioan Morar, meteorolog la Centrul Meteorologic din localitate și cantor al bisericii ortodoxe din localitate, care, și din punct de vedere moral, a încurajat în permanență scrierea acestei lucrări.

„Istoria omenirii ne dă ideea unui imens ocean de erori în care înoată la suprafață, răspândite la mari intervale, adevăruri supreme.”

C. Becaria

CAPITOLUL II

Câteva date și mărturii din trecutul istoric al așezării Sânicolaului-Mic

Reconstituirea vieții oamenilor, a unei colectivități sau chiar a unei așezări, cu cât mai multe date și informații despre ce s-a întâmplat în trecut, dar și calea pe care am ajuns la viața noastră de astăzi, nu e un lucru prea ușor.

Reconstituirea faptelor a fost întotdeauna o problemă, mai ales când e vorba de cea a vieții oamenilor.

Desigur, personalitatea unui om dă măsură faptelor sale. Putem noi ști oare astăzi cum gândeau, ce simțăminte profunde aveau oamenii acum câteva sute de ani? Putem oare reda până la detaliu ideile și simțămintele lor? Acestea sunt întrebări la care poate niciodată nu vom putea răspunde pe deplin.

Putem însă, și acesta e lucrul important pe care mi l-am propus, ca prin această lucrare, care, după câte știu, e prima de acest gen din istoria acestei așezări, să deschidem o fereastră către acele timpuri, să vă aducem, perioadă cu perioadă, vremurile îndepărtate și mai ales oamenii de atunci.

Peste puțină vreme, în al treilea an al noului mileniu, se vor împlini 550 de ani de la atestarea documentară a așezării Sânicolaului-Mic

Voi reda câteva dintre denumirile pe care le-a avut așezarea în decursul vremii, denumiri care se găsesc în documentele de arhivă ale orașului Arad și la Muzeul Județean Arad.

1435 - KISSZENTMIKLOS - KLEINSANKNK-LAUS

1471 - ZENTHMIKLOSTHELEKE - domeniul KEZEI

1489 - ZENTMIKLOS - CS1. 779

1520 - NYAKAZÓ - SZENTMIKO

1665 - KISSZENTMIKÓS - hotărnicire otomană

Karacson, f. 259-260

Sigiliul localității Sânicolaul Mic

Sigiliul oval (32 mm x 32 mm) a fost găsit imprimat pe un act din anul 1846. În câmpul sigilar, într-o cunună (scut convențional) se găsesc inițialele: TE. C. (TEMES COMITAT), iar deasupra un înger, cu aripile desfăcute. De o parte a cununii se află o ramură, iar de cealaltă parte, o crenguță. Sub scutul menționat s-a scris cu litere majuscule: K(IS): S(ZENT): MIKLOS (SÂNICOLAUL MIC), denumirea în limba maghiară a localității în acea perioadă. Conform interpretărilor specialiștilor, sigiliul semnifică credința locuitorilor (Dr. Augustin Mureșan, Ioan Popovici, *Sigilii sătești și comunale din Comitatul Arad și împrejurimi – secolele XVII-XIX – Colecția Patrimoniu, Seria Știința auxiliare ale istoriei*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2009, p.113, apud. Maria Vertan, *Sigilii de sate, comune și târguri din Banatul istoric (secolele XVIII-XIX)*, Editura Brumar, Timișoara, 2006, fig.543).

Documentele de epocă, precum și operele istoricilor români și străini care s-au aplecat asupra istoriei acestor locuri, au scos la lumină o seamă de evenimente, întâmplări, încercări de tot felul, pe care populația din această zonă le-a trăit.

În ceea ce urmează, voi prezenta câteva aspecte din trecutul acestei așezări, cu toată sărăcia de documente ce există în acest domeniu, mai ales pe plan local.

Sânicolaul-Mic este una dintre localitățile din jurul Aradului cele mai bine organizate, cu oameni care au păstrat și transmis din tată în fiu unele rânduieli cu tradiție îndepărtată, o așezarea cu o sistematizare deosebită.

Așezarea are străzi drepte, amplasate în spații largi, cu multă verdeață și pomi de tot felul, îndeosebi fructiferi.

Așa cum vom vedea din descrierile acestui capitol, trebuie să remarcăm de la început faptul că aici, precum și în localitățile din jur și îndeosebi Aradul-Nou, Micălaca, Glogovăț (Vladimirescu), Fântânele, în urma unor cercetări repetate în decursul vremii s-au găsit mărturii istorice de mare importanță încă din cele mai îndepărtate timpuri.

Urmele materiale ale îndepărtatului strămoș al omului constau în unelte din piatră cioplită sub forma topoarelor, răzuitoarelor sau ale oaselor de animale folosite ca unelte.

Despre așezarea Sânicolaul-Mic se presupune că aici nu s-a cercetat cât s-ar fi descoperit, dar ce s-a descoperit în urma unor săpături ocazionale atestă faptul că și aici mărturiile istorice sunt prezente. Descoperirile din zona localităților Vladimirescu, Frumușeni, Zăbrani, Aradul-Nou atestă faptul că omul, începând de la cel primitiv, care, folosind adăpostul natural al peșterilor sau al teraselor înalte și ocupându-se cu vânatul, face dovada existenței lui pe aceste locuri.

În zona Mureșului, unde comunitățile umane au găsit locuri prielnice, materie primă, așa cum atestă documentele, oamenii mezozoici continuă tradiția paleolitică, intensificând exploatarea surselor locale, se adaptează la clima blândă, folosesc mediul faunistic și floristic, practică culesul hranei vegetale, pescuitul și vânatul, în apropierea așezărilor unde, în jurul râului Mureș, pe o mare întindere, existau păduri dese.

Au început perfecționarea uneltelor de muncă, diversificarea lor, au cultivat plante, au domesticit animale aproape din toate

speciile pe care le cunoaștem noi astăzi. Tot în această perioadă apar și se dezvoltă meșteșugurile casnice, torsul, țesutul, prelucrarea lemnului și a pieilor. Descoperirile din perioada timpurie a primei vârste a fierului făcute în apropierea așezării noastre, la Frumușeni, la cetatea de la Sântana, /au scos la iveală o fortificație/ din pământ, care se întinde pe o suprafață de 78 ha, fiind socotită cea mai mare fortificație salistatiană din România și una dintre cele mai mari din Europa.

Existența dacilor liberi în Câmpia Aradului poate fi urmărită, pe baza descoperirilor arheologice, în întreaga perioadă cuprinsă între secolele II și IV.

Pe fundul unor vase se observă mărci sau fragmente de mărci de olar cu motiv de cruce, trapez cu cruce.

Menționăm persistența tehnicii de tip autohton Dridu, care își găsește analogii în țară și în zona noastră arădeană.

Pentru localitatea noastră și mai ales pentru orașul Arad, cercetările de la Vladimirescu au dus la descoperirea fortificației de la punctul denumit de localnici *La Cetate*, o fortificație din pământ și din lemn care atestă perioada de sfârșit al primului mileniu. Fortificația a fost distrusă și abandonată în prima jumătate a secolului al XI-lea. Pentru Arad și pentru împrejurimi, printre care și așezarea noastră, vestigiile descoperite la fortificația de la Vladimirescu atestă o continuare a locuirii din neolitic până în feudalismul dezvoltat.

Întrucât terenul din jur era plat, acest punct strategic presupunea o apărare favorizată de obstacolele naturale, constituind un punct de apărare, de refugiu și, eventual, de control al navigației pe Mureș.

Migrația popoarelor pe acest teritoriu în decursul vremii a determinat ca, în urma repetatelor lupte și a unor înfrângeri, cea mai mare parte a acestor popoare să părăsească aceste teritorii, iar o parte să fie asimilați de către populația băștinașă. În zona noastră, din primul val al migrației sunt semnalati: goții, hunii, gepizii și avarii. Dovezile istorice confirmă faptul că românii, și în condi-

țiile create de migrația popoarelor, și-au păstrat neatârdate ființa, limba, tradițiile și formele de organizare social-politice. Așa după cum o dovedesc izvoarele scrise, cum sunt: *Cronica lui Anonimus* și *Legenda Sfântului Gérard*, dovezi completate și de descoperirile arheologice din apropierea așezării noastre, la Vladimirescu, atestă faptul că românii din această zonă au trăit în secolele VII-XI o viață proprie, cu transformări economice și politice, în cadrul cărora caracteristică va fi dezvoltarea forțelor de producție.

Faptul că uniunea de obști din jurul Aradului a construit în apropierea localității noastre o fortificație de apărare și refugiu evidențiază, pe de o parte, luptele de apărare duse împotriva cuceritorilor străini și, pe de altă parte, existența unui sistem de subordonare politică și militară a acesteia față de autoritatea politică.

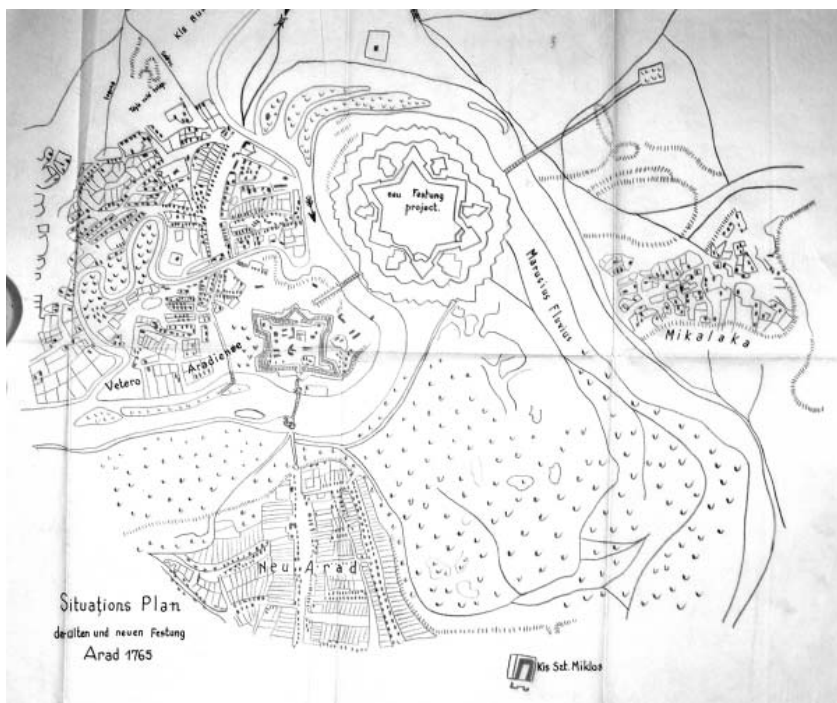
Potrivit relatărilor lui Anonimus, în jurul anului 900 teritoriile de la nord de Mureș intrau în componența ducatului condus de MENUMORUT, iar teritoriile de la sud de Mureș, printre care și așezarea Sânicolaul-Mic, aparțineau ducatului condus de GLAD.

Merită să zăbovim puțin și să constatăm că Mureșul, acest râu cu o curgere de apă lină ce duce în țară străină, așa cum se menționează în hărțile lui PIERCE MORTIER din Amsterdam, la 1683, ca și în hărțile întocmite de colonelul MARSIGLI în anii 1690-1697, Mureșul, în cursul său inferior, a fost despărțit de albia sa principală într-o serie de brațe.

Ele au dispărut abia în secolele XVIII-XX, o dată cu regularizarea cursului acestui râu.

Dintre aceste brațe, cel mai important a fost Valea Seacă, care trecea la nord de Arad, străbătând câmpia. Un alt braț important al râului a fost Mureșul Mort (sectorul Ceala), care mai avea și alte brațe mai mici, care erau preferate de populația băștinașă pentru că se puteau feri de atacurile inopinate.

Prima hartă mai completă a fost cea redactată din ordinul lui EUGEN DE SAVOYA (1723), care plasează de la Cenad și până la Lipova, deci, și în zona așezării noastre, cel puțin 52 de

Harta Aradului la 1765

insule, dintre care 39 erau între Cenad și Arad. Socotim important de menționat că în urma cercetărilor efectuate au fost scoase la iveală în zona râului Mureș peste 30 de așezări din secolele IX-X, care le-au continuat pe cele anterioare, dacice, având locuințe cu vetre de foc, cuptoare de copt pâine sau de ars oale, râșnițe, unelte agricole și meșteșugărești.

Vom menționa apoi că râul Mureș a fost timp îndelungat o cale lesnicioasă, de fapt, cea mai la îndemână, pentru transportul multor produse, îndeosebi a sării. Produsul salinelor era coborât pe Mureș cu plutele și alte ambarcațiuni, sarea nu era folosită numai la nevoile locale, ci și pentru export în Câmpia Panonică, apoi o importantă cantitate de sare și material lemnos, îndeosebi lemn pentru construcții, era transportat spre sud, în zona Banatului.

Mureșul era un izvor de hrană pentru populația din zonă, unde și așezările umane erau mai numeroase. Cel mai important izvor de documentare al epocii, *Legenda Sfântului Gérard*, prezintă acest stat neatârnat de regele Ungariei.

Episcopul Gérard plasează evenimentele într-un context istoric care, în mare parte, se desfășoară în mediul românesc din colțul de sud-vest al patriei noastre, adică tocmai în zona noastră.

În anul 1206, prepozitul GOTTFRED este amintit ca fiind și cancelar regal. În această perioadă se continua construirea unei serii de mănăstiri, așa cum arată documentele, care atestă existența unor mănăstiri ortodoxe ale bazeliților pe teritoriul arădean.

Despre Mănăstirea Hodoșului se amintește în documentele din 1177, altele vorbesc despre mănăstirile din Gai și Șofronea.

Aceasta este încă o dovadă că și populația din zona noastră și-a păstrat religia străbună ortodoxă, care a rezistat tuturor încercărilor de catolicizare.

Catedrala veche în anul 1890

Tot în zona noastră, o seamă de documente atestă faptul că încă de pe la începutul mileniului trecut, viața economică se dezvoltă accentuat, există o populație densă, cu o economie agrară prosperă.

Numai în apropierea Aradului au fost cunoscute 13 așezări rurale, dintre care amintim: Arad, Micălaca, Șega, Geled, Desc, Chemperlaca, Fuc etc.

Principalele ocupații ale locuitorilor din această perioadă au fost agricultura, creșterea animalelor, cărăușitul.

Au existat mari cirezi de vite, turme de oi și herghelii. Pescuitul pe râul Mureș din apropierea așezării noastre a fost o preocupare importantă; erau și multe eleștee și iazuri amenajate. Un loc important i se acorda vânatului, mai ales în pădurile dese din apropierea Mureșului, înseosebi vânatului cu șoimi. Din această perioadă se cunosc și se dezvoltă o serie de meșteșuguri casnice: torsul, țesutul, rotăritul, dulgheritul, fierăritul. O mare parte din populație făcea schimburi de produse, mai ales din cele de proveniență animală: lapte, brânză, pe care le ducea în diferite piețe, în orașul din apropiere și în anumite târguri.

Această activitate era denumită de localnici pilărit.

Merită să relatăm despre atenția importantă ce se acorda mărăritului pe râul Mureș. Numărul morilor de apă era însemnat. Puținele mori pe uscat erau mânate de vite.

Un document din 1177 vorbește despre o moară pe Mureș în posesia mănăstirii Hodoș-Bodrog. Menționăm că drumurile și transporturile, fie pe apă, fie pe uscat, au avut un rol important.

Transportul sării cu plutele pe Mureș din teritoriul Transilvaniei se practica încă din timpul ducatului lui AHTUM. Un document din 1178 vorbește de obligația locuitorilor în privința plutăritului pe Mureș. Se cunoșteau reguli precise cu privire la transportul sării, al materialului lemnos, al fructelor.

În această perioadă se instalează pe Mureș posturi de vamă, vămuindu-se în principal sarea.

Unul dintre aceste posturi de vamă era în comuna apropiată, Aradul-Nou, cam în zona actualului pod Traian, aici era construită pe malul apei o schelă din lemn unde se descărcau materialele și tot ce se transporta pe Mureș. De atunci, locuitorii mai în vârstă din Sânicolaul-Mic denumesc fosta comună Aradul-Nou „Schela”. Unele instituții bisericești aveau vase proprii pe Mureș, dovada făcând-o faptul că capitlul avea vase care erau scutite de vamă, aceasta în jurul anului 1233.

Astăzi dispunem de dovezi istorice cât se poate de clare, conform cărora râul Mureș a reprezentat principala arteră de transport a sării din această parte a continentului, care pornea din bazinul transilvănean și ajungea până în Panonia, pe țărmurile Adriaticii, sau chiar la sud de Dunăre, în spațiul bizantin.¹ Culoarul de transport Mureș-Tisa-Dunăre a funcționat, neîntrerupt, din vremea dacilor, până în ultimul pătrar al secolului al XIX-lea, când noile rețele de cale ferată preiau și sarcinile transportului fluvial. Mureșul a fost, uneori, graniță de regate sau de imperii, dar întotdeauna a reprezentat calea de transport pe care venea una dintre bogățiile indispensabile ale vremii: sarea. Pe culoarul Mureșului găsim, fără a le căuta prea mult, primele cetăți dacice din zona noastră, după cum, tot pe Mureș și cam tot în aceleași locuri aflăm și cetățile, castrele sau punctele de observație romane. Pe Mureș se clădesc cetățile primelor voievodate românești și tot pe Mureș pătrund și armatele maghiare atunci când cuceresc Transilvania. Pe Mureș apar și primele mănăstiri catolice încredințate de către papalitate cu impozitarea și controlul transportului de sare, iar după ce turcii cuceresc Banatul, Mureșul devine un culoar de transport al sării, unanim acceptat atât de musulmani, cât și de către creștini. După 1700, când administrația imperială austriacă își face simțită prezența tot mai mult în aceste ținuturi, Mureșul devine „ruta de aur”, pe care se aprovizionează cu sare, lemn și alte mărfuri

---

¹ Rodica Colta, Doru Sinaci, Ioan Traia, *Căprioara, Monografie*, Editura Mirador, Arad, 2011, pp.78-96.

specifice transportului fluvial toată partea centrală și răsăriteană a imperiului în care soarele nu apune niciodată.

Plutăritul este una dintre cele mai vechi îndeletniciri umane, mai ales atunci când ne referim la transportul mărfurilor de strictă necesitate. Începând cu monoxilele preistorice², transportul cu plutele sau cu ajutorul corăbiilor mici era practicat atât pe Dunăre, cât și pe râurile din interiorul Daciei, existând chiar și un colegiu al *nautarilor* atestat epigrafic la Viminacium³, iar un altul îi reunea pe toți *nautae universi Danubii*, adică pe corăbierii care navigau pe toată Dunărea, la Axiopolis⁴. La Apulum⁵ este semnalat un *collegium nautarum* într-o inscripție pusă în onoarea lui Publius Aelius Strenus, patron al colegiilor fabrilor, centonarilor și corăbierilor, de către sclavul său Rufinus⁶. Acest personaj de rang evestru din timpul vremea împăratului Septimius Severus (193-211) avea o serie de atribuții municipale și publice, nu doar la Apulum, ci și la Sarmizegetusa și Drobeta: *sacerdos arae Augusti et duumviralis coloniae Sarmizegetusae augur coloniae Apulensis decurio coloniae Drobetae, patronus collegiorum fabrum, centonariorum et nautarum conductor pascui, salinarum et commerciorum*. În anul 1943, cu prilejul unor săpături efectuate la Alba Iulia, în cartierul Partoș⁷ a fost descoperit un basorelief de marmură înfățișând un Genius nautarum. Divinitatea este înfățișată nudă,

---

² O asemenea monoxilă se poate vedea astăzi la Muzeul orașenesc din Sebiș.

³ Localitate care se găsește astăzi în Serbia. În perioada romană Viminacium era capitala provinciei Moesia Superior și era reședința Legiunii a VII-a Claudia.

⁴ Macrea Mihail, *Viața în Dacia Romană*, București, 1969, pp.156-157. Axiopolis este localitatea Cernavodă de astăzi.

⁵ Alba Iulia de astăzi.

⁶ Suci Viorica, Anghel Gheorghe, *Mărturii ale practicării plutăritului în Transilvania din antichitate, evul mediu și perioada modernă*, Alba Iulia, iunie 2008, p.4

⁷ Pe locul acestui cartier este atestat orașul roman Colonia Aurelia Apulensis, denumirea de Partoș provenind din latinul Portus, cunoscut în perioada medievală și sub numele de Maros Portus.

ținând în mâna stângă un corn al abundenței, iar cu dreapta celebrând o librație pe un mic altar, de pe care se ridică o flacăra cu trei limbi. Capul zeiței este diademat, deasupra diademei se află o coroană, iar pletele sunt despărțite de o cărare la mijloc. O manta, atârnată de umărul stâng, acoperă partea inferioară a corpului și picioarele. Jos, în câmpul drept este reprezentat un om așezat într-o barcă, care se leagăna pe valuri.⁸ Tot în colecțiile Muzeului din Alba Iulia mai găsim și un fragment de friză descoperit în zona coloniei Nova Apulensis, care prezintă o zeitate marină nudă, așezată pe-o rână, pe fundul apei, cu brațul stâng sprijinindu-se pe o stâncă.⁹ Cercetătorii sunt de părere că zeitatea de pe friza de la Alba Iulia ar putea reprezenta fie o divinitate fluvială, fie personificarea râului Mureș, care era navigabil în perioada romană și pe care se transporta sarea în cele două Moesii, în Dalmația și în sudul Panoniei. Piesa este încadrată cronologic în prima jumătate a secolului al III-lea d.Chr., în perioada de maximă înflorire a celor două așezări romane de la Apulum. Având în vedere faptul că marea majoritate a plutașilor și corăbierilor de pe Mureș erau români – conform conscripțiilor din secolul al XVIII-lea – ne putem permite să tragem concluzia că plutăritul este o îndeletnicire care s-a perpetuat printre autohtoni încă de pe vremea dacilor. Aceste „drumuri ale sării”, atât cele fluviale, cât și cele terestre, s-au format în decursul timpului, iar în perioada stăpânirii romane ele au cunoscut o dezvoltare fără precedent. Mărturie în acest sens sunt lanțul de cetăți dacice și romane înșiruite de-a lungul Mureșului, pentru a asigura popasul transportatorilor și paza drumurilor. Drumul principal al transportului sării a fost pe Mureș, pornind cu plutele din apropierea ocnelor de la Turda, apoi de la Uioara, întâlnindu-se cu sarea provenită de la Vințul de Jos și Ocna Sibiului. Cea mai bună sare se extrăgea din salinele de la Turda, fiind o sare albă și tare. O serie de date confirmă faptul că țaratul

⁸ Suciu Viorica, Anghel Gheorghe, *op.cit.* pp.4-5.

⁹ Berciu Ioan, Băluță, C.L., *O zeitate fluvială la Apulum*, în *Apulum*, XII, 1974, pp.583-587.

bulgar își procura sarea necesară din Transilvania, drumul principal trecând pe apa Mureșului până la Szeghed și de aici, pe Tisa, până la Dunăre.¹⁰ Nicolae Iorga arăta că, în jurul anului 890, pe Mureș se transporta sare înspre Balcani.¹¹ La aceleași concluzii ajunge și Aurel Decei, care precizează că sarea din Transilvania ajungea pe Mureș și pe Tisa la Dunăre, unde era descărcată la „Piatra Sării” – Slankamen – localitate situată chiar în locul unde Tisa se varsă în Dunăre. Drumul sării pe râul Mureș era, la acea dată sub controlul lui Glad, respectiv al lui Ahtum¹². Însuși Anonymus povestește că Tuhutum aflase că în Transilvania se găsește aur și sare¹³, fapt care ne dovedește că ocnele de sare erau exploatare intens în această zonă încă înainte de pătrunderea triburilor maghiare. Potrivit tradițiilor vremii, instituite de secole, voievozii din părțile Albei Iulii erau supuși obligației de a trimite sare pe râul Mureș stăpânului lor nominal din Panonia, fie că acesta era hanul avar – secolele VII-VIII – fie ducele maghiar (începând cu secolul al X-lea). Pe parcursul secolului al IX-lea, mai toate formațiunile româno-slave din acele locuri au fost nevoite să trimită, pe relația Mureș-Tisa-Dunăre, sare bulgarilor de la Vidin, centru religios de care erau legați și sub ascultarea căruia se aflau. Din ***Legenda Sancti Gerhardi episcopi***, aflăm că voievodul bănățean Ahtum nesocotea puterea regelui Ștefan al Ungariei, întrucât ostașii lui erau mai numeroși decât ai craiului¹⁴, astfel că Ahtum

---

¹⁰ Kovach Geza, *Date cu privire la transportul sării pe Mureș în secolele X-XIII-lea*, în *Ziridava*, XII, 1980, pp.193-194.

¹¹ Iorga Nicolae, *Notes d'un historien relatives aux evenements de Balcan*, Academia Română, Bull. Sect. Hist: I, 1913, p.68.

¹² Pascu Ștefan, *Voievodatul Transilvaniei I*, Cluj-Napoca, 1971, pp. 28-32.

¹³ Kovach Geza, *op.cit.*, p.194. Apud Anonymus, *Gesta Hungarorum*, Budapest, 1977, cap.25.

¹⁴ *Legenda Sancti Gerhardi episcopi*, cap.X, în Suciș I.D., Constantinescu R., *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol.I, Editua Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1980, p.45, apud. Ursulescu Petru, *Banatul de nord-est în secolele X-XVI*, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2005, p.42. (lat. „unde precedebat in multitudine armatorum regem ac minime reputabat”).

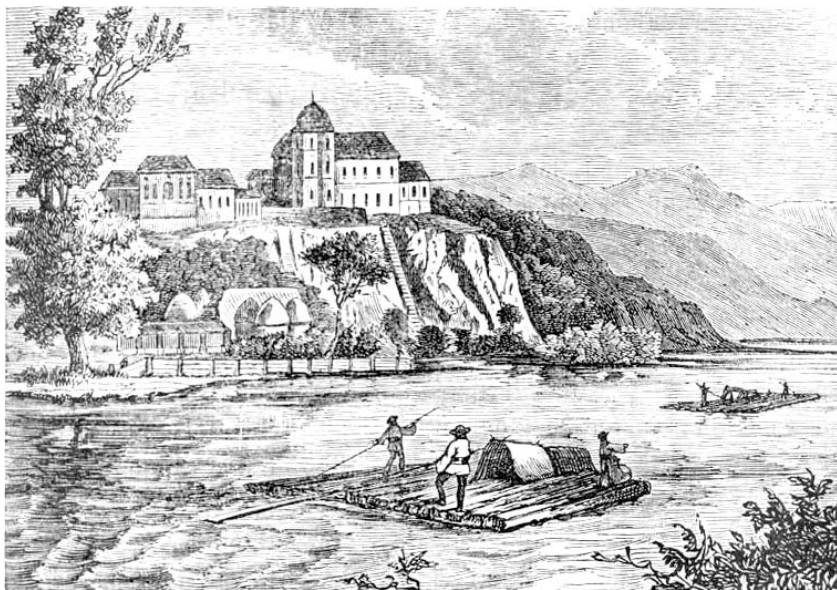
și-a putut permite să vămuiască plutele care transportau sare pe Mureș, cu destinația Ungaria. Dincolo de conflictul teritorial și hegemonic propriu-zis, importanța controlării comerțului cu sare pe râul Mureș era covârșitoare. Sarea reprezenta, de departe, cea mai rentabilă afacere din Transilvania. Principii Transilvaniei realizau din monopolul sării un venit anual de 70.000 de florini, dublu față de cel pe care-l realizau din minele de aur, argint și mercur luate împreună.¹⁵ Plutașii aveau o situație privilegiată în cadrul domeniului princiar, fiind scutiți de robota iobăgească și de alte obligații. În schimb plăteau o sumă fixă, de 2 până la 5 florini pe an, meseria lor fiind considerată ca fiind una extrem de riscantă. Traficul cu sare pe Mureș necesita păstrarea albiei râului în permanență în stare de navigație, decolmatarea albiei și construirea unor porturi pe traseu. Legenda Sfântului Gerard vorbește despre porturile existente pe malul Mureșului, stăpânite de către Ahtum, acesta fiind de fapt principalul motiv al conflictului dintre voievodul bănățean și regele Ștefan I.¹⁶ Chiar și în primele documente scrise care se referă la Transilvania găsim tratată problema sării, semn că acest domeniu era considerat ca fiind extrem de important în epocă.¹⁷ Alte mențiuni le găsim și în anul 1138, care vorbesc despre obligația locuitorilor din satele Șeitin și Sâmbăteni de a transporta sarea din porturile de vamă de pe Mureș către mănăstirile și celelalte foruri ecleziastice din interior.¹⁸ Cartulariul din 1177, editat de către regele Bela al III-lea către capitlul Aradului, confirmă existența lângă Arad a portului „Esteuerd”, iar mai la est, pe firul Mureșului se afla portul mănăstirii benedictine Bizere (Byzere – Bistra), unde de asemenea ancorau vasele cu sare și unde era

¹⁵ Suci Viorica, Anghel Gheorghe, *op.cit.* p.10.

¹⁶ Gluck Eugen, *Contribuții cu privire la istoria părților arădene în epoca ducatului lui Ahtum*, în *Ziridava*, VI, 1976, pp.96-99.

¹⁷ În anul 1075, regele Geza I dăruiește mănăstirii Sfântul Benedict vama de sare provenită de la Turda. *Vezi Documente privind istoria României*, Seria C – Transilvania, I. București, 1951.

¹⁸ *Ibidem*, pp.2-3, originalul în Arhiva Națională Ungară, Budapesta, DL. 2635.

Transportul sarii pe Mures

luată vamă.¹⁹ Un alt document, din 1183,²⁰ menționa faptul că abația de la Bizere precum și capitlul și prepozitul din Arad aveau dreptul la o treime din vama sării de pe vasele care coborau pe Mureș și se duceau până la Szeged. Tot din acest act aflăm că de aceleași drepturi se bucura și abația Nytra din Slovacia, ceea ce ne confirmă faptul că sarea din Transilvania, transportată pe Mureș, ajungea până pe teritoriul Moraviei Mari.²¹ Mai mult, sarea trans-

¹⁹ Geza Kovach, *op.cit.*p.195: „...*indde ad montem et sic versus orientem et habet cum filiis Ecclesie de Geled, deinde cum praedio Bani, unque ad portum Estueuend, et ibi Ecclesie habet tertiam partem tributi, et sic revertitur ad priorem Metam per Morisium...*” Arhiva Națională Ungară, Budapesta, DL.29.450, 31.121.

²⁰ *Ibidem.* „...*Praeterea tres naves saliferas ea libertate, quam habent naves monesterii de Bisra in emendo et deferendo sale sive Orodini sive in Ciggedini servarii placuerit.*” Vezi Arhiva Națională Ungară, Budapesta, DL.25.

²¹ *Ibidem.* Actul de la 1183 va fi reînnoit și în anul 1211, cu aceleași privilegii acordate abațiilor și autorităților ecleziastice menționate.

portată pe Mureș ajungea și în Croația, conform unui document din anul 1217 emis de către regele Andrei al II-lea, care acorda dreptul bisericii din Zagreb să ia în fiecare an sare în valoare de 50 de mărci de la slujbașii sărari care coborau cu plutele pe Mureș.²² Făcând un calcul aproximativ referitor la cantitatea de sare atribuită bisericii din Zagreb, deducem o cantitate de 500.000 de kilograme pe an²³. Având în vedere faptul că vorbim doar despre o biserică, atunci putem considera că pe râul Mureș se transportau cantități considerabile de sare. Bula papală din data de 15 mai 1218, emisă de Papa Honoriu al III-lea, prin care acesta din urmă îi mulțumește reginei Iolantha de Courtenay pentru donația de 8.000 de mărci de argint²⁴ făcută în favoarea pelerinilor care tranzitau Ungaria, din sarea transportată pe râul Mureș, evidențiază cât se poate de clar importanța strategică a acestui comerț la nivel european. Considerând că un bolovan de sare care se transporta pe Mureș cântărea între trei și cinci kilograme, putem estima că se transporta cam 10 - 15.000 de tone de sare anual. Conform documentului din 20 august 1233, emis de Andrei al II-lea, drepturile anuale privind beneficiile din comerțul cu sare în comitatul Arad erau următoarele: abația din Bulci avea dreptul la 5.000 de bolovani de sare, mănăstirea din Chelmac (Eperyes) la 4.000, mănăstirea de la Bizere la 4.000, iar capitlul din Arad la 2.000.²⁵ Aceste cantități de sare sunt considerabile chiar și pentru acele vremuri, ceea ce ne permite să tragem concluzia că o parte din cantitatea cuvenită fiecărei abații era utilizată pentru achiziționarea materialelor de construcție, pentru ridicarea și consolidarea clădirilor

²² *Documente privind istoria României*, seria C, Transilvania, pp.162-163.

²³ Geza Kovach, *op.cit.*p.196.

²⁴ O marcă de argint poate să fie echivalată la 400 de grame de argint, întreaga sumă acoperind o cantitate de 3.200 de kilograme, sumă considerabilă pentru acea vreme. Pentru comparație, menționăm faptul că, la 1330, Basarab I îi oferea lui Carol Robert de Anjou suma de 7.000 de mărci de argint în schimbul păcii.

²⁵ *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis*, Budapesta, 1909, vol. I, p.294, apud. Geza Kovach, *op.cit.*p.197.

și bisericilor monahale, pentru cumpărarea de manuscrise, mobilier etc. Recentele descoperiri arheologice de la Frumușeni – Bizere confirmă supozițiile noastre, ansamblul monahal scos la lumină evidențiind clădiri somptuoase, o biserică pavată cu un mozaic de-săvârșit, debarcader și ziduri de apărare. Însă, de departe cea mai fulminantă dezvoltare datorată comerțului cu sare o va cunoaște Lipova, localitate care va deveni în perioada angevinilor vamă regală. Aici se vor construi depozite de sare, portul va fi mărit la proporții considerabile iar locațiile de vamă și clădirile destinate funcționarilor și militarilor vor fi lărgite. Datorită cantităților mari de sare care vor fi tranzitate prin Lipova aici se va înființa și o mone-tărie regală, iar în anul 1389 orășenii lipovani vor obține de la Sigis-mund de Luxemburg o arendă valorând o treime din vama sării.²⁶

Una dintre cele mai interesante mărturii despre comerțul cu sare și despre transportul acesteia pe Mureș ne parvine de la Hans Dernschwam „De Hradeczin” (1494-1568), care face în 16 august 1528 un raport complex pentru Casa Fugger, care deținea la acea vreme Cămara de sare din Transilvania.²⁷ Conform acestor infor-mații, aflăm că toamna nu se transporta sarea pe Mureș cu plutele mari, deoarece apa era mai mică. „După Paști, când încep apele Mureșului să crească, atunci mai ales se încarcă toate luntrele de la Decea, care ies din Transilvania și pornesc spre cămărilor anexe dinafară. Mai înainte trebuie trase din albie toate trunchiurile de-a lungul parcursului. Mai întâi se merge la Vințul de Jos, și Vurpăr, se numără cinci mile pe uscat de la Decea. Acestea sunt două mici târguri germane situate față în față ca Buda în fața Pestei. Voievodul Ianus²⁸, acum izgonit, le-a dat în schimb nu de mult lui Radu Vodă²⁹ din Țara Românească, primind pentru acestea un castel³⁰ în

²⁶ Arhiva Națională Ungară,. Budapesta, DL. 14.839, apud. Kovach Geza, *op.cit.*p.199

²⁷ *Călători străini despre Țările Române*, vol.I, volum îngrijit de Maria Holban, Editura Științifică, București, 1968, p.257.

²⁸ Ioan Zapolya.

²⁹ Radu de la Afumați.

³⁰ Cetatea Poenari.

Țara Românească. Mai departe se trece pe lângă un castel, în care își are reședința voievodul Transilvaniei; e numit Deva, pe nemțește Diemrich, aparține țării. Apoi mai jos pe lângă un castel numit Varadia, apoi pe lângă un castel Șoimoș și după aceasta la Lipova, un castel și târg amândouă foste proprietăți ale contelui Jorgen, acum ale lui Radicz.³¹ Aici este prima câmară. Se socotește 17 mile de la Vințul de Jos la vale, iar pe uscat 24 de mile de la Turda. Timișoara nu este departe de Lipova. Apoi urmează drumul mai departe pe apele Mureșului ieșind de la Lipova pe lângă un târgușor numit Arad, unde sunt franciscani Zocolanți și canonici.”³² Precum se vede, față de importanța economică și măreția cetății Lipova, Aradul era considerat ca fiind doar un „târgușor” pentru acea vreme. O altă mențiune documentară o avem din anul 1550, când Georg Reichersdorffer menționează în „Chorographia Transilvaniae” că Mureșul era un râu navigabil pe care se transportă toată sarea din Transilvania și se depune la Seghedin, apoi pe râul Tisa și Dunăre, până la Belgrad³³. Alte mențiuni ne parvin de la Georg Werner, care înaintează un raport pe lunile martie și aprilie 1552 către habsburgi cu privire la veniturile de pe urma sării din Transilvania³⁴. Din aceste rapoarte aflăm că plutașul care pornea în prima ambarcațiune, împreună cu oamenii săi, primea o plată suplimentară, semn să plutele navigau în coloană. O luntre mare avea, în medie, lungimea de 15m și lățimea de 7,5m. Într-o astfel de luntre se puteau transporta între 7.000 și 9.000 de bolovani de sare. Existau, de asemenea și bărci mai mici – care erau în proprietatea luntrașilor – și care transportau, în medie, între 400 și 500 de bolovani de sare, cu o greutate de 3-5 kg. O altă mențiune, extrem de importantă, ne arată că marea majoritate a plutașilor erau români, iar la Alba Iulia exista chiar și un cartier al plutașilor

³¹ Sârbul Bosic Radicz, partizan al lui Zapolya, care se afla cu oștenii săi în cetățile Lipova și Șoimoș.

³² *Călători străini...op.cit.pp.283-284.*

³³ *Ibidem*, p.225, apud Suci Viorica, Anghel Gheorghe, *op.cit.*p.8.

³⁴ *Ibidem*, pp. 23, 33-34,35,44,77.

(corăbierilor) români. Același lucru l-am descoperit și noi în Micălaca³⁵, sat (cartier) constituit în cea mai mare parte din plutași români.

Înșiruirea de porturi și debarcadere de-o parte și de alta a râului Mureș nu era deloc întâmplătoare, ci făcea legătura cu drumurile terestre ale sării. Astfel, de la Căprioara, de la Bulci, Lipova, Arad, Cenad sau din alte asemenea locuri propice de debarcare, sarea era preluată de către căruțași, care o transportau către localitățile de interior. Din acest punct de vedere, transportul terestru este la fel de important ca și transportul pe apă, existând numeroase „drumuri ale sării”, multe dintre acestea fiind amenajate încă din perioada stăpânirii romane.

„*Marele Drum al Sării*” este cunoscut sub această denumire în izvoarele diplomatice din cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea³⁶. El pornea de la Micia (Vețelul de astăzi, de lângă Deva) spre direcția vest-sud-est, traversa culoarul Lăpugelor, ajungea la Margina (unde era consemnat un vechi loc de percepere a vămii), traversa pe direcția sud-vest clina nordică a Dealurilor Bucovățului până în dreptul localității Săceni, iar de acolo, pe lângă cetatea Jdioara (Jydowar), la Caransebeș, cu direcția culoarul Timiș-Cerna până la Dunăre și cetatea Vidin. Această veche arteră de circulație terestră a fost utilizată încă de pe vremea stăpânirii romane, pentru transportul sării din Transilvania spre provinciile de la sud de Dunăre, la fel ca și în perioadele de stăpânire avară și bulgară asupra Banatului și a Transilvaniei.

La primul punct, Convenția privind plutăritul prevedea scutirea corăbierilor de încartiruirea și întreținerea militarilor, precum și de asigurarea transporturilor obligatorii pentru armată. Prin urmare, cei care erau înscriși în Registrul Corăbierilor erau scutiți de sarcinile militare curente, dar plăteau o taxă anuală de 1 florin

---

³⁵ Augustin Mureșan, Doru Sinaci, Rodica Colta, Felicia Oarcea, *Micălaca – Monografie*, Editura Mirador, Arad, 2010.

³⁶ Densușianu Nicolae, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol.I/2 București, 1887, Editura Academiei Române, Doc. 140, p.191.

și 30 de creițari pentru susținerea cheltuielilor obștești. Se pare că funcționarul imperial Ignat Haan și episcopul Gheorghe Martonffi au încercat, prin această convenție, să pună în acord interesul imperiului cu interesul domnilor de pământ în ceea ce privește recrutarea corăbierilor, deoarece la cel de-al doilea punct se prevede stabilirea, de comun acord, a numărului de zile de robotă între nobil și corăbier. În schimb, dacă acordul nu se realiza prin înțelegere, corăbierul era dator să-și răscumpere robota plătind proprietarului de pământ pentru sesia sa aceeași sumă ca și în cazul prestațiilor militare către stat: 1 florin și 30 de creițari, anual. De asemenea, corăbierul trebuia să-i dea nobilului decima din toate produsele care erau dijmuite la acea vreme în Transilvania.

La punctul al treilea, Convenția stipula sumele de bani pe care corăbierul trebuia să le plătească nobilului în schimbul folosirii sesiei: 20 de creițari pentru fiecare trei coți de vie, 7 creițari pentru fiecare câblă semănată cu grâu sau alte cereale și câte 10 creițari pentru fiecare cal, bou, vacă sau zece oi care pășteau pe pășunea nobiliară.

Punctele 5 și 6 făceau referire la termenele la care trebuiau plătite aceste obligații bănești de către corăbier. Sumele care trebuiau achitate către stat se plăteau în două tranșe: jumătate în luna februarie și jumătate în luna decembrie. Bani datorați nobilului se achitau într-o singură tranșă, în luna decembrie. Dacă cineva întârzia cu plata, atunci acesta trebuia să depună o garanție (un gaj) până la achitarea sumei, garanție ce consta într-un animal: bou, cal, vită etc.

Calitatea de corăbier era reglementată la punctul al șaptelea din Convenție, care stipula că puteau deveni corăbieri doar jelerii, nu și supușii ereditari (iobagii). De asemenea, nu puteau deveni corăbieri nobilii cu o singură sesie. În schimb, erau exceptați de la aceste prevederi iobagii și nobilii care, deși aveau sau foloseau doar o singură sesie de pământ, puteau să facă dovada că lucraseră cel puțin patru ani ca și corăbieri (din anul 1717) și aveau suficientă

experiență în acest domeniu. Această prevedere este una extrem de importantă în ceea ce ne privește, deoarece începând cu acest act normativ, calitatea de corăbier avea să se moștenească în familie, procedura fiind chiar încurajată de către autoritățile imperiale. Vorbim, în termeni contemporani, despre o ucenicie la locul de muncă, alături de părinți sau de frații mai mari, astfel că meseria de corăbier nu mai necesita un termen de acomodare sau de învățare a deprinderilor după angajarea propriu-zisă.

La punctul 10 se prevede posibilitatea ca iobagii și nobilii cu o singură sesie să poată obține câștiguri din transportul cu plutele, însă fără ca aceștia să se bucure de privilegiile corăbierilor și fără să fie scutiți de sarcinile impuse de către comitate. Nimeni nu putea să se considere corăbier în afara celor care erau înscrși în Registrul Corăbierilor, un document administrativ-imperial extrem de riguros, care trebuie să fie reactualizat în fiecare an, în luna ianuarie, când transportul pe apă înceta. Fiecare scaun și fiecare comitat păstra o copie a acestui registru, dacă pe teritoriul său erau recrutați corăbieri, iar prin cumularea datelor în luna ianuarie se centraliza efectivul.

La punctul 14 din Convenție găsim dreptul corăbierilor de a beneficia de locuri de folosință comună (pășuni și păduri). La început, folosirea acestora se făcea exclusiv cu acordul și încuviințarea juzilor, însă mai târziu pădurile și pășunile cu pricina au făcut obiectul posesoriatelor. De asemenea era reglementat și dreptul de măcelărit sau de crâșmărit, care era asemănător cu dreptul acordat și celorlalți iobagi.

La punctul 15 se vorbește despre sacrificarea în gospodăria animalelor pentru folosință proprie, astfel încât să nu fie afectat șeptelul convenit cu autoritățile comitatense. Exista și o tradiție în acest sens, fiecare casă în care locuiau plutași având obligația de a inscripționa acest lucru chiar pe poarta de la intrare, astfel încât recenzorii și autoritățile să cunoască faptul că aici locuiește un plutaș care se bucură de toate drepturile conferite de lege. Atât la Micălaca, cât și la Bulci sau la Căprioara, elementul distinctiv

era o tablă de lemn de dimensiuni destul de consistente³⁷, pe care era inscripționată o corabie cu velă, exact ca în sigiliul localității. De asemenea era trecut și numele plutașului titular, iar în ultima perioadă se trecea și numărul de ordine, pentru a facilita activitatea recenzorilor. Așezarea acestor tăblițe pe poarta caselor nu reprezenta doar o cerință venită din partea autorităților, ci și o certificare a poziției sociale, prin care fostul iobag anunța ieșirea din această stare și trecerea la o condiție superioară.³⁸

Punctul 16 al Convenției reglementa numărul corăbiilor și organizarea acestora. Sarea era transportată la acea vreme cu 110 corăbii, fiecare corabie fiind deservită de 7 oameni. Șase erau vâslași, iar unul era cârmaci, cel mai probabil și responsabilul ambarcațiunii. Celor 770 de corăbieri care lucrau nemijlocit la transportul sării pe apă li se adăugau un „judex nautarum”, care își desfășura activitatea în portul de ambarcare. Apoi mai existau patru conducători ai corăbierilor, fiecare dintre aceștia având în subordine un număr de 25 de echipaje, numiți „magistri nautarum” și cinci meșteri însărcinați cu repararea navelor în port în sezonul în care nu se transportau mărfuri. Convenția se încheie cu o serie de prevederi referitoare la judecata infracțiunilor săvârșite de către corăbieri. În cauzele criminale, de exemplu, judecata trebuia să fie făcută la trei zile de la comiterea faptei. Acest lucru putea fi prelungit la opt zile sau la maximum cincisprezece, dacă distanța față de un Oficiu de Sare era prea mare. Cu alte cuvinte, prezența la judecată a unui membru al Oficiului de Sare era absolut necesară. Pricinile mai mărunte erau lăsate la judecata conducătorilor corăbierilor – acei „magistri nautarum” – dar corăbierii nemulțumiți de sentință puteau să facă apel la Oficiul de Sare. De asemenea, corăbierii aveau obligația de a participa împreună cu tot satul la prinderea răufăcătorilor, iar cei care nu se conformau acestei

³⁷ Un metru lățime și optzeci de centimetri înălțime, pentru a spori vizibilitatea.

³⁸ Augustin Mureșan, Doru Sinaci, Rodica Colta, Felicia Oarcea, *Micălaca – Monografie*, Editura Mirador, Arad, 2010.

obligații erau amendați cu 200 de florini. Alte Convenții nautice, precum cea din 10 ianuarie 1721 au fost încheiate în anii 1748, 1774, 1776, 1810 și 1811, periodicitatea acestora scoțând în evidență importanța majoră pe care imperialii o acordau transportului de sare pe Mureș. Convențiile nautice încearcă să soluționeze și neînțelegerile care se manifestă între domnii de pământ și corăbierii de pe domeniile acestora. Nobilii încercau să câștige cât mai multe foloase de pe urma corăbierilor, mai ales că aceștia din urmă beneficiau de o serie de privilegii, în vreme ce corăbierii nu mai acceptau condiția de servitute iobăgească pe care o reclamau domnii de pământ.³⁹ Din Convenția nautică din anul 1774 aflăm că domnii de pământ îi impun pe corăbieri la fel de fel de obligații și taxe după bunul lor plac⁴⁰. Mai mult, corăbierii solicită ca văduvele celor înecați, precum și familiile celor accidentați sau incapabili de muncă să fie ajutate de către stat. Având în vedere anul în care se solicită acest lucru, trebuie să recunoaștem faptul că între corăbieri se manifesta un spirit de solidaritate profesională cât se poate de avansat. Referitor la numărul corăbierilor, dintr-o conscripție din anul 1773 aflăm că numărul acestora era de 1.500, iar un an mai târziu, la acest număr se mai adaugă încă 800 de corăbieri, cel mai probabil din cauza solicitărilor tot mai mari de sare. Oricum, la 1848 pe Mureș circulau între 10.000 și 12.000 de corăbii, plute și alte tipuri de ambarcațiuni pentru transportul sării⁴¹.

Transportul sării pe Mureș încetează după anul 1868, când se dă în folosință calea ferată Alba Iulia-Arad, iar această cale de comunicație devine mult mai avantajoasă pentru operatori. După această perioadă plutăritul devine doar o preocupare regională, pentru transportul buștenilor de exemplu.

Legat de transportul unor obiecte de valoare pe Mureș, din documentele vremii aflăm că în perioada construirii cetății de la

³⁹ Bassa Benjamin, *Transportul sării pe Mureș în secolele XVIII-XIX*, în Sargetia VII, 1970, pp.141-149.

⁴⁰ Suci Viorica, Anghel Gheorghe, *op.cit.*, p.19.

⁴¹ Bassa Benjamin, *op.cit.*p.147.

Alba Iulia (1715-1738), numeroase statui și inscripții romane descoperite cu ocazia săpăturilor pentru amenajarea fortificațiilor au fost transportate cu plutele pe Mureș. O parte dintre acestea au ajuns la Viena, iar o altă parte au dispărut undeva în jurul Aradului. Probabil că o drenare a râului Mureș ar scoate la lumină multe dintre aceste obiecte de valoare.

În secolul al XIII-lea, vechile castre regale, și în primul rând Castrul Aradului, încep să-și piardă din însemnătate, iar domeniile să fie dăruite nobililor, în cea mai mare parte, a căror putere politică și administrativă cunoștea o creștere accentuată.

În secolul al XV-lea, domeniile cele mai întinse au aparținut lui IANCU DE HUNEDOARA, care va primi întreg domeniul cetății Șoimoșului, cu tot ce aparținea de acesta. După moartea sa, domeniile deținute vor trece în proprietatea regelui MATEI CORVIN, iar după moartea acestuia, vor fi preluate de fiul său, IOAN CORVIN. După moartea sa, soția se recăsătorește cu marchizul Gheorghe de Brandenburg.

În timpul lui Iancu de Hunedoara au fost menționate 9 cetăți, 10 orașe și târguri și un însemnat număr de sate: 382.

În prima parte a secolului al XVI-lea s-au făcut unele modificări privitor la modul de așezare a localităților în jurul bisericilor. În această perioadă se formează clasa mai omogenă a țăranimii, care dispunea de o suprafață de pământ sub formă de sesie.

Țărănimea era împărțită în două: iobagi cu sesii și jeleri. Țărănimea avea obligații multe față de stat, dar și față de biserică. Mai avea și față de stăpânul feudal. O sarcină apăsătoare o reprezenta monopolul domnesc asupra morilor, cârciumilor, vâmlor, pescuitului și vânatului. În această perioadă se făceau și o seamă de abuzuri nemeșești și chiar unele tâlhării. Din cauza nemulțumirilor de tot felul, s-a aprins scânteia războiului din 1514. S-au organizat cruciade antiotomane, inițiate de contele BAKOCZ, la care au fost chemați țărani, cărora li s-a promis libertatea.

Răscoala a avut punctul culminant chiar pe teritoriul Aradului și localitățile din jur, printre care și Sânicolaul-Mic, așezarea fiind

aproape în întregime distrusă. S-a dezlănțuit din cauza adâncirii crizei, generată de anarhia feudală, care a determinat o situație insuportabilă. În anul 1526, în părțile Aradului izbucnește o nouă revoltă țărănească, condusă de un căpitan sârb, IVAN CEL NEGRU.

Răsculații au devastat curțile nobiliare.

Nobilimea, speriată de un nou război țărănesc, se adună la Arad. EMERIC CZIBAC a adus ajutoare și a ridicat o tabără la Frumușeni.

Aici, lângă vechea cetate a Scudului, s-a dat o bătălie cumplită. În cele din urmă, țăranii, mai slab înarmați, au fost înfrânți. Această răscoală a dat prilej nobilimii să comită jafuri, nu se mai respecta nici o lege. După dezastrul petrecut, ZAPOLYA s-a instalat Arad, sprijinit de mica nobilime, e declarat rege.

În același timp, marea nobilime ridică la tronul Ungariei pe FERDINAND DE HABSBURG, și astfel începe șirul luptelor între cei doi adversari, în care ZAPOLYA, sprijinit de SOLEIMAN al II-lea, reușește să-și păstreze părțile arădene, fapt confirmat și prin pacea de la Oradea din anul 1538.

După bătălia de la MOHAKS din anul 1526, fostul voievod al Transilvaniei, IOAN ZAPOLYA, își instalează stăpânirea în comitatul Arad, unde își va deține acest titlu până în anul 1540, când moare.

ZAPOLYA, simțindu-se mai slab față de Habsburgi, a recurs la sprijinul turcilor.

Recunoaște suzeranitatea lui SOLEIMAN al II-lea în luptele sale cu Habsburgii. Cu ajutorul turcilor și al lui Petru Rareș reușește să-și mențină stăpânirea asupra Transilvaniei, Crișanei și Banatului, deci, și în zona așezării noastre.

În urma evenimentelor din 1540, și părțile Aradului se transformă într-un principat otoman tributatar turcilor. În curând izbucnește un nou conflict între turci și imperiali. Habsburgii ajung în părțile Aradului și înaintează în amonte pe Mureș, ocupând toată zona.

Luptele au fost duse pentru cucerirea în principal a văii Mureșului și a părților limitrofe, pe care, așa cum spuneau turcii, care se credeau stăpâni pe aceste locuri, ei le-au socotit printre cele mai bogate din lume.

Pe teritoriul Aradului, turcii au început construirea și amenajarea unor întărituri, printre care și noua Cetate a Aradului, care mai există și astăzi. Pe teritoriul Aradului, turcii au format trei sanjaguri, și anume: sanjagul Aradului, din care făceau parte trei districte (nahie), cel din Arad, cu 59 de sate, printre care și Sânicolaul-Mic, cel al Zerindului și cel al Lipovei.

Stăpânirea otomană în valea Mureșului nu a durat prea mult. Îndată după izbucnirea războiului de 15 ani, după ce oștile lui Mihai Viteazul au obținut victoria de la Călugăreni, în zona Aradului încep luptele pentru izgonirea turcilor. A fost a doua bătălie pe teritoriul localităților din zona Mureșului, printre care și așezarea noastră, care a fost din nou distrusă.

După asaltul nereușit al turcilor asupra Vienei, se formează o nouă coaliție împotriva turcilor, care sunt izgoniți de pe teritoriul Ungariei și Transilvaniei.

Trupele venite în ajutor din Transilvania sunt nimicite lângă podul Mureșului. La sfârșitul lunii decembrie, pașa din Ineu, ajutat de curuții lui THÖKÖLY, ocupă Aradul și iau măsuri pentru refacerea forțelor, pentru a face față noului atac austriac.

Comandamentul suprem austriac era decis să ocupe din nou Transilvania, hotărâște atacarea liniei Mureșului cu forțe puternice, conduse de generalul Venterani, ajutat de generalul Staremburg și Piccolomini.

În ajutorul lor au fost aduse trupe însumând aproape 5.000 de sârbi voluntari.

Turcii nu cedează zonele ocupate și începe o luptă de hărțuire în timpul căreia populația a avut foarte mult de suferit. Turcii luptau cu efective de circa 15.000 de oameni.

Pacea de la KARLOWITZ rezolvă soarta acestei zone greu încercate a țării.

Aradul și linia Mureșului au trecut sub stăpânirea austriacă, iar partea de sud a Mureșului rămâne sub stăpânirea turcească, adică și zona noastră. Plutăritul pe Mureș era folosit de ambele părți.

După pacea de la Karlowitz, linia Mureșului capătă o mare importanță strategică, deoarece Cetatea Aradului va deveni centru de apărare în această zonă. Încă din 1698, prințul Eugen de Savoia întocmește un plan provizoriu pentru reclădirea cetății Aradului.

De remarcat că paralel cu aceste construcții militare, austriei caută să înființeze aici o zonă grănicerească.

Trebuie să remarcăm, de asemenea, că politica expansionistă austriacă s-a preocupat multă vreme și de problema românilor și sârbilor din Banat.

Habsburgii au făcut eforturi pentru câștigarea lor în slujba imperială.

Proclamația lui LEOPOLD I din 1688, precum și cea din aprilie 1690, găsește un răspuns favorabil mai ales în clerul sârbesc, condus de Arsenie Cernovici, care în 1690 începe dirijarea unor grupuri mari de grăniceri în direcția Aradului. La 21 august 1691, episcopul Isaia Diacovici obține și un privilegiu pentru cei așezați în zona Aradului. Conform planului generalului Stahrnberg din 29 august 1699, în 11 iunie 1701 se stabilesc pe Mureș primele unități de grăniceri cu sediul în Arad și cu unități mai considerabile la Sânicolaul-Mic, Nădlac, Cenad.

Nobilimea maghiară privește cu ostilitate așezarea grănicerilor. Curtea de la Viena îl trimite la Arad pe contele Lamberg și pe emisarul cancelariei Albert Thavonat, pentru stabilirea modalităților de așezare a grănicerilor.

În urma tratatelor purtate la Arad în mai 1702, consiliul de război hotărăște cum să fie retribuiți grănicerii, stabilindu-se și drept centre principale următoarele localități: Cenad, Nădlac, Semlac, Pecica, Aradul-Nou, Arad, Sânicolaul-Mic.

Nu s-a putut realiza o înțelegere privind separarea grănicerilor și a țăranilor. De remarcat că foarte mulți țăranii români s-au înca-

drat în aceste unități grănicerești, iar nobilii se temeau de pierderea contribuabililor lor și a forțelor de muncă.

În anul 1703 izbucnește răscoala curuților, pentru înăbușirea căreia curtea de la Viena avea nevoie de sprijinul grănicerilor, fapt care a determinat să pună frâu pretențiilor nobilimii.

Războiul îndelungat dintre curuți și imperiali a folosit ca un mare ajutor serviciul grănicerilor pentru imperiali.

Zona grănicerească de pe Mureș își va pierde din însemnătate în urma războiului dintre turci și austrieci purtat între anii 1716-1718, încheiat prin pacea de la PASAROWITZ, prin care Banatul a trecut sub stăpânirea austriacă, ca urmare a mai rămas hotarul imperiului, iar zona grănicerească mai târziu va fi desființată.

Așezarea grănicerească în valea Mureșului s-a încadrat în politica generală a lui Leopold I de a atrage popoarele balcanice în slujba imperiului.

Grănicerii sârbi au fost așezați în mijlocul populației românești, dintre care unii au rămas definitiv pe aceste locuri, ca dovadă și în localitatea noastră se găsesc familii cu nume sârbești, cum ar fi: Ștefanovici, Petrovici, Dimitrovici, Mihailovici etc. De remarcat faptul că printre primii preoți ai bisericii ortodoxe au fost de naționalitate sârbă, printre care îi amintim:

Arsenie Miatovici -1791-1806

Ilie Petrovici - 1806-1828

Gheorghe Avramovici - 1806- 1833

Iovan Petrovici - 1828-1848

Laza Petrovici - 1833-1868

Vichente Miatovici - 1850-1868

născut și răposat în Sânicolaul-Mic

Dimitrie Periu - 1868-1875.

Am ținut să amintesc această cronologie a preoților care s-au succedat la parohia din Sânicolaul-Mic și pentru a se vedea că în urmă cu sute de ani pe aceste locuri binecuvântate de Dumnezeu cu o climă blândă, cu pământuri fertile, au fost multe evenimente care merită să fie menționate pentru cei ce vor urma.

În așezarea Sânicolaul-Mic se găsesc cinci cimitire, și e posibil ca ultimele două cimitire, care au fost descoperite în urma unor lucrări edilitare întreprinse începând cu anul 1980, mai ales cel de pe strada Frumoasă, după toate constatările, să fie un cimitir militar unde au fost îngropați combatanții căzuți în luptele repetate din zona Mureșului.

Construirea Cetății Aradului, care a durat timp de douăzeci de ani în timpul împărătesei Maria Tereza, în perioada anilor 1763-1783, cât a durat construirea cetății, eforturile au fost deosebite. Aici și-au găsit sfârșitul un mare număr de oameni.

Interesant de remarcat că, după unele legende și povestiri, materia primă, cărămida, a fost adusă din mână în mână de la Jimbolia, iar tehnica zidirii cu mortar de var cald asigură o viața lungă acestei gigantice construcții.

Cetatea, privită de sus, are formă de stea. Zidurile, deosebit de groase, erau imposibil de distrus cu tehnica militară cunoscută pe vremea aceea. La construcția cetății au participat zeci de mii de oameni.

O legendă locală care a circulat de mai mulți ani spune că în Sânicolaul-Mic cele două clădiri care se găsesc în apropierea gării Aradului-Nou au fost construite în aceeași perioadă și din aceleași materiale ca și marea Cetate a Aradului și că între aceste clădiri și cetate se găsesc legături printr-un tunel subteran.

Tot legat de apropiata Cetate a Aradului, au fost mai multe păreri care vin să întregească ipoteza că între cetate și așezarea Sânicolaul-Mic există legături subterane.

În sprijinul acestor păreri menționăm o scurtă povestire, auzită și consemnată în iarna anului 1998.

În anul 1971, pe fosta stradă Scânteia, la nr. 73, s-a săpat o fântână în curtea casei cetățeanului Banci Gheorghe.

S-a pătruns până la o adâncime de circa 8 m și nu s-a mai putut continua săpătura, pentru că săpătorul s-a lovit de cărămizi. S-a abandonat lucrarea și la o distanță nu prea mare s-a început forarea unei noi fântâni. La aproximativ aceeași adâncime, au

găsit din nou cărămizi. Au legat o greutate cu o sfoară și au lăsat-o în cădere liberă până în fundul fântânii, unde se auzea un zgomot înfundat de loc gol. Lucrarea nu a fost abandonată, pentru că s-a reușit depășirea pragului de aproximativ 12 m, săpătorul a trecut pe lângă un perete de cărămidă și s-au scos la suprafață bucăți din acest material. A rămas un semn de întrebare cum se explică faptul că la o asemenea adâncime se auzea un zgomot de tavan deasupra unui loc gol.

Povestirea cetățeanului Bâc se leagă de o altă întâmplare, petrecută în vara anului 1998, cu ocazia ploii torențiale din luna iulie.

Pe strada Gheoghe Stoica, la nr. 42-44, cantitățile foarte mari de apă provenite din acea ploaie torențială au pătruns în curțile celor două case; la nr. 44 (42?), proprietarul Susan Avram povestea că lângă poartă, unde terenul era asfaltat, pe o suprafață de aproape

Imagine document cu ocazia Zilelor cartierului

Imagine document cu ocazia Zilele cartierului

doi metri, pământul s-a așezat, iar apa a pătruns undeva în adâncimi. La casa vecină, de la nr. 44, pe o suprafață ceva mai mare, apa s-a scurs în adâncuri în cantități foarte mari, fără nici o greutate. Se presupune că în această zonă ar fi o mare săpătură (tunele subterane), poate că în legătură cu Cetatea Aradului.

Tot legat de povestirile unor localnici, se spune că după regularizarea râului Mureș, când localnicii din Sânicolaul-Mic au putut folosi în voie cea mai mănoasă suprafață de pământ, viața țăranilor din zonă a luat o întorsătură importantă, tocmai datorită faptului că lunca Mureșului cuprinsă între Fabrica de cărămidă și podul feroviar, cu cel mai fertil pământ din zonă, oferea posibilități mari de cultivare înseosebi a legumelor și a rădăcinoaselor.

Încă de pe atunci, regretele locuitorilor din comuna vecină de peste Mureș au fost mari și mereu au răbufnit.

Micălăcenii au folosit o vreme Hada, chiar când Mureșul era de partea lor, adică în teritoriul care de acum era al celor din Sânicolaul-Mic.

Așa cum vom vedea în continuare, în urma cercetării făcute în mod repetat în documentele ce se găsesc în Arhivele Naționale, precum și în documentele de arhivă ale bisericii catolice din Aradul-Nou, cu privire la unele proprietăți pe care le-au avut etnicii germani, precum și modul lor de folosire de către marii moșieri care au avut terenuri cuprinse în spațiul dintre Zădăreni sau în partea de nord până la Utviniș, aceste proprietăți au fost mereu transmise sau donate.

Urbariul Mariei Teraza a reglementat și unele probleme legate de alegerea conducerii localităților, judele și alți conducători locali, și de drepturile la liberă strămutare.

Mai târziu, la sud de Mureș s-a format în anul 1821 bresla morarilor. Sânicolaul-Mic avea o breaslă proprie, deținând în zonă mai multe mori pe apă. O bună parte din istorie, Mureșul își avea matca în imediata apropiere a Sânicolaului-Mic. Încă de pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, și chiar până în zilele noastre, bătrânii încă își mai amintesc de rivalitatea care a existat între așezarea vecină Micălaca și cei din Sânicolaul-Mic pentru dreptul de folosire a luncii Mureșului. Aceasta s-a datorat faptului că râul și-a schimbat matca, iar uscatul a fost uneori de partea lor. Iar în prezent, terenul acesta fertil aparține celor din Sânicolaul-Mic. Rivalitatea costa în faptul că nu se cunoaștea pe atunci o lege simplă și dreaptă cum era cea a cursurilor de apă. Această lege prevede că uscatul este al aceluia în partea căruia se află la momentul constatării.

În această perioadă, multe domenii au fost cumpărate. În perioada 1820-1848 se creează gospodării latifundiare, se dezvoltă creșterea vitelor, a oilor de rasă, a porcilor, se dezvoltă comerțul cu produse agricole. În această situație, o categorie anume de iobagi se întărește, iar o altă parte, formată mai ales din țărani lipsiți de pământ, devine săracă. În jurul Aradului se dezvoltă anumite

meșteșuguri și anumite manufacturi, cum ar fi: o manufactură de turnat clopote, o manufactură de tăbăcărie, iar în oraș, o fabrică de chibrituri, care a funcționat timp de douăzeci de ani.

Din punct de vedere economic, atât la nord, cât și la sud de Mureș, zonă care cuprinde și localitatea noastră, în agricultură se generalizează sistemul de trei tarlale, se extinde îngrășarea solului, calul jucând un rol important în muncile agricole. Se extinde cultivarea cerealelor și a cartofului. Vânzarea domeniilor unor oameni deținători de bani, care s-au îmbogățit, a făcut ca până în preajma revoluției cea mai mare parte a terenurilor să treacă în mâna acestor noi moșieri.

În localitatea noastră, cel mai mare domeniu a fost cel al lui LOVASZ, care mai cuprindea și domeniile de la Zăbrani, Neudorf și Chesinț.

În jurul anului 1848, în Arad mai existau anumite manufacturi, cum ar fi: construirea de bărci, o turnătorie metalică.

A intrat în funcțiune depozitul de fermentare a tutunului.

Așa cum am mai arătat, o importanță deosebită o aveau breslele, printre care și breasla la care participau și cei din Sânicolaul-Mic, breasla morarilor de pe Mureș.

Ultima moară de pe Mureș era a lui SCHMITH LAURENȚIU, despre care localnicii își mai amintesc, care a mai funcționat până pe la începutul celui de-al doilea război mondial. Și acum se mai știe cum cântau oamenii care mergeau la moară:

Bine-i de omul frumos,
Cum ajunge bagă-n coș.
Iară omul cel urât
Nici la moară n-are rând.

Potrivit aprecierilor din acea vreme, Aradul era însemnat nu numai ca un centru local, ci avea legături și cu alte centre, care cumpărau din târgurile arădene mai ales material lemnos, care era adus cu plutele.

Anual se aduceau 10-12.000 ambarcațiuni, se distribuiau la Arad anual cam 5-7.000 tone de sare.

În anul 1848, la Arad s-a deschis o bancă, era prima din Transilvania, Banca Victoria, care avea un bilanț anual de 395.167 florini. Tot în această perioadă au început lucrările de scurtare a traseului albiei Mureșului, desființându-se o serie de bucle, printre care și cea de la Sânicolaul-Mic (Hadă).

Tot în anul 1848 s-au făcut demersuri pentru racordarea Aradului la sistemul feroviar, dar, din cauza evenimentelor, lucrările au fost sistate.

Multe și mari au fost nemulțumirile întregii populații, dar mai ales ale sărăcimii, în preajma revoluției de la 1848.

Vom aminti din nou că la conducerea județului Arad se votează o hotărâre potrivit căreia toate documentele se vor redacta numai în ungurește, toate instituțiile, inclusiv tribunalele, vor uza numai de această limbă.

Învățătorii nu pot funcționa dacă nu cunosc limba maghiară, preoții ortodocși nu pot oficia slujbe în parohii decât dacă știu ungurește.

Cea mai mare stavilă în calea realizării năzuințelor românești era stăpânirea habsburgică.

Acest regim împilator era reprezentat pe plan local prin marile garnizoane ale cetăților din Arad și Timișoara. Ei băteau la ușa fiecărui cetățean sub forma impozitelor „regale” și a recrutărilor.

În această atmosferă sumbră, generată de stăpânirea habsburgică și de nobilimea maghiară, precum și de înaltul cler sârbesc, existau și anumite cercuri maghiare cu idei mai avansate, care dădeau o rază de lumină, pentru că priveau cu o anumită înțelegere problemele poporului român.

Ilumiștii români și maghiari au găsit un numitor comun de gândire și acțiune, au pătruns și anumite lucrări ale unor scriitori și filosofi. Pătrunderea în masă a ideii de unitate națională s-a putut constata în timpul revoluției de la 1848, când masele populare luptau sub conducerea lui Avram Iancu pentru realizarea statului național unitar.

În timpul împărătesei Maria Tereza și al fiului ei, Iosif al II-lea, se deplasează statutul social al școlii, care devine o anexă a bisericii. Acest lucru va avea o mare importanță în perioadele care au urmat.

Ideile înaintate ale Școlii Ardelene au avut aderență și printre unii oameni de cultură maghiară din părțile Aradului.

Dintre aceștia, Peretseny Nagy-Laszlo se apropie foarte mult de concepțiile istorice ale Școlii Ardelene.

El subliniază originea latină a poporului român. A elaborat o scurtă monografie a orașului Arad, publicată în anul 1844.

Fabian Gabor a editat în 1835 lucrarea *Descrierea comitatului Arad în privința istorică, geografică și statistică*.

Teatrul în limba română a fost înființat în anul 1818, un prin spectacol a fost prezentat la 27 februarie de către elevii Preparandiei.

În anul 1789 a luat ființă teatrul german, care avea o formație de teatru ce a dat reprezentații în sala „Redutei” din Arad, cu piese scrise de autori vienezi.

Teatrul maghiar își atestă activitatea din anul 1813, mai ales cu trupe venite din alte orașe, Oradea, Cluj.

Toate momentue importante ale revoluției de la 1848 au fost gândite la Arad.

La sud de Mureș a izbucnit o mare răscoală, cuprinzând și localitățile Firiteaz și Fiscut.

Judele districtual Varga arată în raportul său că la 27 octombrie s-au răscolat țăranii din plasa de lângă Mureș, răscoala având centrul la Fibiș și cuprinzând toate satele din jur.

Atât de intensă a fost răscoala, încât de la plasa Aradul-Nou au plecat spre Vinga pentru pacificarea comunelor 800 de infanteriști, 100 de călăreți și două tunuri. Fiscutul s-a supus, dar țăranii din Firiteaz au opus rezistență și, în consecință, s-a tras cu tunurile și numai astfel s-a supus și această localitate.

Dar, după plecarea trupelor din comună, țăranii se răscoală din nou, obligându-l pe administratorul domeniului să fugă. De

menționat că în toate comunele și satele se dorea conducere de către maghiari.

Pentru menținerea ordinii a început să funcționeze curtea marțială. Preotul român din Sânicolaul-Mic, Jivan Petrovici, va fi executat în ziua de 13 noiembrie 1848, fiind spânzurat din ordinul lui Kulterer Murany.

Tot din ordinul lui Kulterer a fost spânzurat și preotul Vasile Popescu din Alioș.

Cu privire la martiriul celor doi preoți sunt mai multe surse de informații.

Unele prezintă executarea sentinței pe o cruce de la marginea satului, la ieșirea spre Fântânele.

Alte informații, care par mai verosimile, sunt cele care arată că executarea prin spânzurare a celor doi preoți a fost în fața primăriei de un pom. În cartea lui I. D. Suciu, *Revoluția de la 1848-1849 în Banat* (Editura Academiei Române, 1968, pagina 201), se arată că preoții români au încercat să facă servicii garnizoanei din Cetatea Arad.

Tot aici se arată că la data de 21 noiembrie, consiliul de război din Timișoara lansează manifestul de protest care arată excesele revoluționarilor maghiari.

O mică legendă se leagă de acest tei secular ce se află în fața fostei primării, de crengile căruia se crede că au fost spânzurați cei doi preoți.

În cartier trăia o bătrână de naționalitate germană, care în anul 1980 avea vârsta de 101 ani. A fost întrebată ce își amintește despre teiul din fața fostei primării, a răspuns că atunci când ea era mică, acest tei era tot așa de mare și de falnic.

Cel care și-a luat îndrăzneala de a culege date, de pe la începutul anului 1980, pentru alcătuirea acestei lucrări cu caracter monografic, pe atunci se ocupa de gospodărirea cartierului în calitate de deputat municipal, reprezentând cetățenii din Sânicolaul-Mic.

Imagine document cu ocazia Zilele cartierului

Aflând, în decursul anilor, interesante relatări despre acest tei, m-am preocupat de ocrotirea lui.

În această preocupare au fost antrenati și alți cetățeni din cartier, care au răspuns cu multă plăcere la tot ce s-a întreprins pentru a ocroti acest arbore secular.

Dl. Horga Cosma a turnat monumentul, a donat și scris placa de marmură.

Dl. Steop Ionel (în prezent decedat) a confecționat un frumos gard de împrejmuire din fier forjat.

A fost inaugurat în mod festiv la 9 mai 1983, dat în îngrijire școlii generale din cartier.

Revenind la evenimentele din timpul revoluției, mai consemnăm faptul că mulți țărani și intelectuali din împrejurimile Aradului au fost închiși, bătuți, schingiuiți, condamnați pentru că au participat la revoluție.

Cetatea Aradului a fost transformată în închisoare, atât pentru revoluționarii români, cât și pentru cei maghiari.

Aici au fost închiși, printre alții: Eftimie Murgu, Căpitan Ioan Izicescu, Gheorghe Petcu și alții. Tribunalul Militar a pronunțat 489 de sentințe, dintre care 219 condamnări la moarte, printre aceștia se găseau și cei 13 generali participanți la lupte din partea armatei maghiare.

Aeștia au fost executați la 6 octombrie 1849, la Arad, patru prin împușcare în șanțul cetății, iar nouă au fost spânzurați la marginea acesteia.

Marea răscoală, cu toate că a fost înfrântă, a zguduit ordinea feudală, deschizând calea progresului. Zona arădeană începuse să devină una dintre cele mai însemnate regiuni industriale din țară.

Premisa dezvoltării o constituiau materiile prime existente, forța de muncă ieftină, precum și introducerea tehnicii din ce în ce mai noi.

Mașinile cu aburi, curentul electric, racordarea la sistemul feroviar în anul 1858, toate acestea au dus la folosirea piețelor interne și externe.

Pentru orașul Arad și împrejurimi, o mare realizare a fost crearea Uzinei Electrice Arad (1895), cu o producție de 2.079.153 WO.

Imaginea aeriană a cartierului

Morile arădene măcinau zilnic 440 tone la zi, acestea erau mori mecanice, iar morile pe apă produceau renumita făină în „flăcări”.

În anul 1869 erau 145 mori pe apă, apoi rolul lor a fost în scădere. În Sânicolaul-Mic a funcționat încă de pe la sfârșitul secolului trecut o moară acționată de un uriaș motor mecanic, care a produs în decursul anilor o făină de bună calitate, atât din grâu, cât și din porumb, moara producea și un griș renumit.

Atât moara, cât și clădirea de lângă moară, au fost proprietatea familiei Kolb.

În deceniile care au urmat după revoluție, agricultura era dominată de contradicția fundamentală dintre moșierime, în cea mai mare parte maghiară, și țărănime, în majoritate românească, alături de care mai trăiau și țărani maghiari și de alte naționalități.

Cuceririle obținute în anii revoluției sunt continuate prin noi acțiuni ale țăranilor de a lărgi cuceririle obținute. Această tendință se manifestă îndeosebi în timpul pătrunderii trupelor lui Avram Iancu în zonele de șes în hotarele țării românilor până la Arad.

Delegațiile naționale aflate la Viena erau puternic susținute de către românii arădeni pentru revendicarea drepturilor formulate în 1848-1849.

Episcopul Gherasim Raț redactează o circulară către parohi pentru a colecta sumele necesare în vederea deplasării delegației la Viena.

Populația arădeană aude despre convingerile majorității populației din Transilvania, precum că numai Avram Iancu deține acea putere capabilă să administreze dreptatea. El va extinde hotarele românilor până la Arad. Alții spuneau că revendicările românești se vor realiza numai atunci când Avram Iancu le va obține cu forța armelor.

Întorcerea lui Avram Iancu de la Viena în aprilie 1850 a prilejuit convocarea la Cuvin a unei adunări a frunțașilor români, pentru a fixa o linie politică comună de urmat în etapa următoare. Vestea adunării a produs o veritabilă panică în rândul autorităților,

care se temeau de o adunare de masă. Brutala expulzare a lui Avram Iancu de la Viena la mijlocul lunii aprilie 1851 a provocat o vie revoltă în rândul maselor.

Românii din Banat, situați la sud de Mureș, la finele anului 1860 au protestat împotriva încorporării Banatului în Ungaria, cereau menținerea autonomiei Banatului Timișan, mai cereau să aibă un capitanat românesc.

Situația populației românești majoritare legată de încorporarea Banatului în Ungaria a fost sintetizată de Andrei Mocioni, membru în Senatul imperial de la Viena (1860). El spunea: conducerea imperiului a făcut o nedreptate prin măsurile luate.

Andrei Mocioni s-a adresat direct împăratului. A arătat că Banatul nu a fost component al Ungariei, ci a fost autonom, apoi a expus drepturile celor 600.000 de români bănățeni.

O manifestare importantă a poziției democratice a românilor arădeni a fost demonstrația de Anul Nou (stil vechi) din 1865, care a avut loc în fața sediului Comitatului, unde au fost arborate și steagurile tricolore, simbol al unității naționale.

Tineretul arădean era hotărât să se dedice năzuințelor națiunii din care făceau parte și regreta că au trecut luminoasele zile ale revoluției de la 1848 fără să fi luptat cu armele în mâini alături de Avram Iancu.

La începutul anului 1867, clasele stăpânitoare austriece și ungare au instituit regimul reacționar dualist de factură burghezo-moșierească. Evenimentul a fost primit cu răceală de majoritatea românilor arădeni.

La Arad, pe catedrala rămână ortodoxă, cu această ocazie a fost arborat drapelul tricolor.

În perioada dualismului, în Arad și în împrejurimile sale nu numai populația românească vedea în unirea celor două clase dominante, ungară și austriacă, un act de zbucium pentru populația românească.

O altă constatare se referă la pătrunderea intensă a capitalului austriac în investițiile industriale care s-au făcut după 1867. Ca-

pitalul austriac era dominant în operațiunile de credit ce se făceau în părțile Aradului.

În Arad, industria textilă s-a dezvoltat puternic, Uzinele Textile erau cunoscute în toată țara și peste hotare. Aici au lucrat multe mii de oameni. Au început să lucreze în aceste uzine și un număr însemnat de muncitori din Sânicolaul-Mic, mai ales femei.

Fabrica de Vagoane Weitzer I. și-a început activitatea cu un puternic grup de oameni alcătuit din peste 400 de muncitori.

La jumătatea distanței dintre Sânicolaul-Mic și Fântânele funcționează o fabrică de cărămidă, care încă de pe la începutul secolului a produs îndeosebi pentru orașul Arad, dar și pentru localitățile din împrejur. La această fabrică au lucrat și locuitorii ai Sânicolaului-Mic. Multe decenii de-a rândul, fabrica a lucrat cu foc continuu.

În primii ani ai secolului XX, din cauza condițiilor grele de viață, un număr însemnat de locuitori ai județului Arad, 15.970 de persoane, au plecat în alte părți, îndeosebi bărbați, pentru a găsi un loc de muncă mai bine plătit și cu condiții de muncă mai omenești. Au fost cazuri când și anumiți locuitori din Sânicolaul-Mic au plecat în Statele Unite ale Americii, unde au lucrat o perioadă, după care s-au întors acasă, iar cu banii adunați și-au construit case și și-au cumpărat pământ.

Dintre aceștia, cetățeanul Dinu Cigorean a lucrat în Statele Unite în meseria de dulgher timp de opt ani, iar la întoarcere și-a extins casa, pentru cei unsprezece copii ai săi, toți băieți.

Tot în această perioadă s-au dezvoltat transporturile și comunicațiile, Aradul fiind un important nod de comunicații.

În perioada dualismului se înregistrează o dezvoltare rapidă a rețelei feroviare, înlesnind circulația oamenilor și a mărfurilor.

La 22 decembrie 1868 s-a dat în folosință linia ferată Arad-Deva, iar în anul 1881 a fost pusă în funcțiune linia ferată Arad-Timișoara, astfel, în anul 1914 rețeaua de căi ferate era de 499 km.

Printre obiectivele de luptă din Banat au fost și cele din debaterile parlamentare din cadrul Dietei de la Budapesta, unde reprezentanții românilor, uniți cu deputații sârbi și slovaci, au militat pentru democratizarea vieții politice.

Deputatul Anton Mocioni a convocat la Arad o adunare a românilor din Banat, la care au participat 300 de delegați din toate localitățile. Cu ocazia acestei adunări, deputatul Iosif Hodoș a propus termenul de partidă națională română pentru forțele naționale unite din Banat, Crișana, Maramureș.

În adunarea ținută la Arad s-au stabilit documente și teze cu caracter național: egala îndreptățire a națiunilor asupra dreptului de a alege deputați în dietă, dezvoltarea învățământului și egalitatea în drepturi.

Un comitet general cu sediul în Arad a condus activitatea între anii 1872 și până în 1875, când, printr-un ordin energic emis de K. Tisza, activitatea acestuia a fost interzisă, urmând și alte măsuri mai ales în ceea ce privește utilizarea limbii române și a manualelor tipărite în limba română.

Românii din părțile Aradului au participat pe toate planurile la mișcarea memorandistă. La 28 mai 1892, românii din Transilvania au înaintat curții din Viena un memorandum, printr-o impunătoare delegație. Elaborarea memorandumului a fost hotărâtă de conferința națională din 1887. La redactarea acestuia a participat în primul plan Ioan Slavici, care cunoștea temeinic problemele cu care se confruntau românii.

Memorandumul a fost înaintat împăratului, fără a se adresa guvernului ungar, care era potrivit intereselor noastre internaționale și locale.

Eposcolul Aradului, Ioan Mețianu, a fost solicitat să interzică adunările în școli, pentru ca să fie ferite școlile de activitatea politică. Solidaritatea cu memorandiștii, care aveau o atitudine plină de demnitate națională în fața instanței de la Cluj, unde s-a judecat procesul memorandiștilor, a fost demonstrată și prin adunările populare de sprijin.

NICOLAE ADAM,
membru în Partidul Național Român,
născut în Sânicolaul-Mic
Președintele partidului

S-a trimis o delegație la Cluj, pentru a-i încuraja pe cei care urmau să fie condamnați și a-i îndemna în susținerea cauzei lor. Partidul Național Român a avut un rol determinant în lupta rămânelor de pe aceste meleaguri pentru drepturile lor.

Numai că în 16 iunie 1894, activitatea PNR este interzisă printr-o ordonanță ministerială semnată de K. Hieronymi, ministrul de interne al Ungariei.

Membrii comitetului central al partidului au fost condamnați la ani grei de închisoare. După interzicerea PNR, în Arad s-a pus problema găsi-rii unei noi forme de organizare și de acțiune. Oameni politici arădeni au organizat clubul Co-

mitatens, club județean înființat la 2 ianuarie 1922 (?). Din acest club făceau parte un număr însemnat de membri din fostul PNR.

Activitatea desfășurată de clubul județean a contribuit la confirmarea Aradului ca centru politic, care a atras și alte forțe politice din Crișana, Banat. În acești ani a apărut și omul de acțiune care, cu tact și cultură, a condus lupta națională.

Vasile Goldiș a fost unul dintre participanții și organizatorul manifestărilor țăranilor și mucitorilor.

Vasile Goldiș a ținut conferințe și a subliniat unitatea ce trebuie să existe pentru autonomia națională. Ceea ce-a reprezentat Discursul lui Bărnuțiu de la Blaj, din 14 mai 1848, pentru mișcarea națională a românilor transilvăneni – ferțiți, prin puterea și logica argumentelor bărnuțiene să cadă în capcana acceptării uni-

rii Transilvaniei cu Ungaria – îl reprezintă, pentru mișcarea tribuniștilor arădeni, articolul lui V. Goldiș publicat în anul 1900, cu titlul „*O scrisoare politică*”.⁴² Pornind tocmai de la textul bănușian și de la ideea că „*deja Adunarea națională de pe Câmpia Libertății a cerut autonomia națională a tuturor românilor de sub sceptrul habsburgic*”, V. Goldiș combate teza autonomiei transilvane promovată de pasiviști, considerând că nu mai corespunde noilor realități și necesități politice. Pasiviștii sunt chemați să renunțe la autonomia teritorială a Ardealului în favoarea autonomiei naționale a tuturor românilor de sub coroana Sfântului Ștefan. Era și calea prin care se readucea consensul în mișcarea națională, conceptul noii autonomii fiind abordabil atât de activiști, cât și de pasiviști: „*Eu din convingere sunt activist. Mărturisesc adică într-una aceea că în lupta politică trebuie să uzăm de toate mijloacele posibile. Putem să facem tot ceea ce facem în pasivitate. Pentru ce, pe lângă acestea, să nu facem și ceea ce se poate face în activitate? Tot din convingere nu sunt amic al autonomiei transilvane; Noi cerem autonomie națională, nu autonomie teritorială; autonomia Transilvaniei însemnează dezmembrarea trupului românesc și aceasta va să zică slăbirea nației românești. Ce-mi trebuie autonomia Transilvaniei, dacă am autonomia națională a tuturor românilor din Ungaria?*”

În concepția politică a lui V. Goldiș, pe lângă faptul că activismul ar constă în „*o școală politică a poporului nostru*”, ar contribui și la reorganizarea pe baze sănătoase, democratice, a Partidului Național Român. Campaniile electorale, contactul permanent cu alegătorii, ar spori considerabil reprezentativitatea aleșilor, de fapt liderii autentici ai partidului: „*Alegătorii români din fiecare cerc electoral în preajma alegerilor vor oferi candidatura la mandatul de deputat dietal bărbatului lor de încredere. Acești bărbați de încredere cu drept cuvânt vor reprezenta în periodul de cinci ani al sesiunii parlamentare partidul național, fără deosebire, dacă au izbutit la alegeri ori ba. Iată deci reprezentanții legali ai*

⁴² *Tribuna Poporului*, an IV, nr.74, 1900, p.1, „*O scrisoare politică*”.

partidului.” Cu alte cuvinte, V. Goldiș propune o democratizare reală a vieții de partid și, în premieră pentru mișcarea politică a românilor transilvăneni, o apropiere a Partidului Național Român de mase, obiectiv pentru care militau și tribuniștii arădeni. Ultima parte a scrisorii politice a lui V. Goldiș cuprinde o analiză obiectivă a realităților din Ungaria și lasă să se întrevadă, deși nu o spune explicit, zorii autodeterminării naționale: „*Nu vedeți cum se topesc? Scandalurile politice nu se mai sfârșesc, defraudările sunt la ordinea zilei, administrația e mai mult decât asiatică, justiția este cum este și totul e, cum n-ar trebui să fie. Șapte milioane de cetățeni sunt privați ca străini. Brațele și picioarele statului sunt încătușate, liber e numai stomacul. Așa statul nu mișcă înainte, ci stă locului și mistuie numai. Viitorul nu mai e problematic. Noi așteptăm.*”

Deși, în final, V. Goldiș refuză să-și depună candidatura la Lipova – după cum îi ceruseră locuitorii de pe Valea Mureșului – pentru a nu spori disensiunile din sânul partidului, scrisoarea-program pe care a publicat-o rămâne una dintre cele mai valoroase discursuri politice ale tribuniștilor arădeni. Și este doar începutul, deoarece la cumpăna secolelor, tribuniștii își radicalizează discursul politic, tot mai multe articole publicate în *Tribuna Poporului* constituindu-se în apeluri deschise pentru reluarea activității politice. „*Să ni se dea dreptul de a avea înrâurire asupra vieții politice din această țară, a lua parte la croirea sorții ei și a noastră, a fi reprezentați în Dietă*”⁴³ - glăsuiește un comentariu de pe prima pagină, intitulat, sugestiv, „*Către alegătorii români*”. Cu precădere alegerile din comitat sunt considerate deosebit de importante de către tribuniști, abordarea acestora fiind cât se poate de interesantă. Astfel, pentru alegerile din 2/14 noiembrie 1898, după ce publică lista tuturor cerurilor românești, *Tribuna Poporului* încheie: „*Toate aceste cercuri sunt românești. Alegătorii, dacă se vor purta deci numai câtuși de puțin bine, le va fi ușor să aleagă pe românii încercați, cărora nu le va fi teamă să stea în fața fișpanului.*

⁴³ *Tribuna Poporului*, nr. 121/ 1898, p.1.

*Blestemați să fie din neam românii care nu vor vota pe candidații naționaliști.*⁴⁴ Blestemul din finalul articolului nu este întâmplător, deoarece tactica cumpărării voturilor de către candidații maghiară era frecventă în acea perioadă. Alteori, tribuniștii își încheie discursurile electorale cu încurajări: „*Români, nu vă lăsați, că luptând voiniceste cinstea și averea vi-o apărați.*”⁴⁵ În fața abuzurilor de la urna, tribuniștii iau imediat atitudine: „*Au pus jandarmii să aresteze pe frunțașii români. Astfel s-a întâmplat nemaipomenit scandal în Boroș-Ineu, unde președintele alegerii, Molnar Imre, notar regesc, după ce a refuzat să primească buletinul de votare al românilor, pentru cuvânt că este scris pe hârtie albă, apoi a dispus arestarea d-lui Vasile Bălan.*”⁴⁶ Pe toată durata alegerilor, tribuniștii țin o rubrică permanentă în ziar, intitulată „*Barbarii electorale*”, unde dau în vileag toate abuzurile stăpânirii. Titlurile articolelor apărute în perioada alegerilor sunt și ele cât se poate de sugestive: „*Lupta noastră*”⁴⁷, „*Biruința românilor*”,⁴⁸ „*Lupta în comitate*”⁴⁹. După desfășurarea alegerilor și comunicarea rezultatelor, tribuniștii laudă cercurile în care românii și-au votat candidații naționali, folosind cuvinte elogioase: „*Laudă vouă șirienilor bravi, vi-ați datoriat de români așa cum trebuie.*”⁵⁰ Nu la fel stau lucrurile în cazul eșecurilor electorale, când vinovații sunt menționați fără echivoc în paginile *Tribunei Poporului*: „*Unde o preotul Budugan și de ce și-a lăsat turma pe mâinile bețivului Nicodim?*”⁵¹ Deși expresiile folosite sunt uneori dure, ținând cont de contextul electoral al vremii, când alegătorii români erau cenzurați, cumpărați, amenințați, șantajați sau chiar bătuți ori întemnițați, presiunea mediatică a tribuniștilor arădeni era de cele mai multe ori justificată.

⁴⁴ *Tribuna Poporului*, nr.186/1898, p.3

⁴⁵ *Tribuna Poporului*, nr.196/1898, p.955.

⁴⁶ *Tribuna Poporului*, nr.208/1898, p.1.

⁴⁷ *Ibidem*, nr.215/1898, p. 1045.

⁴⁸ *Ibidem*, nr.210/1898, p.1.

⁴⁹ *Ibidem*, nr.207/1898, p.1006.

⁵⁰ *Ibidem*, nr.210/1898, p.102.

⁵¹ *Ibidem*, nr.210/1898, p.103.

Alegătorii români simțeau că ziarul este aproape de ei și că nu sunt singuri în fața autorităților. De fapt, se pregătea terenul pentru marile confruntări parlamentare ce aveau să urmeze, alegerile din comitat fiind privite și instrumentate de către tribuniștii arădeni ca un veritabil exercițiu electoral. În acest sens, tribuniștii sunt extrem de sensibili față de minoritățile nemaghiare din comitat, popularizând colaborarea electorală dintre acestea: „*E interesant că în câteva locuri, în cercuri mixte, ca la Păuliș, nemții au votat cu românii. Iar la Șiria ungurească, nemții nu s-au dus la vot numai să nu trebuiască să voteze cu ungurii. Astfel au și ajutat românilor din acel cerc.*”⁵² De asemenea, în cazurile neînțelegerilor inter-confesionale, tribuniștii acționează cu maximă prudență, pentru a nu stârni orgoliile celor implicați: „*Nu putem suprima regretul, că*

Anexa de la fosta Primărie a comunei

⁵² *Tribuna Poporului*, nr.209/1898, p.1.

deși din centru s-a candidat părintele protopop Gr. Cat. Telescu, anume din considerație către greco-catolicii din acel cerc, cu toate acestea preotul greco-catolic a ținut să nu voteze de fel, iar credincioșii greco-catolici au votat cu toții contra noastră.”⁵³

Atenția deosebită pe care tribuniștii arădeni o acordă alegerilor din comitat și presiunea mediatică pe care *Tribuna Poporului* o exercită pentru promovarea votului național în rândul alegătorilor români, prefigurează schimbările majore care aveau să se petreacă, la începutul secolului, în ceea ce privește strategia politică a românilor transilvăneni. Alegerile parlamentare din toamna anului 1901 evidențiază atât disponibilitatea electoratului român pentru reluarea activismului politic la scară națională, cât și eficacitatea conjugării eforturilor electorale între români, sârbi și slovaci. Cu toate că *Tribuna Poporului* declanșează o adevărată campanie mediatică în favoarea participării românilor la alegeri pe liste naționale,⁵⁴ conferința confidențială a Partidului Național Român desfășurată la Cluj în data de 5 septembrie 1901 decide menținerea pasivismului. Hotărârea luată la Cluj îl determină pe tribunistul arădean P. Truția să demisioneze din comitetul central, însă tribuniștii arădeni, de dragul unității partidului, se supun hotărârii de a nu participa la alegeri. Nu același lucru se petrece la slovaci, care își vor modifica programul politic național din 1861, vor renunța la revendicarea autonomiei și trec la activism, reușind să propulseze 4 deputați în parlament.⁵⁵

Următorii doi ani aveau să însemne, pentru gruparea tribuniștilor arădeni, instalarea lor definitivă în fruntea mișcării politice naționale. La sfârșitul anului 1902 Ioan Rațiu moare, iar acest lucru va însemna îndepărtarea unui obstacol impornant în calea afirmării noului curent politic de la Arad. Tribuniștii arădeni pri-

⁵³ Ibidem, nr.210/1898, p. 1025.

⁵⁴ *Tribuna Poporului*, 10/23 aprilie 1901, pp. 1-3.

⁵⁵ Boia, L. *Contribuții privind criza Partidului Național Român și trecerea de la pasivism la activism 1893-1905*, în „Studii. Revista de istorie”, XXIV, 1971, nr.5, p.977.

mesc vestea morții „mândrului bătrân Ioan Rațiu” cu regretul cuvenit, iar în necrologul publicat în *Tribuna Poporului* și alcătuit de V. Goldiș⁵⁶ se menționează memorabilele cuvinte rostite de I. Rațiu cu ocazia procesului Memorandului („*Existența unui popor nu se discută, ea se afirmă*”). Desigur, V. Goldiș arată și cu această tristă ocazie faptul că „*mai vârtos în vremea din urmă nu am putut fi alătura de el, căci credințele minții sunt adeseori, tocmai între cei mai buni, diferite.*”

Pe cale de consecință, la un an după moartea lui I. Rațiu, *Tribuna* sibiană își va înceta apariția, iar în anul următor, 1904, *Tribuna Poporului* din Arad își va schimba numele în *Tribuna*, o dovadă în plus în ceea ce privește persistența și trăinicia spiritului tribunist. În fața atâtor schimbări, tribuniștii arădeni își reorganizează activitatea, așezând Aradul și *Tribuna Poporului* în fruntea luptei naționale din Transilvania. E. Brote, aflat la începutul anului 1902 la Dresda, îi scrie lui R. Ciorogariu despre necesitatea strângerii tuturor ardelenilor în jurul „*sâmburelui sănătos format la Arad.*” Insistă pe atragerea greco-catolicilor și pe susținerea nucleului format la Orăștia, în jurul ziarului *Libertatea*, dar și pe necesitatea atragerii bănățenilor: „*Toate grupurile și grupulețele atrase vor pretinde oarecare influențe în conducerea foii și d-voastră le veți acorda în diferite limite. E bine ca foaia să deschidă coloanele sale tuturor părerilor; ea va deveni astfel un organ al cercurilor din ce în ce mai largi...*”⁵⁷ Pe de altă parte, I. Russu-Șirianu susține, număr de număr, necesitatea trecerii la activism: „*Pasivitatea a fost respectată numai de către fruntași... dacă nu vrem să lăsăm poporul străinilor, trebuie s-o rupem toții cu pasivitatea și încă din vreme să ne pregătim de luptă.*”⁵⁸ Tot în această perioadă, V. Goldiș încearcă să impulsioneze viața politică din comitatul Făgărașului, recomandându-le acestora organizarea politică de la Arad.

⁵⁶ *Tribuna Poporului*, nr.218, an VI, 1902.

⁵⁷ Arhivele Statului Arad, *Fond personal Roman Ciorogariu*, dosar 2, pp.310-311.

⁵⁸ *Tribuna Poporului*, nr.41, 15 martie 1903, p.1 „*Activitate!*”

În această perioadă, în presa arădeană au apărut 59 de lucrări, cugetări și poezii ale lui Eminescu, mai ales cele cu caracter patriotic:

„Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie...”

Au mai apărut poezii care cântau natura sau iubirea.

Au apărut foarte multe lucrări literare aparținând lui Victor Eftimiu, Mihail Sadoveanu, poezii aparținând lui Cincinat Pavelescu.

Iosif Goldiș a fost membru al Academiei Române. El spunea că poporul care își pierde limba este șters din cartea celor vii, apoi se referea la Aricescu, citându-i versurile:

„Românii își păstrează silegeși costume
Și datini, și moravuri și braț, și buzdugan,
Și inimă și minte și glorie și neam
Și limba și penații și sângele roman.”

Un alt arădean care s-a remarcat pe plan politic și științific, fiind membru al Academiei Române, a fost Vasile Mangra. El a condus revista „Biserica și Școala” din Arad, revistă a avut o mare influență în rândul arădenilor.

O seamă de poeți și scriitori au oferit importante opere menite să-i însuflețească pe români.

Iată câteva versuri mai semnificative din poezia *Dorul de libertate*, scrisă de Iulian Grozescu în 1872:

„.....
Căci românul speră viața-i spre vecie
Într-o mare, mare Românie

Și că acest timp de aur e încă departe
Și noi cei de astăzi n-am fi având parte,
Însă o națiune care se stimează
Nu pentru favoruri de moment lucrează
Și cu bărbăție, orice s-ar întâmpla,
Caută să-și plinească dorința sa.”

Tot în această perioadă au apărut și unele lucrări scrise de oameni de cultură germani, maghiari, sârbi. În anul 1923(?) au apărut lucrările *Clopotele Patriei* și *Amurgul Idolilor*, scrise de Adam Müller-Guttenbrunn, originar din Zăbrani, cel care avea să evoce locurile natale în mai multe lucrări ale sale, printre care și „Micul șvab”. Scriitorul maghiar Ivany Odön a publicat lucrarea *Neamurile Episcopului*. Acest scriitor arădean se situa printre reprezentanții de seamă ai realismului critic din secolul al XIX-lea.

Creșterea rolului cultural și politic al Aradului a determinat ca acest centru să fie vizitat de mari personalități: Nicolae Iorga, C. Stere și alții, care întrețineau relații strânse cu oamenii politici arădeni. Pe plan politic, Aradul s-a afirmat pentru înlăturarea concesiilor minore, a căror vreme trecuse. S-a trecut la desfășurarea evenimentelor care să pregătească destrămarea imperiului austro-ungar.

Intrarea României în primul război mondial a dovedit și faptul că majoritatea conducătorilor români erau atrași de monarhie, semnele de fidelitate față de aceasta erau numeroase. Dezertările din armata austro-ungară au devenit mai numeroase, un tânăr pedagog arădean a trecut Carpații și s-a înrolat în armata română.

În anul 1917, contele Tisza a inițiat o campanie de strângere de semnături pentru o declarație de fidelitate față de imperiu. Multe dintre oficialități, printre care și Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop, au refuzat să o semneze.

Autoritatea statului a început să scadă, în luna noiembrie 1918, lupta națională a românilor a intrat în linie dreaptă, adică într-o fază decisivă.

S-a trecut la organizarea gărzilor naționale.

De remarcat faptul că la Muzeul Județean Arad se găsește o înscrisoare istorică în care este prezentată o fotografie care înfățișează șase bărbați în ținută militară, sub care se consemnează: membrii gărzii naționale din Sânicolaul-Mic, Arad, 1918.

Funcția acestor gărzi naționale locale a fost aceea de a ajuta la instalarea autorităților românești, ceea ce dă caracterul preluării puterii de către acestea.

Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 a prilejuit și participarea unor delegați locali.

După desăvârșirea unității naționale, statala de la 1 Decembrie 1918, s-a trecut la instalarea administrației românești pe toate planurile, iar limba română devine limbă oficială în toate serviciile publice și în școli. O mărturie importantă pe linie legislativă a fost și măsura adoptării statutului minorităților conlocuitoare.

În România sunt recunoscute drepturile egale ale fiecărei minorități cu cele ale românilor.

Pe linie administrativă s-a trecut la reorganizare, Aradul-Nou avea statut de plasă și aparținea de județul Timiș.

Sânicolaul-Mic aparținea de plasa Aradul-Nou.

După primul război mondial s-au creat forțe favorabile intensificării procesului de industrializare capitalistă. Aradul a deținut un loc de frunte în economia românească.

Printre fabricile mai mari se situa Fabrica de Vagoane I. Weitzer, cu peste 1.400 de muncitori, Fabrica de Automobile „Marta”, cu

Agricultorii din Sanicolaul Mic veneau cu produse la Piata din Arad 1890

330 de angajați, Fabrica Textilă, cu 348 de angajați, Fabrica de Spirt și Drojdie Neumann, cu 388 de angajați. În toate aceste fabrici au lucrat și bărbați și femei din Sânicolaul-Mic, la Fabrica de Vagoane lucrând un număr însemnat de bărbați. De remarcat că în jurul anului 1923, la Arad s-au fabricat avioane de tip ASTRA-PROTO.

Așa cum am arătat la începutul prezentării istorice a acestei așezări, cu referiri și la localitățile apropiate, localitatea Sânicolaul-Mic (Szentmiklos, adică localitatea Sfântului Nicolae), atestată documentar de pe la mijlocul secolului al XIV-lea, pe atunci era domeniul familiei Keszei, iar în anul 1471, Băgas Keszei donează domeniul capitlului din Cenad. În anul 1790, populația, pământurile și animalele acestei așezări erau rânduite după cum urmează:

Numărul animalelor domestice

	1870	1895	1911
Cai	322	226	545
Bovine	411	285	562
Porci	435	408	386
Oi	1007	396	578
Capre	-	-	5
Păsări	-	2159	-
Albine	30	46	-

Evoluția populației pe ani

1820 = 1039; 1822 = 1279; 1823 = 1282; 1824 = 1360;
1825 = 1471; 1826 = 1403; 1827 = 1417; 1828 = 1509;

1829 = 1473; 1830 = 1427; 1831 = 1342; 1833 = 1333;
1834 = 1271; 1835 = 1262; 1836 = 1234; 1837 = 1191;
1838 = 1192; 1839 = 1342; 1841 = 1409; 1843 = 1405;
1846 = 1443; 1847 = 1476; 1848 = 1469; 1851 = 1278;
1852 = 1298; 1853 = 1348; 1854 = 1394; 1855 = 1393;
1857 = 1520; 1858 = 1526; 1859 = 1554; 1861 = 1557;
1863 = 1610; 1865 = 1642; 1866 = 1695; 1868 = 1650;
1870 = 1601; 1873 = 1681; 1875 = 1583; 1877 = 1510;
1880 = 1508; 1883 = 1581; 1886 = 1668; 1889 = 1857;
1892 = 1825; 1896 = 2089; 1898 = 2208; 1900 = 2290;
1902 = 2684; 1905 = 2774; 1907 = 2535; 1910 = 2639;
1913 = 2871; 1916 = 2843; 1937 = 2854; 1940 = 2851.

Și din datele prezentate până acum rezultă evoluția în creștere sau în scădere a populației și a efectivelor de animale după evoluția vremurilor, mai ales înainte și după anumite bătălii.

Vom vedea în continuare evoluția populației din localitatea noastră pe naționalități și pe religii.

Prezentăm aceste date care ni se par relevante prin dinamica lor, îndeosebi pentru generațiile care vor veni și care vor trebui să-și cunoască neapărat rădăcinile și trecutul istoric al acestei greu încercate localități în decursul vremii.

E bine de știut că localnicii, din cele mai îndepărtate timpuri, au luptat și s-au jertfit pentru apărarea localității împreună cu alte naționalități.

Vom vedea că, pe lângă românii băștinași, de fiecare dată în marile bătălii au participat și cei care s-au așezat în această localitate și că populația germană colonizată și în Sânicolaul-Mic pe la începutul secolului al XVIII-lea a evoluat dinamic și a contribuit la dezvoltarea localității. Celelalte naționalități au fost mai mici din punct de vedere numeric, maghiari, sârbi, evrei.

Evoluția pe naționalități

	1859	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1941
Români	1016	763	1094	1110	-	1231	-	-
Germani	500	569	862	1276	1359	1281	1335	1595
Maghiari	210	192	269	337	-	297	-	-
Alte naț.	113	26	42	25	1183	73	-	1299
Total	1516	1656	2035	2684	2871	2464	2436	2854

Apartenența pe religii

	1820	1841	1861	1880	1900	1916	1937	1948
Ortodoxă	1000	1114	1039	797	1015	1110	1203	1203
Catolică	39	284	535	592	1259	1610	1595	1595
Alte confes	-	11	3	19	16	123	56	53
Total	1039	1409	1577	1508	2290	2843	2854	2851

În perioada 1717-1775, localitatea aparținea de Banatul împărătesc, plasa Lipovei.

Potrivit unei lucrări a unui scriitor maghiar privind dezvoltarea demografică în perioadă 1716-1848 din Banat, Kovách Géza, prezintă:

În urma introducerii urbaniului, în perioada 1784-1786, situația demografică era următoarea:

- 128 iobagi;
  - 59 jeleri cu casă;
  - 20 jeleri fără casă;
  - 59 domenii gospodărești;
  - 2176 halde pământ arabil.
- În anul 1828, în hotar erau:

2248 halde pământ arabil;

774 halde fânețe;

64 halde vie.

În anul 1828 existau în comună următoarele animale domestice:

67 boi;

94 vaci cu lapte; 23 vițele de 2-3 ani;

904 cai, în principal din rasa Gayzan;

14 oi;

133 porci.

În același an erau:

128 de țărani iobagi, dintre care:

29 dețineau un loc de casă, plat;

23 dețineau 1/2 plat;

76 dețineau 1/4 plat.

În localitate erau 14 meseriași diferiți: fierari, rotari, tâmplari, croitori, pantofari și alții

Până în anul 1789, aparținea familiei de latifundiarilor Lovász Zsigmund.

În perioada anilor 1890-1907, în Sânicolaul-Mic erau meșteșugari și comercianți, așa cum vom vedea din tabelul alăturat, care au funcționat în localitate.

Ocupații pe meserii

	1896	1907
Brutari	-	1
Bărbieri	2	5
Morari (mașini aburi)	-	1
Proprietari de batoze	-	1

Măcelari	3	4
Cârciumari	1	9
Comercianți	17	26
Zidari	-	3
Fierari	4	2
Croitari	2	2
Pantofari	3	1
Frânghieri (funari)	-	1
Rotari	2	2
Mori de apă	6	1
Țesători	-	1
Dulgheri	-	1
Total	40	62

Colonizarea germanilor a început în aceste zone cu circa 250 de ani în urmă, când au venit primele familii în Banat și Ungaria, dar în Sânicolaul-Mic se mai găseau familii de naționalitate germană încă din anul 1812, în număr de 25 de familii. Ei au fost, în marea lor majoritate, meseriași sau țărani săraci, care își căutau de lucru pe la moșiile nobililor.

Majoritatea erau din Aradul-Nou sau din comunele vecine.

Portul germanilor era cel din satul lor natal, în cele mai multe cazuri cel din Aradul-Nou.

Dialectul lor era cel din Aradul-Nou, fiindcă cei din alte comune s-au aclimatizat.

Despre populația din Sânicolaul-Mic, în *Schematismus Cleri Diocesis*, care apărea cam la 3-5 ani se găsesc următoarele date despre populația din Sânicolaul-Mic.

Insistăm asupra acestor date, deoarece populația germană, în anumite perioade, a fost mai numeroasă decât populația română, ca de pildă în anul de vârf 1812, 25 de familii, în anul 1941, 1595 de cetățeni, față de 1203 de români.

Anul	Religia					
	Catolică	- ortodoxă	evanghelică	reformată	evrei	alți
1812	25	-	-	-	-	
1815	23	-	-	-	-	
1817	19	-	-	-	-	
1818	22	-		-	-	-
1820	39	1000	-	-	-	
1821	39	1000	-	-	-	
1823	41	1238	-	-	-	
1824	109	1236	6	9	-	
1826	117	1290	-	5	-	
1827	126	1298	-	-	-	
1828	154	1323	-	-	-	
1829	158	1280	-	-	-	
1830	166	1217	-	-	-	
1832	199	1087	-	-	-	
1836	187	1097	-	-	-	
1837	240	895	1	1	-	
1838	250	888	1	1	-	
1853	364	962	5	1	-	
1854	389	995	1	1	4	
1855	399	997	2	1	-	
1857	499	1010	3	-	4	
1858	488	1012	2	-	4	
1859	500	1037	8	1	-	

1861	517	1031	2	1	-	
1866	543	1067	7	39	2	
1870	598	972	2	6	-	
1873	633	993	4	20	4	
1875	635	881	4	22	4	
1877	669	739	3	15	3	
1880	676	793	3	5	3	
1883	721	820	3	10	7	
1889	1000	805	14	30	8	
1892	1000	905	8	6	6	
1896	1176	1000	2	6	5	
1898	1237	1015	3	7	6	
1900	1259	1015	3	7	6	
1902	1458	1133	18	57	13	
1905	1450	1108	3	7	6	
1907	1462	1108	3	6	6	
1910	1515	1100	3	5	6	
1916	1610	1110	35	62	22	
1919	1610	-	-	-	-	
1922	1610	-	-	-	.	
1927	1610	-	-	-	-	
1934	1648	-	-	-	-	
1937	1595	1203	35	-	3	
1940	1595	1203	55	-	3	
1948	1595	1203	53	-	.	

Datele prezentate privind evoluția populației locale au fost culese din mai multe surse, ceea ce poate prezenta unele mici diferențe, dar situația e în mare parte cea prezentată pe aproape toate planurile.

Numărul de case

Anul	1859	1880	1890	1900	1910	1930
Numărul de case	336	337	360	452	496	536

Din tabel rezultă că în mod ascendent numărul caselor, deci, și al locuitorilor, a fost în continuă creștere.

Vom vedea în continuare cum a evoluat agricultura, care a constituit principala ocupație a localnicilor, datele sunt globale pe localitate, indiferent de proprietate.

Modul de folosire a hotarului

Anul	1859	1895	
Holde, arabil	2942 iug.	406 iug.	
Pășuni, fânețe	354 iug.	74 iug.	
Grădini	210 iug.	102 iug.	
Vii	-	6 iug.	
Pășuni comunale	668 iug.	381 iug.	
Pipirig,			
stuf, extravilane		509 iug.	196 iug.
Total	4683 iug.	4775 iug.	

Populația din Sânicolaul-Mic în anul 1930 după sex și stare civilă

	FEMININ				MASCULIN			
căsăt.	văd.	divor.	nedecl.	căsăt.	văd.	divor.	necăs.	ned.
1314	189	14	3	669	50	3	664	-
Total pe sexe	1520				1416			
Total ambele sexe	2936							

Pentru cunoașterea mai amănunțită a dinamicii populației din Sânicolaul-Mic, la 8 iulie 1999 am cercetat registrele statistice de la Direcția Județeană de resort, unde am găsit ultimele statistici în care populația din Sânicolaul-Mic a fost trecută separat. Din anul 1930, statisticile privind populația locală au fost înglobate în cele ale orașului Arad.

În anul 1941

Localitatea Sânicolaul-Mic

case	clădiri	gospodării	total
557	865	2985	2985

Populația origine etnică

masculin	români	germani	maghiari	alte naționalități	intelectuali
1403	1362	1338	271	14	34

Sânicolaul-Mic
Arad

SITUAȚIA STATISTICĂ A CARTIERULUI
1 XII 1999 - 15 IV 2000

ÎNTOCMIT
Vasile Motocea

Lucrarea statistică nominală și centralizată a fost întocmită nu cu puține eforturi și greutate în perioada 1 XII 1999 - 15 IV 2000.

Doresc ca lucrarea să aibă un triplu scop:

- 1) Să existe o evidență completă la îndemâna Bisericii;
- 2) Lucrarea istorico-monografică „AȘEZAREA CU CINCI CIMITIRE” să aibă o statistică actualizată;
- 3) Să încercăm a convinge autoritățile locale că în această comunitate există un număr important de cetățeni care nu trebuie marginalizat și ignorat prin desființarea serviciilor de strictă necesitate și neglijarea lucrărilor edilitar-gospodărești.

**Situație statistică centralizatoare a populației și imobilelor
din cartier, perimetru vechi situat între calea ferată și str.
Vinului, la data de 15 IV 2000**

Așa după cum am menționat, proprietățile localității sunt donate lui Sigismund Lovasz de la Udviniș, iar ultimul vlăstar al acestei familii, Amalia Lovasz, s-a căsătorit cu contele Ladislau Zelenszki, de origine polonez.

Fiica acestora s-a căsătorit cu Alexa Nopcea, întreaga avere a trecut pe numele acesteia.

Majoritatea locuitorilor din Sânicolaul-Mic au fost muncitori pe moșiile lui Ladislau Zelenszki și Alexa Nopcea, apoi o bună parte dintre ei au fost împrumputăriți.

Am făcut această amplă prezentare a succesiunilor de proprietăți pentru a arăta că după cel de-al doilea război mondial o bună parte din locuitorii din Sânicolaul-Mic, și îndeosebi dintre cei cu pământ puțin sau fără pământ, au plecat să lucreze în diferite fabrici, care luaseră o dezvoltare importantă în Arad.

La data consemnării acestor rânduri, adică la începutul anului 2002, încă mai erau câțiva cetățeni care povesteau cu nostalgie cum circulau pe jos până la diferite fabrici din oraș, mijloacele de transport, mai ales cele mecanice, erau foarte rare și numai la îndemâna celor înstăriți.

Unul dintre cei care povesteau cu multe amănunte a fost dl. Sava Dănilă, născut în 1912, care locuiește pe strada Clopotului. Era un om care citise mult despre istoria orașului, participase la multe evenimente, în repetate rânduri se găsisse față în față cu gheara morții. Multe întâmplări au fost depășite și povestite cu priceperea unui om care a participat efectiv la toate evenimentele, Costa Milovan, care la data decesului avea 80 de ani și care participase la lupte în Muntenegru, Albania și pe toate celelalte fronturi. Acest cetățean din cartier a fost și un activ participant în Gărzile Naționale Române.

La data descrierii, în cartier mai există femei care zeci de ani au călătorit pe jos la fabricile textile, unde și-au pierdut auzul din cauza zgomotului mașinilor și războaielor de țesut.

Sava Dănilă, despre care aminteam, a lucrat zeci de ani ca tâmplar la cea mai mare fabrică din oraș, Fabrica de Vagoane, a fost martor și participant la multe mișcări muncitorești. În anii de după primul război, industria s-a dezvoltat, au luat ființă uzine tehnice, Fabrica de Becuri, Fabrica de Radiouri „IRON”.

La moara mecanică a proprietarului Edmund Kolb, a cărei valoare a producției era de 21.316.460 lei, au lucrat și unii cetățeni

din localitate. Vorbind despre industrie, locurile de muncă în multe locuri erau insalubre, periculoase pentru sănătatea și chiar viața oamenilor. Bolile sociale erau crunte, pe care mai ales cei săraci le duceau pe picioare, numai pentru a-și putea asigura existența lor și a familiilor lor.

Muncitorii înfruntau boala fără să mărturisească că sunt bolnavi, de teamă să nu fie înlocuiți cu alții sănătoși. În județul Arad, agricultura era mai ridicată datorită înzestrării cu mașini și utilaje agricole mai multe și mai bune. După reforma agrară din 1921, nivelul agriculturii începe să se apropie de cel antebelic.

Reforma agrară a redus considerabil proprietatea moșierească, s-au făcut mari modificări în structura proprietății.

Și în Sânicolaul-Mic au fost împrumăriți un mare număr de țărani, s-a ținut seama de cei care au participat la război, de cei care s-au colonizat etc.

În această perioadă a început extinderea vetrei localității. Se știe că până în preajma primului război mondial vatra satului era până la strada Scânteia, în prezent strada C. Ion Fătu, dar numai până în partea dinspre sat, partea dinspre hotar a început să fie construită după ce coloniștilor îndeosebi și unor localnici li s-a atribuit loc de casă.

Un bătrân povestea că o femeie cu numele de Grozav Maria, ținând de coarnele unui plug, a tras o brazdă dreaptă de la linia ferată și până la actuala stradă a Vântului, stradă situată în marginea dinspre Fântânele a cartierului. Această brazdă urma să delimiteze locul de unde începe atribuirea noilor locuri de casă din partea dreaptă a străzii C. I. Fătu.

Atunci s-au construit și străzile Nucului, Pașcani și strada Bobocilor. Prioritate la acordarea locurilor de casă și o anumită suprafață de teren aveau în primul rând cei veniți din alte localități.

La 21 februarie 1919, Consiliul Dirigent al Aradului, resortul agricultură, a emis ordinul nr. 82A „despre arendarea moșiilor statului”. Arendarea se referea în mod obligatoriu la moșiile statului,

a corporațiilor și a unor particulari. În urma acestei reglementări, și în localitatea noastră a început arendarea forțată a unor suprafețe de teren din moșiile statului.

În timp ce moșierii, în număr mai restrâns, dețineau suprafețe mari de teren, țărănimea săracă, lipsită de pământ, deținea o pondere de aproape 65%.

Creșterea animalelor a fost afectată de criza economică din anii 1929-1933, apoi de cel de-al doilea război mondial.

Printre cei care dețineau un număr mai însemnat de animale se număra familia Kolb, care avea pe teritoriul actualului Agromec ferme de vaci, porci și câteva grajduri cu cai, mai ales cai de muncă. Au existat familii băștinașe înstărite, buni gospodari, iubitori de vite și de pământ, care aveau un număr mai mare de animale, dar nu le depășeau pe cele ale familiei Kolb. Printre acestea amintim familia Mia Arsin, Străin Damaschin, Gică Putin, Oprin Ilie, familia Perin, și alți gospodari de seamă, păstrători ai tradițiilor strămoșești, atât în lucrarea pământului, cât și în relațiile de zi cu zi între localnici

Etnia germană, care, într-o anumită perioadă destul de întinsă din istoria localității, așa cum vom vedea în continuare, era populație majoritară în comună, era o populație cu bune rânduieli și cu frumoase tradiții și obiceiuri, pe care le transmiteau urmașilor. Printre aceste familii se bucura de multă apreciere familia Piller Francisc, care nu avea mult pământ, avea în schimb cea mai căutată prăvălie, de unde puteai cumpăra chiar și pe credit (pe datorie) multe produse de strictă necesitate. Este vorba de produse alimentare, dar îndeosebi de tot felul de produse din livada proprie, care avea o suprafață întinsă și era întreținută ca la carte. Tot acest bun gospodar vindea rachie natural de fructe, produs în gospodărie, vinuri de calitate. Avea și o tipografie în oraș, care îi deservea în condiții deosebite pe toți cei interesați de lucrări tipografice.

Un alt bun gospodar de etnie germană era Nikolaus Schmidt, care avea batoză și tractor, cu care lucra aproape în toate gospo-

Treieratul grâului la Sânicolaul Mic, 1938

dăriile localnicilor. El mai avea și prăvălie, o casă de distracții în centrul comunei, devenit apoi cămin cultural, mai avea și în Hadă o căfană (birt) mult căutată nu numai de localnici, ci mai ales de orășeni. Pfinster Tony avea cea mai căutată măcelărie și făcea o deservire exemplară.

În vara anului 1914 începe primul război mondial, prin declarația de război a Austro-Ungariei față de Serbia.

România intră în acest conflict împotriva Austro-Ungariei. Despre mersul războiului vom relata mai puțin evenimentele în toată succesiunea lor, ele fiind cunoscute. Vom aminti doar că un număr însemnat de fii ai acestei așezări au luptat cu dârzenie pentru apărarea patriei lor, a gliei strămoșești.

Mulți dintre aceștia au căzut pe câmpurile de luptă. În fața memoriei acestora va trebui să ne închinăm cu respect, amintindu-le numele și în această lucrare. Este cunoscut faptul că pretutindeni

în țară în memoria acestor eroi s-au ridicat monumente și că an de an de Ziua Eroilor, și nu numai atunci, faptele lor le sunt rememorate.

Dintre eroii căzuți în războiul din 1914-1918, amintim:

Sava Perin
Vasile Anghel
Nicolae Bărnău
Petru Cristea
Sava Crișan
Gheorghe Cigorean
Pavel Cigorean
Petru Cigorean
Gheorghe Dimitrovici
Damaschin Florin
Petru Iovin
Ștefan Rancu
Lazăr Măciuț
Sava Măciuț
Teodor Miloslav
Ilie Nichici
Sava Oprin
Dimitrie Rusu
Vasile Popovici
Gheorghe Vuia
Gheorghe Lingurari
Adam Medrea
Isaia Moraru
Vasile Iliu
Gheorghe Blaghi
Nicolae Stoian
Ioan Grozav
Sava Maxim
Moise Ioil
Damaschin Oprin.

Acestea sunt nume cunoscute, care au putut fi menționate, dar e posibil ca în afară de aceste nume să fie și alți eroi care nu au putut fi menționați, dar care merită același respect și dreaptă amintire. Acest război a fost denumit și războiul întregirii naționale. Până în anul 1916, când România intră în conflict, s-a păstrat o stare de neutralitate.

Conform înțelegerilor făcute de I. C. Brătianu, România obține din partea aliaților promisiunea că la sfârșitul războiului teritoriile din Austro-Ungaria locuite de români vor reveni la patria mamă. După unele înfrângeri, trupele române se regrupează și, cu ajutorul trupelor franceze, armata reușește să oprească atacurile germane la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Greutățile însă nu s-au oprit aici. Și, așa cum se spune, ele nu vin singure. După război au fost anumite fenomene naturale neobișnuite, care au avut urmări nefaste mai ales asupra agriculturii. În anul 1932, inundațiile au fost catastrofale, în anul 1933 a fost o mare secetă, pierderile au fost imense, în același an pesta porcină a decimat aproape întreg efectivul de porci.

În Sânicolaul-Mic am avut o personalitate, un fiu de țăran, un om drept, cu înțelegere față de necazurile oamenilor, s-a ridicat prin eforturi proprii. Adam Nicolae a fost cel mai tânăr deputat în parlamentul țării, avea numai 27 de ani. Adam Nicolae s-a impus din tinerețe ca fiind unul dintre intelectualii de marcă din Sânicolaul Mic. Cânta în strana bisericii și dirija corul pe patru voci, cu care participa atât la slujbele liturgice, cât și la concursurile de coruri organizate la acea vreme în tot Banatul. În anul 1920, după Unirea cea Mare, Nicolae Adam este ales de către cetățenii Aradului să-i reprezinte în Parlamentul de la București, alături de alți distinși arădeni ca Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop, Roman Ciorogariu etc.

Nicolae Adam a depus o activitate fructuoasă atât pentru țară, cât și pentru județul Arad, dar în nici o împrejurare nu a uitat de localitatea unde s-a născut.

O mare atenție a dat problemelor țăranilor, al cărui fiu era el. Reforma agrară din 1921, care s-a încheiat în 1924, a fost

Bustul deputatului Nicolae Adam
sculptat de către profesorul
Mihai Păcurar

sprijinită cu mult interes, mai ales pentru cei lipsiți de pământ, al căror număr era mare.

Deputatul Nicolae Adam s-a născut în anul 1893 și a decedat în anul 1980, în vârstă de 87 de ani.

A locuit neîntrerupt în cartierul nostru, excepție făcând perioada în care și-a îndeplinit mandatul de deputat și perioada în care a fost deportat în Bărăgan de către autoritățile comuniste.

Așa după cum se poate vedea în baza deciziei nr. 1189/1924, Judecătoria de ocol, secția cărți funciare din plasa Aradul-Nou, li se acordă cetățenilor 2 iugăre de pământ,

cu care au fost întabulați. Cei care au beneficiat au fost cetățeni complet lipsiți de pământ, în număr de câteva sute de familii. De menționat că acest act de împrumut, așa după cum se poate vedea, a fost nediscriminatoriu, adică s-a dat pământ indiferent de nație.

Filele xerocopiate

După această reformă agrară, schimbul de produse agricole era din ce în ce mai mare, țăranii aveau nevoie de multe și diferite unelte agricole, precum și de alte produse industriale. Numai că acest schimb nu prea era echitabil, țăranul trebuia să dea cantități mari de produse agricole pentru uneltele de care avea nevoie.

Mulți țărani erau lipsiți de posibilitatea de a-și lucra pământul. Din această cauză, s-a propus soluția înființării de cooperative agricole care să-i ajute pe țărani pentru lucrarea pământului. Au fost înființate unele cooperative agricole în anul 1927, dar nu au dat rezultate. În anul 1934, la 7 aprilie, s-a elaborat o lege privind

asanarea datoriilor (ștergerea datoriilor) agricole. Pentru mulți țărani, conversiunea a fost un real sprijin. Dar greutățile țăranilor nu au fost înlăturate, de creditul agricol beneficiază tot pătura înstărită. Și, din cauza acestui fapt, Blocul Țărănesc-Muncitoresc organizează o serie de manifestări. De remarcat că un număr mare de țărani au participat la cele două adunări care au avut loc la Sânicolaul-Mic, Glogovăț, Pecica, la aceste adunări au participat peste 1.500 de cetățeni. Muncitorii s-au solidarizat cu țăranii pentru problemele agrare, dar au fost auzite și nemulțumiri din cauza Dictatului de la Viena, care a produs nemulțumire și în rândul țăranimii.

Comitetul țăărănesc patriotic din Banat îi îndeamnă pe țărani să organizeze gărzi înarmate pentru a le apăra recoltele care erau prădate de fasciști.

Mulți țărani se împotriveau să dea grâu și alte produse pentru a fi expediate mai ales la nemți. La această acțiune a participat toată țăărănimea, indiferent de nație. În gara de la Curtici, vagoanele au fost sparte cu topoare și târnăcoape, pentru ca produsele agricole să nu plece peste graniță.

În această perioadă s-a îmbunătățit rețeaua rutieră. În Arad erau 895 vehicule moto, între care 428 de autoturisme, 42 de autobuze. Unul dintre aceste autobuze a început să circule și în comuna Sânicolaul-Mic. Pe ruta dintre Piața Avram Iancu până în fața bisericii circula din oră în oră. Din cauza drumurilor foarte rele, aproape impracticabile pentru mașini, arcurile de la autobuz se rupeau des și se înlocuiau aproape zilnic.

Primul șofer care a inaugurat această rută a fost Ioan Popivici. Deoarece era foarte solicitat, soția venea cu mâncare la cap de linie. În marea lor majoritate, cetățenii circulau pe jos la diferite întreprinderi din oraș. Unii scurtau drumul mergând peste Hada-Mică și ajungeau la podul rutier din Aradul-Nou, multe femei care pilăreau cu lapte și alte produse agricole, pe care le duceau zilnic la piață sau la diferite adrese. A fost și o perioadă mai grea, când la trecerea peste pod erai minuțios controlat, după care primeai un bilet care era socotit cu preț de vamă. Erau și produse interzise

pentru trecere din ambele părți ale Mureșului peste pod, cum ar fi: tutunul, alcoolul, care era socotit monopol de stat. Traseul cu autobuzul din Arad pe ruta Arad-Lipova s-a inaugurat în anul 1936, tot pe un drum rău, asfaltarea acestuia pe diferite porțiuni a început abia în jurul anului 1960.

În ceea ce privește transportul aerian, Aradul a fost unul dintre primele centre ale țării, racordarea la transportul aerian începând din anul 1939.

La data de 20 iulie 1935, pe ruta Arad-Timișoara linia era deservită de un avion bimotor cu 7 locuri. În 1938 s-a deschis traficul aerian internațional București-Arad-Buda-Pesta.

Comuna Sânicolaul-Mic a fost bine organizată, cu administrare proprie și cu toate utilitățile necesare:

Primăria comunală, telefon 2

Primar - Sava Grozav

Notar - Iosif Olah

Subprimar - Hohu Gheorghe

Casier comunal - Szabó Ioan

Funcționari - Motrea Teodor și Teodosie Gheorghe

Preceptor - Savu Isaia

Agenți - Șipoș Petru, Moga Iosif, Münich Anton, Nicoară Pavel, Stupariu Anton, Orodan Todor și Raicu Vasile

Oficiu poștal: Șefă - Racoviță Florița

Medici: Dr. Woche Eric, telefon 6 și

Dr. Schillinger Armin

Preot ortodox - Dr. Iorgovan Nicolae

Directorul școlii - Buda Alexandru

Învățători - Putin Gheorghe, Kracsek Iosif și Staub Magdalena

Farmacie - Cseh Francisc

Moașe - Petz Barbara și Herzog Magdalena

Cantori - Bodrogean Gheorghe și Cuvineanu Ioan

Măiestru hornar - Șimandan Ioan

Clubul sportiv român „Banatul”

Corpul pompierilor voluntari

Reuniunea de cântăreți „Gloria”
Asociația femeilor romano-catolică germană
Asociația fetelor romano-catolică germană
Corul bisericesc
Partidul Național Liberal: Președinte - Grozav Sava
Vivepreședinte - Străin Luca
Partidul național Țărănesc: Președinte - Adam Nicolae
Secretar - Putin Gheorghe
Partidul German: Președinte - Hahn Gheorghe
Gara Aradul-Nou
Șeful gării - Mita Ludovic
Impiegați - Bodrogean Gheorghe, Dema Pascu, Petraș Victor
și Benea Flore
Picher - Mureșan Constantin
Șefi de echipă - Petan Cornel și Oprița Ion
Comerț mixt - Văd. Tudor Eftimie, Prohasca Ioan, Schagh
Mihai, Dittinger Francisc, Závodnyik Iosif, Welsch Henrik, Szabo
Ioan, Oberding Ioan, Piller Francisc, Radovici Aurel, Văd. Vencze
Iosefina, Szállási Aladár și Schütz Eugen
Restaurante - Fenster Ferdinand, Filip Iosif, Oprin Valeriu și
Schmidt Nikolaus
Cârciumi - Weisch Henrik, Oprin Aron, Bodrogean Ilie,
Závodnyik Iosif, Piller Francisc și Radovici Aurel
Depozit de elemente - Pfan Francisc - telef. 17
Măcelari - Pfinster Antoniu, Schmidt Nikolaus, Oprin Valeriu
și Scheck Ioan
Brutari - Hartmann Laurențiu, Lacks Rozalia și Schütz Eugen
Lăptărie - Edmund Kolb
Îngășarea de porci, creșterea păsărilor - Edmund Kolb
Moară - Edmund Kolb Comp.
Fabrică de mobilă - Depold Fr.
Fabrică de sifon - Handler Mihai
Cinematograf - Filip și Gött
Moară de urluit - Weiss Ioan

Zidar - Salich Francisc și Hartmann Iosif

Pantofar - Helmer Antoniu

Tâmplar - Vörös Henrich

Rotar - Putin Aurel

Fierari - Paulinici Valentin și Stiop Ștefan

Bărbieri - Mladin Toma, Lennert Anton, Văd. Tudor Eugenia
și Hopp Samuilă

Grădinăria de flori - Olah Irma.

Așa cum se vede, în anul 1936 comuna Sânicolaul-Mic dispunea de toate cele necesare.

Peste puțină vreme a venit însă un moment greu pentru țară, pentru că se găsea singură, fără nici un sprijin din afară. Vestea celor hotărâte la Viena a străbătut ca un fulger întreaga țară. A determinat o atitudine hotărâtă de a rezista cu orice preț. Din toate colțurile țării s-a dat din nou glas versurilor lui Andrei Mureșan:

Fosta farmacie - o clădire tipică pentru începutul secolului trecut

„Murim mai bine-n luptă cu gloria deplină

Decât să fim sclavi, iarăși, pe propriul nost pământ.”

Într-un ziar arădean apăruse o poezie cu adânci semnificații, care avea titlul *Se aud tulnice*:

„Cu sufletul proptit în cârji, țărani

Își plâng azi bucuriile și anii

Și nu ‘nțeleg cum inima de frate

A scris osânda care ne desparte

Și nu pricep ce blestem greu căzu

Să zicem da, când toți zic nu.”

În ziua de 2 septembrie 1940 au avut loc importante manifestații, la care au participat și cetățenii din Sânicolaul-Mic. Acest suvoi de manifestații a fost la Fabrica de Vagoane, la Uzina Electrică, la Facultatea de Medicină Veterinară. La manifestații au participat peste 10.000 de oameni. O adunare a fost în Piața Avram Iancu; manifestația fiind foarte viguroasă, a fost nevoie să se deplaseze la fața locului, pe lângă prefectul județului, și un reprezentant al ministrului muncii, mai ales că muncitorii aveau și unele revendicări salariale. Starea de neliniște a fost din cauză că în octombrie 1940 trupe germane se găseau în cantonament în fosta cazarmă din Sânicolaul-Mic.

Prin intermediul presei scrise, cât și prin radio, populația era chemată să înfăptuiască frontul patriotic anti-hitlerist. Aceste acțiuni au determinat victoria, căderea dictaturii regale și a celei militarofasciste.

O contribuție de seamă la reușita insurecției pe meleagurile Aradului a avut-o și populația civilă, muncitorii și alți cetățeni din aproape toate localitățile.

În cartierul Sânicolaul-Mic (fosta comună până în anul 1950), un grup de patrioți, între care și Sava Oprin, Ștefan Militar, Ilie Crișan și alții, cum ar fi Constantin Chevereșan, au participat cu arma în mână alături de militarii români la dezarmarea trupelor germane de pe aeroport și din jurul spitalului, tot ei au organizat un punct de rezistență la podul de peste Mureș, care constituia

calea de acces între Arad și Aradul-Nou, au dezarmat trupele în retragere în gara Aradului-Nou.

După terminarea celui de-al doilea război mondial, țara se găsea într-o situație foarte grea. Despre ororile celui de-al doilea război mondial nu numai pentru țara noastră, dar și pentru celelalte țări participante, s-au scris peste 5.000 de cărți în zece limbi, cuprinzând circa 7.700 milioane de pagini istorice, numai că adevăratele planuri ale Germaniei, în primul rând, și ale altor mari puteri, nu vor fi cunoscute, așa cum se menționează în literatura de specialitate, decât în anul 2015, iar arhivele din SUA nu vor fi cercetate decât în anul 2020.

Nu va fi cunoscut planul pe patru ani al lui GÖRING. Marea Britanie nu dă acces la documente (arhive). Cea mai mare concentrare de forțe a fost în acest război.

Au murit pe câmpuri de luptă 55 de milioane de oameni. România a contribuit cu 1 miliard de dolari, care echivala cu de patru ori bugetul țării pe anii 1937-1938.

Cladirea fostei Primarii a comunei Sanicolaul Mic

Războiul a durat 2.174 de zile, în care populația evreiască a murit în proporție de 50%. Numai că pentru omenire rămâne ca un blestem pericolul atomic, armă groaznică care a fost inventată și experimentată spre sfârșitul războiului. De această armă s-au îngrozit înșiși inventatorii.

Cinstim memoria celor căzuți în lupte pentru apărarea patriei, fii ai acestei așezări cu nume știute, dar și cele rămase anomime.

Fie ca aceste tragedii să nu se mai repete.

Al doilea război mondial a adus din nou pentru multe familii jale și amar. O parte dintre fiii satului au rămas pe front, la casele lor venind doar vești îngrozitoare. O parte dintre cei care au avut norocul să rămână în viață și să se întoarcă la casele lor, din păcate și dintre aceștia puțini mai trăiesc la început de mileniu trei.

Unii povesteau cu multe amănunte despre mersul războiului, despre momentele de groază prin care au trecut, văzându-se aserviți intereselor marilor puteri, fiind obligați să lupte atât pe fronturile de Est, cât și pe cele de Vest.

Am întâlnit cetățeni din Sânicolaul-Mic, printre care

Necșu Traian, născut în 1920,

Păcurat Ioan, născut în 1919,

Sgârdea Valer, născut în 1920.

Erau în stare să povestească zile întregi despre ce le-a fost dat să sufere sau să vadă.

La prima mobilizare, din Sânicolaul-Mic au plecat 14 recruți. Au urmat și alte mobilizări și concentrări. Pe câmpurile de luptă au căzut:

Erou sublocotenent Nețiu Lazăr

Regiment 9 vânători și gardă, născut în 1920, decedat în 1944, a fost deshumat din cimitirul Râmnicul Sărat

Erou locotenent Tudor Romulus, născut în 1910, decedat în 1942

Adj. Muntean Florin

Fr. Filimon Petru

Sold. Arsin Gheorghe

Sold. Covaciu Anton

Monumentul eroilor căzuți în al Doilea Război Mondial
din curtea Bisericii Ortodoxe

Sold. Leac Ioan
Sold. Toma Iacob
Sold. Tamaș Voica
Sold. Zaharia Pavel
Sold. Ungureanu Petru
Sold. Petrovici Ioan
Sold. Marian Pascu
Sold. Voica Ioan, decedat în Polonia
Sold. Hjdira Ioan, decedat la Cotul Donului.

După terminarea războiului s-au mai întors acasă, printre alții:
Zgârdea Valer
Misici Ilie - decedat
Nicu Vesa - decedat
Marian Ioan - decedat
Neșcu Traian
Riviș Petru și alții.

Urme ale războiului s-au găsit în multe locuri din cartier. În ceea ce privește descoperirea din 24 martie 2000, sunt păreri împărțite privind existența sau nu a unei gropi comune?

În urma unor săpături efectuate de către întreprinzătorul privat Teodor Sălăgeanu, din Sânicolaul-Mic, care dorește să-și construiască un atelier de reparat mașini și utilaje diverse, la o adâncime de circa 1 m (săpătura s-a făcut manual) ...

Au fost descoperite oseminte umane.

Prima constatare de către specialiștii Muzeului Județean Arad, în persoana dl-ui Mircea Barbu, reiese că în acel loc a fost o groapă comună datând aproximativ din secolele XVIII-XIX.

Pe strada Ștefan Zaric, la nr. 61, în dreptul acestei case se găsește locul unde au fost efectuate săpăturile, începând cu data de 21 martie 2000. Și cu această descoperire se confirmă ipoteza că în această așezare nu s-a cercetat cât s-ar fi descoperit.

După terminarea războiului, țara a trebuit să fie refăcută, a urmat o perioadă grea, plină de eforturi și privațiuni, pe lângă refacerea industriei, a agriculturii, a trebuit puse pe baze noi învățământul și cultura. În Sânicolaul-Mic funcționau deja două cinematografe. Un cinematograful particular, care avea și grădină de vară, funcționa în sala lui Filipp. Iar a doua sală, pe aceeași stradă, într-o frumoasă sală cu boltă, localnici îi spuneau la mozi lui Ghöri. Sălile erau în permanență arhipline.

În zona noastră a început dotarea cu mașini și utilaje agricole și diversificate. În luna octombrie 1948 a luat ființă o stațiune de mașini și tractoare lângă gara Aradului-Nou, care a deservit multă vreme și zona Sânicolaul-Mic. Aceste stațiuni de mașini agricole erau ajutate mai ales din punct de vedere al reparațiilor de către Centrul Mecanic din Arad, fostul IRUM, care avea un atelier destul de rudimentar, chiar în locul unde în prezent este stația de autobuze din Piața Romană.

Acest centru a funcționat reparând pompe, mai ales pompe de injecție pentru tractoare, până în anul 1961, când întreprinderea primește în Sânicolaul-Mic din teritoriul fostei cazărmi o suprafață

de 5 hectare teren și, cu preocuparea deosebită a fostului director Eugen Solomon, pe acest loc s-a dezvoltat o adevărată uzină constructoare de mașini agricole, la care au lucrat mulți cetățeni din Sânicolaul-Mic.

În anul 1949 s-a hotărât înființarea CAP-urilor, care, așa cum se știe, au funcționat în aproape toate localitățile până la Revoluția din 1989, când au fost desființate. Printr-o amplă reformă agrară, pământul a revenit foștilor proprietari.

Pe tot parcursul acestui capitol am încercat redarea cât mai aproape de adevăr a ceea ce s-a petrecut și în această așezare în decursul vremii, considerând că poate va fi cu ceva de folos celor ce vor urma.

Salută pe omul bun, fiindcă merită, dar și pe cel rău, ca să nu te încarci de Doamne ajută.

Din bătrâni

CAPITOLUL III

Biserica și școala

De-a lungul întregii sale istorii, biserica ortodoxă română în general, ca și biserica noastră, și-a împletit la bine și la rău, în vremuri de restriște și jale, destinul său cu cel al comunității din sânul căreia face parte.

De vremuri triste, la care biserica întotdeauna a fost martor, parcă nici nu vrem să ne aducem aminte. Le alungăm în fund de suflet și încercăm să le facem uitate, ca să putem pași mai departe. Tânjim după bucurie, visăm să avem mereu motive de fericire.

Despre biserica din Sânicolaul-Mic există informații încă de pe la începutul secolului al XVII-lea.

În anul 1717, mitropolitul IOANICHIE VLADISLAVIEVICI (1713-1727) al Timișoarei și Lipovei, sfințea un antimis pentru biserica „Sfântul Ierarh Nicolae” din Sânicolaul-Mic. Biserica din localitate, care era construită din lemn, a fost înlocuită în anul 1804 cu alta, din zid, cu hramul „Sfântul Mucenic Gheorghe”.⁵⁹ Construită din lemn, în anul 1804 a fost înlocuită cu actuala biserică de zid, cu hramul „Sfântul Mucenic Gheorghe”. Biserica are un frumos iconostas pictat în anul 1826 de către cunoscutul pictor bănățean Sava Petrovici din Izvin. Pe icoana reprezentându-l

---

⁵⁹ Pavel Vesa, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, p.574, apud. Gheorghe Cotoșman, *Vechile antimise din bisericile Arhiepiscopiei Timișoarei*, p.278.

pe Sfântul Ioan Botezătorul se află următoarea inscripție: „*Izobrazil Sava Petrovici veleato 1826*”, ceea ce în traducere înseamnă „*A pictat Sava Petrovici în anul 1826*”⁶⁰. Pictorul Sava Petrovici este considerat a fi „*unul din marii furnizori de portrete ai societății bănățene a timpului*”⁶¹, semn că la acea vreme comunitatea credincioșilor ortodocși din Sânicolaul Mic era destul de bine reprezentată și de dezvoltată din punct de vedere economic.

Se știe că de jafurile și măcelurile otomane nu a fost scutit aproape nici un așezământ. Totuși, turcii erau relativ înțelegători față de biserica ortodoxă.

Între anii 1713-1718, în urma războiului austro-turc, apoi după pacea de la PASSAROWITZ (1718), așezarea Sânicolaul-Mic devine, împreună cu celelalte așezări bănățene, proprietatea casei regale austriece.

La puțină vreme după aceea începe colonizarea în Banat cu elemente germano-catolice. Conform ordinului curții de la Viena din 14 iulie 1765, semnat de Maria Tereza, toate satele românești trebuiau mutate în alte părți. Este vorba de PETENTA de colonizator din 25 februarie 1763.

Colonizarea acestor zone cu șvabi s-a făcut grupat, nu numai pe anumite teritorii, dar și în cadrul aceleiași așezări, cum a fost cazul și în Sânicolaul-Mic, unde primii coloniști germani, așa cum vom vedea, au venit ceva mai târziu.

Între anii 1882 până în 1848, majoritatea cetățenilor erau iobagi pe moșiile grofilor. După revoluția din 1848, în ciuda ideilor pașoptiste, pământurile, în loc să fie împărțite țăranilor, au fost din nou preluate de curtea imperială și predate bogaților.

La toate aceste evenimente, biserica noastră a fost martor.

După câteva decenii a venit primul război mondial, cu marile urgii și nenorociri, cu multe pierderi de vieți omenești. Câteva versuri din acea vreme sunt edificatoare:

⁶⁰ *Idem.*

⁶¹ *Idem*, apud. Ion Frunzetti, *Pictori bănățeni din secolul al XIX-lea*, București, 1957, p.39.

„Pieptul gol, s-a vârât în bătaie de pușcă,
Glonțul pătrunde în carne și mușcă,
Sângele cald pătrunde în țărână
Roșind în cercuri apa din fântână.

Există oare temere de moarte
În lupta pentru libertate?”

O parte din cetățenii așezării noastre, îndeosebi tineri, au căzut pe câmpurile de luptă din GALIȚIA și pe alte fronturi, mulți au fost făcuți prizonieri și au ajuns până în TURKESTAN.

Viața grea a determinat ca între anii 1929-1932, un număr mare de oameni, îndeosebi bărbați, să plece la muncă în Franța, unii peste ocean, în Argentina și SUA.

Pe tot parcursul acestei lucrări cu caracter istorico-monografic mă voi strădui să las lucrurile, perioadele, evenimentele, să curgă așa cum au fost ele, fără a le comenta în vreun fel.

Și, totuși, orice om cu judecată poate și chiar are datoria să constate că în ultimele decenii, și mai cu seamă înainte de revoluția din '89, o ruptură brutală, nefirească, a intervenit între școală și biserică și, așa cum se auzea frecvent, între știință și religie.

Nu voi comenta cauzele, pentru că în afară de generația foarte tânără, ele sunt cunoscute.

Voi lăsa însă cititorul să constate efectele.

În decursul istoriei au mai fost încercări, dar nu de îngrădire a religiei, ci de ținere în ignoranță a unei părți însemnate a populației, de îndepărtare a ei de școală. Teama păturii asupritoare era ceea că dacă sunt mulți cunoscători de carte, ei își vor pierde, pe de o parte, mâna ieftină de lucru, iar, pe de altă parte, constatarea că e mai greu să-i stăpânești pe cei cunoscători de carte față de cei ținuți în ignoranță, fără acces la învățătură.

O oarecare ameliorare în această privință au adus concepțiile mai avansate ale împărătesei Maria Tereza, care, prin repetate

reglementări, a înlesnit accesul la învățătură și celor defavorizați până atunci.

O seamă de personalități din perioada când școala era oprimată, scriitori români, începuseră să tipărească și să răspândească cărți în anumite zone, unde populația era mai greu oprimată.

În perioada istoriei contemporane, mai ales în țările foste comuniste, se motivau diferendele între știință și religie încercându-se a se atribui un rol principal științei.

Se presupunea că la marile descoperiri științifice religia nu are nici o influență, îndeosebi la pătrunderea omului în spațiul cosmic. Interesant de remarcat e faptul că în spațiul fostei Uniuni Sovietice, de unde au provenit aceste concepții de combatere și îngrijire a religiei, se păstrează foarte bine conservate și îngrijite biserici, mănăstiri, care au fost vizitate de milioane de turiști, îndeosebi turiști străini, fiind socotite ca obiective culturale, construite în cea mai mare parte în timpul țărilor.

La noi în țară, un vehement luptător împotriva religiei, mai ales în ultimele decenii, a fost N. Ceaușescu, care nu scăpa nici un prilej, mai ales cu ocazia giganticelor sale cuvântări, să combată și chiar să provoace discordii între știință și religie, făcându-se aluzie la școală, pe de o parte, și la biserică, pe de altă parte.

După câțiva ani de propovăduire a acestor idei, am putut să ne dăm seama (o țară întreagă) că ideile lui nu erau înțelese și acceptate nici în propria lui familie.

Numai așa se explică faptul că până la moartea tatălui său, Andruță Ceaușescu, în preajma lui nu era chip de a vedea vreo față bisericească, la înmormântarea părinților au participat soboare de preoți. În cele ce urmează voi încerca să prezint câte ceva din trecutul istoric al bisericii, care, în anumite perioade, a tutelat școala, de asemenea, aspecte din trecutul nu prea îndepărtat al bisericii catolice din Sânicolaul-Mic, a cărei construcție s-a terminat în anul 1938.

Într-un raport din 31 decembrie 1867 se preciza că biserica din Sânicolaul-Mic făcea parte din protopopiatul Lipova, iar în anii

Școala Generală din Sânicolaul Mic

1880-1881, aparținea de protopopiatul Vinga. În aceste perioade, școala, de fapt și de drept, aparținea bisericii, atât din punct de vedere educațional, cât și administrativ.

Biserica ortodoxă din Sânicolaul-Mic, cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”, a fost zidită în anul 1804 și sfințită în anul 1805, de către protopopul Ioan Mihailovici. Este situată în centrul suburbiei, pe strada Steagului, fosta stradă Încoronării, colț cu strada Ștefan Zaric, la nr. 49.

Stilul construcției este cel baroc vienez. Picturile interioare au fost executate în stil bizantin în anul 1926 de către pictorul Sava Victuovici din Timișoara.

Reparații mai mari au fost efectuate în anul 1909; atunci în turn a fost instalat ceasul (în prezent descompletat).

În anul 1920 s-au cumpărat două clopote. În anul 1939, biserica a necesitat noi reparații, cu care ocazie s-a introdus lumina

electrică. A fost sfințită la data de 22 octombrie 1939 de către episcopul Andrei Maghieru.

După al doilea război s-au făcut mai multe lucrări, mai ales în exterior, au fost făcute unele lucrări de asfaltări.

Pentru încă o pictură și alte reparații s-a făcut proiect în anul 1969, iar în vara anului 1971 biserica a fost sfințită.

În timpul păstoririi bisericii de către părintele protopop Traian Gavrilă, multe lucrări au fost făcute, s-au reparat gardurile, a fost împrejmuit cimitirul nou. Tot în acest cimitir s-a construit o încăpere pentru înmormântări. În curtea bisericii s-a construit o încăpere necesară pentru parastase și alte întrebuințări.

Biserica din Sânicolaul-Mic, frumos pictată și bine îngrijită, în noaptea de 5 septembrie 1992 a luat foc. Nu se știe nici astăzi care au fost cauzele adevărate, pentru că un raport oficial în urma cercetărilor întreprinse nu se cunoaște. Mare amărăciune au avut în suflet credincioșii acestei parohii când au văzut dezastrul.

Biserica ortodoxa din Sanicolaul Mic

Multe și mari au fost eforturile pentru refacerea însăși a boltei de deasupra altarului, a iconostasului, cheltuielile totale s-au ridicat la sume foarte mari, sume care au fost aproape în întregime donate cu eforturi deosebite de către credincioșii acestei parohii.

În vara anului 1998, capela pentru lumânări a fost terminată după o perioadă foarte scurtă de efort, făcut de către un grup de credincioși din cartier, sub îndrumarea dl-ui preot Gheorghe Gligor, care a inițiat această construcție.

Monumentul eroilor căzuți în Primul Război Mondial
din curtea Bisericii Ortodoxe

Un suflu nou s-a instalat în parohia noastră prin venirea preotului Gheorghe Gligor, care, prin calitățile sale profesionale, umane și de bun gospodar, în scurt timp a realizat lucrări importante. Pe lângă terminarea capelei, la care lucrare a ținut foarte mult, prin faptul că frumoasele picturi și alte amenajări din biserică sunt scutite de degradare prin fum, s-a realizat o parcare în fața bisericii, care a înlăturat aspectul neplăcut și oferă condiții de parcare pentru cei care vin la biserică cu mașina. Marea realizare a anului 1999 a fost introducerea gazului metan în centrala termică pentru încălzirea bisericii. Tot de mare importanță este și introducerea rețelei de apă potabilă la biserică.

Preotulul Gheorghe Gligor s-a preocupat îndeaproape de obținerea tuturor documentațiilor legale, reușind ca în anul 1999 biserica noastră să aibă toate dotările necesare pentru desfășurarea slujbelor în cele mai bune condiții. Tot în anul 1999 biserica a fost

zugrăvită în exterior, au fost înlocuite jgheburile de scurgere a apelor din ploi și zăpezi.

Tot ce s-a realizat pentru biserică este rodul unei îndrumări înțelepte de către preotul paroh, precum și sprijinului acordat, fiecare după puterile sale, pentru ca biserica noastră să arate atât de frumos.

Se știe că pe tot parcursul istoriei biserica a fost prea puțin a fost sprijinită din punct de vedere material de către stat. Credincioșii au contribuit cu tot ce au putut pentru dotare, întreținere, biserica noastră fiind una dintre bisericile bine îngrijite și întreținute.

Aproape pe tot parcursul existenței sale, biserica s-a bucurat de sprijinul generos al credincioșilor, mulți dintre aceștia au participat fizic și material, o seamă de credincioși au făcut în decursul vremii donații importante.

Merită să amintim și să cinstim memoria soților Catița și Gheorghe Ardelean, care, după o viață zbucluimată, ajunși în amur-

Alt monument ridicat în cinstea eroilor din Sanicolaul Mic în curtea Bisericii Ortodoxe

gul vieții, Gheorghe Ardelean pleacă în lumea celor drepți, iar Catița, rămasă văduvă, și ca o bună credincioasă a bisericii noastre, cu toate că, așa cum vom vedea, era de origine de pe meleaguri îndepărtate, a lăsat un testament în care se arăta: „După moartea noastră, donăm toată averea noastră, toată agonisala de o viață va intra prin lăsamânt scris bisericii.”

Înainte de a relata câteva dorințe precizate cu multă grijă în acest lăsamânt, voi arăta câte ceva din viața soților Ardelean.

La data când aștern pe hârtie aceste rânduri, privind actele de mare omenie săvârșite de soții Ardelean, un cetățean din cartier, care în prezent are vârsta de 90 de ani, Sava Dănilă, povestea cu lux de amănunte că tânărul Gheorghe Ardelean, pe când se afla la horă în sat, a fost luat cu arcanul la război în Croația, pe unde a stat 12 ani. Când a venit în țară, a adus o croată pe nume Ecaterina Kovacs, cu care a trăit în bună înțelegere și armonie. Au făcut împreună o casă frumoasă, cam pe la mijlocul străzii Clopotului, fostă strada Mișeilor, la nr. 387.

Din dorința de a afla cât mai multe date despre această familie, am căutat mai multe surse de informare. Tot dl. Sava Dănilă mi-a putut preciza locul unde a fost construită casa, felul cum arăta casa.

Probabil că planul de construcție a fost adus de la sârbi, pentru că întreaga construcție era cu totul diferit de celelalte, era așezată pe piloni rotunzi din piatră de codru, iar balconul din față, de o construcție aparte, era susținut de arcade din piatră încrustată în beton, deasupra căreia scria: Familia Gheorghe și Catița Ardelean.

Testamentul a fost dat în fața martorilor:

Dimitrie Putin - primar,
Ioan Neamțu - învățător,
Sava Crișan - episcop,
Dimitrie Militar - martor.

Aceștia eu evaluat averea soților Ardelean și au procedat, potrivit dorinței acestora, la înființarea unei fundații, despre care se preciza:

Lăsământul să înființeze fundația pentru următoarele scopuri: sprijinirea bisericii, școlii, care, așa cum se știe, era tutelată de biserică, precum și pentru unele scopuri culturale.

Nu se cunosc împrejurările în care acest lăsământ a fost atacat la judecătorie de către biserica catolică din localitate.

Multe și îndelungate au fost procesele, dar, până la urmă, în anul 1913, datorită abnegației și istețimii comitetului bisericesc,

toată averea soților Ardelean revine bisericii ortodoxe din Sânicolaul-Mic.

Tot în acel an 1913, în cadrul bisericii s-a ținut o vorbire care s-a referit la dorința răposatei ce nu demult plecase lângă soțul ei, care consta în:

a) din averea sa să se dea până la moarte, după cum urmează:

Gheorghe Ivanovici, nepot = 200 coroane,

Catița Popovici, văduvă = 100 coroane

Eluța Moldovan, văduvă = 50 coroane;

b) comunitatea bisericească să se îngrijească de mormântul ei și al soțului;

c) la Sfântul Gheorghe să se facă parastas în biserică pentru ea și soțul ei;

d) să se dea ajutoare copiilor săraci (băieți) care sunt zeloși la învățătură, care doresc să frecventeze școli înalte și nu au posibilități materiale.

Cheltuielile cu întreținerea casei au fost mari până în anul 1922, când casa a fost vândută cu suma de 32.000 lei. Pe vremea aceea, lăsamântul a fost, într-adevăr, o avere.

Banii au fost depuși la Banca Victoria din Arad.

Dorința răposatei a mai fost ca periodic comitetul bisericesc să facă vorbire despre felul cum se folosesc banii ca ajutoare.

Rugărilor pentru ajutoare se depun la comitetul bisericesc împreună cu următoarele acte, care trebuiau depuse până la 10 august al anului:

- extras de botez, se primeau acte numai de la cei localnici,
- atestat școlar, situația la învățătură,
- părinții să fie cununați la biserică,
- elevii și studenții aveau obligația să depună anual situația la învățătură.

O altă dorință lăsată prin testament a fost ca biserica să repare, ori de câte ori e nevoie, gardul de la mormintele lor și crucile.

În decursul vremii, în afară de lăsamântul lăsat bisericii prin fundația Ardelean, au mai fost aproape de biserică și de multiplele

greutăți pe care le-a întâmpinat mulți cetățeni, oameni cu credință, care au făcut importante donații în ultimii ani, mai ales cu ocazia amplelor lucrări de refacere a interiorului bisericii, a acoperișului pe o anumită suprafață, în urma incendiului din 5 septembrie 1992, care a distrus iconostasul, altarul și aproape toată structura din lemn de deasupra altarului.

În repatete rânduri, atunci când nevoile de bani s-au făcut simțite pentru a putea continua lucrările la tot ce s-a făcut pentru biserică, în marea lor majoritate credincioșii au participat cu bani sau cu forțe de muncă. O bună parte dintre aceștia au contribuit atât prin muncă, cât și cu bani.

O donație deosebit de importantă a făcut-o cetățeanul Vedinaș Constantin, cu domiciliul temporar în Germania, care a donat 6.000 bucăți plăcuțe de Sclatt metal, cu care au fost poleite picturile și tablourile din biserică. În mare, lucrările interioare au fost terminate la sfârșitul anului 1998.

În prezent, interiorul bisericii, ca de altfel întreaga biserică, arată deosebit.

Nu vom trece însă la descrierea altor culte din localitatea Sânicolaul-Mic fără a arăta că în această localitate ocupațiile localnicilor erau multiple, dar în primul rând agricultura, păstoritul, morăritul pe râul Mureș, cărăușitul.

Se știe că date despre atestarea documentară a acestei așezări avem din anul 1453, teritoriul pe care este așezat cartierul se numea Sânicolaul-Mic, iar în anumite documente scrise în limba maghiară și germană localității i se spunea Szent-Miklos, adică localitatea Sfântului Nicolae.

Atât localitatea, cât și pământurile dimprejur, erau administrate de domeniul Cenad, pe de o parte, și de Comitatul Arad, pe de altă parte, dar avea și o administrație locală.

Date anume despre parohia ortodoxă română avem și din anul 1791, de când există o matricolă a botezaților, dar, conform ordinului 4835/1966 al Ministerului Cultelor, documentele au fost predate la starea civilă a orașului Arad.

Parohia ortodoxă română a fost păstorită din anul 1791 până în prezent de următorii preoți:

1. Burcă – 1727
2. Petru Ilievici – 1756, 1758, 1776⁶²
3. Dimitrie Obranovici – 1758, 1767⁶³
4. Petru Ilievici – 1767
5. Arsenie Jivcovici – 1769, 1776⁶⁴
6. Petru Popovici – 1769, 1776⁶⁵
7. Arsenie Miatovici- 1791-1843
8. Ilie Petrovici - 1806-1828
9. Gheorghe Avramovici - 1806-1833
10. Jivan Petrovici - 1828-1848
11. Sava Petrovici - 1833-1868
12. Vichente Mioatovici - 1850-1868, născut în localitate și decedat în localitate
13. Dimitrie Perian - 1868-1875
14. Alexandru Munteanu – 1875,1876
15. Uroș Ivanovici – 1876, 1877
16. Vasile Popescu- 1877
17. Ioan Monția - 1878
18. Ioan Cioara -1878
19. Nicolae Bogdan - 1878-1889
20. Iustin Dascălul - iulie 1889 - octombrie1889
21. Gheorghe Roman - 1889-1898, când a fost numit protopop la Deva
22. Ion Groza - 1898 - 1899 (din Firiteaz)
23. Mircea Bejan - 1898 - 1904⁶⁶

⁶² Era originar din Tăuția (Transilvania) și a fost hirotonit la 27 mai 1756. Vezi Pavel Vesa, *op.cit.*, p.574, apud. I.D.Suciu, R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol.I, doc. 132, p.313.

⁶³ Era originar din Brădiceni, județul Gorj, *Idem*.

⁶⁴ Hirotonit la 1 martie 1769, Cf. *Ibidem*, doc.150, p.375-376. (*Idem*, Pavel Vesa)

⁶⁵ Hirotonit în aceeași zi, semn că erau doi preoți la biserică. *Idem*.

⁶⁶ Pavel Vesa, *op. cit.*, p. 576, apud.. Ion Nicorescu, *Înmormântarea părintelui*

24. Ioan Stoian - 1904 - - (din Firiteaz)
25. Teofil Seculin - 1905 - ieromonah din Bodrog
26. Ioan Morar - 1905 (din Micălaca)
27. Petru Marşeu - 1906-1912
28. Iustin Suciuc - aprilie 1912 - decembrie 1912
29. Sava Traian Seculin - 1912 - 1926⁶⁷
30. Dr. Nicolae Iorgovan - 1926 - 1940
31. Teodor Şuteu - 1940 - 1959
32. Sava Traian Seculin - 1959 - 1960
33. Gavrilă Traian - 1960 - 1 decembrie 1995
34. Gligor Gheorghe - 16 iunie 1996 — prezent

De menţionat că în anul 2000, pe raza localităţii Sânicolaul-Mic există patru biserici:

Biserica ortodoxă română,
Biserica catolică de rit baptist,
Biserica catolică (germană),
Biserica Baptistă Betania.

În vara anului 1998, capela pentru lumânări a fost terminată.

Prin strădania unui grup de credincioşi din cartier, sub îndrumarea dl-ului Gligor Gheorghe, preot paroh, în termen scurt bisericii din cartier i s-a adăugat o nouă şi importantă realizare

Un mare merit al bisericii noastre ortodoxe a fost şi rămâne acela că a păstrat cu sfinţenie din vremuri îndepărtate toate datinile şi obiceiurile, nu numai cele legate de biserică, dar a contribuit din plin la păstrarea limbii, chiar a portului şi a datinilor locale, cu toate greutăţile şi încercările prin care a trecut şi această aşezare.

A fost o lungă perioadă, de peste 50 de ani, de când biserica a fost din ce în ce mai umbrată şi marginalizată, când apăreau mulţi făţarnici şi tăgăduitori de Dumnezeu, care scoteau precepte ateiste menite să-i îndepărteze pe oameni, îndeosebi pe tineri, de

---

Mircea Beşan, în *Tribuna*, an VIII, nr.124, din 1/14 iulie 1904, p.3.

⁶⁷ Sava Traian Seculin (1889-1965) s-a născut în localitatea Fiscut şi a absolvit Institutul Teologic din Arad în anul 1911. Mai târziu va ajunge protopop în Vinga. Cf. Pavel Vesa, op. cit., idem.

Moderna capelă a cimitirului din Sânicolaul Mic

biserică, obligându-i chiar să lucreze în zilele de sărbătoare dând seama sub formă statistică despre ce au realizat în aceste zile.

Copiii erau obligați să meargă la diferite activități extrașcolare, de orice fel, numai să nu meargă la biserică.

Când aștern pe hârtie aceste rânduri, îmi vine în minte pățania unui primar al unei bogate comune bănățene. El însuși era om bogat, avea trei case mari, din care una în Beșcheregul Mare, o gospodărie mare în Banatul Sârbesc, mult pământ, grădini, vii, pomi și animale. După rânduială, primarul satului era de regulă și primul membru al comitetului parohial.

Biserica fiind săracă, avea slabe posibilități de întreținere și reparare. S-a apelat la ajutorul primarului. Acesta, era vădit deranjat de îndrăzneala cuvioșilor, dar și pus într-o situație nu tocmai plăcută.

Era știut în toată comuna ca un mare tăgăduitor de Dumnezeu și cele sfinte.

Primarul a spus în fața multor credincioși ai bisericii ateistele vorbe:

Mult trebuie să asude Dumnezeuul vostru până mă va vedea sărăcit pe mine.

Pentru terminarea unor lucrări de mult începute la biserică și pentru care mai era nevoie de bani, primarul le-a scris o cambie, dar fără să menționeze suma în litere, ci numai în cifre.

Meșterii au adăugat un 0 (zero), înzecind-o. Primarul, nevoit după multe procese, a trebuit să recunoască suma falsificată de meșteri. Banca l-a împrumutat, pierzând procesul, i s-a vândut la licitație întreaga avere, pe lângă case, grădini și 56 iugăre de pământ. Astfel a rămas sărac, fără case, fără un petec de pământ, ajungând un simplu paznic.

Este o plăcere să stau de vorbă cu oamenii bătrâni din sat, care cunosc bine comuna Sânicolaul-Mic și multe lucruri, întâmplări din trecutul ei. Dar atunci când vorbesc despre biserică și despre vrednicii slujitori ai altarului cu care a binecuvântat Dumnezeu de-a lungul timpului această așezare, sunt plini de respect și considerație.

Mulți spun că am avut și avem parte de duhovnici care, fiecare după capacitatea și puterile sale și în cadrul vremii, au făcut câte ceva pentru biserică și comunitate.

Ales între aleși, preotul nu este și nu poate fi slujitor al altarului decât în măsura în care slujește oamenii, orientându-și vocația sa pastorală spre oamenii din comunitatea care i-a fost încredințată.

Alesul lui Hristos este chemat la o slujire exemplară, inconfundabilă, după cuvintele Scripturii.

Nimeni dintre muritori nu trăiește în același timp și în cer și pe pământ, ca preotul.

Importantă este însă cinstea acestei slujiri prin scopul binecuvântat pe care urmărește să-l atingă, mântuirea sufletului.

În decursul vremii, așezarea Sânicolaul-Mic a avut parte de preoți care, pe lângă calitatea lor bine definită, au fost și profund implicați în viața socială de fiecare zi.

La acest nivel, pe lângă animarea și coordonarea activității caritabile, slujitorul lui Hristos este un promotor al vieții culturale din comunitatea sa. Pentru preoții din România, perioada dintre anii 1948-1989 a fost un adevărat calvar, așa cum s-a arătat, biserica era marginalizată, mulți au fost preoți arestați și condamnați pentru „păcate” imaginare, sau pentru cea mai mică presupusă greșeală.

Mulți dintre ei și-au găsit sfârșitul în temnițe.

Nici parohia noastră nu a fost scutită de asemenea nelegiuiri. Preotul Teodor Șuteu, născut la 31 iulie 1914, care a slujit timp de 19 ani în biserica din Sânicolaul-Mic, între anii 1940-1959, a fost arestat în anul 1959, la cea mai frumoasă vârstă, de 36 de ani, pentru „uneltire împotriva ordinii sociale”, fiind închis mai întâi în temnița din Arad, apoi la Timișoara, Oradea, Cluj și Gherla.

Când a scăpat de chinuri și a venit acasă, a cerut mai marilor Episcopiei Aradului să fie mutat oriunde, numai între cei care l-au „șoptit” la Securitate să nu mai fie. A primit de îndată parohia de la Felnac.

Presupusa lui vină a fost aceea că, întâlnindu-se cu un localnic care venise în vizită din America, unde era stabilit, preotul l-a întrebat: Ce mai fac al noștri? Sigur se referea la românii din Sânicolaul-Mic stabiliți în America. Atât le-a trebuit „șoptitorilor”, că preotul în scurt timp a fost arestat.

La 29 aprilie 2001 menționăm ziua de început al unui străvechi obicei din Banat, *ruga*. Cu această ocazie au fost binecuvântați primii nași ai bisericii, Gheorghe și Aurelia Andriuca, care s-au străduit să pregătească și să ofere acestei prime sărbători un cadru festiv și o ambianță plăcută pentru o mare mulțime de cetățeni. Pe lângă localnici, au participat și mulți oaseți din alte localități învecinate.

După terminarea slujbei, preotul paroh Gheorghe Gligor a făcut în fața altarului o frumoasă prezentare a acestui obicei din această parte de țară, *ruga*, care se dorește a fi continuat în fiecare an, mai ales pentru faptul că data sărbătoririi rugii corespunde cu aproximație cu cea a praznicului marelui mucenic Gheorghe,

biserica, așa cum se cunoaște, are hramul „Sfântul Gheorghe”. După declararea începerii primei rugi, prestigioasa formație de cântece și cea de dansuri i-au încântat de privitori și în fața bisericii s-a încins o adevărată petrecere.

Pe buzele fiecărui participant se putea citi gândul și ruga:

Fie ca această sărbătoare să dăinuie peste veacuri.

Nu voi încheia aceste câteva rânduri despre trecutul bisericii noastre fără a aduce mulțumiri preotului bisericii, dl-ui Gligor Gheorghe, care, încă de la instalarea sa în parohia Sânicolaul-Mic, aflând de îndelungatele mele preocupări pentru scrierea monografiei localității, m-a încurajat și sprijinit până când lucrarea a putut fi pusă la îndemâna bisericii, a școlii și a unui număr însemnat de cetățeni din localitate și din alte părți, fii ai satului.

Îi mulțumesc, de asemenea, pentru sprijinul acordat, îndeplinindu-mi dorința ca datorită generozității unor sponsori lucrarea să fie oferită în mod gratuit.

Bisericile din Sânicolaul-Mic veghează peste cele cinci cimitire pacea morților. Aproape peste tot se observă în aceste cimitire, atât în cele care mai au semne la suprafață, cât și cele care zac în adâncimi, un adevărat imperiu al egalității, așa cum ar trebui să fie peste tot în toate cimitirele.

Deoarece biserica catolică a nemților din localitate are un trecut mai îndepărtat, ne vom ocupa mai pe larg de trecutul istoric al acestei etnii. O amplă documentare a oferit cu generozitate profesorul Schemel Daniel de la Liceul German din Aradul-Nou, bun cunoscător al acestor locuri și mai ales al istoriei populației germane. Acest profesor de istorie a ținut foarte mult ca din această lucrare să nu lipsească referiri și la populația germană, care, în anumite perioade, așa cum vom vedea, a fost majoritară în această localitate.

Biserica catolică din cartier a fost zidită în zona apropiată de populația germană. Cu ocazia cercetărilor efectuate pentru cunoașterea pentru trecutul acestei etnii, am aflat că localitatea este atestată documentar cam din aceeași perioadă amintită, 1453.

În timpul invaziei turcești, între 1552-1716, localitatea a fost distrusă. După recucerirea acestui ținut de către prințul Eugen de Savoya, prin generalul Claudius Florimund Mercy, un vechi luptător al prințului și primul guvernator al Banatului, a fost întocmită o hartă pe care satul a fost însemnat ca pustă.

Primii coloniști au fost sârbii, care, împreună cu românii, erau în număr în jur de 1.000 de suflete.

Primii germani au fost colonizați în anul 1812, în număr de 25, de religie catolică, apoi numărul lor a fost în continuă creștere. Ei au venit din alte localități, ca Aradul-Nou, Orțișoara, Sâmpetru-German, Frumușeni.

În anul 1830 erau deja instalate 166 de suflete. Ei erau în mare parte meseriași, dar s-au ocupat și cu agricultura.

A început marea emigrare din Aradul-Nou, unde pentru familiile cu mulți copii terenurile s-au dovedit a fi insuficiente. Aici și-au putut cumpăra terenuri mai ieftine.

O problemă mai grea pentru etnia de religie catolică a fost lipsa unui lăcaș pentru rugăciune și slujbe religioase. Din această cauză, mulți catolici mergeau la biserica din Aradul-Nou sau la o distanță de peste 3 km, la biserica din Cetate.

În anul 1879 a fost sfințită prima casă de rugăciune, care peste săptămână se folosea drept școală.

Oamenii mai în vârstă din Sânicolaul-Mic își mai amintesc unde a fost această casă de rugăciuni: pe strada Frumoasă, în apropierea casei unde cetățeanul Pfinster Tony avea măcelărie; vizavi era această bisericuță cu dublă funcționalitate. În fața acestei biserici se găsea un monument, care apoi a fost mutat în fața bisericii noi de pe aceeași stradă, care a fost sfințită în anul 1938.

Și în prezent se pot observa ruinele acestei biserici.

Vechea biserică a fost închinată Sfântului Francisc din Assisi. În anul 1849 a necesitat reparații, cu care ocazie a fost complet renovată.

Deoarece familiile au avut mulți copii, în vremea aceea au fost 103 copii care frecventau școala, aproape 100%.

Casa parohială ortodoxă din Sânicolaul Mic

În jurul anului 1900, populația a crescut mult, au fost aproximativ 1.250 de germani și 1.000 de ortodocși. Au mai existat și alte religii, 7 evanghelici, 7 reformați, 6 evrei.

Mulți se întrebau de ce catolicii, care erau în număr mai mare, nu aveau o biserică mai încăpătoare?

Construcția bisericii era hotărâtă de bogătașii care își aveau reședința în Aradul-Nou. Ei aveau o biserică acolo, și de aceea nu erau interesați de construirea unei biserici mai încăpătoare și în Sânicolaul-Mic. Bogătașii își foloseau influența în cea mai mare parte pentru scopuri personale și nu pentru interese comunitare.

Ortodocșii români aveau o biserică proprie. Din păcate, credincioșii catolici în acea perioadă aveau mari probleme.

A venit primul război mondial dintre 1914-1918.

Ca urmare a acestuia, a venit reforma agrară, când cei bogați și-au pierdut averile. Acum locuitorii comunei trebuiau să se îngrijească de preot, școală, de învățător.

În timpul războiului au căzut în luptă 40 de eroi din rândul catolicilor.

În anul 1928, a fost planificată construirea bisericii catolice din Sânicolaul-Mic.

Cu acordul oficialităților, precum și cu ajutorul bisericilor și al statului, s-au adunat bani în acest scop. Ajutoare în bani s-au primit și din alte localități.

Suma de 60.000 de lei adunați a fost necesară numai pentru întreținerea școlii, deoarece intervenise criza economică din anul 1933.

În anul 1935, situația economică s-a mai îmbunătățit. A venit atunci în Aradul-Nou ca preot dr. Geza Karol Kienitz și împreună cu Kajlan Josef Petla ei au continuat și au ajutat la construirea bisericii, gășind un constructor în persoana lui Jozsef Kwacseck. În anul 1936, sfatul bisericii hotărăște construirea unei biserici în Sânicolaul-Mic. Lucrarea trebuia să fie o construcție simplă și practică.

S-a spus că întreaga comunitate este pregătită să ajute și să facă sacrificii.

Piatra de temelie s-a pus în 7 martie 1937. Sfatul sufletesc a fost dat de dr. Geza Karol Kienitz și a fost sfințită în numele episcopului. Planul bisericii a fost întocmit de oameni calificați, ca Johann Illenz și Anton Finster. Arhitecții au fost Ion Moldovan și Johann Maszini din Arad. Conducătorul lucrării a fost Josef Seitz. Lucrările au început: s-a făcut rost de bani, au mai venit și alte ajutoare din afară.

La recomandarea doctorului Kienitz, preoții au oficiat slujbe, iar banii adunați s-au folosit și ei la construcția bisericii. Chiar și episcopul dr. Augustin Pacha a donat suma de 12.000 mii lei.

Cu ajutorul notarului Iosif Olah au fost adunați de la buget 150.000 lei. Iarna, meseriașii au lucrat gratuit și spuneau: „Suntem mândri de această muncă.”

Construcția bisericii, așa cum am mai arătat, a fost planificată în anul 1928, dar abia în anul 1938 lucrarea a fost etrminată. Cons-

truția bisericii a fost realizată în timpul cât preot era Iosif Petla, ea a fost finalizată cu multe sacrificii. Hramul bisericii a fost închinat Sfântului Iosif.

Generația mai veche a locuitorilor din Sânicolaul-Mic își amintește cu duioșie, dragoste și respect de preotul Iosif Petla, mulțumită căruia au așa o bijuterie de biserică.

Biserica a fost administrată cu bune rânduieli de o mare majoritate de credincioși germani care au plecat din Sânicolaul-Mic, îndeosebi în Germania, dar și de cei foarte puțini care au mai rămas.

De menționat că după plecarea în Germania a cetățenilor, la slujbele care se fac credincioșii sunt din ce în ce mai puțini. În ultimii ani, participă la slujbă și cetățenii maghiari care sunt în ușoară creștere ca număr și care sunt tot de religie catolică.

Construcția bisericii a fost planificată să dureze cinci ani, dar, datorită unor contribuții comune și unui efort comun, lucrarea a fost terminată în timp foarte scurt, de numai 18 luni.

Altarul mare din marmură a fost dăruit de Edmund Kolb, un altar lateral a fost donat de familia Pfan din Aradul-Nou, în memoria fiului lor Jakob, care a murit de tânăr.

În turnul bisericii a fost instalat un sistem electric pentru a trage clopotele la ora programată. Aceasta a fost donată de doamna Katharina Kwacseck, care ani de-a rândul a fost director, învățător și dirijorul corului. Sfințirea bisericii a avut loc la 25 septembrie 1938 și a fost făcută de către dr. Augustin Pacha. Fiecare a fost bucuros că s-a terminat construcția și dotarea interioară pentru ca biserica să fie sfințită. După sfințirea bisericii, copiii au fost cuminecați. Episcopul l-a botezat personal pe micuțul Karl Peter, fiul lui Georg Jöyer.

În orice caz, după sfințire, lucrările trebuiau terminate, mai ales lucrări de tinicherie și alte lucrări exterioare.

Episcopul a contribuit cu suma de 17.000 lei. Exteriorul a fost finalizat în anul 1954, sub îndrumarea arhitectului Franz Trithaler, iar gardul împrejmuitor a fost zidit în anul 1963.

Dumnezeu a dat oamenilor șase zile de muncă, iar a șaptea să se îngrijească de suflet, de credință și de odihnă. Locuitorii din Sânicolaul-Mic au respectat aceasta.

În anul 1940, în Sânicolaul-Mic s-a atins pragul de 1.555 persoane de etnie germană, față de 1.000 de români.

După acest an, populația germană a început să scadă. După cât se observă, descrierea istorică a acestei populații este făcută în limbajul în care a fost povestită de către etnicii germani, în limbajul lor curent, în relațiile foarte bune pe care le aveau cu românii din această localitate.

Se povestea că începerea celui de-al doilea război mondial, anii de război 1940-1944, au diminuat populația germană cu 44 de eroi.

Pe mormântul eroilor din cimitirul catolic din Sânicolaul-Mic sunt trecute numele celor căzuți.

Se pot citi următoarele versuri:

„ Pe câmpuri de luptă îndepărtate,
Părăsit de lume,
Stă culcat luptându-se cu moartea,
Ridicându-se cu greutate,
Un erou cu mâna rănită,
Cu o icoană, o fotografie,
Împăturată în haină.
Mult timp a contemplat-o,
Apoi a apropiat-o de buze,
Ochii deja căzuți
Aruncă o privire morții.
La urmă o duce la inimă,
Atunci în sfârșit își găsește liniștea,
A fost ca și când îngerii l-ar fi sărutat
Încet, închizându-i ochii.”

Nu trebuie să uităm monumentul eroilor din curtea bisericii, înconjurat de o grădină de trandafiri. Monumentul a fost ridicat în memoria celor căzuți în primul război mondial, 1914-1918.

În perioada anilor 1944-1945, o mare parte din populația germană, îndeosebi cei tineri, au fost deportați în Rusia, dintre care 20 au rămas fără viață pe acele locuri.

Atât în Sânicolaul-Mic, cât și în comunele învecinate, erau comunități de etnici germani care desfășurau o importantă activitate, mulți dintre ei în fabrici, erau buni meseriași și foarte ordonați. În agricultură, deși marea lor majoritate nu prea aveau mult pământ, dar pământul pe care îl aveau îl lucrau în mod exemplar, scoteau produse de pe orice suprafață de teren.

De remarcat că în familia unui neamț fiecare își avea rostul lui. În timp ce tinerii se găseau în fabrici, bătrânii, după puterile lor, se ocupau cu grădinăritul, scoteau după suprafețe mici de grădină produse succesive de legume, în așa fel încât de primăvara timpuriu până toamna târziu, grădina lor producea în permanență.

Au rămas în amintirea multor cetățeni ai Aradului, care găseau pe piață produse de legume extra-timpurii, pe care le produceau îndeosebi grădinarii din Aradul-Nou. Era vestită în toată țara piața Aradului, pentru belșgul de produse care se găseau aproape tot timpul anului.

Își păstrau cu strășnicie obiceiurile tradiționale, îndeosebi cele religioase. Credincioșii catolici, îndeosebi cei germani, nu s-au abătut în nici o împrejurare de la credința lor, nici chiar în perioade grele pentru biserică. Această etnie nu a ținut seama de nici o indicație, respectându-și tradiția strămoșească.

Monumentul Sfintei Treimi de la intersecția cu Strada Frumoasă

În fiecare an, pe lângă sărbătorile mari, Paști, Crăciun și alte sărbători, o sărbătoare plină de semnificații, îndelung și minuțios pregătită, era sărbătoarea sfințirii bisericii, Kirchweih (Kirvai).

Cu multe săptămâni înainte, se formau perechi de tineri, care făceau repetiții pentru această sărbătoare.

De menționat că pe lângă un pronunțat caracter religios, avea și un caracter folcloric.

Pentru sărbătoarea de Kirchweih se pregătea întreaga comunitate germană, de la copii de grădiniță până la bătrâni.

În ajunul acestei sărbători a sfințirii bisericii, toate casele erau proaspăt zugrăvite și vopsite, era ușor de constatat care este casa unui neamț după felul deosebit cum era îngrijită.

Cred că pot să-l parafralez pe Creangă, spunând: „Nu știu alții cum sunt, dar eu când mă gândesc că multe lucruri bune am fi putut învăța de la această etnie...”

Oameni ordonați în toate. Nu făceau risipă de vorbe și nici de lucru de mântuială.

Despre această etnie circulau tot felul de păreri, unii spuneau că neamțul judecă bine ce face și nu face niciodată aceeași repetată greșeală.

Neamțul nu stă niciodată în colț de stradă gândindu-se cât or fi de mari oăle de elicopter.

Cred că zicala din popor ar fi cam potrivită:

„Crudă boală, sărăcie,
Eu n-am pălărie-n cap,
Tu n-ai cap în pălărie.”

De fapt, e ușor de constatat că ordinea, disciplina, punctualitatea nu-i prisosesc nimănui. În anul 2000, când s-au împlinit 547 de ani de la atestarea documentară a localității, adică din anul 1453, în cartierul Sânicolaul-Mic sunt patru biserici. În afară de cea ortodoxă și cea catolică despre care s-a relatat, mai există o biserică catolică, pe strada Steagului, nr. ...., la care iau parte, pe lângă credincioșii din cartier, și credincioși din alte cartiere și

localități învecinate care nu au biserică de aceeași religie. Recent, credincioșii pocăiți au înființat o biserică în cartier, pe strada Nicolaus Lenau.

În anul 1999, în luna ianuarie, în Sânicolaul-Mic erau în evidența bisericii catolice un număr de 33 de cetățeni de religie catolică.

Voi prezenta mai jos numele acestora.

1. Krebs Ecaterina
2. Stana Maria
3. Pantoș Hilde
4. Segedi Hermine
5. Șerb Helga
6. Stumpf Johann
7. Segedi Georg
8. Șerb Magdalena
9. Mateuț Ecaterina
10. Mateuț Johann
11. Șipoș Helen
12. Hoph Elisabeta
13. Hoph .....
14. Nagy Peter
15. Nagy Josef
16. Zgârdea Valer
17. Zgârdea Elina
18. Zgârdea Manuela
19. Mirescu Maria
20. Zgârdea Ana
21. Mădulărescu Magdalena
22. Andreikonster Ella
23. Varlam Ecaterina
24. Vogel Anton
25. Vogel Hilde
26. Vogel Benhart

27. Seleszan Rudolf
28. Seleszan Harald
29. Vogel Ana
30. Vogel Nani
31. Filip Iosefine
32. Hum Johann
33. .... Elsa.

O parte dintre cei prezentați fac parte din familii mixte, fie femei de naționalitate germană căsătorite cu bărbați români, fie alte situații, sunt cazuri de bărbați români căsătoriți cu femei germane sau maghiare.

De constatat că o bună parte din istoria acestei comune, populația germană a fost majoritară în Sânicolaul-Mic.

Dacă în anul 1812 erau 25 de familii germane și 1.000 de români, în anul 1948 erau 1.555 de germani și 1.200 de români.

Strada Frumoasă care duce către Biserica Romano-Catolică

Printre alte preocupări, mai ales pentru populația germană, se făceau serviciile de autoapărare împotriva inundațiilor prin amenajarea de șanțuri și rigole care erau bine întreținute, dar observăm că cea mai importantă de natură obștească a fost cea de prevenire și pază împotriva incendiilor, dar și de intervenție calificată atunci când situația o cerea.

În Sânicolaul-Mic, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea a existat o puternică formație PCI, care timp de peste o sută de ani a fost condusă de către reprezentanți ai acestei etnii. De remarcat că o perioadă de treizeci de ani formația de pompieri locală a fost condusă de către Finster Ferdinand, din anul 1921 până în anul 1959, când de această formație s-a ocupat Grünzweig Niki.

Pentru formarea și instruirea pompierilor era o adevărată școală.

După revoluția din 1989 și mai ales după plecarea masivă a populației germane, formația civilă de pază și-a diminuat treptat activitatea, apoi s-a dizolvat.

Numele și prenumele

Obs.

1. Finster Ferdiannnd	șef formație
2. Grünzweig Niki	locțiitor
3. Schmidt Ioan	servant
4. Kandler Mihai	„
5. Porsche Konrad	„
6. Kusth Walter	„
7. Noel Iosif	„
8. Sorinca Alexandru	„
9. Hartmann Iacob	„
10. Duchadam Nicolae	„
11. Fisch Francisc	„
12. Bernea Francisc	„
13. Wetzl Francisc	„

14. Widder Iosif	”
15. Fassbinder Ioan	”
16. Moisa Alfred	”
17. Daniel Iosif	”
18. Rösser Petru	”
19. Murgu Gheorghe	”
20. Bauer Adolf II	”
21. Orjeată Petru	”
22. Porsche Ioan	”
23. Riviș Livius	”
24. Kompaszc Francisc	”
25. Auer Alfred	”
26. Becher Frans	”
27. Iakob Walter	”
28. Johan Alexandru	”

O inițiativă lăudabilă a fost luată de către conducerea școlii generale din cartier, personal de directorul școlii, profesorul Vâlcean Victor, care a instruit elevii de la ciclul II pentru a continua această tradiție. După pensionarea directorului în 1993, și această formație de elevi s-a dizolvat.

De apreciat că, în decursul anilor, formațiile de pompieri, atât cea a vârstnicilor, cât și cea a elevilor, au fost premiate la diferite concursuri și întreceri de specialitate, care aveau loc nu numai în localitate, dar și în alte localități, cum ar fi Aradul-Nou, Fântânele, Frumușeni, Zăbrani, și în alte localități. În localitate exista, prin tradiție, un bun obicei, că o dată, de două ori pe an, grupe de câte doi-trei pompieri făceau controale la fiecare locuință și alte anexe, cum ar fi afumători, instalații de fierbere cu cazane și în alte locuri unde putea exista pericolul de izbucnire a unui incendiu, verificau instalațiile electrice, dădeau îndrumări practice de prevenire a incendiilor.

Așa cum vom vedea pe parcursul descrierii obiceiurilor și tradițiilor locale, pe lângă balul pompierilor care se organiza o dată,

de două ori pe an, la fiecare zece ani de activitate era sărbătorit jubileul formației de pompieri, prilej cu care se organizau diferite întreceri și concursuri de specialitate, seara de obicei era bal, cântau formații muzicale locale.

Datorită unei bune organizări și a disciplinei de care se dădea dovadă, formația de pompieri din Sânicolaul-Mic era una dintre cele mai bune, mereu apreciată. Pentru felul cum se comportau, erau stimați și apreciați de către toată populația din localitate.

Vorbind despre etnia germană, vom arăta și greutățile pe care această etnie le-a întâmpinat mai ales în ultima perioadă, când s-au hotărât să-și părăsească agoniseala lor, a bunilor și străbunilor lor, pentru a-și lua viața de la început.

În Sânicolaul-Mic au mai rămas foarte puțini cetățeni de această etnie. În anul 1998, de pildă, la slujbele care se țineau de către catolici, dintre care o parte erau de etnie maghiară, unii proveneau din familii mixte, iar cetățeni de etnie germană soț și soție erau numai cinci familii. Cetățenii germani de aici au fost împărștiați în toată Germania. Bisericile, în decursul vremii, și mai ales după marea reformă agrară din 1921, au dispus de anumite suprafețe de teren, care erau întabulate și considerate ca averea bisericii, această până în anul 1948, când, așa după cum se cunoaște, statul a naționalizat, pe lângă uzine și fabrici, și unele dintre proprietățile aparținând cultelor. Din păcate, mai este zbuțum, dezamăgire și neliniște și printre familiile care au mai rămas.

Timp de peste 50 de ani cât am trăit printre aceste familii, care au fost majoritare în Sânicolaul-Mic, am simțit nevoia de a mă apropia de necazurile și greutățile lor, am avut mulți prieteni, atât printre cei plecați, cât și printre cei puțini care au mai rămas.

Nu întâmplător, când vizitarea unei țări capitaliste era o raritate, am reușit în mai multe rânduri înainte de revoluția din '89 să vizitez prieteni și cunoscuți, atât în Germania de Vest, cât și în Germania de Est, constatând că, indiferent de starea materială pe care și-au agonisit-o, mulți sunt nostalgici după locurile natale. Acești oameni loiali, care au muncit cinstit în întreprinderi, pe

ogoare, au suferit, au luptat pentru drepturile cetățenești, până au devenit oameni liberi pe pământul lor, au rezistat datorită voinței și perseverenței lor individuale și colective.

Indiferent de împrejurări, etnia germană și-a păstrat tradiția și obiceiurile strămoșești, atât pe cele de muncă privind îndeosebi cultivarea pământului, cât și obiceiurile gospodărești familiare.

Cu multă vreme în urmă, pe plan local era o vorbă pe care o puteai auzi îndeosebi de la bătrâni, care o spuneau fără ca cineva să se supere:

„Până românul pleacă la plug, neamțul a făcut două ture roata.”

În familiile germane, cultul muncii și al lucrului bine făcut era respectat din tată în fiu. Rânduiala în familie era ca tata, împreună cu băieții, să se ocupe de munca câmpului și de animalele din gospodărie, iar mama, împreună cu fetele, aveau în grijă de obicei ordinea și curățenia casei și a grădinii.

În familiile germane, cuvântul tatălui care, de regulă, era un om cu o bună experiență de viață, era respectat de toată familia. Opiniile separate nu erau admise.

Obiceiurile privind cunoașterea, prietenia și căsătoria tinerilor, precum și cele de nuntă, nu ieșeau din tiparele obișnuite, atât pentru familiile mai înstărite, cât și pentru familiile mai modeste. La fel erau respectate și obiceiurile de botez.

Într-ajutorarea în muncă, distracțiile, mai ales la numeroasele baluri ce se organizau, erau reguli minuțios pregătite și respectate.

Orice abatere de la scopul propus, adică acela de a se distra, era exclusă, organele de ordine stabilite din timp, în principal din rândurile pompierilor voluntari, în uniformă, erau mereu la datorie, atât în sălile de distracție, cât și mai ales în câmp, îndeosebi la secerat, în scopul prevenirii incendiilor.

Sărbătorile religioase erau riguros respectate, atât cele ce se țineau în biserică, cât și cu ocazia unor pelerinaje la hotar sau la diferite mănăstiri.

Dacă voiai să vezi o ordine „nemțească”, era suficient să privești procesiunea unei înmormântări. Frumoase obiceiuri aveau și în muncile casnice, la pregătirea hranei, care de obicei era echilibrată.

Tăierea porcilor era un adevărat eveniment, atât pentru familie, cât și pentru rude și prieteni. Numărul și greutatea animalelor tăiate era semn al bogăției și belșugului. Cine nu tăia un porc era socotit om sărac, dar fără nici un motiv de batjocură. Vecinul era considerat de multe ori de cel mai mare ajutor, mai mult ca un frate. Nemții din Sânicolaul-Mic și-au păstrat în cea mai mare parte dialectul locurilor de origine. Portul și îmbrăcămintea purtată cu mai bine de un secol în urmă era la mare cinste.

Un alt obicei din bătrâni al multor familii germane era acela că ei nu veneau acasă de la munca câmpului, care începea în zorii zilei, până la apusul soarelui.

Cu toate aceste frumoase tradiții și obiceiuri, mai ales în ultimele decenii dorința lor de emigrare în Germania a fost mare, cei mai în vârstă, fiind nevoiți să respecte dorința tinerilor, care era de nestăvilit, privind plecarea în Vaterland.

După reforma agrară din 1991, conducerea parohiei din Sânicolaul-Mic a avut o preocupare pentru a reintra în drepturile de proprietate, în care sens a depune o cerere oficială la data de 14 martie 1991, și care a fost înregistrată sub nr. 14 din 15 martie 1991 la parohie și sub nr. 387 din 19.III.1991 la comisia pentru stabilirea drepturilor de proprietate agrară.

Până în prezent, aceste cereri încă nu au fost rezolvate.

Începând din anul 1998, preotul paroh Gheorghe Gligor s-a preocupat îndeaproape de redobândirea proprietăților ce au aparținut bisericii. În acest sens, în vara anului 1998 s-a intentat proces la Judecătoria Arad pentru recuperarea îndeosebi a clădirilor ce au aparținut bisericii.

Cu toate probele depuse și audieri de martori care au convins că biserica a avut înainte de 1948 în proprietate toate aceste bunuri, procesul a fost pierdut.

Judecătoria de ocol secția cartii fonduară Aradul-nou.
Nr. 1189/1924 c. f.

Vol. = 228 amb
Fol. = 3, 5, 1 m?

DECIZIUNE.

Judecătoria de ocol Aradul-nou secția cărții fonduară în baza Procesul-Verbal a comisiei de ocol de improprietărire din Aradul-nou cu data de 27. Iunie 1924 mai departe în baza 2 cartea funduară cadastrală și hărților de parcelare din 24. Mai 1923 și 22. Iunie 1924 și certificatul comunal prin care să dovedeste că îndreptățiți sunt cetățeni Români ordonă căntălariei ca parcelele imobilului cuprinsă în cartea fonduară Nr. 1013 comunei Sannicolaulmic Nr. de ord. A I. l. 2. Nr. top. / 1066-1080 /² și / 1412-1417 1/2 /³ înscrisă pe Statul Român, să departe parcela cuprinsă în cartea fonduară Nr. 307 comunei Sannicolaulmic Nr. de ord. A I. l. Nr. top. / 684-686 1/2 / înscrisă pe fosta urbarialistilor din comuna Sannicolaulmic să le absoțeze și să le desmembreze în parcele noi și parcela Nr. top. / 1066-1080 /² - 2 jugh. 242 - 2 jugh. să le transcrie în cartea fond. Nr. 1018 de nou înființată și dreptul de proprietate să întăleze în favoarea lui

LADA ANDREI, -

parcele Nr. top. / 1066-1080 /³ - 2 jugh. și / 1066-1080 /²⁴³ - 2 jugh. să

le transcrie în cartea fonduară Nr. 1019 de nou înființată în favoarea descendenți minori lui CRISAN SAVA, -

parcelele Nr. / 1066-1080 /⁴ - 2 jugh. / 1066-1080 /²⁴⁴ - 2 jugh. în car-

tea fonduară Nr. 1020 în favoarea descendenți minori lui HOHN NICOLAE, -

parcelele Nr. / 1066-1080 /⁵ - 2 jugh. și / 1066-1080 /²⁴⁵ - 2 jugh. în

cartea fond. Nr. 1021 în favoarea descendenți minori lui ROSSU DIMITRIE, -

parcelele Nr. / 1066-1080 /⁶ - 2 jugh. și / 1066-1080 /²⁴⁶ - 2 jugh. în

cartea fond. Nr. 1022 în favoarea descendenți minori lui SCHWARTZ PETRU, -

parcelele Nr. / 1066-1080 /⁷ - 2 jugh. și / 1066-1080 /²⁴⁷ - 2 jugh. în

cartea fond. Nr. 1023 în favoarea descendenți minori lui BARR JOSIP, -

parcelele Nr. / 1066-1080 /⁸ - 2 jugh. și / 1066-1080 /²⁴⁸ - 2 jugh. în

cartea fond. Nr. 1024 în favoarea descendenți minori lui MARIN LUPU, -

parcelele Nr. / 1066-1080 /⁹ - 2 jugh. și / 1066-1080 /²⁴⁹ - 2 jugh. în

- cartea fond. Nr. 1027 in favoarea lui BĂRNAU PETRU -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 12 252
- cartea fond. Nr. 1028 in favoarea lui inv. d. BĂRNAU PASCU -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 13 253
- cartea fond. Nr. 1029 in favoarea lui MUTH LAURENTIU -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 14 254
- cartea fond. Nr. 1030 in favoarea lui descendenți minori lui MATIUȚI
 LAZAR, - parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 15 255
- cartea fond. Nr. 1031 in favoarea lui CRISAN JOAN -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 16 255
- cartea fond. Nr. 1032 in favoarea lui MADABAN NICOLAE, -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. 800 qw.st. in
 17
- cartea fond. Nr. 1033 in favoarea lui STOIAN DIN ARSA -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 18 256
- cartea fond. Nr. 1034 in favoarea lui PETRAN GEORGE -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 19 257
- cartea fond. Nr. 1035 in favoarea lui MARIAN LAZAR -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 20 258
- cartea fond. Nr. 1036 in favoarea lui BODROJEAN ILIE -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 21 259
- cartea fond. Nr. 1037 in favoarea lui NICHICI ILIE -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. i
 22 260
- cartea fond. Nr. 1038 in favoarea lui MILOSAV TEODOR -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 23 261
- cartea fond. Nr. 1039 in favoarea lui BODOR ALEXANDRU -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 24 262
- cartea fond. Nr. 1040 in favoarea lui POPOVICI VASILIE, -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 25 263
- cartea fond. Nr. 1041 in favoarea lui PFEIFFER JOSIF -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 26 264
- cartea fond. Nr. 1042 in favoarea lui CRISTEA PETRU -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 27 265
- cartea fond. Nr. 1043 in favoarea lui dispărut ANGHEL VASILIE, -
 parcela Nr. 1066-1080 - 2 jugh. și 1066-1080 - 2 jugh. in
 28 266

parcela Nr. 27 - 2 jugh. 500 qw.st. in cartea fond.
Nr. 1045 in favoarea lui ADAM NICOLAE,
parcela Nr. 1066-1080/30 - 2 jugh. și 1066-1080/257 - 2 jugh. in
cartea fond. Nr. 1046 in favoarea lui DEMEA JOAN,
parcela Nr. 1066-1080/31 - 2 jugh. și 1066-1080/268 - 2 jugh. in
cartea fond. Nr. 1047 in favoarea lui SOLI PAVEL,
parcela Nr. 1066-1080/32 - 2 jugh. și 1066-1080/269 - 1266 qw.st.
și 1066-1080/271 - 1 jugh. 384 qw.st. in cartea fond. Nr. 1048 in favoarea
lui GROZAV JOAN,
parcela Nr. 1066-1080/33 - 2 jugh. și 1066-1080/272 - 2 jugh. in
cartea fond. Nr. 1049 in favoarea lui PETRAN ILIE,
parcela Nr. 1066-1080/34 - 2 jugh. și 1066-1080/273 - 2 jugh. in
cartea fond. Nr. 1050 in favoarea lui ARSIN ARON, - parcela Nr.
1066-1080/35 - 2 jugh. și 1066-1080/274 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.
1051 in favorul lui DEMIAN ARIN, - parcela Nr. 1066-1080/36 - 2 jugh.
și 1066-1080/275 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1052 in favoarea lui
PETRAN ARON, - parcela Nr. 1066-1080/37 - 2 jugh. și 1066-1080/276 -
2 jugh. in cartea fond. Nr. 1053 in favoarea lui PACURAR VASILIE, -
parcela Nr. 1066-1080/38 - 2 jugh. și 1066-1080/277 - 2 jugh. in
cartea fond. Nr. 1054 in favoarea lui DRAGOI VUIA, - parcela Nr.
1066-1080/39 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1055 in favoarea lui
ARSIN DAMASCHIN, - parcela Nr. 1066-1080/40 - 2 jugh. 1066-1080/278 -
2 jugh. in cartea fond. Nr. 1056 in favoarea lui CONSTANTIN NICOLAE, -
parcela Nr. 1066-1080/41 - 2 jugh. și 1066-1080/279 - 2 jugh. in c.
f. Nr. 1057 in favoarea lui BREINICH ADAM, - parcela Nr. 1066-1080/43
- 1 jugh. 816 qw.st., 1066-1080/44 - 784 qw.st. și 1066-1080/280 -
2 jugh. in cartea fond. Nr. 1058 in favoarea lui POPA NICOLAE, -
parcela Nr. 1066-1080/45 - 678 qw.st. 1066-1080/46 - 2 jugh. 922 qw.
st. in cartea fond. Nr. 1059 in favoarea lui MILOVAN ARSA, - parcela
Nr. 1066-1080/47 - 61 qw.st. 1066-1080/48 - 1 jugh. 1539 qw.st. in
cartea fond. Nr. 1060 in favorul lui RANCU STEPAN, - parcela Nr.
1066-1080/50 - 2 jugh. și 1066-1080/281 - 2 jugh. in cartea fond.
Nr. 1061 in favoarea lui WIDDER NICOLAE, - parcela Nr. 1066-1080/51 -
2 jugh. 1066-1080/282 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1062 in favoarea
lui MISICI ILIE, - parcela Nr. 1066-1080/52 - 1 jugh. in cartea fond.

-2 jugh. și 1066-1080/283 - 2 jugh. in cartea fonduara Nr.1064 in favoarea lui MOCUȚA JOSIF,- parcela Nr.1066-1080/55 - 2 jugh. și 1066-1080/284 - 2 jugh. in c.f. Nr.1065 in favoarea lui BLACHI PE parcela Nr.1066-1080/56 - 2 jugh. și 1066-1080/285 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1066 in favoarea lui COJOCAR GEORGE,- parcela Nr. 1066-1080/57 - 2 jugh. și 1066-1080/286 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1067 in favoarea lui VOGEL JOSIF,- parcela Nr.1066-1080/58 - 2 jugh. și 1066-1080/287 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1068 in favoarea lui GROZAV LUCA,- parcela Nr.1066-1080/59 - 2 jugh. și 1066-1080/288 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1069 in favoarea lui ARSIN VASILIE,- parcela Nr.1066-1080/60 - 2 jugh. și 1066-1080/289 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1070 in favoarea lui CONSTANTIN ARO parcela Nr.1066-1080/61 - 2 jugh. și 1066-1080/290 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1071 in favoarea lui STOLADIN TRAIAN,- parcela Nr. 1066-1080/62 - 2 jugh. și 1066-1080/291 - 2 jugh. in cartea Nr. 1072 in favoarea lui PERIN ILIE,- parcela Nr.1066-1080/63 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1073 in favoarea lui PETROVICIU GEORGE parcela Nr.1066-1080/64 - 2 jugh. și 1066-1080/292 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1074 in favoarea lui LAZI MARCU,- parcela Nr.1066-1080/65 - 2 jugh. 1066-1080/293 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1075 in favoarea lui DENGL JOSIF,-parcela Nr. 1066-1080/66 - 2 jugh. 1066-1080/294 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1076 in favoarea lui PETCU MIA,- parcela Nr.1066-1080/67 - 2 jugh. și 1066-1080/295 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1077 in favoarea lui LAZI GEORGE,- parcela Nr.1066-1080/68 - 2 jugh. și 1066-1080/296 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1078 in favoarea lui CHEVEREȘAN GEORGE,- parcela Nr. 1066-1080/69 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1079 in favoarea lui CRIȘAN SAVA,- parcela Nr.1066-1080/70 - 2 jugh. și 1066-1080/297 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1080 in favoarea lui CHEVEREȘAN VASILIE parcela Nr.1066-1080/71- 2 jugh. și 1066-1080/298 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1081 in favoarea lui BÉKÉSI JOSIF,- parcela Nr.1066-1080/72 - 2 jugh. și 1066-1080/299 - 2 jugh. in cartea fond.Nr. 1082 in favoarea lui OCSKO EMERIC,- parcela Nr.1066-1080/73 - 2 jugh. și 1066-1080/300 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1083 in favoarea lui SIPOS JOAN, - parcela Nr.1066-1080/74 - 1 jugh. SOC aw.

st. in cartea fond. Nr.1084 in favoarea lui DEMIAN DAMASCHIN,-
parceta Nr.1066-1080/75 - 2 jugh. și 1066-1080/301 - 2 jugh. in
cartea fond. Nr. 1085 in favoarea lui ȘOLL ADAM,- parceta Nr.1066
1080/ 76 - 2 jugh. și 1066-1080/302 - 2 jugh. in cf. Nr.1086 in fa-
voarea lui GROZAV ILIE,- parceta Nr.1066-1080/77 - 2 jugh. și 1066-
1080/308 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1087 in favoarea lui MATIUTI
JOAN,- parceta Nr.1066-1080/78 - 2 jugh. și 1066-1080/304 - 2 jugh.
in cartea fond. Nr.1088 in favoarea lui GOVACI PETRU,- parceta Nr.
1066-1080/79 - 2 jugh. și 1066-1080/305 - 2 jugh. in cartea fond.
Nr. 1089 in favoarea lui MORARIU TRAIAN, - parceta Nr.1066-1080/80-
2 jugh. și 1066-1080/306 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1090 in favo-
area lui BOSNEAC VASILIE, - parceta Nr.1066-1080/ 81 - 2 jugh. și
1066-1080/307 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1091 in favoarea lui
GOVACI JOAN,- parceta Nr.1066-1080/82 - 2 jugh. și 1066-1080/308 -
2 jugh. in cartea fond. Nr. 1092 in favoarea lui TODOSIE GEORGE,-
parceta Nr.1066-1080/83 - 2 jugh. și 1066-1080/309 - 2 jugh. in car-
tea fond. Nr. 1093 in favoarea lui HOHN JOSIF Nr.67,- parceta Nr.
1066-1080/84 - 2 jugh. și 1066-1080/310 - 2 jugh. in cartea fond.
Nr.1094 in favoarea lui JORGOVAN STEFAN,- parceta Nr.1066-1080/85
2 jugh. și 1066-1080/311 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1095 in fa-
voarea lui GROZAV ARON,- parceta Nr.1066-1080/86 - 1 jugh. 800 gw.
st. in cartea fond. Nr.1096 in favoarea lui ILIN GEORGE,- parceta
Nr. 1066-1080/87 - 2 jugh. și 1066-1080/312 - 2 jugh. in cartea fond.
Nr.1097 in favoarea lui COJOCAR JOAN,- parceta Nr.1066-1080/88 -2
jugh. și 1066-1080/313 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1098 in favoarea
lui CUVINEAN JOAN,- parceta Nr.1066-1080/89 - 2 jugh. și 1066-1080/
314 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1099 in favoarea lui DIMITROVICI
ILIE,- parceta Nr.1066-1080/90 - 2 jugh. și 1066-1080/315 - 2 jugh .
in cartea fond. Nr.1100 in favoarea lui POPOVICI TODOR,- parceta Nr.
1066-1080/91 - 2 jugh. și 1066-1080/316 - 2 jugh. in cartea fond.
Nr. 1101 in favoarea lui GROZAV JOAN,- parceta Nr.1066-1080/92 -
2 jugh. și 1066-1080/317 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1102 in favo-
area lui HUEH FRANCISC,- parceta Nr.1066-1080/93 - 2 jugh. și 1066-
1080/318 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1103 in favoarea lui MISCU
NICOLAE,- parceta Nr. 1066-1080/94 - 2 jugh. și 1066-1080/319

jugh. in cartea fond.Nr. 1104 in favoarea lui MARIAN JOAN,- parcel
Nr.1066-1080/95 - 2 jugh. și 1066-1080/828 - 2 jugh. in cartea fon
Nr.1105 in favoarea lui CFRIN ARON,- parcela Nr.1066-1080/96 - 2
jugh. și 1066-1080/824 - 2 jugh. in cartea fond.Nr.1106 in favoare
lui MILITAR GEORGE,- parcela Nr.1066-1080/97 - 2 jugh. și 1066-10
325 - 1 jugh. 1171 qw.st. 1066-1080/327 - 429 qw.st. in cartea fon
Nr.1107 in favoarea lui AMAN JOSIF,- parcela Nr.1066-1080/98 - 2
jugh. și 1066-1080/328 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1108 in favoa
rea lui PETCU GEORGE,- parcela Nr. 1066-1080/99 - 2 jugh. și 1066-
1080/329 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1109 in favorul lui LAȚU
SIMION,- parcela Nr.1066-1080/100 - 2 jugh. și 1066-1080/330 - 2
jugh. in cartea fond. Nr. 1110 in favoarea lui MUSCIAN MIHAI,- par
cela Nr.1066-1080/101- 2 jugh. și 1066-1080/331 - 2 jugh. in carte
fond. Nr.1111 in favoarea lui SCHIEK SEBASTIAN,- parcela Nr.1
1080/102 - 2 jugh. și 1066-1080/332- 2 jugh. in cartea fond. Nr.11
in favoarea lui NEȚIN ARON,- parcela Nr. 1066-1080/103 - 2 jugh.
1066-1080/333 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1113 in favoarea lui
MARIAN GEORGE,- parcela Nr.1066-1080/104 - 2 jugh. și 1066-1080/33
2 jugh. in cartea fond. Nr. 1114 in favoarea lui ELACHI LUCIA,- par
cela Nr.1066-1080/105 - 2 jugh. și 1066-1080/335 - 2 jugh. in cart
fond. Nr. 1115 in favorul lui PUTIN LAZAR,- parcela Nr.1066-1080/1
2 jugh. și 1066-1080/336 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1116 in favo
rea lui BETISCH JOAN,- parcela Nr. 1066-1080/107 - 2 jugh. și 1066
1080/337 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1117 in favoarea lui BANILA
SAVA,- parcela Nr.1066-1080/108 - 2 jugh. și 1066-1080/338 - 2 jug
in cartea fond. Nr. 1118 in favoarea lui BAUER LAURENTIU,- parcel
Nr. 1066-1080/109 - 1 jugh. 395 qw.st. 1066-1080/112 - 1025 qw.st.
și 1066-1080/339 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1119 in favoarea lui
VESA MIHAIL,- parcela Nr. 1066-1080/111 - 2 jugh. și 1066-1080/340
2 jugh. in cartea fond. Nr. 1120 in favoarea lui HARTMANN ANTONIU,
parcela Nr.1066-1080/113 - 2 jugh. și 1066-1080/341 - 2 jugh. in
cartea fond. Nr.1121 in favoarea lui PUTIN SAVA,- parcela Nr.1066-
1080/114- 2 jugh. și 1066-1080/342 - 2 jugh. in cartea fond.Nr.112
in favoarea lui FLORESCU GEORGE,- parcela Nr.1066-1080/115 - 2 jug
și 1066-1080/342 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1123 in favoarea lu

344 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1124 in favoarea lui SPANHAUER
IGNATIE, - parcela Nr. 1066-1080/117 - 2 jugh. și 1066-1080/345 -
2 jugh. in cartea fond. Nr.1125 in favoarea lui BROSZT MIHAIL,-
parcela Nr.1066-1080/118 - 2 jugh. și 1066-1080/346 - 2 jugh. in
cartea fond. Nr.1126 in favoarea lui DUSAN JOAN,- parcela Nr. 1066-
1080/119 - 2 jugh. și 1066-1080/347 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.
1127 in favoarea lui MILOVAN COSTA, - parcela Nr.1066-1080/120 - 2
jugh. și 1066-1080/348 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1128 in favo-
area lui BUCHTER ANDREI, - parcela Nr.1066-1080/121 - 2 jugh. și
1066-1080/349 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1129 in favoarea lui
SEITZ FRANCISC,- parcela Nr.1066-1080/122 - 2 jugh. și 1066-1080/
350 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1130 in favoarea lui WESSER GEORGE,-
parcela Nr.1066-1080/123 - 2 jugh. și 1066-1080/351 - 2 jugh. in
cartea fond. Nr. 1131 in favoarea lui PETCU STEFAN,- parcela Nr.
1066-1080/124 - 2 jugh. și 1066-1080/352 - 2 jugh. in cartea fond.
Nr. 1132 in favoarea lui MECHLER FRANCISC,- parcela Nr.1066-1080/
125 - 2 jugh. și 1066-1080/353 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1133
in favoarea lui ZELLER MATEI,- parcela Nr.1066-1080/126 - 2 jugh.
și 1066-1080/354 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1134 in favoarea lui
MURARIU NICOLAE Nr. 480,- parcela Nr.1066-1080/127 - 2 jugh. și
1066-1080/355 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1135 in favoarea lui
SPRINZL ANTONIU,- parcela Nr.1066-1080/128 - 2 jugh. in cartea fond.
Nr.1136 in favorul lui AVRAMOVICIU GEORGE ,- parcela Nr. 1066-1080/
129 - 3 jugh. in cartea fond. Nr.1137 in favoarea lui MILITAR GEORGE,-
parcela Nr.1066-1080/130 - 2 jugh. și 1066-1080/356 - 2 jugh. in
cartea fond.Nr. 1138 in favoarea lui SARI NICOLAE,- parcela Nr.1066-
1080/131 - 2 jugh. și 1066-1080/357 - 2 jugh. in cartea fond.Nr.
1139 in favoarea lui TUDAR MIHAIL ,- parcela Nr.1066-1080/132 - 2
jugh. și 1066-1080/358 - 2 jugh. in cartea fond.Nr.1140 in favoarea
lui MARIAN GEORGE,- parcela Nr.1066-1080/133 - 2 jugh. și 1066-1080/
359 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1141 in favoarea lui SZALICH LAU-
RENTIU,- parcela Nr. 1066-1080/134 - 2 jugh. și 1066-1080/360 - 2
jugh. in cartea fond. Nr.1142 in favoarea lui VOCEL STEFAN,- parcela
Nr. 1066-1080/135 - 1 jugh. in cartea fond. Nr.1143 in favorul lui
STEFAN ILIE,- parcela Nr. 1066-1080/136 - 2 jugh. și 1066-1080/361

parcele Nr.1066-1080/137 - 2 jugh. și 1066-1080/362- 2 jugh. in cartea fond. Nr.1145 in favoarea lui SIRIAN GEORGE,- parcela Nr 1066-1080/138 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1146 in favoarea lui MILITAR MITRU,- parcela Nr.1066-1080/139 - 3 jugh. in cartea fo Nr.1147 in favoarea lui MILITAR ILIE,- parcela Nr.1066-1080/14 2 jugh. și 1066-1080/363 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1148 in f voarea lui VUIA VASILIE,- parcela Nr.1066-1080/141 - 2 jugh. și 1066-1080/364 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1149 in favoarea lui HESS ANDREI,- parcela Nr.1066-1080/142 - 2 jugh. și 1066-1080/36 2 jugh. in cartea fond. Nr.1150 in favoarea lui TODOSIE JOAN,- * parcela Nr. 1066-Lo_0/143 - 1 jugh. in cartea fond. Nr.1151 in f voarea lui STOIN NICOLAE,- parcela Nr.1066-1080/144 - 2 jugh. și 1066-1080/366 - 2 jugh. in cartea fond.Nr. 1152 in favoarea lui ANGHELIN VASILIE,- parcela Nr.1066-1080/145 - 2 jugh. și 1066-10 367- 2 jugh. in favoarea cartea fond. Nr.1158 in favoarea lui BÉKÉSI PAVEL,- parcela Nr. 1066-1080/146 - 2 jugh. și 1066-1080/ 368 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1154 in favoarea lui MARIAN SAWA parcela Nr.1066-1080/147 - 2 jugh. și 1066-1080/369 - 2 jugh. in cartea fond. 1155 in favoarea lui MILOVAN ARSA,- parcela Nr.1066- 1080/148 - 2 jugh. și 1066-1080/370 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1156 in favoarea lui JOVIN JOAN,- parcela Nr.1066-1080/149 - jugh. și 1066-1080/371 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1157 in fe voarea lui LINGURAR GEORGE,- parcela Nr.1066-1080/150 - 2 jugh. 806 qw.st. și 1066-1080/372 - 1 jugh. 1094 qw.st. in cartea fond. Nr. 1158 in favoarea lui FLORIU DAMASCHIN,- parcela Nr.1066-1080/151 8 jugh. 800 qw.st. in cartea fond. Nr.1159 in favoarea lui STAN STEFAN,- parcela Nr. 1066-1080/152 - 8 jugh. 800 qw.st. in cartea fonduare Nr. 1160 in favoarea lui STAN LAZAR,- parcela Nr.1066- 1080/153- 2 jugh. 244 qw.st. și 1066-1080/373 - 1 jugh. 1356 qw.st in cartea fond. Nr.1161 in favoarea lui POPOVICI JOAN,- parcela Nr. 1066-1080/154 - 2 jugh. și 1066-1080/374 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1162 in favoarea lui LUPU JOAN,- parcela Nr.1066-1080/155 2 jugh. și 1066-1080/375 - 2 jugh. in cartea fond. 1163 in favoare lui ARDELEAN ANTONIU,- parcela Nr.1066-1080/156 - 2 jugh. și 1066- 1080/376 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1164 in favoarea lui CRISAN

1066-1080/397 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1186 in favorul lui DEMIAN
 COZMAN,- parcela Nr.1066-1080/179 - 2 jugh. 1066-1080/397 - 2
 in c.f. Nr. 1187 in favorul lui HOHN JOSIF Nr.476, - parcela
 1066-1080/180 - 2 jugh. 1066-1080/399 - 2 jugh. in c.f. Nr. 11
 favorul lui GAIJA JOAN,- parcela Nr. 1066-1080/181 - 1 jugh. in
 Nr.1189 in favorul lui WIDDER PETRU, parcela Nr.1066-1080/182
 jugh. 1066-1080/400 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1190 in favorul lui
 TEODOR,- parcela Nr.1066-1080/183- 2 jugh. 1066-1080/401 - 2 j
 in c.f. Nr.1191 in favoarea lui KIS FRANCISC,- parcela Nr.106
 1080/184 - 2 jugh. 1066-1080/402 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1192 in
 vorul lui ILLHE ANTONIU,- parcela Nr.1066-1080/185 - 2 jugh.
 c.f. Nr. 1193 in favorul lui GROZAV GEORGE,- parcela Nr.1066-1
 188 - 2 jugh. 1066-1080/403 - 2 jugh. in cf. Nr. 1194 in favoa
 lui LAZI GAVRILA,- parcela Nr.1066-1080/189 - 2 jugh. 106. 40
 404 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1195 in favorul lui BÉKÉSI ANIREI,-
 la Nr. 1066-1080/190 - 2 jugh. in c.f. Nr.1196 in favorul lui
 NICOLAE, - parcela Nr.1066-1080/191 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1197
 favorul lui Patin Nicolae,- parcela Nr.1066-1080/192- 1 jugh.
 qw. și 1066-1080/407 - 2 jugh 400 qw.st. in cf. Nr.1198 in favo
 lui SANDA PAVEL,- parcela Nr.1066-1080/193 - 2 jugh. 1066-1080
 2 jugh. in cf. Nr.1199 in favoarea lui GILDE JOSIF,- parcela Nr
 1066-1080/194 - 2 jugh. 1066-1080/409 - 2 jugh. in c.f. Nr. 120
 favorul lui BOGDAN JOAN,- parcela Nr.1066-1080/195 - 2 j
 1066-1080/410 - 2 jugh. in c.f. Nr.1201 in favoarea lui AVRAM
 parcela Nr. 1066-1080/196 - 2 jugh. 1066-1080/411 - 2 jugh. in
 Nr.1202 in favorul lui PURIN GEORGE,- parcela Nr. 1066-1080/197
 2 jugh. 1066-1080/412 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1203 in favorul lui
 PACURAR PETRU,- parcela Nr.1066-1080/198 - 2 jugh. 1066-1080/4
 2 jugh. in c.f. Nr. 1204 in favorul lui DANILA NICOLAE,- parce
 Nr. 1066-1080/199 - 2 jugh. in c.f. Nr.1205 in favorul lui OFRI
 GEORGE,- parcela Nr. 1066-1080/201 - 2 jugh. 1066-1080/415 - 2
 in c.f. Nr. 1206 in favoarea lui MOBSCHL FRANCISC,- parcela Nr.
 1066-1080/202 - 2 jugh. 1066-1080/416 - 2 jugh. in c.f. Nr.1207
 favorul lui POPOVICI DIMITRIE,- parcela Nr. 1066-1080/203 - 2 j

GEORGE,- parcela Nr. 1066-1080/157 - 2 jugh. 1066-1080/377 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1165 in favoarea lui PACURAR TEODOR,- parcela Nr.1066-1080/158 - 2 jugh. 1066-1080/378 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1166 in favoarea lui OCSKO ANTONIU,- parcela Nr.1066-1080/159 - 2 jugh. 1066-1080/381 - 2 jugh. in cartea fond. 1167 in favoarea lui BLAGA EUGEN,- parcela Nr.1066-1080/160 - 2 jugh. 1066-1080/382 - 1 jugh. 274 qw.st. 1066-1080/379 - 1326 qw.st. in cartea fond.Nr. 1168 in favoarea lui DUMBRAVA NICOLAE,- parcela Nr.1066-1080/161 - 2 jugh. 1066-1080/383 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1169 in favoarea lui MOLDONYI ADAM,- parcela Nr.1066-1080/162 - 2 jugh. 1066-1080/384 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1170 in favoarea lui ANDRIS JOAN,- parcela Nr.1066-1080/163 - 2 jugh. 1066-1080/385 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1171 in favoarea lui SELEGAN JOAN,- parcela Nr.1066-1080/164 - 1 jugh. 1066-1080/386 - 2 jugh. in cartea fond.Nr.1172 in favoarea lui TODUCA PETRU,- parcela Nr.1066-1080/165 - 2 jugh. 1066-1080/387 - 2 jugh. in cartea fond.Nr. 1173 in favoarea lui LAZI SAVA,-parcela Nr.1066-1080/166 - 2 jugh. 1066-1080/388 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1174 in favoarea lui ADAM SAVA,- parcela Nr.1066-1080/167 - 2 jugh. 1066-1080/389 - 2 jugh. in cartea fond. Nr. 1175 in favoarea lui BODROGAN SAVA,- parcela Nr.1066-1080/168 - 2 jugh. 1066-1080/390 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1176 in favoarea lui BARTL GEORGE,- parcela Nr. 1066-1080/169 - 2 jugh. 1066-1080/391 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1177 in favoarea lui FINSTER JOSIF,- parcela Nr.1066-1080/170 - 2 jugh.1066-1080/392 - 2 jugh. in cartea fond.Nr.1178 in favoarea lui CERCEL ALEXA,- parcela Nr. 1066-1080/171 - 2 jugh. in cartea fond.Nr. 1179 in favorul lui OPRIN CHENTA,- parcela Nr.1066-1080/172 - 2 jugh. 1066-1080/393 - 2 jugh. in cartea fond.Nr.1180 in favorul lui SCHUCH ADAM,- parcela Nr. 1066-1080/173 - 1 jugh. in cartea fond. Nr.1181 in favorul lui ADAM JOAN,- parcela Nr. 1066-1080/174 - 2 jugh. 1066-1080/394 - 2 jugh. in cartea fond.Nr. 1182 in favoarea lui OPRIN EPTA,- parcela Nr. 1066-1080/175 - 2 jugh: 1066-1080/395 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1183 in favorul lui MUNTREAN ILIE,- parcela Nr. 1066-1080/176 - 2 jugh- 1066-1080/396 - 2 jugh. in cartea fond. Nr.1184 in favorul lui MEDREA SAVA -

1066-1080/397 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1186 in favorul lui DEMIAN
 GUZMAN, - parcela Nr. 1066-1080/179 - 2 jugh. 1066-1080/397 - 2 ju
 in c.f. Nr. 1187 in favorul lui HOHN JOSIF Nr.476, - parcela Nr.
 1066-1080/180 - 2 jugh. 1066-1080/399 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1188
 favorul lui GAIA JOAN, - parcela Nr. 1066-1080/181 - 1 jugh. in c
 Nr.1189 in favorul lui WILDER PETRU, parcela Nr.1066-1080/182 -
 jugh. 1066-1080/400 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1190 in favorul lui SI
 TEODOR, - parcela Nr.1066-1080/183 - 2 jugh. 1066-1080/401 - 2 jug
 in c.f. Nr.1191 in favoarea lui KIS FRANCISC, - parcela Nr.1066-
 1080/184 - 2 jugh. 1066-1080/402 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1192 in f
 vorul lui ILLIENE ANTONIU, - parcela Nr.1066-1080/185 - 2 jugh. in
 c.f. Nr. 1193 in favorul lui GROZAV GEORGE, - parcela Nr.1066-108
 188 - 2 jugh. 1066-1080/403 - 2 jugh. in cf. Nr. 1194 in fa ur
 lui LAZI GAVRILA, - parcela Nr.1066-1080/189 - 2 jugh. 1066-108
 404 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1195 in favorul lui BEREKI ANDREI, - p
 la Nr. 1066-1080/190 - 2 jugh. in c.f. Nr.1196 in favorul lui S
 NICOLAE, - parcela Nr.1066-1080/191 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1197
 favorul lui Patin Nicolae, - parcela Nr.1066-1080/192- 1 jugh. 12
 qw. și 1066-1080/407 - 2 jugh 400 qw.st. in cf. Nr.1198 in favo
 lui SANDA PAVEL, - parcela Nr.1066-1080/193 - 2 jugh. 1066-1080/4
 2 jugh. in cf. Nr.1199 in favoarea lui GILDE JOSIF, - parcel Nr.
 1066-1080/194 - 2 jugh. 1066-1080/409 - 2 jugh. in c.f. Nr.1200
 favorul lui BOGDAN JOAN, - parcela Nr.1066-1080/195 - 2 jugh.
 1066-1080/410 - 2 jugh. in c.f. Nr.1201 in favoarea lui AVRAM MI
 parcela Nr. 1066-1080/196 - 2 jugh. 1066-1080/411 - 2 jugh. in c
 Nr.1202 in favorul lui FURIN GEORGE, - parcela Nr. 1066-1080/197
 2 jugh: 1066-1080/412 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1203 in favorul lui
 PACURAR PETRU, - parcela Nr.1066-1080/198 - 2 jugh. 1066-1080/41
 2 jugh. in c.f. Nr. 1204 in favorul lui DANILA NICOLAE, - parcel
 Nr. 1066-1080/199 - 2 jugh. in c.f. Nr.1205 in favorul lui CERIN
 GEORGE, - parcela Nr. 1066-1080/201 - 2 jugh. 1066-1080/415 - 2 ;
 in c.f. Nr. 1206 in favoarea lui MORSCHL FRANCISC, - parcela Nr.
 1066-1080/202 - 2 jugh. 1066-1080/416 - 2 jugh. in c.f. Nr.1207
 favorul lui POPOVICI DIMITRIE, - parcela Nr. 1066-1080/203 - 2 ju

1066-1080/417 - 2 jugh. in c.f. Nr.1208 in favorul lui PEICZER JOAN,-
parcels Nr.1066-1080/204 - 2 jugh. 1066-1080/418 - 2 jugh. in c.f.
Nr. 1209 in favorul lui KLUK JOSIF,- parcela Nr. 1066-1080/205 -
2 jugh. 1066-1080/419 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1210 in favorul lui
MIŞIEI JOAN,- parcela Nr.1066-1080/206 - 2 jugh. 1066-1080/420 -
2 jugh. in c.f. Nr. 1211 in favorul lui JEVIN JOAN,- parcela Nr.
1066-1080/207- 3 jugh. in c.f. Nr. 1212 in favorul lui MILITAR
TRAIAN,- parcela Nr.1066-1080/208 - 2 jugh. in cf. Nr. 1213 in fa-
vorul lui STOIADIN DIMITRIE,- parcela Nr.1066-1080/209 - 2 jugh.
1066-1080/421 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1214 in favorul lui NICHICI JOSIF,
parcels Nr.1066-1080/210 - 2 jugh. 1066-1080/422 - 2 jugh. in c.f.
Nr.1215 in favorul lui SEMAIN-MIRCU JOAN,- parcela Nr.1066-1080/211
2 jugh. 1066-1080/423 - 2 jugh. in c.f. Nr.1216 in favorul lui
CERCEL VASILIE,- parcela Nr. 1066-1080/212 - 2 jugh. 1066-1080/424
2 jugh. in c.f. Nr. 1217 in favorul lui SCHMIDT FRANCISC,- parcela
Nr.1066-1080/213 - 2 jugh. 1066-1080/425 - 1 jugh. 1066-1080/426 -
1 jugh. in c.f. Nr. 1218 in favoarea lui VUIA NICA,- parcela Nr.
1066-1080/214 - 2 jugh. 1066-1080/427 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1219 in
favoarea lui POCHEL ANTONIE,- parcela Nr.1066-1080/215 - 2 jugh.
1066-1080/428 - 2 jugh. in c.f. Nr.1220 in favorul lui GECK FRANCISC,-
parcels Nr.1066-1080/216 - 2 jugh. 1066-1080/429 - 2 jugh. in c.f.
Nr.1221 in favoarea lui MAXIM NICOLAE,- parcela Nr.1066-1080/217 -
2 jugh. 900 qw.st. in c.f. Nr. 1222 in favorul lui MILOVAN LAZAR,-
parcels Nr. 1066-1080/218 - 2 jugh.1066-1080/430 - 2 jugh. in cf.Nr.
1223 in favorul lui MAXIM GEORGE,- parcela Nr. 1066-1080/219 -2 jugh.
1066-1080/431 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1224 in favoarea lui DRAGAN ARON,
parcels Nr.1066-1080/220 - 2 jugh. 1066-1080/432 - 2 jugh. in cf.Nr.
1225 in favorul lui MISCU DIMITRIE,- parcela Nr.1066-1080/221 - 2
jugh. 1066-1080/433 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1226 in favorul lui HARE-
MANN MIHAIL, - parcels Nr. 1066-1080/222 - 2 jugh. 1066-1080/434 -
2 jugh.in c.f. Nr. 1227 in favorul lui COJOCAR PROCA,- parcels Nr.
1066-1080/223 - 2 jugh. 1066-1080/435 - 2 jugh. in cf. Nr.1228 in
favorul lui NÉTIN SAVA,- parcela Nr.1066-1080/224 - 2 jugh. 1066-
1080/436 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1229 in favoarea lui GROEA PETRU,-
parcels Nr. 1066-1080/225 - 2 jugh. 1066-1080/437 - 2 jugh. in cf.

1066-1080/397 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1186 in favorul lui DEMIAI
 CUZMAN, - parcela Nr.1066-1080/179 - 2 jugh. 1066-1080/397 - 2
 in c.f. Nr. 1187 in favorul lui HOHN JOSIP Nr.476, - parcela
 1066-1080/180 - 2 jugh. 1066-1080/399 - 2 jugh. in c.f. Nr. 11
 favorul lui GAIÄ JOAN, - parcela Nr. 1066-1080/181 - 1 jugh. in
 Nr.1189 in favorul lui WIDDER PETRU, parcela Nr.1066-1080/182
 jugh. 1066-1080/400 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1190 in favorul lui
 TEODOR, - parcela Nr.1066-1080/183 - 2 jugh. 1066-1080/401 - 2 j
 in c.f. Nr.1191 in favoarea lui KIS FRANCISC, - parcela Nr.106
 1080/184 - 2 jugh. 1066-1080/402 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1192 in
 vorul lui ILLENE ANTONIU, - parcela Nr.1066-1080/185 - 2 jugh.
 c.f. Nr. 1198 in favorul lui GROZAV GEORGE, - parcela Nr.1066-1
 188 - 2 jugh. 1066-1080/403 - 2 jugh. in cf. Nr. 1194 in favoa
 lui LAZI GAVRILA, - parcela Nr.1066-1080/189 - 2 jugh. 1066-10
 404 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1195 in favorul lui BÉKÉSI ANIREI, -
 la Nr. 1066-1080/190 - 2 jugh. in c.f. Nr.1196 in favorul lui
 NICOLAE, - parcela Nr.1066-1080/191 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1197
 favorul lui Putin Nicolae, - parcela Nr.1066-1080/192- 1 jugh.
 qw. și 1066-1080/407 - 2 jugh 400 qw.st. in cf. Nr.1198 in fav
 lui SANDA PAVEL, - parcela Nr.1066-1080/193 - 2 jugh. 1066-1080/
 2 jugh. in cf. Nr.1199 in favoarea lui GILDE JOSIP, - parcela Nr
 1066-1080/194 - 2 jugh. 1066-1080/409 - 2 jugh. in c.f. Nr. 100
 favorul lui BOGDAN JOAN, - parcela Nr.1066-1080/195 - 2 j
 1066-1080/410 - 2 jugh. in c.f. Nr.1201 in favoarea lui AVRAM
 parcela Nr. 1066-1080/196 - 2 jugh. 1066-1080/411 - 2 jugh. in
 Nr.1202 in favorul lui PUFIN GEORGE, - parcela Nr. 1066-1080/197
 2 jugh. 1066-1080/412 - 2 jugh. in c.f. Nr. 1203 in favorul lui
 PACURAR PETRU, - parcela Nr.1066-1080/198 - 2 jugh. 1066-1080/4
 2 jugh. in c.f. Nr. 1204 in favorul lui DANILA NICOLAE, - parce
 Nr. 1066-1080/199 - 2 jugh. in c.f. Nr.1205 in favorul lui OPRİ
 GEORGE, - parcela Nr. 1066-1080/201 - 2 jugh. 1066-1080/415 - 2
 in c.f. Nr. 1206 in favoarea lui MORSCHL FRANCISC, - parcela Nr.
 1066-1080/202 - 2 jugh. 1066-1080/416 - 2 jugh. in c.f. Nr.1207
 favorul lui POPOVICI DIMITRIE, - parcela Nr. 1066-1080/203 - 2 j

HEPER RUPERI, - parcela Nr.1412-1417 1/2/61 - 400 qw.st. in cf.Nr.
 1280 in favorul lui PAP MIHAIL, - parcela Nr.1412-1417 1/2/62 - 400
 qw.st. in c.f. Nr. 1281 in favoarea lui WESSEY FRANCISC, - parcela
 Nr. 1412-1417 1/2/68 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1282 in favoarea lui
 STRAIN LUCA, - parcela Nr.1412-1417 1/2/64 - 400 qw.st. in c.f. Nr.
 1283 in favorul lui NICHICI JOSIF, - parcela Nr.1412-1417 1/2/65 -
 400 qw.st. in c.f. Nr. 1284 in favorul lui CIGOFAN PASCU, - parca
 Nr. 1412-1417 1/2/66 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1285 in favoarea lui
 DIMITROVICI ARON, - parcela Nr.1412-1417 1/2/67 - 400 qw.st. in c.f.
 Nr.1286 in favorul lui OPRIN DAMASCHIN, - parcela Nr.1412-1417 1/2/
 68 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1287 in favorul lui RASSTADTER FRANCISC,
 parcela Nr. 1412-1417 1/2/69 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1288 in favor
 lui STRAIN JOAN, - parcela Nr.1412-1417 1/2/70 - 400 qw.st. in ...N
 1289 in favorul lui POPOVICI DIMITRIE, - parcela Nr.1412-1417 1/2/
 400 qw.st. in c.f. Nr. 1290 in favorul lui SCHEIRICH JOAN, - parca
 Nr. 1412-1417 1/2/72 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1291 in favorul lui
 GYURICZA ANDREI, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/78 - 400 qw.st. in c.f.
 1292 in favorul lui PILIKER FRANCISC, - parcela Nr.1412-1417 1/2/79 -
 400 qw.st. in cf. Nr. 1293 in favoarea lui WHEMANN JOAN, - parca
 Nr.1412-1417 1/2/80 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1294 in favoarea lui
 DITTIGER FRANCISC, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/81 - 400 qw.st.
 c.f. Nr. 1295 in favoarea lui GRÜNZWEIG PETRU, - parcela Nr.1412
 1417 1/2/82 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1296 in favorul lui CURTICAN
 COSTA, - parcela Nr. 1412.-1417 1/2/83 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1297
 in favoarea lui ZOMBORI STEFAN, - parcela Nr.1412-1417 1/2/84 - 400
 qw.st. in c.f. Nr. 1298 in favoarea lui KAUFMANN NICOLAE, - parca
 Nr.1412-1417 1/2/85 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1299 in favorul lui
 HARTMANN FRANCISCO, - parcela Nr.1412-1417 1/2/86 - 400 qw.st. in c.f.
 Nr.1300 in favoarea lui KATONA GÁSPÁR, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/8
 400 qw.st. in c.f. Nr. 1301 in favorul lui MILLINGOVICI PETRU, - parca
 Nr.1412 -1417 1/2/88 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1302 in favoarea
 lui SCHWAPZE JOSIF, - parcela Nr.1412-1417 1/2/89 - 400 qw.st. in c.f.
 Nr. 1303 in favoarea lui MANGOLD JOAN, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/90
 400 qw.st. in c.f. Nr. 1304 - in favorul lui ROSU SAVA, - parca Nr.
 1412-1417 1/2/91 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1305 in favoarea lui HAAS

JOAN, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/92 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1306 in favorul lui SZALMA MATEI, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/93 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1307 in favorul lui BORDA PAVEL, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/94 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1308 in favorul lui MORARIU CONSTANTIN, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/95 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1309 in favorul lui JUHASZ STEFAN, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/96 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1310 in favorul lui MILOVAN LAZAR, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/98 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1311 in favorul lui TOMA JOAN, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/99 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1312 in favorul lui KIS STEFAN, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/100 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1313 in favorul lui văduvă HARTMANN ANA, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/101 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1314 in favoarea lui TOMICI SAVA, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/102 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1315 in favorul lui MILOVAN ILIE, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/103 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1316 in favorul lui PACURAR JOAN, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/104 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1317 in favoarea lui JUHASZ JOSIF, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/105 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1318 in favoarea lui HARTMANN JACOB, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/106 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1319 in favorul lui ACHIM JOAN, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/107 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1320 in favorul lui văd. lui CHRISTEA PETRU născ. ROSU PULCHERIA, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/108 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1321 in favoarea lui BRISCHLER JOAN, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/109 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1322 in favorul lui BAUER MATEI, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/110 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1323 in favoarea lui CERCCEL ALEXA, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/111 - 400 qw. st. in c.f. Nr. 1324 in favoarea lui HOFFER FRANCISC, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/112 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1325 in favoarea lui MILOVAN COSTE, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/113 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1326 in favorul lui TODOCA PETRU, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/114 - 400 qw.st. in c.f. 1327 in favorul lui DRAGOI PETRU, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/115 - 400 qw. st. in c.f. Nr. 1328 in favorul lui BÖHM JOSIF, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/116 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1329 in favorul lui GROZA PETRU, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/117 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1330 in favorul lui MILITAR COSTA, - parcela Nr. 1412-1417 1/2/118 - 400

STOIADIN NICU /jun/, - parcelă Nr. 684-686 1/2/27 - 400 qw.st. in favoarea lui MARUS GEORGE, - parcela Nr. 684-686 1/2/28 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1369 in favoarea lui WESA MIHAI, - parcela Nr. 684-686 1/2/28 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1360 in favoarea lui BOGDAN JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/30 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1361 in favorul lui PUTIN GEORGE, - parcela Nr. 684-686 1/2/31 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1362 in favoarea lui VUIA DRAGOI, - parcela Nr. 684-686 1/2/32 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1363 in favorul lui FLUERAS TODOR, - parcela Nr. 684-686 1/2/33 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1364 in favorul lui DEMIAN SAVA, - parcela Nr. 684-686 1/2/34 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1365 in favorul lui MUNTEAN ILIE, - parcela Nr. 684-686 1/2/35 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1366 in favoarea lui NETIN GEORGE, - parcela Nr. 684-686 1/2/36 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1367 in favoarea lui STAN LAZAR, - parcela Nr. 684-686 1/2/37 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1368 in favoarea lui ROŞU EMILIA, - parcela Nr. 684-686 1/2/38 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1369 in favoarea lui JORGOVAN STEFAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/39 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1370 in favoarea lui ILLIN PERSIDA, - parcela Nr. 684-686 1/2/40 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1371 in favoarea lui CRIŞAN JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/41 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1372 in favorul lui vâd. BRADIAN MATEI născ. SELEGAN DESANCA, - parcela Nr. 684-686 1/2/42 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1373 in favoarea lui MARIAN SAVA, - parcela Nr. 684-686 1/2/43 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1374 in favoarea lui MARIAN JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/44 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1375 in favoarea lui MORAR STRAIN, - parcela Nr. 684-686 1/2/49 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1376 in favoarea lui MILOVAN ARSA, - parcela Nr. 684-686 1/2/50 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1377 in favoarea lui MILITAR TRAIAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/51 - 650 qw.st. in c.f. Nr. 1378 in favorul lui OKROS ANDREI, - parcela Nr. 684-686 1/2/52 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1379 in favoarea lui BOSNEAC VASILIE, - parcela Nr. 684-686 1/2/53 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1380 in favoarea lui GROZAV MARIA, - parcela Nr. 684-686 1/2/54 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1381 in favoarea lui PETCU STEFAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/55 -

400 qw.st. in c.f. Nr. 1382 in favoarea lui v&d. MILOSAV TODOR
n&sc. NETIN LOCHETIA, - parcela Nr. 684-686 1/2/56 - 400 qw.st.
in c.f. Nr. 1383 in favoarea lui ARDELEAN ANTONIE, - parcela Nr.
684-686 1/2/57 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1384 in favoarea lui
MISITS ILIE, - parcela Nr. 684-686 1/2/58 - 400 qw.st. in c.f.
Nr. 1385 in favoarea lui PUTIN MAXA, - parcela Nr. 684-686 1/2/59 -
400 qw.st. in c.f. Nr. 1386 in favoarea lui ADAM NICOLAE, - parce-
la Nr. 684-686 1/2/61 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1387 in favoarea lui
DEBRA JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/62 - 400 qw.st. in c.f. Nr.
1388 in favoarea lui v&d. NICHICI ILIE n&sc. TISCHLER PARASCHEVA,
parcela Nr. 684-686 1/2/63 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1389 in favo-
rul lui STAN STEFAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/64 - 400 qw.st. in
c.f. Nr. 1390 in favoarea lui v&d. POPOVITS VASILIE n&sc. MARIAN
SOPIA, - parcela Nr. 684-686 1/2/65 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1391
in favoarea lui STRAIN VALERIA, - parcela Nr. 684-686 1/2/66 - 400
qw.st. in c.f. Nr. 1392 in favorul lui PETCU GEORGE, - parcela Nr.
684-686 1/2/67 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1393 in favoarea lui
COVACI JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/69 - 400 qw.st. in c.f. Nr.
1394 in favoarea lui PERIN ILIE, - parcela Nr. 684-686 1/2/70 -
400 qw.st. in c.f. Nr. 1395 in favoarea lui AVRAM MITRU, - parcela
Nr. 684-686 1/2/71 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1396 in favoarea lui
MARA JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/72 - 400 qw.st. in c.f. Nr.
1397 in favoarea lui ILLIN GEORGE, - parcela Nr. 684-686 1/2/73 -
400 qw.st. in c.f. Nr. 1398 in favoarea lui PACURAR TODOR, - parce-
la Nr. 684-686 1/2/74 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1399 in favoarea
lui LUPU JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/75 - 400 qw.st. in c.f.
Nr. 1400 in favoarea lui DONDIS ELISAVETA, - parcela Nr. 684-686
1/2/76 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1401 in favoarea lui CONSTANTIN
ARON, - parcela Nr. 684-686 1/2/77 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1402
in favoarea lui DAVID EPTA, - parcela Nr. 684-686 1/2/78 - 400 qw.
st. in c.f. Nr. 1403 in favoarea lui ARSI GEORGE, - parcela Nr.
684-686 1/2/79 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1404 in favoarea lui SANDA
PAVEL, - parcela Nr. 684-686 1/2/80 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1405
in favoarea lui ADAM ARON, - parcela Nr. 684-686 1/2/81 - 400 qw.
st. in c.f. Nr. 1406 in favoarea lui MISCH DIMITRIE, - parcela Nr.

MUNERANȚI PETRU,- parcela Nr. 684-686 1/2/88 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1408 in favoarea lui CĂMENIȚA GEORGE ,- parcela Nr.684-686 1/2/84 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1409 in favoarea lui JEVI JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/87 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1410 in favoarea lui SCHMELZER JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/88 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1411 in favoarea lui HELMER MATEI,- parcela Nr.684-686 1/2/89 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1412 in favoarea lui PLESS CAROL,- parcela Nr. 684-686 1/2/90 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1418 in favoarea lui BODOR ALEXANDRU,- parcela Nr. 684-686 1/2/91 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1414 in favoarea lui MAURER ANTONIU,- parcela Nr.684-686 1/2/92 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1415 in favoarea lui FINSTER ADAM,- parcela Nr. 684-686 1/2/98 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1416 in favoarea lui ANDRESETS LUDVIG,- parcela Nr. 684-686 1/2/94 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1417 in favoarea lui VOGEL JOSIF,- parcela Nr. 684-686 1/2/96 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1418 in favoarea lui EHR JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/96 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1419 in favoarea lui HARTMANN VILMOS,- parcela Nr. 684-686 1/2/97 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1420 in favoarea lui HARTMANN MARTIN,- parcela Nr.684-686 1/2/98 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1421 in favoarea lui GOTT FRANCISC,- parcela Nr. 684-686 1/2/99 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1422 in favoarea lui vâd. HARTMANN FRANCISC născ. BON ANA,- parcela Nr. 684-686 1/2/101 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1423 in favoarea lui ERTI FRANCISC,- parcela Nr. 684-686 1/2/102 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1424 in favoarea lui PLESS MIHAI,- parcela Nr. 684-686 1/2/103 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1425 in favoarea lui ANDERSETZ FRANCISC,- parcela Nr. 684-686 1/2/104 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1426 in favoarea lui LIND JOSIF,- parcela Nr.684-686 1/2/105 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1427 in favoarea lui BOAR ADAM,- parcela Nr. 684-686 1/2/106 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1428 in favoarea lui GRUNZWEIG JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2 /107 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1429 in favoarea lui GHEK JOSIF,- parcela Nr. 684-686 1/2/108 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1430 in favoarea lui STICK FRANCISC,- parcela Nr. 684-686 1/2/110 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1431 in favoarea lui SERBAN FRANCISC - parcela Nr. 684-686 1/2/111 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1432 in favoarea lui HESS FRANCISC,- parcela Nr. 684- 686 1/2/112 - 400 qw.st.

in c.f. Nr. 1433 in favoarea lui ZELLEN MIHAI, - parcela Nr. 684-686 1/2/113 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1434 in favoarea lui HOFFER GEORGE, - parcela Nr. 684-686 1/2/114 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1435 in favoarea lui DUDAS JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/115 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1436 in favoarea lui HARTMANN ANTONIE, - parcela Nr. 684-686 1/2/116 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1437 in favoarea lui SEITZ FRANCISC, - parcela Nr. 684-686 1/2/117 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1438 in favoarea lui PELZER ANDREI, - parcela Nr. 684-686 1/2/118 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1439 in favoarea lui PUTIN TRAIAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/120 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1440 in favoarea lui STEFANOVICI DIMITRIE, - parcela Nr. 684-686 1/2/121 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1441 in favoarea lui SCHWARZ OTTO, - parcela Nr. 684-686 1/2/122 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1442 in favoarea vad. HARNISCH JOAN nasc. ANDERSCHETZ, - parcela Nr. 684-686 1/2/123 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1443 in favoarea lui SCHWARZ CAROL, - parcela Nr. 684-686 1/2/124 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1444 in favoarea lui BECKER FRANCISC, - parcela Nr. 684-686 1/2/125 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1445 in favoarea lui GHEK FRANCISC, - parcela Nr. 684-686 1/2/126 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1446 in favoarea lui KESZNER JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/127 - 588 qw.st. in c.f. Nr. 1447 in favoarea lui FUCHS ANTONIE, - parcela Nr. 684-686 1/2/129 - 470 qw.st. in c.f. Nr. 1448 in favoarea lui FILIP ADALBERT, - parcela 684-686 1/2/130 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1449 in favoarea lui JA, U JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/131 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1450 in favoarea lui GUTU JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/132 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1451 in favoarea lui PUTIN LUCA, - parcela Nr. 684-686 1/2/133 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1452 in favoarea lui PUTIN TRAIAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/134 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1453 in favoarea lui PUTIN GEORGE, - parcela Nr. 684-686 1/2/135 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1454 in favoarea lui BUDA ALEXA, - parcela Nr. 684-686 1/2/136 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1455 in favoarea lui ARDE LEAN JOAN, - parcela Nr. 684-686 1/2/137 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1456 in favoarea lui SIMEK JOSIF, - parcela Nr. 684-686 1/2/138 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1457 in favoarea lui BEJAN ROMULUS, - parcela Nr. 684-686 1/2/139 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1458 in favoarea lui

NEAMTU JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/140 - 400 qw.st. in c.f.Nr. 1459 in favoarea lui BLAGA EUGENIU,- parcela Nr. 684-686 1/2/141 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1460 in favoarea lui PASSBINDER JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/142 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1461 in favoarea lui SCHMIDT JOAN /jun./,- parcela Nr. 684-686 1/2/143 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1462 in favoarea lui RADOVICI AUREL,- parcela Nr.684-686 1/2/144 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1463 in favoarea lui SIMEK VENZEL,- parcela Nr. 684-686 1/2/145 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1464 in favoarea lui SCHAG FRANCISC,- parcela Nr. 684-686 1/2/146 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1465 in favoarea lui PUTIN JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/147 - 430 qw.st. in c.f. Nr. 1466 in favoarea lui CSANADI JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/149 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1467 in favoarea lui KUNY ALEXANDRU,- parcela Nr. 684-686 1/2/150 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1468 in favoarea lui KOTROCZA LUDVIG,- parcela Nr. 684-686 1/2/151 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1469 in favoarea lui HELMER ANTONIU,- parcela Nr. 684-686 1/2/152 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1470 in favoarea lui BÉKESI ANDREI,- parcela Nr. 684-686 1/2/153 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1471 in favoarea lui KANDLER JOSIF,- parcela Nr. 684-686 1/2/154 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1472 in favoarea lui WESSWR GEORGE,- parcela Nr. 684-686 1/2/155 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1473 in favoarea lui HEIDRICH PETRU,- parcela Nr. 684-686 1/2/156 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1474 in favoarea lui MASZNI CAROL,- parcela Nr. 684-686 1/2/157 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1475 in favoarea lui HAAS JOSIF,- parcela Nr. 684-686 1/2/158 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1476 in favoarea lui TANGLEISZ JOSIF,- parcela Nr. 684-686 1/2/159 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1477 in favoarea lui HOHN FRANCISC,- parcela Nr. 684-686 1/2/160 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1478 in favoarea lui SCHNEIDER ANTONIU,- parcela Nr. 684-686 1/2/161- 400 qw.st. in c.f. Nr.1479 in favoarea lui OCSKO IMRE,- parcela Nr. 684-686 1/2/163 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1480 in favoarea lui SZALICH FRANCISC,- parcela Nr. 684-686 1/2/164 - 400 qw.st. in cf. Nr. 1481 in favoarea lui FÜRbacher FRANCISC,- parcela Nr. 684-686 1/2/165 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1482 in favoarea lui SCHNEIDER LAURENTIU,- parcela Nr. 684-686 1/2/166 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1483 in favoarea lui

684-686 1/2/167 - 400 qw.st. in c.f. Nr.

1484 in favoarea lui WESSER JOSIF,- parcela Nr. 684-686 1/2/168 -
 400 qw.st. in c.f. Nr. 1485 in favoarea lui SIPS FRANCISC, - parcela
 Nr. 684-686 1/2/169 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1486 in favoarea lui
 ZSOLDOS COLOMAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/170 - 400 qw.st. in c.f.
 Nr. 1487 in favoarea lui STRAUB MAGDALENA,- parcela Nr. 684-686 1/2/
 171 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1488 in favoarea lui ETIMA JOSIF,- par-
 cела Nr. 684-686 1/2/172 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1489 in favoarea
 lui PROHASKA LUDVIG,- parcela Nr. 684-686 1/2/173 - 400 qw.st. in
 c.f. Nr. 1490 in favoarea lui PROHASZKA JULIU,- parcela Nr. 684-
 686 1/2/174 - 400* qw.st. in c.f. Nr. 1491 in favoarea lui PROHASZKA
 JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/177 - 646 qw.st. in c.f. Nr. 1492 in
 favoarea lui PAPP JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/178 - 400 qw.st.
 in c.f. Nr. 1498 in favoarea lui WESSER FRANCISC,- parcela Nr. 684-
 686 1/2/179 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1494 in favoarea lui PLESS FE.
 DINAND,- parcela Nr. 684-686 1/2/180 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1495
 in favoarea lui PELCZER JOSIF,- parcela Nr. 684-686 1/2/181 - 400
 qw.st. in c.f. Nr. 1496 in favoarea lui PLESS FRANCISC, - parcela Nr.
 684-686 1/2/182- 400 qw.st. in c.f. Nr. 1497 in favoarea lui PELCZER
 FRANCISC,- parcela Nr. 684-686 1/2/ 183 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1498
 in favoarea lui SCHMIDT FRANCISC,- parcela Nr. 684-686 1/2/184 -
 400 qw.st. in c.f. Nr. 1499 in favoarea lui HANS GEORGE,- parcela Nr.
 684-686 1/2/187 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1500 in favoarea lui
 GRÜNZWEIG MIHAI,- parcela Nr. 684-686 1/2/188 - 400 qw.st. in c.f.
 Nr. 1501 in favoarea lui väd. TILL PETRU născ. HARTMANN ELIS,- par-
 cела Nr. 684-686 1/2/189-400 qw.st. in c.f. Nr.1502 in favoarea lui
 väd. BROSOVSZKI JOAN: născ. FINSTER ELIS,- parcela Nr. 684-686 1/2/192
 400 qw.st. in c.f. Nr. 1503 in favoarea lui HESS JOSIP,- parcela Nr.
 684-686 1/2/195 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1504 in favoarea lui HARTMANN
 FRANCISC,- parcela Nr. 684-685 1/2/196 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1505
 in favoarea lui BÖHM ANTONIU,- parcela Nr. 684-686 1/2/197 -400 qw.
 st. in c.f. Nr. 1506 in favoarea lui BICSKI JOSIF,- parcela Nr. 684-
 686 1/2/196 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1507 in favoarea lui BROSOVSZKI
 PETRU,- parcela Nr. 684-686 1/2/199 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1508
 in favoarea lui SCEREK ANTONIU,- parcela Nr. 684-686 1/2/200 - 400
 qw.st. in c.f. Nr.1509 in favoarea lui SCHLER JOAN,- parcela Nr.

684-686 1/2/201 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1510 in favoarea lui
GULEAŞ GEORGE,- parcela Nr. 684-686 1/2/202 - 400 qw.st. in c.f.
Nr. 1511 in favoarea lui SCHRECK JOAN,- parcela Nr.684-686 1/2/206-
400 qw.st. in c.f. Nr. 1512 in favoarea lui DUŞAN JOAN,- parcela
Nr. 684-686 1/2/207 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1513 in favoarea lui
OCSCO ANTONIU,- parcela Nr. 684-686 1/2/208 - 400 qw.st. in c.f. Nr.
1514 in favoarea lui vâd. BEER JOSIP născ.KESNER MAGDALENA,- parcela
Nr. 684-686 1/2/209 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1515 in favoarea lui
KRAUSZ MIHAI,- parcela Nr. 684-686 1/2/210 - 400 qw.st. in c.f.Nr.
1516 in favoarea lui SCHREIBER JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/211-
400 qw.st. in c.f. Nr. 1517 in favoarea lui Vogel Stefan,- parcela
Nr. 684-686 1/2/212 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1518 in favoarea lui
CZUDAR MIHAI,- parcela Nr. 684-686 1/2/213 - 400 qw.st. in c.f. Nr.
1519 in favoarea lui SEITZ FRANCISC,- parcela Nr. 684-686 1/2/214
400 qw.st. in c.f. Nr. 1520 in favoarea lui VOGEL JOAN,- parcela Nr.
684-686 1/2/216 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1521 in favoarea lui GASTEL
JOSIP,- parcela Nr. 684-686 1/2/217 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1522
in favoarea lui vâd. BREINICH ADAM născ. HARTMANN MARIA,- parcela
Nr. 684-686 1/2/218 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1523 in favoarea lui
KANDLER STEFAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/219 - 400 qw.st. in c.f.
Nr. 1524 in favoarea lui TIEFENBACHER EMIL,- parcela Nr. 684-686
1/2/220 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1525 in favoarea lui HAHN JOSIP,-
parcela Nr. 684-686 1/2/221 - 400 qw.st. in c.f. Nr.1526 in favoa-
rea lui MRSCH JOSIP,- parcela Nr. 684-686 1/2/222 - 400 qw.st. in
c.f. Nr.1527 in favoarea lui TANGLEISZ PETRU,- parcela Nr.684-686
1/2/223 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1528 in favoarea lui KLUG ANDREI,-
parcela Nr. 684-686 1/2/225 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1529 in fa-
voarea lui MORSCHL JOSIP,- parcela Nr. 684-686 1/2/226 - 400 qw.st.
in c.f. Nr. 1530 in favoarea lui TANGLEISZ GĂSPĂR,- parcela Nr.
684-686 1/2/227 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1531 in favoarea lui
KESSELGRUBER JOAN,- parcela Nr. 684-686 1/2/228 - 400 qw.st. in c.f.
Nr. 1532 in favoarea lui MARISCA NICOLAE ,- parcela Nr.684-686 1/2/
229 - 400 qw.st. in c.f. Nr. 1533 in favoarea lui MAROŞ ANDREI,-
parcela Nr. 684-686 1/2/230 - 400 qw.st. în c.f. Nr. 1534 in favoa-
rea lui OPRIN NICOLAE,- parcela Nr. 684-686 1/2/233 - 140 qw.st. in

c.f. Nr. 1535 în favoarea lui TOMA TODOR, - parcela Nr. 684-686 1/2 / 234 - 140 qw.st. în c.f. Nr. 1536 în favoarea lui STANCU ALEXA domiciliati în Sannicolaulmic cu titlul drept improprietărire.

Totodată asupra acestora să noteze dreptul de preemțiune, în favorul Statului Român și că înrșinarea lor nu să va putea face decât cu aprobarea prealabilă a Cassei Centrale de Improprietărire și să întăbuleze dreptul de ipotecă pentru suma prețului ce să va comunica în favoarea Statului /Casa Centrala de Improprietărire/.

Parcelatele Nr. top. 1066-1080/200 - 2 jugh. - 1066-1080/320 - 63 jugh. 324 qw.st., 1066-1080/322- 57 jugh. 1261 qw.st., - 1066-1080/414 - 2 jugh., - 1412-1417 1/2/3 - 16 jugh., - 1412-1417 1/2/4 - 5 jugh., - 1412-1417 1/2/5 - 5 jugh., - 1412-1417 1/2/6 - 4 jugh. 800 qw.st., - 1412-1417 1/2/7 - 1 jugh. 791 qw.st., - 1412-1417 1/2/9 - 2 jugh. 1412-1417 1/2/10 - 2 jugh., - 1412-1417 1/2/11 - 2 jugh., - 1412-1417 1/2/12- 800 qw.st., - 1412-1417 1/2/13- 2 jugh., - 1412-1417 1/2/14- 2 jugh. 130 qw.st., - 1412-1417 1/2/15- 3 jugh., - 1412-1417 1/2/16 - 2 jugh., - 1412 -1417 1/2/17 - 4 jugh., - 1412-1417 1/2/19- 3 jugh., - 1412-1417 1/2/20 - 5 jugh., -1412-1417 1/2/73 400 qw.st., - 1412-1417 1/2/74- 400 qw.st., - 1412-1417 1/2/75 - 400 qw.st., -684-686 1/2/48 - 400 qw.st. -684-686 1/2/85 - 310 qw.st., -

1412-1417 1/2/76 - 400 qw.st. - 1412-1417 1/2/77 - 400 qw.st. 684-686 1/2/4 - 1 jugh. 350 qw.st., - 684-686 1/2/45 - 1 jugh., - 684-686 1/2/47 - 2 jugh., 684-686 1/2/128 - 82 qw.st. -684-686 1/2/ 185 - 4 jugh. 1536 qw.st., 684-686 1/2/186- 695 qw.st., 684-686 1/2/ 190 - 400 qw.st., 684-686 1/2/204 - 400 qw.st., 684-686 1/2/205 - 400 qw.st. să le întoarcă și să le transcrie în cartea fonduară Nr. 1013 în favoarea Statului Român,

iar parcelele Nr. top. 1412-1417 1/2/21 - 39 jugh. 591 qw. st., 1412-1417 1/2/22 - 83 jugh. 1156 qw.st., 1412-1417 1/2/23 -86 jugh. 648 qw.st., 1412-1417 1/2/24 135 jugh. 660 qw.st. să le trecă în cartea fonduară Nr. 307 în favoarea festa urbarialistilor din comuna Sannicolaulmic.

În fine asupra imobilului cuprinsă în c.f. Nr. 326 comunei Sannicolaulmic Nr. de ord. A I l. Nr. top. 1829 întindere de 5 jugh.

inscrisa pe numele Erariului / litar să întăbuleze dreptul de proprietate in favoarea Statului Român.-

Această deciziune se va comunica:

- 1/ Administratia financiara Timișoara,
- 2/ Comisiunea de ocol expr. și impr. Aradul-nou,
- 3/ Comunei Sannicolaulmic,
- 4/ Casa centrala de impropietarire Cluj
- 5/-524 Interesaților din decis Sannicolaulmic,

525 fosta urbarialiști din comuna Sannicolaulmic.-

Aradul-nou la 26.Iulie 1924. Dr.Szilber mp. judecator.-

pentru conformitate

oficiant.

A fost pierdut procesul, dar nu și cauza, de care preotul paroh se ocupă în continuare ajutat de către unii cetățeni din cartier, printre care Liviu Militar, de profesie economist, și avocatul Gligor. Sunt speranțe ca toate proprietățile care au aparținut bisericii să fie re-dobândite.

Și biserica catolică a avut în proprietate anumite suprafețe de teren și bunuri care au fost naționalizate de către stat. Din păcate, sunt slabe speranțe ca acestea să revină din nou bisericii, deoarece, așa cum am arătat, sunt puțini cetățeni de religie catolică, dintre germani, care să se ocupe de aceste probleme.

De menționat că din câteva relatări făcute de către cetățenii germani am aflat că la construirea bisericii catolice s-au folosit toate resursele, adunându-se bani chiar și prin vânzarea unor suprafețe de pământ care au aparținut bisericii.

Viața religioasă din această aşezare a continuat neîntrerupt, indiferent de vremurile care s-au abătut și prin zona noastră. Biserica a unit în credință și alte nații care au conviețuit cu românii de vecri.

Cuvântul spus când trebuie și unde trebuie este ca mărunț de aur pe poliță de argint.

Învățământul în țara noastră a parcurs în decursul secolelor perioade deosebit de grele, cu multe opreliști și nevoi.

Încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, Aradul și împrejurimile lui, printre care și așezarea Sânicolaul-Mic, au cunoscut frământări determinate de ciocnirile succesive dintre imperiul austriac și cel otoman.

După 150 de ani de stăpânire otomană, Ungaria este cucerită de către armatele imperiale, care își deschid drum spre Mureș.

Așezat la întretăierea drumului comercial al Mureșului, care unea centrul Transilvaniei cu așezările din Câmpia Tisei, cu drumul care lega Timișoara, Aradul cu Oradea și Giula, Aradul făcea parte dintr-un sistem de apărare și mișcare pe care turcii îl organizaseră de-a lungul Mureșului.

Banatul devine un domeniu al coroanei cu regim administrativ special, fapt care a influențat asupra dezvoltării sale sociale.

Aradul și o parte din Zărand dobândesc în 1732 un nou statut politico-administrativ, fiind încorporat Ungariei. Încorporarea în hotarele imperiului a unor teritorii devastate de crâncene lupte ridică pentru curtea din Viena noi probleme sociale și administrative. Un obiectiv politic major al stăpânirii habsburgice pentru regiunile cucerite, divizate din cauza deosebirilor naționale și religioase, se impuneau modalitățile de consolidare politică și de legare a populației de imperiu.

Această preocupare trebuia făcută în primul rând prin înființarea de școli.

Înființarea școlilor devenise o problemă de stat.

În anul 1706, episcopul Isaia Diacovici, devenit vicar mitropolitan la Karlowitz, solicită împăratului Leopold să aprobe înființarea de școli.

Curtea de la Viena consideră că școala trebuia să îndeplinească două funcții:

1. Școala ca factor educațional;
2. Școala ca factor de formare a unor supuși disciplinați care să se integreze în cadrul statului pe care habsburgii îl făcuseră cu migală și strășnicie. Rezoluțiile din 1715 și 1723 stabilesc dreptul de inspecție regală în școli.

În articolul 74 al decretului din 1715 se precizează că regele își rezervă dreptul de inspecție în școli.

În rezoluția din 21 martie 1731, se stipulează tipul de școli care pot fi înființate, inclusiv cea catolică. Școlile de orice confesiune se aprobau numai de către împărat.

Pentru obținerea aprobării, autoritatea care solicita înființarea școlii trebuia să dispună de un fond permanent de bani care să permită funcționarea în bune condiții a instituțiilor școlare.

În articolul 70 al legii învățământului din 1723 se arată și modalitatea de control asupra fondurilor școlare.

De menționat că politica școlară a avut pronunțate accente iluministe în timpul împărătesei Maria Tereza, care avea o mare preocupare pentru școli.

Împărăteasa considera că învățătura de carte trebuie să fie un factor de progres al comunităților și de întărire a statului, mai considera că formarea cetățeanului ordonat și subordonat care să respecte politica statului, aceasta se învață în școli.

Politica școlară a Mariei Tereza se lovea de împotrivrile nobilimii, care se opunea și făcea opoziție împotriva dezvoltării școlii și a culturii.

Gheorghe Barițiu a sesizat contradicțiile dintre politica iluministă a împărătesei și spiritul retrograd al dietei.

Între anii 1745-1761, Maria Tereza a convocat un număr de 12 chete (ședințe) și au fost votate 105 articole de lege care, așa cum afirma Gheorghe Barițiu, reflectau frica nobilimii de orice progres umanitar, întunecimea ce domnea în capetele mării majorități a reprezentanților țării.

Pentru a ilustra spiritul retrograd ce domnea în lucrările dietei, vom exemplifica faptul că, deși dominată de un spirit progresist, cartea lui A. Koller, apărută în 1784, care vorbea de principiile școlii și de importanța acestora, autorul a fost criticat și socotit un calomniator.

Dispozițiile date de Maria Tereza și fiul său, Iosif al II-lea, în perioada 1780-1790, au contribuit la organizarea unei școli mai aproape de interesele celor mulți.

Funcționarea școlilor elementare în satele românești au ridicat și alte probleme: tipărirea de manuale și adunarea de fonduri pentru nevoile școlare.

Pentru școlile care funcționau în localități mai mari se făcea un program facultativ, care consta în predarea unor cunoștințe de agricultură, apicultură, creșterea animalelor.

Prin aceste cunoștințe, pe lângă deprinderile sănătoase ce trebuiau cunoscute în special de țăranii, trebuiau să se formeze deprinderi de înlăturare și combatere a minciunii, a ingraturdinii, a ororii față de furt, a dragostei față de împărat și de ascultare a ordinelor sale.

Prin cultivarea acestor trăsături se urmărea formarea unor cetățeni supuși statului, supuși legilor și credincioși politicii regale.

Învățătorului i se cerea să fie ordonat, să aibă un spirit pașnic în relațiile cu copiii și cu oamenii din localitate, să fie cinstit și omenos. Școala trebuia să pregătească copiii pentru viață, să-i învețe ceea ce îi face pre dâșii cu noroc.

Răscoala lui Horia a readus preocupările curții din Viena pentru problemele școlare. Stăpânii latifundiilor sunt obligați să construiască noi școli și să le întrețină, iar supușii de pe domeniile respective să presteze muncă manuală pentru construirea școlilor.

În repetate rânduri, Episcopia Aradului a retransmis toate aceste cerințe și instrucțiuni în școli.

Pornind de la ideea iluministă, Maria Tereza și Iosif al II-lea au sprijinit tipărirea de cărți în limba română și difuzarea lor în școli. În cea mai mare parte, îndrumarea locală a școlilor se făcea

de către preoții din localități. Reparațiile și întreținerea școlilor era o atribuție a administrației școlii. Un post de învățător se înființa dacă erau 100 de elevi, două posturi dacă erau 200 de elevi. Dezvoltarea învățământului arădean și din zonă a fost stimulat de înființarea Preparandiei din Arad (1812).

Această prestigioasă instituție de învățământ a pregătit pe lângă dascăli de prestigiu și mari patrioți. Înființarea Preparandiei din Arad a impulsionat mișcarea națională a românilor din părțile vestice.

Sistemul de învățământ, compus până în anul 1812 numai din școli generale (elementare, primare), dobândește un nou element structural, o instituție medie mixtă menită să pregătească învățători. A fost realizat un obiectiv cultural care deschidea noi perspective. În înflăcărea sa, Dimitrie Țichindeal comunica poporului în „ARĂTARE” un seminar, o academie și un internat.

S-a trecut apoi la tipărirea de cărți în limba română, din care se putea cunoaște trecutul glorios al poporului în primul plan.

Tradiția școlară în Câmpia Mureșului este un fapt de civilizație românească pe aceste meleaguri.

Teodor Ivanovici, inspector școlar din districtul Lipova, a alcătuit un proiect de dezvoltare a școlilor încă din anul 1774, printre care la Ususău, Brusnic, Belotinț, Alioș, Sânicolaul-Mic.

Pentru toți învățătorii era fixat același salariu de 40 de florini, un număr de 24 de măji de grâu, 12 stânjeni de lemne de foc.

La Sânicolaul-Mic, învățătorul Arsenie Lazarovici primea anual, începând cu 1 ianuarie 1744, suma de 44 de florini.

Din scrierile d-lui profesor Vasile Popeangă, printre care și cartea *O sută de ani de învățământ în părțile Aradului - 1712-1812*, cât și din alte lucrări publicate de prestigiosul profesor, se consemnează că în raportul din 31 decembrie 1867, într-o statistică privind rețeaua școlară a anului 1868 se preciza Sânicolaul-Mic avea 1.127 de locuitori români ortodocși.

Învățătorul de la școală era Gheorghe Cioca. Frecventau școala mai mulți sau mai puțini de 65 de elevi.

În anul școlar 1880-1881, școala din Sânicolaul-Mic aparținea de protopopiatul Vinga. Dintr-un total de 82 de elevi (36 de băieți și 46 de fete), au fost prezenți la examen 54 de elevi (30 de băieți și 24 de fete). Învățător în acea perioadă era Blasiu Codreanu, avea copii între 6 și 12 ani.

Conscripția școlară din anul 1873 arată că în Sânicolaul-Mic se aflau 871 locuitori ortodocși, localul școlii fusese construit și era corespunzător, învățător era Gheorghe Cioca, care absolvise în 1861 Preparandia din Arad și avea o vechime în învățământ de 27 de ani. Frecventau cursurile școlare 31 de băieți și 35 de fete, de la 6 la 12 ani, dintr-un total recenizat de 51 de băieți și 57 de fete, au repetat 4 băieți și 4 fete.

Baza materială nu era corespunzătoare, salariul învățătorului era de 125 de florini și bunuri în valoare de 406 de florini și 90 creițari, bunurile erau în natură.

Într-un raport al inspectoratului școlar se preciza că în anul 1904-1905 în Sânicolaul-Mic erau de vârstă școlară 77 de băieți și 53 de fete, înscriși în registrele de evidență. Dintre aceștia s-au prezentat la cursuri 24 de băieți și 25 de fete, învățător în acea perioadă era Ion Neamțu.

Pe lângă școala tutelată de biserica ortodoxă, a funcționat și școala de religie catolică, care cuprindea copiii de naționalitate germană.

După cum reiese din documentele de arhivă aflate la biserica catolică din Aradul-Nou, în Sânicolaul-Mic în anul 1812 erau 25 de locuitori de naționalitate germană. Prima școală pentru copiii de această naționalitate a fost adăpostită într-o casă țărănească.

Primul învățător cunoscut a fost un funcționar și subofițer în armată, din anul 1838, Mihail Maghiary.

În anul 1870, în comuna Sânicolaul-Mic erau 600 de locuitori de etnie germană. Din totalul de 103 de copii de vârstă școlară, 86 au frecventat cursurile.

La început, învățământul în limba germană s-a desfășurat foarte greu, pentru că nu aveau școală în comună. Preocuparea

pentru înființarea unei școli a fost sprijinită și de biserica din Aradul-Nou. Problema școlii a fost rezolvată într-un fel, încât să poată suplini și faptul că pentru catolici nu era biserică, astfel, s-a construit o casă de rugăciuni care avea o dublă funcționalitate: peste săptămână funcționa ca școală, în care învățau elevii de la clasele I-IV, iar duminica și în zilele de sărbători se oficiau slujbe religioase, altarul fiind izolat cu o ușă mobilă.

După construirea școlii, mulți ani a profesat ca învățător Franz Winter. Drept mulțumire pentru activitatea lui, a fost pusă o placă memorială pe perețele casei de rugăciuni. În prezent, acea clădire a devenit o ruină, de fapt, pe locul unde a fost construită nu se mai vede decât o movilă de pământ.

Deoarece familiile aveau mulți copii, pe la începutul secolului erau 103 de copii de vârstă școlară care au participat la cursuri în procent de sută al sută.

În jurul anului 1900, numărul populației din Sânicolaul-Mic a crescut destul de mult, astfel, a fost aproximativ 1.250 de cetățeni germani și 1.000 de români; au mai existat și de alte religii, dar foarte puțini: 3 evanghelici, 7 reformați și 6 evrei.

Învățământul separat în limba germană a funcționat până în anul 1988, când, din cauza reducerii foarte mult a numărului de elevi, aceștia au fost integrați în învățământul cu predare în limba română.

Din frământările de idei din a doua parte a secolului al XIX-lea se reține faptul că era necesară și educarea părinților și îndeosebi a mamei, pentru că starea de înapoiere era destul de mare. Era nevoie de emanciparea femeii și dreptul ei la cultură.

Dacă mamele ar fi mai culte și noi încă de la naștere am fi mai culti, că în brațele lor n-am fi auzit vorbindu-se despre himere, fantasme, strigoi, de pricolici și altele.

Au fost elaborate lucrări științifice de cumbatere a superstițiilor și de orientare spre cunoștințe avansate.

Exploatarea la care erau supuse masele se reflectă și în versurile de factură populară:

„Foaie verde mărăcine,
Bine-i, Doamne, cui i-e bine,
Numai nouă ni-e rău,
De o luăm ori încătrău.
Osteneala de-i a mea,
Roda e a altcuiva.
Și ne-omoară relele,
Și ne-ngroapă grijile.”

Cadrelor didactice au avut în decursul istoriei un rol deosebit, cu atât mai mult în aceste zone, unde învățământul se cerea a fi îndeplinit pentru toate națiile deopotrivă

Multe școli erau fără învățători calificați, mulți preoți erau înrolați nu numai pentru că școala era tutelată de biserică, dar pentru că se simțea o nevoie acută de cadre didactice. Se spunea că școala confesională de orice categorie este fică a bisericii, este instituție bisericească, are indubitabil și imprescriptibil drept de dispoziție asupra școlii.

O parte dintre preoți se considerau ca directori de școli și din această cauză se iveau nenumărate conflicte între învățător și organele clericale.

Începând din anul 1923-1924 au funcționat în Arad trei școli normale: două școli de stat (una de băieți, una de fete) și școala normală confesională. În felul acesta s-a rezolvat asigurarea de cadre pentru toate școlile arădene.

După reforma monetară din 1947, baza materială a școlilor a fost asigurată din ce în ce mai bine, fără a se putea însă satisface pe deplin nevoile școlii.

Burghezia deținea încă o influență mare asupra repartizării fondurilor spre școli pentru a asigura copiilor condiții tot mai bune de învățătură.

Începând cu anul școlar 1960-1961, elevii școlilor elementare primeau rechizite și manuale gratuite.

Au fost și perioade destul de grele și uneori confuze, elevii fiind obligați să facă fel și fel de munci, chiar în timpul când trebuiau

să se ocupe de carte și de învățătură. În agricultură, începnd cu combaterea buruienilor și terminând cu culesul și depozitarea recoltelor, elevii participau la aceste munci săptămâni întregi.

După revoluție, întregul învățământ trece printr-un proces de transformare, după principii noi, după modele occidentale. Se pune un mare accent pe informatică, tehnicizare, limbi străine.

Se știe că în Sânicolaul-Mic au existat probleme deosebite privind localul școlii, care nu mai corespundea. După multe demersuri făcute la autoritățile locale, în vara anului 1981 s-a început construirea noii școli în cartier cu 16 săli de clasă, dotate cu toate cele necesare.

Problema controversată a fost alegerea locului unde să fie amplasată construcția, au fost mai multe variante; una dintre aceste variante era ca școala să se construiască în apropierea bisericii, fie pe grădina care era întreținută de școală, fie pe locul fostei grădinițe de lângă biserică, care devenise aproape o ruină. Câțiva cetățeni băștinași din Sânicolaul-Mic vroiau ca locul de amplasare a noii școli să cuprindă și o parte din grădina folosită în prezent de familia Florea, varianta finală acceptată a fost cea actuală și care se dovedește a fi și cea mai bună.

Două instituții din cartierul nostru se dovedesc a fi bine întreținute și îngrijite, biserica și școala.

Dacă aproape la tot pasul se pot vedea semne ale dezordinei, neglijenței și nepăsării, mai ales unele clădiri administrate de stat arată jalnic, biserica și școala, cu toate că întâmpină greutăți, sunt isntituții în care se dovedește a fi ordine.

În perioada anilor 1951-1955, în comuna Sânicolaul-Mic (cartier) a funcționat pe strada Frumoasă o școală profesională pentru industria alimentară, tutelată de Fabrica de conserve „Refacerea”, școala avea și un internat pentru fete și cantină, director era profesorul Ioan Hențiu.

Această școala pregătea cadre îndeosebi pentru fabrica de conserve.

Noul local de școală a fost dat în folosință în anul 1983

Școala Generală din Sânicolaul Mic

Vom prezenta câțiva conducători de școli, precum și dascăli, care în decursul anilor începând cu 1774 și până în anul 2000 au avut și funcții de conducere în școală.

Este posibil ca în cronologia acestor funcții să se fi strecurat și unele erori, deoarece sursele de documentare au fost greu accesibile, iar în arhiva școlii generale din cartier s-au găsit puține documente, care atestă pe perioade funcțiile de conducere.

1. Arsenie Lazarovici - învățător - 1774
2. Mihail Maghiary - învățător - 1838
3. Gheorghe Cioca - învățător - 1867
4. Blasiu Codreanu - învățător 1881
5. Ioan Neamțu - învățător - 1904
6. Alexandru Budea- director - 1926
7. Gheorghe Putin - director - 1940
8. Alexandru Tiulea - director - 1952-1956

9. Ioan Covăceanu - director - 1957
10. Petru Demșoreanu - director - 1958
11. Alexandru Tiulea - director - 1959-1963
12. Budimir Rachici - director - 1964-1965
13. Victor Vâlceanu - director - 1966-1980
14. Tiberiu Novac - director - 1980-1982
15. Victor Vâlceanu - director - 1983-1991
16. Mihai Serbovan - director - 1991-1994
17. Viorel Ignat - director - 1994.

Voi încheia acest capitol important pentru cei ce vor să afle ceva din trecutul bisericii și al școlii îndeosebi multiplele probleme prin care au trecut aceste instituții în decursul vremii.

De menționat că școala a avut conducători care s-au zbatut în lupta cu greutățile, dar care au știut în momente grele să folosească resursele umane pentru a învinge greutățile.

Vechile clădiri ale școlii nu ofereau condițiile cele mai bune pentru procesul instructiv-educativ. Printre dascălii cu un apreciat prestidgiu profesional, Alexandru Tiulea s-a remarcat nu numai în calitatea sa de profesor, dar și ca un bun conducător de școală, îndrăgit animator cultural și nu în ultimul rând un adevărat patriot. Mulți dintre elevii care s-au instruit sub îndrumarea acestui dascăl de prestigiu astăzi sunt oameni de nădejde.

În cartier funcționează trei grădinițe și o creșă. Condițiile de educare și îngrijire sunt bune.

În această perioadă de tranziție, mulți părinți nu-și pot trimite copiii la grădiniță și chiar la școală, din cauza greutăților materiale.

„Virtutea unui om nu se măsoară cu eforturile sale, ci cu ce realizează în mod obișnuit.”

Blaise Pascal

CAPITOLUL IV

Ocupații, tradiții, obiceiuri

Ocupații

Mai întâi au fost țăranii...

Evoluția istorică a uneia dintre cele mai vechi ocupații ale poporului român, agricultura, a cunoscut în decursul vremii importante prefaceri, evoluții și transformări.

Măria sa Țăranul Român, supranumit și talpa țării, s-a confruntat din vremuri îndepărtate cu necesitatea lui vitală pentru procurarea hranei.

Până la sfârșitul secolului, ponderea pământului era, în general, cam aceeași, iar a pădurilor, față de cele existente astăzi, era cu mult mai mare.

Mureșul, nu numai în zona noastră, după ce a scăpat din strâmtoarea dealurilor, avea un curs neregulat, cu multe brațe, meandre, insule etc.

Inundațiile erau foarte frecvente, iar lacurile și mlaștinile au ocupat secole de-a rândul suprafețe întinse. În societatea dacică s-a cunoscut accelerarea dezvoltării uneltelor din fier, printre care securea și brăzdarul din fier. Așa cum atestă unele descoperiri în localitățile Zăbrani, Frumușeni, Vladimirescu, Micălaca, Aradul-Nou, zona noastră era locuită de daci.

Controlul roman la nord de Mureș prin punctele înaintate în zona podgoriei, turnul de observații de la Șiria, distrugerea prin

incendiere a Ziridavei și a așezării de la Vărădia, au constituit eforturi ale Imperiului Roman la granița de pe Mureș.

Potrivit cronicii lui ANONYMUS, între Șoimoș și Mureș se întindea voievodatul lui MENUMORUT, între Mureș și Dunăre, cel stăpânit de GLAD. Nu este exclus ca Mureșul să fi fost graniță între ele. *Legenda Sfântului Gerard* spune că populația băștinașă locuia în cătune mici, ducând o viață de agricultori, păstori, crescători de vite, iar o parte din populație se ocupa cu meșteșugurile și cu transportul de sare, material lemnos și fructe, care se făcea cu plutele și alte ambarcațiuni pe râul Mureș.

Tot din legendă reiese că AHTUM avea herghelii de cai neîmblânziți, dar care erau ținuți sub pază.

Porcii se creșteau în jurul pădurilor de fagi și se hrăneau cu ghindă.

Pe parcursul luptelor din anul 1028, duse de Ahtum în zona Mureșului inferior, adică și în zona noastră, fortificația de la Arad-Vladimirescu a servit ca loc de apărare și refugiu a populației românești din zona Aradului.

După lupte îndârjite, fortificația a căzut, iar cuceritorii au distrus-o prin incendiere. Terenurile din împrejurimi, printre care și cele din Sânicolaul-Mic, au fost distribuite învingătorilor sau bisericii de rit occidental.

Începând din secolul al XII-lea, anumite organizații bisericesti de rit occidental îndeplineau și funcții administrative, „Loca CREDIBILA” făcând funcții procesuale, copii de documente, delimitări de domenii, introducerea în proprietate a noului stăpân. În fața lor se făcea orice

Vas ceramic dacic descoperit
la Sânicolaul Mic

transmitere de proprietate. În Arad existau asemenea organizații în anul 1135.

De remarcat că în această perioadă, pe lângă munca câmpului erau și alte ocupații, ca pescuitul pe râul Mureș, în afara meșteșugurilor casnice, cum erau torsul, țesutul, dulgheritul, rotăritul, fierăritul, olăritul țărănesc. Iar cu caracter permanent era meșteșugul morăritului. Numărul morilor de apă și al celor de uscat mânate de vite era mare.

Documente din 1177 vorbesc de o moară în posesia mănăstirii Hodoș-Bodrog.

Cu ocazia unor hotărâri, în Comitatul Arad și Zărand, parțial și în Banat, printre care și în localitatea noastră, în anii 1232 erau obști de țărani dependenți, cărora li se spunea sluji, pentru că erau în depedență totală față de anumite foruri feudale.

În Arad erau 14 mari moșii ale bisericii. După actul de danie din anul 1177 și reînnoit în 1202-1203, rezultă creșterea numărului de iobagi față de alte categorii țărănești.

În Arad și în împrejurimi erau 358 de familii, dintre care 163 erau iobagi, iar restul, alți țărani stabiliți mai ales din zona de șes, printre și Sânicolaul-Mic.

Demn de remarcat este faptul că în jurul Aradului erau suprafețe mari de Pământ împădurit. În jurul anului 1388, se menționează că între Micălaca și actualul centru al Aradului exista o pădure deasă. O comisie care trebuia să stabilească suprafețele împădurite a trebuit să străbată timp de trei zile pădurile din jurul Aradului așa de dese și de întinse ca suprafață.

Țărănimea o ducea din ce în ce mai rău, pentru că obligația față de vistieria regală era mare, se percepea dare în bani, în produse și în brațe de muncă. Dintre acestea, amintim darea în produse (vin, cereale, animale), care se numea *tribută*, și darea în bani, care se numea *colectă*. Colecta era între 8 și 12 denari la o gospodărie țărănească.

Versurile care urmează exprimă starea de spirit din acea perioadă:

„Muncim, bătuți și înjurați,
În lanțul vrerii noastre,
De mici copii nefericiți,
Cu munci de iad ne-mpovărați
Și râdeți voi, cei ne-ndurați,
De plângerile noastre.

Dar într-o zi din văi, din munți,
Din sate și orașe,
Voinici, femei, bărbați cărunți
Vor pune-n praf a voastre frunți,
Jivinelor trufașe.”

Tot în această perioadă se practica unele obiceiuri menite să apere recoltele și animalele de dezastru și boli.

„Ioane, Iene,
Cum ne curg lacrimile,
Să curgă și ploile,
Zilele și nopțile,
Să crească legumele
Și toate ierburile.”

Mai era un obicei de a se purta chipul unei femei fecunde sub forma unui idol mititel de os legat la gât spre a-i feri de tot răul.

Aceste obiceiuri erau folosite pentru a implora pe Dumnezeu să îndepărteze seceta și să vină ploile binefăcătoare pentru creșterea recoltelor.

În zilele noastre, un ritual religios care se repetă an de an are loc în a doua zi de Rusalii, când, după slujba de la biserică, un număr mare de credincioși fac un pelerinaj în câmp, de obicei la o cruce special amenajată și împodobită, unde se fac slujbe și rugăciuni pentru a se îndepărta dezastrele, bolile și alte molime, pentru îndepărtarea furtunilor, dăunătorilor, secetei, grindinei și ploilor torențiale distrugătoare.

Tot cu acea ocazie se fac slujbe pentru sănătatea animalelor, pentru fertilitatea lor și pentru bogăția producției lor. Atât la

deplasarea spre locul unde se fac asemenea slujbe, cât și la întoarcere, credincioșii merg încolonați, având prapori albi în fruntea coloanei și mulți clopoței.

Dintre ritualele arhaice, se cuvine a fi amintit cel al purificării prin spălare rituală, oficiat în unele zone la pornitul plugului. Gospodarul, având în mână un vas cu apă, busuioc și tămâie, stropea plugul și animalele de muncă, înconjurându-i de trei ori în susul mișcării soarelui pe bolta cerească, rostind o incantație.

La semănat se obișnuia ca un bărbat să se scoale dis-de-dimineață și, îmbrăcat cu o chimeșă albă și curată, să aștepte răsăritul soarelui. Cu acea chimeșă să meargă la semănatul grâului, care va fi frumos și curat, iar rodul care urma să vină va fi bogat.

La secerat, amintim că de regulă marțea și vinerea erau considerate zile nefaste pentru începerea seceratului. La terminarea holdei de secerat se lăsau câteva spice netăiate, care se legau cu o ață roșie. Acestea purtau denumirea de „barba popii”.

Rostul acestui obicei era ca în anul următor să fie tot așa de bogat, de sănătos și să nu aibă neghină. Tot cu ocazia seceratului

Colindători din Sânicolaul Mic la începutul secolului trecut

se făcea de obicei o cunună din cele mai frumoase spice, care se păstra până la seceratul următor, iar boabele din spice se adunau cu grijă și se semănau o dată cu noua însămânțare, pentru ca și în anul următor să fie un rod bun.

La anumite munci agricole se făceau unele descântece, printre care se cânta și cântecul paparudei și se uda cu apă ca să vină ploaia, iar alt cântec, din care redăm câteva versuri, exprimă dorința ca întregul an să fie bogat.

„Unde-oi da cu plugul,
Să curgă ca untul,
Unde-oi da cu sapa,
Să curgă ca apa.”

De altfel, în mentalitatea tradițională a țăranilor, și nu numai, pâinea însăși era investită cu semnificații arhaice: când se tăia prima felie dintr-o pâine nouă, mai întâi se făcea semnul crucii. Cu ocazia unor săpături s-au găsit strecurători ceramice, multe și felurite, care constituie dovezi că în zonă, încă din cele mai vechi timpuri oamenii, erau nu numai pricepuți crescători de vite, ci și posesori ai unei științe a pregătirii brânzei și a altor produse din lapte. Erau și unii crescători de animale care regretau la bătrânețe că nu mai știu și alte ocupații, așa cum reiese și din următoarele versuri anonime, care au circulat oral:

„Nu m-aș face cum eram,
Măcar de-aș trăi un an
Și să viu și eu acas
Ca să ar măcar un pas,
Să-mi leg via pe harac,
Că-i bun vinul din cârciag.
Le-aș lăsa bolii de oi
Și-aș scăpa și de nevoi.”

Știm că în vremuri îndepărtate erau mari întinderi de terenuri sălbatice, care, prin muncă foarte grea, au fost defrișate, desecate, curățite, pentru a putea fi cultivate sau pentru ca pe ele să crească în voie ierburi grase necesare hrănirii animalelor.

Demn de remarcat este faptul că în țara noastră au existat mari întinderi de păduri, situând-o printre cele mai bogate din Europa, datorită supranumitului aur verde.

Legile nescrise ale țării dădeau voie țăranilor să facă defrișări și despăduriri fără nici o opreliște, urmând ca terenul obținut să-l stăpânească doar cu obligația de a-l împrejmuia.

De reținut că ecourile vremurilor când sătenii se bucurau de libertatea de a alege locul unde puteau defrișa după „voie” și după „nevoie” au ajuns până la noi, ele fiind bine ilustrate în următoarele creații istorice:

„Peste câmpuri s-au uitat
Și în scări s-a ridicat,
Peste câmpuri s-a uitat,
Ca s-aleagă loc curat
De arat și semănat.”

Și izlazul era liber de folosit după plac, liber de orice îngrădire. Apoi a fost folosit cu cerința stabilirii unui anumit număr de „vite mari” și de „vite mici” pe care avea obligația să le întrețină un cețas. Surplusul de animale de pe pășune trebuia plătit. Începuse a se cultiva pământul și a se crește anumite rase de animale, folosindu-se metode și forme mai noi bazate pe oarecare experiență.

Mai pe larg vom arăta ocupațiile locuitorilor din Sânicolaul-Mic, ținând seama de așezarea geografică a localității, în apropierea unui mare oraș din vestul țării, precum și a unei mari și fertile întinderi de teren arabil.

Cei mai mulți localnici lucrau la munca câmpului, îndeosebi pe domeniile nobiliare menționate, printre care ultima proprietate importantă a fost cea a familiei Kolb, care avea suprafețe întinse de teren agricol, vii, ferme de vite și crescătorii de porci.

Toate proprietățile acestei familii erau în partea de sud a Sânicolaului-Mic. În comună aveau clădiri în care erau cazați jelerii și vințelarii.

Clădirea de pe strada Tractorul Roșu de la nr. 25-27 a aparținut acestei familii, unde erau cazați cei care lucrau la familia

Kolb, apoi această clădire a devenit sală culturală, apoi școală cu clasele V-VIII, iar după revoluția din '89 toate aceste spații au fost închiriate unor întreprinzători particulari, și aici se confecționează mobilă la comandă, există un atelier de tâmplărie pentru sicrie și o încăpere pentru reparații automobile.

Tot familia Kolb mai avea și o moară mecanică, unde se măcina grâu și porumb, precum și clădirea cu etaj de lângă moară.

Moara, de mărime medie, cu o capacitate de măcinare de 50 t la 24 de ore, a fost construită în 1861. Până în 1927 a fost mânăată de o mare locomobilă cu abur, iar din 1927 a fost acționată de un motor Diesel de tip DEVJCI de 145Hp. Era o adevărată bijuterie. Din păcate, acest motor, o adevărată piesă de muzeu, după cum spunea cel care a fost șeful morii timp de mai mulți ani, motorul a ajuns la fier vechi.

Bătrânii satului spuneau că pe la începutul secolului XX a donat localității o suprafață de pământ pe care există actualul cimitir (cimitirul nou), precum și pământ pentru terenul de sport din localitate („Banatul”).

Familiile de nemți, în cea mai mare parte, aveau grădini în hadă și unele suprafețe de vii. Tot bătrânii spuneau că de la înălțimea locului unde începea coborârea spre hadă, aceste grădini se vedeau într-un mod deosebit, fiecare grădină era înconjurată cu flori, iar viile nemților, care se întindeau până în apropierea podului CFR, erau o adevărată școală, un câmp de experiență.

Fiecare proprietar avea o mică cabană pentru cazarea vințelerilor (muncitori care se ocupă de îngrijirea viilor); tot acolo se aflau sculele pentru lucru în vii și pentru stoarcerea strugurilor. O parte dintre nemți au mai avut vii pe parcelele dinspre Valea Viilor.

Până la cele două reforme agrare, cea din '21 și cea din '45, și mai ales până la naționalizarea din 1948, cea mai mare parte a locuitorilor lipsiți de pământ sau cu pământ puțin au lucrat cu ziua la diferiți proprietari. După reformă, mulți cetățeni au fost împrumăriți.

Pentru că ne aflăm în apropierea unui mare oraș, în care industria luase o dezvoltare ascendentă, dezvoltare care a cuprins și zonele apropiate și chiar Sânicolaul-Mic, vom vorbi în continuare despre istoricul uneia dintre aceste fabrici, fabrica de conserve „Refacerea”, care era vestită în partea de vest a țării pentru calitatea conservelor. O bună parte din producție era destinată exportului. Mulți producători de legume, îndeosebi de roșii, își puteau vinde produsele la această fabrică și era bine pentru toți.

Fabrica avea o secție la Gurahonț, care colecta fructele din zonă, aici se produceau compoturi și mai ales cunoscuta marmeladă de Gurahonț. Fabrica avea și un caracter sezonier, prin faptul că pe lângă muncitorii calificați aici lucrau mulți muncitori sezonieri, timp de șase, șapte luni pe an. Tot în această fabrică făceau practică de producție elevii școlii profesionale de industrie alimentară și cei ai Liceului Agricol.

Zona industrială a cartierului

Fabrica de Conserve „REFACEREA” Arad, str. Bicaș nr. ... a fost construită în timpul celui de-al doilea război mondial, de către Societatea anonimă „Horticultura”, cu sediul în București, cu vădit interes pentru a specula conjunctura războiului.

La data de 1 octombrie 1942, fabrica a fost pusă în funcțiune, având doar o secție pentru deshidratarea legumelor.

Utilajul din dotare a fost compus din 2 aparate de ... cu bandă tip „Imperial” și 3 prese hidraulice pentru presă — brichetelor de legume uscate, iar centrala de forță avea 2 ..... aburi tip „Cornwall”, cu o suprafață de încălzire de 200m².

În luna septembrie 1943, fabrica a fost vândută cap... MITICĂ D. SIMIAN din București, iar în anul 1945 fabrica a... riată de firmă HOCIOTA DUMITRU, care a menținut-o până la actul de naționalizare din 11 iunie 1948, când fabrica, cu întreg patrimoniul, a devenit unitate de stat.

Fabrica avea un caracter sezonier, lucrându-se trei luni pe an - vara. La naționalizare, fabrica a fost preluată într-o avansată stare de uzură. De la naționalizare, fabrica a progresat și s-a dezvoltat an de an.

În anul 1949, utilajul fabricii a fost completat cu aparate de uscat în zonă de tip „Schilder”, măbind astfel capacitatea cu 40%, iar în anul următor, adică în anul 1950, Secția „Horticultură” aparținea bunurilor CASCT a fost ... de fabrica ... capacitatea cu încă 2 aparate de uscat tip „Schilder” și cu ... pentru prelucrarea legumelor și fructelor.

În anul 1950 s-a constituit o nouă secție, și anume secția „Concentrate”, dotată cu 3 vacume și cu o instalație complet ..... tip „Tito Manzini Parma” - din import Italia, care este și ....folosită la fabricarea pastei cu sare capacitate 8 vagoane re.....

În perioada 1951-1955 a fost construită o ... prelucrarea materiei prime, a fost dotată cu mașini de închis „Pobeda” sub vid, din URSS, precum și 2 batoze de mazăre cu ..... o capacitate de 4 vagoane mazăre teci în 24 ore.

În anul 1952, fabrica a avut următoarele secții:

a) Secția de uscătorie, cu 6 aparate de uscat și 17 mașini de curățat și tăiat legume și fructe;

b) Secția de concentrare „Manzini”, pentru produsele pastă de tomate, must concentrat și marmeladă;

c) Secția de conserve legume în apă și bulion, cu 6 autoclave, 6 cazane duplicate;

d) Secția de muștar, cu 3 baterii de muștar, având capacitatea de 1,2 tone în 24 ore,

e) Secția de conserve carne, cu o capacitate de 50-80 tone pe an.

Pe lângă aceste secții, mai erau 2 centre de murare și 3 centre de pulpare. În anul naționalizării, adică 1948, unitatea a realizat 215 tone legume murate cu o valoare a producției-marfă de 322 mii lei. Datorită investițiilor alocate în sumă de peste 5 milioane lei în perioada 1951-1955, s-a ajuns la următoarele realizări.

	U/M	Anul 1955
a) Conserve legume sterilizate	tone	1.150
b) Conserve de fructe	tone	1.394
c) Pastă de tomate	tone	247
d) Conserve de carne	tone	219
e) Muștar	tone	125
f) Must concentrat	tone	118
Total conserve	tone	3.253

Valoarea producției-marfă era de 21.004 mii lei, iar beneficiul realizat a fost de 1,1 milioane lei.

Continuându-se cu dotarea tehnică, în anul 1961 unitatea a primit o instalație automată din import pentru pasta de tomate, cu o capacitate de 1.000 kg/oră; de asemenea, 3 mașini „Kevzd”, 1 mașină de închis „Omnia”, 1 mașină de dozat vâscoase, 1 mașină de spălat borcane, 1 mașină de scos sâmburii la fructe.

În anul 1962, fabrica a fost dotată cu o stație de batoză pentru mazăre în câmp din import Anglia, tip „Materplatt”.

În anul 1963 s-a primit o nouă instalație de pastă de tomate din RPU, cu o capacitate de 1.000 kg/oră. De asemenea, s-a primit o instalație completă pentru gaz metan și alte utilaje independente.

Urmare a acestor dotări, în anul 1965, realizările sunt următoarele:

	U/M	Anul 1965
a) Conserve legume	tone	2.760
b) Pastă de tomate	tone	1.906
c) Conserve de fructe	tone	233
d) Conserve de carne	tone	1.015
e) Muștar	tone	359
f) Must concentrat	tone	189
Total conserve	tone	6.500

În perioada 1965-1970 s-a continuat cu modernizarea, în sensul că s-a trecut pe paletizare și respectiv containerizare, înlocuind mormanele de lăzi din lemn care au generat mari cheltuieli unității. Tot în această perioadă s-au făcut dotări cu autoclave cu mașini de etichetat, utilaje independente, astfel că în anul 1975 producția ajunge să crească la următoarele cantități de conserve pe sortimente:

	U/M	Anul 1975
a) Conserve legume sterilizate	tone	5.358
b) Pastă de tomate	tone	1.307
c) Conserve de fructe	tone	-
d) Conserve de carne	tone	1.300

e) Muștar	tone	273
f) Must concentrat	tone	594
Total conserve	tone	7.123

Valoarea producției-marfă mii lei: 87.840.

În anii 1977 și 1978, prin investițiile de peste 23 milioane, respectiv 19,6 milioane lei, deci, în total, de peste 52 milioane, fabrica intră în adevăratul proces de dezvoltare și modernizare, mărind capacitatea de producție an de an, astfel că realizările anului 1982 s-au dublat aproape față de 1975.

În perioada 1981-1985, investițiile însumează peste 50 milioane, volum realizat în sectorul agricol și industrial, ceea ce a condus la creșterea volumului de producție în sectorul agricol de la 11.800 tone legume în 1976 la 27.505 tone în 1985, adică 245,1%, iar la producția industrială de la 9.100 tone conserve în 1976 la aproape 20.000 tone conserve în 1985, adică 219,8%.

Structura psi în anul 1985 a fost următoarea:

	U/M	Anul 1985
a) Conserve legume sterilizate	tone	11.000
b) Conserve de fructe	tone	600
c) Pastă de tomate	tone	5.300
d) Conserve de carne	tone	2.200
e) Muștar	tone	750
f) Must concentrat	tone	120
Total conserve	tone	19.970

Analizând producția obținută pe anii 1976-1985, se desprinde faptul că nu s-a reușit în nici un an realizarea unei cantități mai mari de 14.000 tone conserve pe an, ceea ce ne îndreptățește să

punctăm câțiva factori de influență care au determinat această stare de fapt, și anume:

1) La *conservele de legume sterilizate* realizările anuale nu au depășit 7.500 tone, pe de o parte din cauza calamităților din fiecare an și din cauza lipsei de contracte din partea beneficiarilor, care aveau stocuri mari în depozite. În anul 1984, producția necontractată depășea 3.000 tone conserve legume.

2) La sortimentul *pastă de tomate*, realizarea anuală cea mai mare este de 4.000 tone, pe de o parte, din lipsă de roșii, fiind an de an calamitate, și lipsa roșiilor timpurii, o problemă de prim ordin în folosirea extensivă a capacității de producție la instalațiile de pastă, din care cauză în lunile iulie și august capacitatea este utilizată doar 50%, nemaiputând fi recuperată în lunile septembrie și octombrie, când de obicei în fiecare an dă bruma și se încheie campania cu calamități la fondul de stat (29.000 lei în sectorul agricol), fără a fi luate în considerare la producția fizică industrială.

3) Zona județului nostru nu este bogată în *fructe*, iar bazinul de fructe este, de fapt, în jurul fabricii din Gurahonț, care consumă toate fructele din județ și chiar din unele județe limitrofe, așa se explică faptul că unitatea noastră numai se încurcă cu cantități infime de fructe, în jur de 200-300 tone anual.

4) La *conservele de carne*, în ultimul an, din lipsă de materii prime - carne și preparate din carne - și de ambalaje metalice, realizările, respectiv capacitatea de producție este între 50-55% anual, așa se explică faptul că de câțiva ani buni unitatea noastră nu își realizează nici planul fizic și nici cel valoric, cunoscută fiind valoarea mare a conservelor de carne.

5) Am lăsat la urmă cea mai importantă cauză, care, de fapt, influențează an de an capacitate de producție a fabricii, și anume lipsa spațiului de depozitare. Se cunoașterea că vara se produc conserve, iar iarna se livrează conservele, astfel că fabrica este un „depozit” pentru beneficiarii externi - producția de export fiind de peste 55% din totalul producției -, și pentru cei interni, care nu pot desface un asemenea volum de conserve, și nu au nici spații de depozitare.

SOLUȚIA:

1) Ori să se livreze pe măsură ce se fabrică produsul și să-și construiască beneficiarii depozitele necesare;

2) Ori să se construiască un depozit de 5.000 m² la unitatea noastră și toți beneficiarii să plătescă cheltuielile de depozitare, marfa fiind la noi în custodie și pe măsură ce au nevoie să și-o transporte la subunitate, astfel vom amortiza investiția cu noul depozit solicitat și îi vom determina pe partenerii noștri să-și ridice și să desfacă marfa contractată.

În Sânicolaul-Mic, pe terenul fostei cazărmi militare s-a construit o fabrică de mașini și instalații agricole, care a asigurat în mare parte mecanizarea lucrărilor la culturile vegetale și în fermele de animale și îndeosebi în complexe avicole și de creștere a porcilor.

Așa după cum se știe, la terminarea războiului, toată cazarma a fost ocupată de armata sovietică. Bătrânii din sat își amintesc că înainte de 1940 în cazarmă era o unitate de călărași, iar tinerii care proveneau din familii mai înstărite mergeau de acasă cu caii, care erau folosiți în cazarmă la instrucția cu caii, dar și la diferite munci. Poate și pentru aceasta ei nu făceau decât 6 luni de armată.

După plecarea rușilor, în anul 1957, pe lângă fabrica de mașini, în spațiul rămas disponibil, s-a mutat fabrica de încălțăminte „Libertatea”, al cărei istoric îl vom vedea în continuare. În această fabrică au lucrat mai multe femei din cartier. Cele două fabrici au și cămine pentru nefamiliști. Multă vreme, mai ales până la revoluția din '89, se lucra în trei schimburi, pentru că cerințele de încălțăminte erau mari, îndeosebi pentru export. Erau multe situații când se lucra mult peste program, uneori chiar sâmbetele și duminicile.

Fabrica de încălțăminte „Libertatea” Arad este una dintre unitățile cu tradiție în confecția de încălțăminte și calapoade din cadrul MIU. Putem spune că secția de calapoade este una dintre cele mai vechi din țară și singura care, existând ca unitate industrială din secolul trecut, a produs calapoade până acum cca zece ani.

Această secție are o vechime de 86 de ani, fiind înregistrată ca atelier la 8 iunie 1889, sub nr. 5.386 la primăria Arad, având proprietar pe un oarecare Iosif Stiaszny. La început, atelierul producea, prin munca în exclusivitate manuală, cca 8-10 perechi calapoade pe zi. După 5 ani însă, în 1894, este importată prima mașină de copiat calapoade, acționată cu piciorul, care duce la o creștere a producției de 5-6 ori, ajungându-se la 50-60 perechi calapoade pe zi.

Găsim mențiuni în documentele vremii că în anul 1930 atelierul din Arad, proprietatea lui Stiaszny, exportă calapoade în mai multe țări din Europa, care posedau fabrici de încălțăminte, acum sunt Suedia, Germania, Belgia, Cehislovacia și altele.

Cu toată preocuparea foștilor proprietari de a dezvolta acest atelier în vederea obținerii de producții și profituri cât mai mari, în anul 1948 - anul naționalizării - atelierul avea doar 70 muncitori, cu o producție de 100-120 perechi calapoade pe zi.

Ca urmare a trecerii în proprietatea statului, atelierul se dezvoltă continuu, prin dotarea lui cu mașini moderne de copiat, precopiat și debitat calapoade. La scurt timp după naționalizare, secția este dotată și cu o bandă modernă de finisat și alte mașini, care au făcut ca numai după doi ani producția să ajungă la 450 perechi pe zi, fără ca numărul muncitorilor să crească decât cu 50%. Din 1950 și până în prezent, producția crește și se diversifică continuu, ca urmare a dotării secției cu noi mașini și utilaje de un randament sporit. Astfel, în acest an se vor produce 240.000 perechi calapoade, de aproape două ori mai mult decât în 1950, peste 1,2 milioane perechi tocure și 4,6 milioane perechi glencuri, produse noi, care nu se produceau înainte, și care asigură o valorificare superioară a masei lemnoase, făcând ca dintr-un m.c. să se obțină o valoare sporită, cu 15-20% mai mult, folosindu-se în mare parte, pentru aceste produse, deșeurile rezultate de la debitarea blocurilor pentru calapoade.

Secția de încălțăminte, care reprezintă peste 85% din valoarea producției realizată în întreprindere, are o vechime mai mică ca

unitate industrială de producție. Comasarea mai multor ateliere de încălțăminte existente în Arad are loc la 19 martie 1934, când găsim înregistrată în registrul cronologic, sub nr. 610/1934, Uzina de ghete „ALFA” din Arad, avându-l ca proprietar pe Eugen Weisz. Un an mai târziu aderă la această uzină și un alt proprietar cu numele Isaia Stein. Denumirea uzinei rămâne tot „ALFA”.

În februarie 1941, Emeric Weisz, care devenise între timp singurul proprietar, vinde uzina cu „toate uneltele de cizmărie” lui Ioan Dindelegan din Arad, care își înmatriculează firma cu emblema „GLORIA”. Această firmă, unificată mai târziu cu „DOX”, proprietatea lui Petru Hedeșan, constituie de altfel piatra de temelie a actualei fabrici de încălțăminte „Libertatea” Arad, denumire pe care o primește după 11 iunie 1948, când are loc naționalizarea. Unificarea fabricii de calapoade cu cea de încălțăminte, formând IIC Arad (Întreprinderea de Încălțăminte și Calapoade Arad), are loc în anul 1951, dată de la care ambele formează o singură unitate socialistă care se dezvoltă continuu.

Cu toate că prin 1941 cele două firme care se unifică aveau o activitate înfloritoare, producând anual în jur de 55-60.000 perechi încălțăminte, din care 50% era destinată pentru nevoile armatei, cu un număr de peste 200 muncitori, în 1948 producție scade foarte mult, precum și numărul de salariați, ca urmare a dezastrului produs de război. Găsim în documentele vremii că producția scăzuse la 8-10.000 perechi încălțăminte anual, iar numărul muncitorilor ajunsese la mai puțin de 40.

Ca urmare a măsurilor rapide luate de către partidul și statul nostru, în vederea lichidării înapoierii economice moștenite de la regimul burghezo-moșieresc și trecerea la o economie planificată, în primii ani după naționalizare sporește foarte mult atât numărul salariaților din întreprindere, cât mai ales producția realizată. Astfel, la sfârșitul anului 1950, producția anuală ajunge la peste 75.000 perechi încălțăminte și 140.000 perechi calapoade, cu un număr de 460 salariați.

După 20 de ani de economie planificată și de înzestrare tehnică prin mari fonduri de investiții alocate din partea statului, la sfârșitul anului 1969 întreprinderea are un puternic sector de încălțăminte, cu patru benzi tehnologice și atelierelor pregătitoare necesare, care au făcut posibilă realizarea unei producții anuale de 2,4 milioane perechi încălțăminte cu un număr de 1.300 muncitori. În anii următori, fabrica s-a dezvoltat continuu, ajungând în prezent la șase linii tehnologice, care vor produce în 1975 3,3 milioane perechi încălțăminte. Trebuie arătat că o mare parte din producția realizată în ultimii ani a fost destinată exportului, care, începând cu 1970, a crescut de peste două ori, cu tendința de creștere și în continuare.

Iată scurtul istoric al acestei întreprinderi, care s-a încadrat, ca și restul de unități economice producătoare de bunuri, în opera de industrializare a țării, de satisfacere continuă a nevoilor materiale, mereu sporite, ale poporului nostru muncitor. Aș mai menționa că IIC „Libertatea” Arad aparține în prezent CIPCI București (Centrala Industrială de Pielărie, Cauciuc și Încălțăminte) din cadrul Ministerului Industriei Ușoare, după ce cu ani în urmă a aparținut la diferite combinate industriale (Oradea, Timișoara, Cluj) tot din cadrul Ministerului Industriei Ușoare. Uzina mecanică pentru agricultură a primit în 1961 suprafața de 5 h teren pe strada Steagului, la nord; aici s-au construit multe hale spațioase, așa cum vom vedea din istoricul fabricii, au fost aduse mașinile și uneltele de lucru de la vechile locuri unde a funcționat.

Datorită unor bune conduceri, în frunte cu fostul director Șolomon, în scurt timp aici, unde era și un loc viran, s-a dezvoltat o adevărată uzină pentru agricultură. Mașinile și instalațiile produse aici au fost căutate în toată țara. În Sânicolaul-Mic, bărbații mai ales au găsit loc de muncă apropiat de casă și unde se câștiga mulțumitor. După revoluție, activitatea s-a restrâns mult, o parte dintre muncitori au intrat în șomaj, iar agricultura, în general, a intrat în declin. Poate că e potrivit să amintim aici ce spunea Octavian Goga:

„O, pământ!...
Când mă gândesc prin câte
vremuri te vei fi strecurat,
mi te închipuiesc atunci
un moșneag împovărat.”

Pentru agricultură, faptul că și această fabrică nu a mai produs mașini agricole atât de necesare și mai ieftine a fost un semn rău.

Posesorii de pământ, în cea mai mare parte, nu s-au putut descurca, mari suprafețe de pământ au rămas nelucrate.

Tot pentru agricultură, pe raza localității noastre a funcționat o Stațiune pentru Mașini Agricole (SMT), care deservea toate cerințele pentru lucrarea pământului până la colectivizare.

Întreprinderea a luat ființă în cursul anului 1945 sub formă de „Centru de Închiriat Mașini Agricole”, fiind prima întreprindere socialistă creată în orașul Arad de către regimul democrat-popular.

După cum rezultă și din denumirea de mai sus, întreprinderea avea ca obiect întreținerea mașinilor și tractoarelor agricole în dotare cu care se executau lucrările agricole. Aceste tractoare și mașini agricole, la început în număr de circa 80, fuseseră părăsite de foștii proprietari fasciști după 23 August 1944, fiind adunate în centrale de închiriat mașini agricole.

Referatul prezentat de către conducerea Camerei Agricole în decembrie 1945 privind realizările din campania de primăvară a anului 1945 și toamna 1945 consemnează existența Centrului de Închiriat Mașini Agricole din Arad, accentuând importanța deosebită și contribuția adusă de acesta în campania agricolă, când, sub lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie”, muncitorii, alături de țărani, obțineau primele succese în construirea unei vieți noi. Centrul de Închiriat Mașini Agricole și-a început activitatea cu o dotare modestă și anume 5 strunguri, unele unelte și scule rudimentare, sediul fiind într-o clădire din Aradul-Nou.

În anul 1946, în baza Legii Nr. 939 din 27 nov. 1946, întreprinderea, cu denumirea de RAEAZIM (Regia Autonomă a Ex-

ploatărilor Agricole, Zootehnică a Industriilor Agricole și Mașinilor), transformată prin Decretul Nr. 33/22.V.1948 în AFSM (Administrația Fermelor de Stat și a Stațiunilor de Mașini), cu scopul de a promova prin stațiunile de mașini mecanizarea lucrărilor din agricultură prin introducerea și folosirea rațională a tractoarelor, semănătorilor, secerătoarelor, batozelor și a tot felul de unelte agricole perfecționate.

În anul 1948, prin Decretul Nr. 273/7.X.1948, s-a înființat Centrala Stațiunilor de Mașini și Tractoare și a Atelierelor de reparat mașini agricole.

În baza acestor acte normative, întreprinderea noastră funcționat sub denumirea de Atelier de Reparat Mașini Agricole SMT Arad, iar apoi sub denumirea de Centrul Mecanic „BERNATH ANDREI” Arad.

Activitatea de bază o constituie reparația de tractoare. Întrucât aceasta era o activitate sezonieră - de campanie -, pentru a utiliza complet capacitățile de producție, s-a extins și fabricația de piese de schimb pentru tractoare și mașini agricole, precum și unele utilaje și dispozitive pentru dotarea atelierelor de reparații din SMT, ca dispozitiv de îndreptat bielă, dispozitiv de încălzit piston, bancuri de rodaj cu frână hidraulică și multe altele.

Treptat, o dată cu trecerea la forma de Centru Mecanic, s-au atribuit întreprinderii unele clădiri și a început dotarea cu utilaje de atelier. În anii 1948-1949 întreprinderii i s-au repartizat clădirile din strada Mihail Kogălniceanu nr. 45 (fosta magazie de bumbac a Întreprinderii ITA și fostul Atelier de Tăbăcărie și atelier de prelucrat cânepă) naționalizate de la foștii patroni, clădiri în care s-a început dotarea cu mașini unelte, mărindu-se mereu capacitate de producție și numărul de sortimente.

Deși dotată modest, dar având un colectiv harnic, întreprinderea noastră reușește ca în anul 1950 să prezinte la Consfătuirea CAER de la Plovdiv (R.P. Bulgaria) primele instalații de irigat, situându-se pe locul I, dovedindu-și superioritatea față de produsele similare expuse de țările socialiste din CAER.

După anul 1950 începe o dotare în ritm susținut cu mașinile, din care o mare parte și din țară, în special de la Uzinele „Iosif Rangheț” Arad și „Înfrățirea” Oradea.

La 1 aprilie 1950, întreprinderea noastră a fost trecută prin comasare la IRUM Arad și Atelierul Gostat Aradul-Nou IRUM proveneau din Garajul Trustului IPEIL Arad, care în octombrie 1950 devenise unitate aparte (IART Arad) și în 1952 primise denumirea de IRUM Arad. Atelierul Gostat Aradul-Nou fusese înființat în 1956.

Cu aceasta s-a mărit capacitate întreprinderii prin faptul că activitatea de reparații de tractoare s-a mutat în sediul fostului IRUM din Piața Arenei, iar în spațiile eliberate de la sediul întreprinderii, M. Kogălniceanu nr. 45, s-a dezvoltat activitatea de fabricație utilaje pentru agricultură.

În anul 1961, întreprinderii noastre i-au fost atribuite 5 hectare în str. Steagului nr. 1. Pe acest teren, în următorii ani s-a construit noua întreprindere, cerându-se Consiliului Popular terenurile și clădirile din str. M. Kogălniceanu nr. 45, Suzana Pârvulescu nr. 4 și Piața Arenei, întreprinderea având sediul în str. Steagului nr. 1 și având un sector de fabricație în str. Ana Ipătescu nr. 12.

Prin HCM nr. 743/15 nov.1961, Centrul Mecanic „BERNATH ANDREI” Arad s-a transformat în Uzina de Reparații Arad, în cadrul căreia pe reparațiile de tractoare și motoare de tractoare crește în continuare ponderea fabricației de piese de schimb, precum și fabricația de mașini, utilaje, instalații pentru agricultură, în special în domeniul zootehniei.

Acest specific al activității conduce, de altfel, la transformarea unității în anul 1971 în UFRMA (Uzina de Fabricații, Reparații și Montaj în Agricultură).

Treptat, activitatea de reparații de motoare de tractoare este înlocuită cu activitatea de fabricație piese de schimb și mașini, utilaje, instalații pentru zootehnie, astfel că în anul 1972 întreprinderea devine UMAIA (Uzina Mecanică a Agriculturii și Industriei Alimentare Arad), iar în anul 1973, ca urmare a aplicării Decretului

Nr. 16, ia denumirea de IMAIA (Întreprinderea Mecanică a Agriculturii și Industriei Alimentare Arad), iar din anul ——— ia denumirea de IMA (Întreprinderea Mecanică pentru Agricultură Arad).

În prezent, IMA Arad, cu sediul în Arad, str. Steagului nr. 1, mai are un sector de fabricație în apropiere de str. Fadeev, un sector de fabricație în str. Ana Ipătescu nr. 12 și un sector de fabricație în orașul Pâncota, județul Arad.

Întreprinderea dispune de un Complex Sportiv în str. Karl Marx, un cămin pentru nefamiliști, cinci blocuri de locuințe, o cantină, o creșă și o grădiniță. Ca urmare a Decretului nr. 207/1978, întreprinderea patronează Liceul Industrial nr. 9 Arad.

De la înființare și până în prezent, întreprinderea a înregistrat un progres continuu, cu un ritm de creștere deosebit, în special începând din anul 1965.

Față de anul 1965, în anul 1989 întreprinderea realizează o producție mai mare de 10 ori, o productivitate mai mare de 5 ori, dotarea cu mijloace fixe crește de 9 ori numărul de personal crește de 2,3 ori, iar eficiența fondurilor fixe crește de 1,5 ori.

Întreprinderea execută o gamă largă de sortimente pentru agricultură, în special pentru zootehnie, reprezentând peste 2.500 repere de schimb și peste 200 tipuri de mașini, utilaje, instalații pentru zootehnie. Astfel, specializându-se în produse pentru zootehnie, întreprinderea execută peste 20 tipuri de utilaje pentru transportul furajelor și nutrețurilor combinate, peste 30 tipuri de utilaje pentru mecanizarea furajării hălelor zootehnice, peste 15 tipuri de instalații pentru prepararea furajelor, peste 20 tipuri de utilaje pentru mecanizarea evacuării gunoiului din grajduri, 5 tipuri de incubatoare, eclozionatoare, peste 25 tipuri de alte mașini și instalații pentru zootehnie.

În lumina documentelor de partid privind introducerea progresului tehnic, creșterea producției și a productivității muncii, colectivul de oameni ai muncii din IMA Arad militează neobosit pentru reînnoirea produselor, dovedind o receptivitate deosebită

față de necesitățile zootehniei, reușindu-se ca ponderea produselor noi și reproiectate să reprezintă până la 80% din totalul producției-marfă.

De menționat că de la înființare și până în prezent, întreprinderea a asimilat peste 600 de tipuri de utilaje, mașini și instalații pentru zootehnie.

Activitatea depusă și rezultatele obținute în întrecerea socialistă de către harnicul colectiv de oameni ai muncii din IMA Arad au fost apreciate în mod deosebit de conducerea superioară de partid și de stat și răsplătită prin decernarea titlurilor de întreprinderea fruntașă.

Pentru realizări deosebite, întreprinderii i-au fost acordate, de-a lungul anilor, următoarele distincții:

- Ordinul Muncii Clasa a II-a pentru activitatea depusă în anii 1978 și 1979;

Cartierul are o zonă industrială de invidiat

- Ordinul Muncii Clasa a III-a pentru activitatea depusă în anii 1980 și 1981;

- Steagul de întreprinderea frunzașă - Locul I pe ramură pentru activitatea depusă în anii 1950, 1951, 1952, 1957, 1961, 1965, 1972, 1974, 1977, 1978, 1980, 1981, 1983;

- Diplome de evidențiată pe ramură (Locul II).

1953, 1954, 1955, 1956, 1960, 1962, 1963, 1964, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1975, 1976, 1979, 1982, 1985.

În această perioadă erau în localitate câteva tractoare particulare, batoze și alte mașini de semănat și secerat, dar insuficiente pentru lucrarea Pământului.

După colectivizare, SMT-urile s-au dezvoltat, astfel că toată sarcina lucrării mecanizate a pământului a revenit acestora. După aplicarea Legii 18/1991, când pământurile au revenit foștilor proprietari, SMT-urile s-au transformat în AGROMEC-uri, un fel de societate comercială pe acțiuni. AGROMEC-ul de la Sânicolaul-Mic execută lucrări agricole numai pentru o mică parte dintre proprietarii de pământ, și aceste suprafețe sunt arendate pe o anumită perioadă de timp.

Ceilalți proprietari își lucrează pământul cum pot, unii particulari, alții l-au înscris în societăți agricole care au statut de funcționare și personalitate juridică.

Pe raza noastră de activitate funcționează trei asociații:

1. Asociația agricolă Aproduct;
2. Asociația agricolă Speranța;
3. Asociația agricolă 1 Mai din Fântânele, care a lucrat o suprafață de 230 h pământ de pe terenul din Sânicolaul-Mic.

În anul 1999, ... a preluat această suprafață de la Asociația Fântânele, tot pentru a o lucra în condiții dearendă, pentru o anumită perioadă de timp.

Societatea Comercială „AGROMEC”, Societate pe acțiuni, ia ființă prin reorganizarea Stațiunii de Mașini Agricole (SMA) Arad în anul 1991.

În anul 1996, societatea se privatizează și devine Societate Comercială pe acțiuni cu capital integral privat.

Obiectul principal al activității:

- prestări servicii în agricultura cartierului Sânicolaul-Mic și a Aradului,
- reparații - pompe injecție
  - pompe hidraulice,
  - servodirecții,
  - motoare și utilaje agricole.

În urma aplicării Legii 18/1991, s-au format asociații ale proprietarilor de pământ, care se ocupă de exploatarea pământului din zonă, cum știu și cum pot, beneficiind de serviciile societății, dacă au solicitat.

Proprietarii de pământ particulari sunt într-o proporție foarte mică în zona noastră.

În situația creată de reorientarea proprietarilor de pământ, societatea „AGROMECA” s-a orientat în realizarea de contracte cu diferiți parteneri români și străini astfel, pe platforma „AGROMECAULUI” s-au creat un număr important de noi locuri de muncă.

Obiective de viitor:

- asigurarea în continuare de servicii pentru toți deținătorii de terenuri agricole din zonă;
- arendarea terenurilor agricole de la acei proprietari care doresc să arendeze terenurile proprietate;
- găsirea de noi activități profitabile pentru societate.

Aceste societăți se confruntă cu mari probleme, din cauza prețurilor foarte mari cu care sunt obligate să efectueze lucrările, dar cea mai mare greutate este aceea a lipsei posibilităților de valorificare a produselor agricole în mod convenabil. O mare parte din spațiile de producție au fost folosite în agricultură, fie ca ferme de producție vegetală, fie ca grajduri, hale de păsări, care apoi au fost închiriate, mai ales în ultima vreme, pentru alte activități. În fostele hale de păsări din apropierea localității,

unde au lucrat și femei din cartier, din anul 1998 funcționează o asociație de producție româno-germană având ca obiect de activitate confecționarea de burdufuri de protecție pentru mașinile, întreaga producție este destinată exportului.

O mare parte din halele de producție ale fostului SMT (în prezent, AGROMECA) au fost închiriate anumitor firme private care produc case de fier (dulapuri pentru bani și documente), sau unor ateliere de confecții. Și la aceste firme lucrează o bună parte a localnicilor, îndeosebi femei.

Putem ușor constata că locuitorii din cartierul nostru, în condiții normale, au posibilitatea de a fi încadrați la mai multe întreprinderi.

O bună parte dintre locuitori lucrează pământul cum pot, iar iarna sunt acasă, ocupându-se de treburi gospodărești și de puținele vite pe care le au.

Hotarul comunei Sânicolaul-Mic a avut o suprafață de pământ destul de întinsă, care cuprindea suprafața dintre șoseaua Timișorii până la Valea Viilor și până la km 7, în total 11.700 lanțe de pământ (1 lanț = 58 arii = 1 jugăr).

Țăranii au fost legați de pământul lor, socotindu-l ca bază a existenței, dar și bucuria și amarul vieții lor.

Au fost și perioade când țăranii s-au străduit să învețe, să aibă cunoștințe mai multe privind cultivarea pământului, au fost specialiști de pe la camerele agricole care încă înainte de al doilea război mondiale aveau sarcina de a aduna țăranii în timp de iarnă, undeva, prin centre de comună, pentru a-i învăța știința cultivării pământului și a creșterii vitelor. Această practică s-a perpetuat și după război. Constatăm însă că în anii din urmă, după revoluție, agricultura țării, care a fost grâнарul Europei, este neglijată, iar Măria sa Țăranul Român este tot mai neglijat și mai lipsit de sprijin. În anul 1936, în zona noastră eram tot mai frecvent vizitați de un apreciat specialist agricol, care avea funcția de inspector agricol general, pe nume inginer Nicolae Popescu. Atât el, cât și alți specialiști agricoli, se străduiau să-i învețe pe țărani multe

taine necunoscute în lucrarea pământului și mai ales în combaterea bolilor de tot felul și a molimelor.

Inginerul Nicolae Popescu a scris o carte intitulată: „Sfaturi pentru agriculturi”.

În această carte se găseau sfaturi practice pe înțelesul tuturor, începând de la pregătirea terenurilor pentru arătura de bază (ogor), apoi toate metodele de efectuare a arăturilor și a altor lucrări de pregătire a solului, existau sfaturi privind metodele de semănat, compunerea și modul de hrănire a plantelor, îngrășarea cu gunoi de grajd, îngrășarea minerală, cunoașterea soiului de sămânță, întreținerea corectă și la timp a culturilor, cultura de porumb pentru consum și plantă furajeră, cultura de soia, deosebit de utilă în hrana animalelor și în alte multe întrebuințări. Mare importanță se acorda soiurilor de cereale ameliorate, potrivite pentru zona noastră, grâul Odvoș 241 și Bankut 1201, rezistența grânelor față de gerul de minus 9 grade din 3-4 mai 1935.

Specialiștii ofereau țăranilor informații despre cei mai periculoși dușmani ai cerealelor și ai plantelor de nutreț: gândacul ghebos, zabrus, molima porumbului, viermele sârmă al porumbului. Era arătat modul de combatere practică a acestor dăunători. An de an se școleau cu interes sute de țărani, pentru că fiecare era interesat ca de pe pământul lui să obțină cât mai multe produse, să știe să se ferească de boli și dăunători și mai ales cum să le combată.

Țăranii aflau cunoștințe noi despre felul cum trebuie să ocrotească păsările folositoare agriculturii contra inamicilor, despre cele zece porunci privind ocrotirea păsărilor.

În acea perioadă s-au împărtășit largi experiențe în domeniul creșterii animalelor domestice de tot felul, despre creșterea reproducătorilor de bună calitate, despre modul de hrănire economică, rentabilă și de producții sporite, mai ales la rasele de porci și păsări de curte.

Se ofereau cunoștințe despre cauzele sterilității animalelor și modul de tămăduire.

Specialiștii agricoli erau așteptați cu interes la întâlnirea cu țărani, aceștia simțind nevoia de sfaturi, sfaturi care apoi erau transmise din gură în gură, din casă în casă și pe care le respectau cu sfințenie. Țăranii erau sfătuiți să nu lucreze la întâmplare.

Se spunea că noi, agricultorii, suntem un fel de oameni ciudați, muncim sânguincios de la răsăritul soarelui și până la apus, fără considerare că arde soarele lui cuptor, că de frigul din luna februarie crapă pietrele, sau că stăm în ploaie, zăpadă ori vânt, dar avem menirea ca prin munca noastră încordată să producem hrana pentru întreaga țară.

Suntem buni lucrători, dar nu am înțeles încă valoarea proverbului: „Ai carte, ai parte”.

Când ne confruntăm cu greutățile pe care de multe ori nu le putem învinge, uneori și din nepricepere, apelăm la stat, spunând că statul trebuie să ajute, statul trebuie să dea. Să nu uităm ce înseamnă „Ajută-te singur, că atunci și Dumnezeu te ajută”.

Au fost și timpuri când, orice ai fi făcut, tot sărac și oropsit erai. Așa cum putem vedea și din următoarele versuri:

„Toate plugurile umblă,
Numai plugușorul meu
L-a-nțepenit Dumnezeu.

Uite c-a dat Dumnezeu
Să umble și plugul meu,
Să trag brazdă dracului,
La ușa spurcatului,
O brazdă de ale sfinte
Să țină stăpânul minte.”

Mai erau și birurile țaranului, din care cauză mulți se jeluiau spunând că de când ne știm am plătit fel și fel de biruri: La unele le zicea găletărit, vinărit, la altele oierit și cășărit. Apoi, fumăritul, zeciuiala boilor, vama porcilor și câte altele.

Starea de ignoranță în care erau ținute țărani se datora și anal-fabetismului, astfel că prin anul 1935 un număr foarte mare de

țărani erau lipsiți de știință de carte, așa cum se poate vedea din câteva sifre sumare: Basarabia avea 75% neștiutori de carte; în zona Aradului, 36 % din săteni nu știau carte; în vechiul Regat, 40%.

Încă de de atunci se credea că dacă o țară are mai puțini oameni pregătiți, are rol mai mic în lume.

Și atunci, camera de agricultură avea menirea de a împărți bani celor lipsiți.

Îi moare cuiva vita - ajutor,
a bătut grindina - ajutor ,
a ars grajdul - ajutor.

Dintotdeauna au fost și este necesară educația populației în spirit agricol.

Se făceau tot felul de concursuri pe diferite teme agricole, primate cu foarte mult interes de agricultori.

Agricultorii din Sânicolaul-Mic erau nelipsiți de la tot ce se făcea pentru țărani, mulți se mândreau cu superbe exemplare de cai din rasele Nonius și Ghidran.

În așezarea Sânicolaului-Mic, încă din vremuri străbune, pe când Mureșul curgea în imediata apropiere, copiii se duceau pe mal și strigau la plutașii care coborau cu plutele încărcate îndeosebi cu fructe, sare și alte materiale de trebuință în zonă:

„Dă din vâslă, baciule,
Vâslește, grozavule,
Dă din vâslă cât îi da,
Pită albă nu-i mânca,
Nici avere nu-i avea.”

Voi relata o scurtă legendă despre acești oameni viteji, care prin partea locului erau supranumiți „grozavi”, pentru felul cum arătau. Pentru a conduce plutele era nevoie de oameni puternici și curajoși, capabili să stăpânească plutele încărcate cu de toate, să le poată feri de obstacole și să le oprească acolo unde și când trebuia. Plutașii purtau supranumele de oameni grozavi. O parte dintre aceștia, după ce descărcau plutele de mărfuri, nu se mai

întorceau la locurile lor de baștină, rămâneau pe aceste locuri. Așa se explică faptul că în localitatea noastră avem de multă vreme familii cu numele de Grozav.

De departe se auzea cântecul plutașilor coborând la vale:

„Mureș, Mureș, apă lină,
Du-mă în țară străină.”

Pentru locuitorii din Sânicolaul-Mic, aproape în toate anotimpurile, dar îndeosebi vara, o plimbare pe dolmă, pe „digul” de la marginea satului, era un mijloc de petrecere a timpului liber.

Vara, îndeosebi tinerii, își petreceau timpul pe malul Mureșului, fie la pescuit, fie la plajă.

Au fost însă și ani când s-au întâmplat cazuri tragice, unele persoane, mai ales tinere, neținând seama de pericolul la care se expun, au intrat în apa aparent liniștită și n-au mai ieșit.

Un tânăr din sat, pe nume Munteanu Petru, era la scădat împreună cu mai mulți tineri de vârsta lui, el avea 14 ani. La un moment dat, tânărul face pariu că el va trece de zece ori Mureșul înot. Fără să stea prea mult pe gânduri, se și aruncă în valuri, când a făcut a șaptea tură, a dispărut în adânc, fără să mai iasă la suprafață. Despre tragediile care au urmat an de an în multe familii nu voi mai menționa aici, totuși, voi mai relata un caz care s-a întâmplat în vara anului 1995, când un tânăr de pe strada Scânteia a plecat cu prietenii la Mureș și, cu toate că a fost avertizat să nu se depărteze de plajă, în acel moment a dispărut sub apă și nu a mai fost găsit niciodată.

În oraș, o altă întâmplare a zguduit tot orașul. Un tânăr student venise de la Timișoara la logodnica lui în Arad. Tânărul era campion la înot și participa frecvent la diferite competiții pe râul Bega și la alte întreceri. Deși fusese avertizat de pericolele deosebite pe care le prezintă râul Mureș, el a plonjat în apă de pe podul de pontoane de la intrarea în ștrand și de sub privirile logodnicei sale a dispărut pentru întotdeauna.

De pomină a rămas întâmplarea unui căruțaș care făcuse un pariu că va trece Mureșul cu cai și căruță cu tot, numai că unde

a fost vadul mai mare, a dispărut cu tot ceea ce avea sub privirile îngrozite ale celor de pe mal.

Mureșul are legenda lui, pe care mulți nu o cunosc. Uneori, în apropierea comunei Petriș, Mureșul intră în județ, iar în apropiere de Lipova scapă de strâmtoarea munților și dealurilor și iese la câmpie.

Aproape pe tot cursul său superior, el străbate peisaje frumoase, oferite de Munții Zărandului și Dealurile Lipovei, străbate un culoar turistic de o rară frumusețe.

Acest râu legendar are o personalitate turistică proprie prin obiectivele sale naturale și istorice, mai ales cele din orașul Lipova și împrejurimi.

Dintre acestea amintim: biserica ortodoxă din Lipova, monument istoric, mănăstirea franciscană din Radna, ruinele cetății Șoimoș, bazarul turcesc din centrul orașului Lipova.

La trei km se află cunoscuta stațiune Băile Lipova, cu ape carbogazoase. Stațiunea dispune de 600 de locuri de cazare; aici se tratează mai multe afecțiuni, îndeosebi cele cardiace.

Tot pe valea Mureșului se găsește popasul turistic de la km 67 pe Valea Frumoasă. Popasul este situat într-o zonă deosebit de pitorească, în apropierea satului Căpruța.

Coborând pe cursul inferior, vom constata că în municipiul Arad există unul dintre cele mai frumoase ștranduri din vestul țării. Urmând cursul acestui râu, vom întâlni în cale cele „Trei Insule”, apoi Mureșul își continuă drumul o bună parte pe teritoriul românesc până la vărsarea în Tisa.

Am făcut această descriere sumară deoarece legendarul râu, martor milenar al multor evenimente, este un izvor de bogăție și de speranțe legate de ceea ce se poate găsi în apele acestui râu până la bogăția pe care o transportă mereu în cursul său, nisipiurile, de la cele mai fine până la pietrișuri granulate, și, așa cum arătam, solurile deosebit de fertile în zonele acestui râu.

Poate că și de aceea marii baroni și alți oameni înstăriți de altădată țineau să aibă terenuri în preajma acestui râu.

Ultimul vlăstar al acestor baroni, NOPCSA ELENKE, așa după cum arată documentele vremii, solicită exceptarea de la expropriere a suprafeței de 1.700 jugăre de pământ, care au fost folosite după cum urmează:

- 600 jugăre pentru fabrica de bere din Aradul-Nou;
- 600 jugăre pentru văcărie, vaci, tauri, juninci, porci;
- 500 jugăre pentru herghelia de cai.

Comitetul agrar din Sânicolaul-Mic a socotit că cererea nu poate să fie luată în considerare din următoarele motive:

1. În anul 1920 a cerut 1.600 jugăre, apoi s-a îndestulat cu 600 jugăre pentru a produce orz necesar fabricii de bere. Comitetul agrar, cunoscând că nu este adevărat, pentru că niciodată nu a produs orz pentru bere, întotdeauna a cumpărat, iar berea produsă în Aradul-Nou a fost slabă față de alte fabrici apropiate.

Răspunsul comisiei a fost că nu ar fi nici o pagubă dacă această fabrică ar înceta.

2. A solicitat apoi 600 jugăre pentru văcărie cu motivația că laptele în cantitate zilnică de 21.000 de litri va fi dat la stat și la piață.

Răspunsul comisiei a fost ca această cantitate de lapte este mult prea mică față de cât oferă țărani, care dau 73.000 litri de lapte (1920).

Proprietăreasa și familia sa a gospodărit slab pământul și animalele.

ZELENSKHY a depus actul pentru a nu fi expropriat în 12 iulie 1920.

Comisia agrară a respins acest act.

Am făcut vorbire despre acei proprietari de pământuri din zona noastră pentru a se putea vedea că o mare parte din locuitorii comunei erau lipsiți de pământ sau cu pământ foarte puțin, ei lucrau ca jeleri și slugi pe aceste moșii până prin anul 1921, când a intrat în aplicare reforma agrară.

Acest lucru reiese și din decizia nr. 1189/1924 a Judecătoriei de Ocol, secția cărții funciare Aradul-Nou, document important

din care se vede numărul mare de cetățeni din Sânicolaul-Mic, care, neținându-se seamă de naționalitate, au fost împrăștiți cu câte 2 jugăre de pământ de familie. Documentul a fost donat cu generozitate de cetățeanul Adam Ion, băștinaș din Sânicolaul-Mic.

Vorbind de agricultură, am făcut unele reveniri la ce a fost odată pe aceste locuri și până în momentul actual, când, în urma revoluției, țăranii s-au bucurat că în sfârșit au reintrat în posesia pământului, dar mare le e amărăciunea că nu îl pot lucra așa cum ar dori, din care cauză mari suprafețe de pământ fertil acum, în anul 2002, nu sunt lucrate.

Vom vorbi în cele ce urmează despre modul cum a fost organizată această localitate care, așa cum am arătat, este atestată documentar din anul 1453.

Până în anul 1950, Sânicolaul-Mic a fost comună. De remarcat că în toate documentele vremii comuna Sânicolaul-Mic a fost apreciată ca o așezare cu oameni harnici, cu tradiții seculare, cu respect față de legi și autorități.

Primăria comunei a fost întotdeauna aproape de nevoile cetățenilor, într-o conlucrare destul de armonioasă, adică primăria avea nevoie de cetățean, iar cetățeanul, în multe privințe, nu se putea descurca fără ajutorul primăriei.

De-a lungul anilor, au fost primari buni gospodari, cu respect față de cetățeni, iar primarii, la rândul lor, s-au bucurat de același respect. În comună era bună rânduială, pentru că cei care nu respectau ordinea și rânduiala erau pe loc amendați fie în bani, fie prin prestații în folosul comunei și al obștei. Era o foarte bună organizare a pazei comunei, au fost angajați gardieni publici, care făceau controale pe toate străzile, însoțiți de câte 1-2 cetățeni, care aveau obligația ca o dată, de două ori pe an, când le venea rândul, să facă serviciul de boacteri; aceștia aveau obligația ca din oră în oră să semnaleze prezența lor la locurile stabilite prin niște semnale bine fixate dinainte și bine cunoscute de către toți. Aceștia țineau legătura cu paznicul primăriei, iar gardienii controlau întreg sistemul de pază, astfel, noapte de noapte, comuna era bine păzită,

iar orice neregulă se întâmpla nu se trecea cu vederea. Cetățenii agreau acest sistem pentru că era în folosul tuturor.

Orice început de incendiu sau alte calamități erau de urgență semnalate și înlăturate.

De apreciat faptul că sistemul de pază avea atribuții și pentru paza hotarului, aproape că nu era persoană sau mijloc de transport care circula pe hotar să nu fie controlată, iar dacă nu deținea pământ și nu își putea justifica prezența era amendată, iar căruțașii trebuia să facă prestații, să transporte cu căruța pietriș de la Mureș timp de câteva zile pe anumite porțiuni de drum din comună sau pe cel din hotar.

La fel se întâmpla și cu cei care nu respectau curățenia, nu își îngrijeau casele, nu își săpau șanțurile și nu curățau podețele.

A rămas în amintirea oamenilor primarul Florescu, un primar care, deși, era un om simplu, fără prea multă pregătire de carte, avea un pronunțat spirit gospodăresc. Acest primar a reușit prin 1926 să facă un sistem practic de scurgere a apelor din ploii și zăpezi. Sub îndrumarea lui și cu ajutorul întregii comune s-a făcut o conductă magistrală pe o lungime de aproape 200 m, la adâncime de peste 2 m, care a colectat apele din aproape jumătate de comună și le-a atras spre lunca Mureșului. Această conductă de dimensiuni importanta se găsește pe o porțiune dintre strada Păcățeanu și strada Clopotului (fostă strada Mișeilor).

Și acum își mai amintesc localnicii de pusta lui Florescu și de fântâna lui Forescu din hotar.

Bătrânii povestesc că în timpul când primarul comunei Sânicolaul-Mic era Sava Grozav, a venit o inspecție de la plasă și, așa cum era obiceiul, inspectorul trebuia să fie așteptat la primărie cu o trăsură pregătită cu care să facă inspecție în comună și pe hotar. Pe atunci se controla felul cum sunt întreținute drumurile comunale și care duceau la hotar. Se controla fiecare stradă în parte, starea drumului și a șanțului, a podețelor și a curățeniei.

Inspectorul a vrut să vadă în primul rând casa primarului și apoi felul cum este întreținută șintăria satului.

În raportul întocmit, cu toate că față de prezent pe atunci situația arăta incomparabil mai bine, inspectorul s-a declarat nemulțumit și multe remedieri au trebuit să fie făcute până a se ajunge la pretențiile cerute.

Aceste rânduieli au fost până în anul 1950, când comuna s-a desființat, iar sarcina gospodărească era a deputaților. Până în anul 1965 erau deputați pe străzi, apoi a fost un singur deputat peste tot cartierul.

Vom aminti câțiva dintre primarii și deputații care au fost în Sânicolaul-Mic, fără pretenția de a nu fi și unele erori, din cauză că documentarea privind numele acestora n-a putut fi făcută decât din amintirea unor cetățeni mai în vârstă, cum ar fi: Sava Dănilă, Străin Florița, Putin Lucreția și alții.

Primarii care au fost:

1. Adam Nicolae - deputat în parlament,
2. Simitrie Putin - primar,

Clădirea fostei Primării a comunei Sânicolaul Mic

3. Străin Damaschin - primar,
4. Florescu Aron - primar,
5. Petru Militar - primar,
6. Sava Grozav - primar,
7. Dimitrovici Teodor - primar,
8. Guleș Sava - primar.

Deputați:

1. Raț Iosif - deputat,
2. Motocea Vasile - deputat,
3. Abrudan Ioan - deputat,
4. ing. Hotea Gheorghe - deputat,
5. Barbu Andrei - deputat.

De menționat că deputații activau în mod voluntar și, oricât s-ar fi străduit să stăpânească și să suplinească absența primarului și a primăriei, care aveau la îndemână alte posibilități, cum ar fi: postul de jandarmi, agenți financiari (fiscali), camera agricolă, deputatul nu putea suplini voluntar absența acestora. Din această cauză, încă de la desființarea primăriei Sânicolaul-Mic a intrat în declin din punct de vedere gospodăresc. Periodic, deputații trebuiau să organizeze întâlniri cu alegătorii lor, pentru a-i informa despre felul cum își îndeplinesc sarcinile asumate. Mulți dintre deputați, văzându-se în fața unor greutăți, nu au reușit să facă față și au așteptat următoarele alegeri, când, de regulă, au fost schimbați.

Deputații trebuiau să țină legătura cu conducerea orașului, să raporteze în anumite situații despre activitatea lor, să facă propuneri pentru ceea ce era necesar în cartierul lor.

În perioada anilor 1980-1983, cu toate greutățile întâmpinate în cartier și cu sprijinul primăriei municipiului, au fost făcute pentru cetățenii din cartier unele realizări, care au rămas în amintirea acestora.

Cea mai mare realizare a fost școala generală nouă, cu 16 săli de clasă, și aici am satisfacția că la temelia acestei școli sunt și picături din sudoarea muncii celui care consemnează aceste rânduri, nu numai pentru faptul că primul arșău de săpătură la

fundatia noii școli l-am făcut cu satisfacția deplină de a fi sprijinit demersurile insistente și repetate pentru aprobarea atât de necesarei școli. Tot în acea perioadă cetățenii își amintesc că s-a introdus apa potabilă pe aproape toate străzile din cartier, s-au amenajat sute de podețe cu tuburi noi din beton, s-au refăcut scurgerile de apă pe importante suprafețe de teren prin amenajarea și redimensionarea șanțurilor, practic, s-a refăcut aproape tot sistemul vechi de canalizare. Au fost amenajate stații de autobuz dotate cu copertine și bănci.

Aproape toate drumurile din cartier și cele din hadă au fost refăcute cu importante cantități de pietriș, molozuri din demolări și îndeosebi cu mari cantități de zgură provenită de la turnătoria fabricii IMAIA.

Păcat că pe când, în mare, problemele în cartier s-au rezolvat din multe puncte de vedere, inclusiv cel al serviciilor către populație, în țară începuse a se contura un plan diabolic care cuprindea și cartierul nostru. Cu câțiva ani înainte de revoluție, Ceaușescu își pusese în aplicare planul de demolare a unor comune și sate întregi, iar printre alte cartiere și comune învecinate, și Sânicolaul-Mic făcea parte din acel plan diabolic.

Urma ca în anul 1990 aproape întreaga suprafață a cartierului să fie demolată, inclusiv biserici, cimitire, școala nouă și tot ce se făcuse cu trudă până atunci, să devină zonă verde și se zvonea că în anul 1991 urma să se primască plan de cultură pe aceste suprafețe. Dumnezeu ne-a ajutat și de acest plan am scăpat.

N r . crt.	Denumirea actuală	Denumiri anterioare	Obs.
1.	Tarafului		
2.	Clopotului	Mișeilor	
3.	Cobzei		
4.	Teodor Păcățeanu	Gh. Stoica	

5.	Pescăruș	Maicov - Regele Ferdinand	
6.	Ștefan Zarie	Șaguna - Tr. Roșu	
7.	Tulnic	Mărășești	
8.	Frumoasă		
9.	Steagului	Încoronării - Horia	
10.	Căpitan Ioan Fătu	Economului - Scânteia	
11.	Frunzei		
12.	Nucului		
13.	Coasei		
14.	Emil Monția	23 August	
15.	Pașcani		
16.	Vântului		
17.	Bobocilor		
18.	Flacăra		
19.	N. Lenau Pandurilor	Fadeev	
20.	Panselei		
21.	Brândușei		
22.	Căpșunilor		
23.	Căprioarei		
24.	Iasomiei		

Așa cum se vede din prezentul tabel, de-a lungul timpului străzile din cartier au avut, unele dintre ele, și alte denumiri.

Un factor important referitor la trecutul istoric al așezării Sânicolaului-Mic este faptul că primii coloniști, veniți în această comună în majoritate din satul BACĂIA, județul Alba, au fost împroprietăriți de către Statul Român cu suprafața totală de 82

jugăre stp., conform deciziei Judecătoriei de Ocol Aradul-Nou cu Nr. 4.845/1931 C.F., Hotărârea Nr. 94 cu 25 iulie 1925, decizie pe care o prezint în extras după act original.

Judecătoria rurală Aradul-Nou, secția C.F., în baza Hotărârii Nr. 94, cu data de 24 iulie 1920 și a schiței Comisiunii de Ocol pentru împroprietărire Aradul-Nou, ordonă ca parcela scrisă în C.F. Nr. 307 comunei Sânicolaul-Mic Nr. de ord. A.J.9. Nr. top 1412-1417. 1/2/23, înscrisă pe numele fosta urbariaștilor din comuna Sânicolaul-Mic, să o abnoteze și să o desmembreze în parcelele noi conform schiței și parcelele Nr. top. 1412-1417. 1/2/23/1 în extindere de 400 stp., Nr. top 1412-1417, 1/2/23/2 = 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/2/23/3 = 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/23/4 = 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/23/5 = 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/23/6 = 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/23/7 = 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/23/8 = 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/23/9 = 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/23/10 = 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/23/11 = 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/23/12 = 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/23/13 = 400 stp. și Nr. top 1412-1417. 1/23/14 = 400 stp. să le transcrie în C. F. Nr. 1013 și în favorul Statului Român cu titlul de drept expropriere. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/15 = 987 stp. să o evidențieze în registrul parcelelor cu strada, parcela Nr. top 1412-1417. 1/2/23/16 în extindere de 82 jugh. 461 stp. să-l renoteze în cartea funciară veche Nr. 307 sub Nr. de ord. A.I.4 în favorul fosta urbariaștilor din comuna Sânicolaul-Mic.

Parcela în C. F. Nr. 1013 comunei Sânicolaul-Mic A. I. 21, cu Nr. top 1412-1417. 1/2/19 în extindere de 3 jugh. înscrise pe numele Statului Român să o abnoteze și să o transcrie în C.F. Nr. 307 în favorul fosta urbariaștilor din com. Sânicolaul-Mic ca completare. După aceasta, în baza celor 14 contracte de vânzare cu data 10 Nov. 1931 a schiței de parcelare certificatului comunal ordonă ca parcelele înscrise în C.F. Nr. 1013 Nr. de ord. A. I. 34.5.6.11.28 - 41 Nr. top. 1066-1080/200. 1/2/23/10/320, 1066-1080/322, 1066-1080/414, 1412-1417.1/2/7. 1412-1417. - după

scrisul original indescifrabil - 1066-1080/320/1 stp. să le transcrie în C.F. nou deschisă de sub Nr. 1748 și acolo asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Sdira Petru și soția Soca Paladia dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/11 în suprafață de 400 stp., Nr. top 1066-1080/320/2 = 8 jugh. să le transcrie în C.F. nou deschisă de sub Nr. 1749 și acolo asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favorul lui Joca Pantalie și soția Samfira Ana. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/12 în suprafață de 400 stp., Nr. top 1066-1080/320/3 = 8 jugh. să le transcrie în C.F. nou deschisă de sub Nr. 1750 și acolo asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Sârb Nicolae și soția Joca Eva dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/13 în suprafață de 400 stp., Nr. top 1066-1080/320/4 = 8 jugh. să le transcrie în C.F. nou înființată Nr. 1751 și acolo asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Samfira Nicolae și soția Rus Maria dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/14 în suprafață de 400 stp., Nr. top 1066-1080/320/5 = 8 jugh. să le transcrie în C.F. de nou deschisă Nr. 1752 și acolo asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Hoza Aron și soția Joca Eleonora dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/2 în suprafață de 400 stp., Nr. top 1066-1080/200 = 2 jugh. Nr. top 1066-1080/414 = 8 jugh. 1412-1417. 1/2/7/2 = 4 jugh. să le transcrie în C.F. de nou deschisă de sub Nr. 1750 și acolo asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Popa Ilie și soția Drăgan Ana dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/3 în suprafață de 400 stp., Nr. top 1066-1080/322/1 = 8 jugh. să le transcrie în C.F. Nr. top 1754 și acolo asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Popa Ilie și soția Maria Pascuța dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/4 în suprafață de 400

stp., Nr. top 1066-1080/322/2 = 8 jugh. să le transcrie în C.F. de nou deschisă sub Nr. 1750 și acolo asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Iancău Mihai și soția Străuț Sofia dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/5 în suprafață de 400 stp., Nr. top 1066-1080/322/3 = 8 jugh. să le transcrie în C.F. de nou deschisă de sub Nr. 1750 și acolo asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Voicu Iosif și soția Grepcea Sofia dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/6 în suprafață de 400 stp., Nr. top 1066-1080/322/4 = 8 jugh. să le transcrie în C.F. nou deschisă sub Nr. 1757 și acolo asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Olteanu Ioan și soția Luzi Lucreția dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/7 în suprafață de 400 stp. Nr. top 1066-1080/322/5 = 8 jugh. să le transcrie în C.F. de nou deschisă de sub Nr. 1758 și asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Dubari Ion și soția Păcurar Maria dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/8 în suprafață de 400 stp., Nr. top 1066-1080/322/6 = 8 jugh. să le transcrie în C.F. de nou deschisă de sub Nr. 1759 și asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Oanea Vasile și soția Nicula Elena dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/9 în suprafață de 400 stp., Nr. top 1066-1080/320/7 = 8 jugh. să le transcrie în C.F. nou deschisă de sub Nr. 1760 și asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate cu titlul de drept cumpărare în favoarea lui Muntoi Nicolae și soția Joca Elisaveta dom. în Sânicolaul-Mic. Parcela cu Nr. top 1066-1080/322/6 în suprafață de 24 jugh. 1585 stp. să o transcrie în C.F. nou deschisă de sub Nr. 1761 și acolo asupra aceleia să întabuleze dreptul de proprietate în favoarea lui Comuna Sânicolaul-Mic și dreptul de folosință pentru coloniști. La Nr. top 1412-1417. 1/2/23/2 să înregistreze casa cu Nr. 790. La nr. top. 1412-1417. 1/2/23/3 să înregistreze

casa cu nr. 791. La Nr. top 1412-1417. 1/2/23/4 să înregistreze casa cu Nr. 792. La Nr. top 1412-1417. 1/2/23/5 să înregistreze casa cu Nr. 793. La Nr. top 1412-1417. 1/2/23/6 să înregistreze casa cu Nr. 794. La Nr. top 1412-1417. 1/2/23/7 să înregistreze casa cu Nr. 795. La Nr. top 1412-1417. 1/2/23/8 să înregistreze casa cu Nr. 796. La Nr. top 1412-1417. 1/2/23/9 să înregistreze casa cu Nr. 797. La Nr. top 1412-1417. 1/2/23/10 să înregistreze casa cu Nr. 798. La Nr. top 1412-1417. 1/2/23/11 să înregistreze casa cu Nr. 799. La indescifrabil să înregistreze casa cu nr. 802, să noteze la fiecare pe pagina A calitatea de lor de colonizare, pe pagina B să noteze restricțiunile cuprinse în Legea Colonizării din 17 iulie 1930, pe pagina C să întabuleze dreptul de ipotecă în favorul Statului Român, repr. prin Oficiul Național al Colonizării pentru prețul de cumpărare 15.120 lei. Parcela cu Nr. top 1412-1417. 1/2/23/1 în suprafață de 400 stp., Nr. top 1412-1417. 1/2/7/1 cu estindere de 8 jugh. Nr. top 1412-1417. 1/2/7/3 cu estindere de 2 jugh. 791stp. să le reîntoarcă în C.F. veche Nr. 1013 sub Nr. de ord A.I. 42-44 în favorul Statului Român.

Aradul-Nou la 18 Dec. 1931

Această deciziune se va comunica celor interesați

D. Sărăndan M.p. dir. C.F. Fogarassy

m.p. Judecător

Pentru conformitate

impegat

Împuterniciții de mai sus și-au construit case pe străzile Nucului și Pașcani.

Descendenții acestor familii sunt prezenți și acum pe aceste străzi cu numele lor.

Redăm extras din documentul original cu numele primilor colonoști care au beneficiat de pământ și locuri pentru construirea de case, pentru care loc s-a achitat suma de 15.120 lei.

1. Sdira Petru cu soția Joca Paradia
2. Joca Pantalie cu soția Samfira Ana
3. Sârb Nicolae cu soția Joca Eva

4. Samfira Nicolae cu soția Rus Maria
5. Hoza Aron cu soția Joca Eleonora
6. Popa Ilie cu soția Drăgan Ana
7. Popa Ilie cu soția Pascuța Maria
8. Iancău Mihai cu soția Străuț Sofia
9. Voicu Iosif cu soția Grepcea Sofia
10. Olteanu Ioan cu soția Luzi Lucreția
11. Dubari Ion cu soția Păcurar Maria
12. Oanea Vasile cu soția Nicula Elena
13. Muntoi Nicolae cu soția Joca Elisaveta.

Pentru acest important document, mulțumim familiei Irimeș Mihai și Elena, care l-au oferit cu generozitate.

Nu am reușit să consemnăm anul în care a început organizarea comunei pe străzi, știu însă că pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea evidența populației se ținea pe numere de casă (fumuri), de

Dubașii din Sânicolaul Mic

la nr. 1, pornind de la prima casă, de la marginea satului, până la ultimul număr, de la cealaltă margine a satului. În Sânicolaul-Mic, casa cu numărul 1 a fost casa din apropierea străzii Vântului, actuala casă a cetățeanului Ioan Șerban, iar ultima casă se găsea la capătul străzii Clopotului, lângă fostul canton CFR.

După revoluția din 1989, situația cartierului, din punct de vedere gospodăresc, s-a degradat și mai mult. În locul foștilor deputați, care, așa cum am arătat, activau în mod voluntar și totuși făceau ceva pentru cetățeni, în noua formă de organizare, când au apărut consilierii municipali, s-a dovedit că aceștia, deși sunt plătiți pentru activitatea de consilier, nu se implică în rezolvarea multiplelor și gravelor probleme cu care se confruntă cetățenii. În mod practic, cetățenii nu au la cine să apeleze, nu pentru că nu există la primăria municipiului personal plătit pentru rezolvarea problemelor lor, dar, așa cum se constată în ultima vreme, situația în cartier se degradează accentuat.

În conștiința cetățenilor din Sânicolaul-Mic încă de multă vreme a rămas faptul că el trebuie să-și achite datoriile către stat și de obicei o face în primele zile ale noului an, dar acest lucru trece neobservat, pentru că primăria face prea puțin pentru cetățeni. Au trecut peste zece ani de la revoluție, iar acum în anul 2002, se constată cu amărăciune că și ce a avut cartierul, o parte s-a degradat sau s-a desființat.

Vestita moară de altădată, mult căutată și de cetățenii din alte localități, astăzi a devenit o ruină. Pentru cetățenii din acest cartier, mai ales pentru cei care în anul 2002 au vârsta de peste 50 de ani și al căror certificat de naștere a fost întocmit la primăria din comuna lor natală, astăzi primăria arată jalnic, este o ruină și, ceea ce e de necrezut, această clădire, după câte se constată, nu are nici acte de identitate. În clădire a funcționat oficiul poștal din localitate, dar, din cauza stării precare și a proastei întrețineri, la data de 1 februarie 2000 și poșta s-a desființat.

Încă din anul 1992, când au fost începute tatonările pentru introducerea gazului metan în cartier, am avut mari speranțe că

vom fi sprijiniți și că o parte din cheltuieli pentru rețeaua stradală va fi subvenționată, dar nu a fost să fie așa. Timp de aproape trei ani de zile, cetățenii și reprezentanții lor au bătut pe la diferite uși, dar degeaba. La data de 10 aprilie 1996 au început lucrările de introducere a gazului pe strada Scânteia, întreaga cheltuială ocazională fiind suportată de către cetățeni, unii dintre aceștia au vândut animale din gospodărie, alții au vândut pământ, pentru a se putea racorda la rețeaua de gaz.

La data de 15 octombrie 1996, primele două locuințe de pe strada Scânteia au fost racordate la rețeaua de gaz. După repetate insistențe, s-a reușit să se demareze lucrările de racordare la gaz și pe alte străzi din cartier, tot fără nici un ajutor, dar costurile fiind din ce în ce mai mari, datorită devalorizării. Ca o ironie a sorții, după ce ani de zile nu s-a făcut aproape nimic, în ultima vreme se preconizează ca în acest cartier liniștit să se amplaseze groapa de gunoi a orașului. Cu toate protestele din partea cetățenilor, autoritățile caută să convingă că aceasta ar fi cea mai bună variantă. Și uite așa, dacă nu avem nimic, vom avea ceva, o investiție uriașă, de care chiar nu aveam nevoie în zonă, și, așa cum se vede din demersurile noastre, groapa de gunoi, oricât de ecologică ar fi, tot ne va afecta.

Celor care vor citi aceste rânduri și care cunosc mai mult sau mai puțin istoria acestei așezări, aș vrea să le spun că nu am îndrăznit să alcătuiesc această lucrare după cum se prezintă această așezare acum, ci mai ales după ceea ce a fost odată.

Vreau să mai amintesc cititorilor, că pe la începutul secolului XX, pe strada Mișeilor, IOAN WEISS JOHANN avea o fabrică de lichioruri. Puțini sunt aceia care știu că în Sânicolaul-Mic, pe strada Clopotului, fosta stradă a Mișeilor, în cunoscuta casă a lui Vădăstreanu, socrul acestuia Ioan Weiss avea o fabrică de lichioruri în perioada anilor 1901-1944

Pe strada Tractorul Roșu, la nr. 16, cetățeanul german PILLER FANCISK, pe lângă prăvălia pe care o avea în oraș, mai avea și o tipografie. De această casă se leagă și o mică legendă în care se

spune că părinții, respectiv Piller Francisk și soția Kathi, aveau o fată pe care o chema Bertha. Era o fată frumoasă și singură la părinți, numai că în împrejurările pricinuite de război, toți tinerii de vârsta ei, de 18-20 de ani, trebuiau să plece mai mult forțat undeva prin ținuturile îndepărtate, în Rusia, în regiunea Donbas, pentru munca de reconstrucție.

Părinții, nevoind să se despartă în nici un fel de speranța lor care era Bertha, au zidit-o între pereții casei, în așa fel încât toate controalele repetate și insistente care s-au făcut nu au putut descoperi locul unde această tânără și-a chinuit zilele multă vreme.

Și părinții ei au avut mult de suferit, fiind aproape zilnic chemați la poliție și jindari, pentru a da explicații în legătură cu dispariția fetei. De multe ori, casa a fost înconjurată ore și zile întregi de către militari ruși, pentru a o găsi.

Numai că, așa cum se spune, o nenorocire nu vine niciodată singură. După ce treburile s-au liniștit, Bertha s-a căsătorit cu unul dintre cei mai înstăriți băieți din sat, Schmidt Koarky. După ce au avut un copil, Koarky se accidentează mortal trecând cu motocicletă linia ferată la barieră.

Așa cum arătam, în anumite perioade comuna Sânicolaul-Mic aparținea de plasa Aradul-Nou. Evidența centralizată a populației, Judecătoria și alte organisme erau acolo. Activitatea sanitară a populației o făceau medicii care de obicei locuiau în comună. Dar erau și situații când trimiterile pentru internări în spitale se făceau pentru spitalele din Aradul-Nou, unde era spital de boli interne și spital de neurologie.

La începutul secolului XX, de când există unele evidențe și până după al doilea război mondial, se consemnează că întreaga activitate medicală era privată. Medicii aveau cabinete medicale în majoritate în propria lor locuință. În Sânicolaul-Mic, în caz de nevoie se putea apela la medic la orice oră. Printre medicii cunoscuți încă de către oamenii mai în vârstă din cartier vă redăm câteva nume:

Dr. SCHELINGER - locuia în Aradul-Nou;

Dr. WAHTER - locuia în comună;
Dr. HOLOVATEI IOAN - locuia în oraș;
Dr. ȚÂRLEA IOAN - locuia în comună;
Dr. BAKOS OLGA - locuiește în Aradul-Nou.

Din Sânicolaul-Mic s-au ridicat câteva personalități în domeniul medicinei, printre care: Dr. Voicu Văgălău, Dr. Ivașcu Ioan, Dr. Marinela Păunescu, Dr. Erik Vahter junior.

După cel de-al doilea război mondial există dispensar medical în localitate și funcționează într-o casă naționalizată. Medicii sunt de specialitate: medicină generală și pediatrie.

Cazurile mai deosebite sunt îndrumate spre policlinicile de specialitate și spitale. Și în domeniul asistenței medicale dispensarul ar putea fi mai bine dotat cu unele aparate și ustensile, pentru ca unele investigații să poată fi făcute chiar la dispensar.

Bătrânii satului povestesc că de când se știu în Sânicolaul-Mic a există farmacie, unde găseai aproape tot ce aveai nevoie.

Fosta farmacie - o clădire tipică pentru începutul secolului trecut

Înainte de al doilea război, în comună era un medic de naționalitate germană, iar farmacistul era evreu. Populația din localitate îi stima pe amândoi, pentru că erau buni în meseria lor, numai că se știa că între cei doi era o oarecare rivalitate. Când bolnavul mergea prima dată la farmacist, acesta, după ce afla care sunt necazurile clientului său, îi recomanda medicamentul pe loc, bolnavul era mulțumit pentru că medicamentul oferit l-a scăpat de probleme. Când bolnavul mergea la doctor, medicul întreba: „Ai fost pe la farmacist?” Dacă răspunsul era „da”, atunci îi zicea: „Ce mai cauți la mine?” Erau și cazuri când medicul nu putea fi ocolit. Oricum, bolnavul avea asistență din partea medicului, care era bun internist și avea aparate (oglinză) pentru controlul plămânilor și al inimii. Dacă te prezentai la farmacist și te plângeai că te doare foalele (stomacul), farmacistul îți dădea un medicament pe care îl prepara pe loc, denumit popular Hofmantrop, și era bun, nu mai trebuia să apelezi la medic.

Din punct de vedere sanitar-veterinar, până în anul 1950, când localitatea a avut statut de comună, la primărie era o cameră agricolă, cu specialist agricol și veterinar.

După ce localitatea a devenit cartier, s-a înființat un punct sanitar-veterinar cu personal de specialitate. Unul dintre medicii veterinari apreciați în comună de care cetățenii își amintesc a fost Dr. BUNESCU. Mai era și un apreciat practician, întotdeauna la îndemâna cetățenilor, ȘTEFAN BERAR, care, la orice oră din zi și din noapte, răspundea la apelul cetățenilor. În foarte multe cazuri, animalele acestora erau salvate de către acest bun profesionist în meseria lui.

În comună se simțea o bună rânduială, fiecare cetățean respecta, așa cum vom vedea în continuare, bunele tradiții ale înaintașilor lor.

Tradiții și obiceiuri

Multe și frumoase au fost și încă se mai păstrează obiceiurile și tradițiile de tot felul, de la cele legate de munca zilnică până la

obiceiurile mai de seamă, cum era pornitul plugului, al semănatului, al culesului roadelor, apoi cele legate de munca în gospodărie, și nu în ultimul rând cele de petrecere a puținelor ore libere și de răgaz, mai ales duminicile și în zile de sărbători. Obiceiurile religioase, de asemenea, au fost păstrate și apoi transmise cu sfințenie din generație în generație.

Sărbători religioase

Nu știu alții cum sunt, dar eu încă din fragedă pruncie am fost un creștin ortodox cu mare respect față de tradițiile practicate în familie și cu atenție la cele ce se auzeau și se practicau în biserică. Religia noastră ortodoxă, deosebit de bogată și aproape de sufletul omului, o cred cea mai înțeleasă. Frumoasele slujbe din biserică și cântecele care îți îmbălsămează sufletul, apoi ritualurile care se fac cu diferite ocazii, la nunți, botezuri, înmormântări, apoi obiceiuri care se păstrează de sfințirea an de an a locuințelor, a mormintelor.

Religia ortodoxă am socotit-o întotdeauna mama tuturor religiilor și cred că așa este.

Frumoase obiceiuri se păstrează în comunitatea noastră. Începând cu obiceiurile Nașterii Mântuitorului lumii, Iisus Christos, care se sărbătorește pretutindeni cu mult fast, cu multă dăruire și care are un impact imens asupra sufletului omenesc. După câte se știe, aceste frumoase sărbători au puncte comune în spațiul românesc, dar și apreciable diferențe de la o zonă la alta, în funcție de strămoșeasca tradiție păstrată de-a lungul anilor.

Sărbătorile Crăciunului au frumoase tradiții și în Sânicolaul-Mic și prilej de mare bucurie, îndeosebi pentru copiii și tineret. Pregătirea pentru aceste sărbători se face cu multă vreme înainte, când se formează grupurile de colindători. Acestea se adună la o casă anume, unde se repetă colinzile în așa fel încât ele să fie bine cunoscute de către fiecare colindător în parte. În ajunul Crăciunului era un obicei, cu mult timp în urmă, când prima fază a colindatului era deschisă de către grupuri de copilași numiți prizărași. Aceștia,

în primele ore ale dimineții, urau pe la ferestrele caselor cu cântarea „Bună dimineața la Moș Ajun”. Copiii erau răsplătiți cu multă dragoste de gazde cu nuci, colăcei și chiar bani de metal.

Colindătorii, băieți sau chiar oameni maturi, din fapt de seară și până aproape în zori, cântau frumoasele colinzi, fiind și aceștia primiți cu dragoste la fiecare casă, erau invitați de către gazdă în casă, iar după ce grupul de colindători cânta două-trei sau chiar mai mult colinzi, cum ar fi „O, ce veste minunată”, „Sus, la poarta Raiului” și altele, grupul ura în cor gazdei și celor din casă sărbători fericite, pe care să le petreacă în deplină sănătate și bucurie.

Așa le-am apucat, și cu aceste frumoase obiceiuri încă din fericitele vremi ale copilăriei am participat cu nespusă bucurie alături de alți copii la sărbătoarea Nașterii Pruncului Iisus.

Nu pot să nu-mi amintesc de o colindă dragă copiilor mici, spusă în familie sau pe la vecini:

„Colindiță cu codiță,
Holbă ochii la portiță,
Văd un colac ș-un cârnaț,
Scoală gazdă și mi-l dați.
Nu-mi da mic, că mi-e frig,
Dă-mi-l mare, bine-mi pare,
Cât roata plugului,
Să umplu traista pruncului,
S-o ducă la mama lui.”

O altă colindă, cântată de copii ceva mai mari:

„Ciucur verde de mătasă,
Sloboade-ne gazdă-n casă,
C-afară-i ninsoare deasă
Și ni-e calul ciumpăvit
Și-ar fi bine potcovit
Cu potcoave de colaci
Și cu cuie de cârnaț.”

Abia se stingeau ecourile și glasurile răgușite ale colindătorilor la sărbătoarea Crăciunului, că numai la câteva zile cam aceleași

formații mergeau pe la casele oamenilor cu urări de *Anul Nou*. Și cu această ocazie se păstrează multe și frumoase obiceiuri. De Anul Nou se făceau frumoase urări de belșug și sănătate în anul ce vine. Copiii sorcoveau pe la casele oamenilor, unde erau, de asemenea, primiți cu dragoste și răsplătiți cu daruri.

Urări de Anul Nou făceau pe la rude și prieteni și oamenii mari, ocazie cu care la o anumită casă de gospodari, de obicei cam nu aceeași casă în fiecare an, se opreau și împreună cu muzicanții petreceau până în zori, ocazie cu care făceau și unele glume și bancuri, în vizor mai cu înțeleș, mai cu subînțeleș, era sorcovită puterea, respectiv conducerea țării.

Sorcovind de bine, pentru fapte bune, sorcove mai grele, pentru fapte rele.

Vom lăsa cititorul să aprecieze lucrurile din următoarea sorcovă, care se spunea de obicei în cercuri mai restrânse, între rude și prieteni apropiați:

„Mult iubite și stimate,
Să ai mult belșug din toate:
Pâine neagră și puțină,
Multe ore la benzină,
Coadă la măcelărie,
Bomboane la farmacie;
Să-ți dai boabele la stat,
Să-ți dai porcii la contract,
Să iei puțin la chenzină,
Să rămâi fără lumină,
Să-ți pătrundă prin geam gerul,
Să-ți crape caloriferul,
Să-ți fie camera goală
Cum e la alimentară,
Să te plimbi în faptul serii
Pe șoseaua Primăverii,
Să-ți vezi casele toate
De buldozăr demolate.

Și oricum în largul zării
Către prima doamnă a țării,
Om de știință și renume,
Cel mai bun savant din lume,
Scumpă doamnă și stimată,
Mult iubită, mult visată,
Ridică-ți privirea-n sus,
Și te uită spre apus
Și să vezi în mândra-ți eră
Fiii pușcați la frontieră;
Și-ți mai fă privirea roată
Și să vezi în țara toată
Cum cei mici se duc la școală,
Dar se duc cu geanta goală,
Hârtia pentru caiete
O țineți pentru ... ,
Cărțile din ghiozdan
Sunt distruse din alt an;
Copiii, în loc să crească,
Sunt obligați să muncească
Ore întregi la colectiv
Și flămânzi și plini de frig.
Să tragem o brazdă lată
Și să mai strigăm o dată,
Ca s-audă toată țara,
La Brașov și Timișoara,
La Iași și la Hunedoara;
Să strigăm cu toții-n cor:
Jos cu dictatura lor!
Noi vrem pâine și benzină,
Vrem căldură și lumină,
Să ne fie casa, casă,
Să ne fie masa, masă,
Să creștem copiii frumoși

Și sătui și sănătoși...
Iar la anul care vine
S-auzim numai de bine!”

Și această perioadă din istoria neamului nostru, precum și obiceiurile care s-au păstrat și perpetuat, au făcut parte din trecutul de umbre și lumini al acestor așezări.

Tot în perioada în care puteai să spui orice, dar să nu te audă nimeni, adică înainte de revoluție, circulau versuri cum sunt cele de mai jos:

„Moș Crăciun, toți îmi spun
Că ești darnic și ești bun;
Te cunoaștem de mulți ani,
Adă-ne și ceva bani;
Dacă vii cu săniuța,
Adă-ne și franzeluța.
La Anul și la mulți ani!”

Cu circa o sută de ani în urmă se spunea o colindă pe cât de frumoasă, pe atât de plină de semnificații:

„Șed copiii sus pe vatră,
E-ntuneric în bordei,
Mama-i dusă'n sat să ceară
De la oameni pentru ei.
Prin perete suflă vântul,
Lumânarea s-a tipit...
A-nserat, pe semne, mama
La măicuța de la schit.

Tatăl lor cel dus în stele
Vă trimite azi de sus
Pâine și hăinuțe nouă
Că azi s-a născut Iisus.
Într-un grajd îi pus în iesle,
Într-un grajd, ce frig i-o fi...
Și pe rând li se-nchid ochii
Somnoroșilor copii.

O altă colindă, consemnată cu ocazia întâlnirii cu bătrânii satului, în iarna anului 1980:

Noi plecat-am la urat

Noi plecat-am la urat
La cel mai bogat din sat,
La casa bogatului,
Din mijlocul satului.

Bună seara, om bogat,
Slobod este de urat?
Seara bună, om bogat,
Gata-i cina de cinat?

Gata-i cina pentru noi,
Nu pentru săraci ca voi.
Dumnezeu s-a supărat,
Mai departe am plecat.

La marginea satului,
La casa săracului.
Bună seara, om sărac,
Slobod este de urat?

Gata-i cina de cinat?
Gata-i cina, pita-i nouă,
Din ce-avem, vă dăm și vouă.
Gata-i cina din nevoi,
Pentru noi și pentru voi.

Dumnezeu s-a bucurat
Și a binecuvântat
Casa săracului
Din marginea satului.”

La aceste sărbători de iarnă, toate ulițele satului erau pline de glasuri de copii. De departe se auzeau strigând pe la porți: „Slobod cu colinda?” Iar când ieșeau din casă, strigau cu toții în cor: „Să fiți gazdă sănătoasă, / C-ați primit colinda noastră”. Era și o perioadă când, la ieșire, colindătorii spuneau în cor:

„Noi ieșim, Dumnezeu intră.”

Sărbătorile Crăciunului sunt tot așa de frumoase și de bine așteptate ca și altele care s-au pierdut în negura vremii.

Boboteaza era, încă din trecutul îndepărtat și până în zilele noastre, o sărbătoare așteptată și respectată. În ajunul Bobotezurii, preotul mergea pe la casele oamenilor cu Iordanul, pentru sfințirea caselor, în credința că aceasta ar feri casa și toate bunurile de relele de peste an.

Cu mulți ani în urmă, acest eveniment era și o mare bucurie pentru copiii de școală de prin clasele IV-V, care se îmbrăcau „die-ci” și însoțeau preotul cu Iordanul, cântând cântecul consacrat pentru această ocazie: „În Iordan botezându-te, Tu , Doamne”.

Era un frumos obicei ca perechi de tineri să se întrecă în ornamentarea ciubărului cu care se ducea apă pentru sfințire la Bobotează. *Și acest obiceiuri s-a pierdut.*

Sântoaderul este o sărbătoare religioasă de mai mică importanță, dar foarte respectată, căci în ziua de Sântoader nu se lucra, era o credință că dacă în această zi vei lucra, vei fi călcată în picioare de caii lui Sântoader.

Ca obicei popular, mai ales în vremurile care s-au scurs, a fost acela a tunderii mânjilor, a coamei acestora, și a cailor, a chișiței acestora.

De asemenea, se obișnuia ca fetele să-și spele părul cu apă în care s-a fiert floare de corn sau, în lipsa acesteia, muguri din pomi din grădină, în credința că părul fetelor va crește bogat și frumos, rezistent la pieptănat, așa cum este lemnul de corn. Se mai tăia un smoc din părul fetelor, pentru ca acestea să fie ferite de furia cailor lui Sântoader. Ca datină bisericească, era aceea de a se fierbe grâu îndulcit și amestecat cu miez de nucă, pe care îl duceau credincioșii

la biserică și, după terminarea slujbei, preotul îl împărțea credincioșilor.

Sântoaderul nu era sărbătoarea care se ținea într-o zi anume din calendar, în fiecare an sărbătoarea cade în prima sâmbătă din postul mare al Paștilor. Respectând cronologia calendarului ortodox, sărbătorile religioase se succedau astfel, iar credincioșii știau că pentru fiecare sărbătoarea este o dată pe care o respectă cu strictețe.

Urma *Buna Vestire*, la 25 martie, sărbătoarea dezlegării la pește și pomenirea morților. Începând de la această sărbătoare se putea mânca pește și era o vorbă veche: „Blagoslovește, mănâncă pește”.

În această zi se mânca pește așa-zis verde, adică proaspăt, mai ales herincă cu ceapă, iar în lipsa acestuia se cumpăra pește uscat de la „ducean” (prăvălie) sau din cel cumpărat toamna de la târgul Aradului, de unde localnicii își făceau cumpărăturile și proviziile de iarnă.

În data de 23 aprilie a fiecărui an se sărbătorește *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe*. De această sărbătoare de primăvară se legau datini respectate mai ales de tineri. Era obiceiul ca în ajun de Sfântul Gheorghe feciorii, și în general tineretul, să meargă pe la casele fetelor cu tulpini de urzici cu care le urzicau, lovindu-le peste pulpe și peste mâini. Acest obicei avea mai multe semnificații, de care uneori nici nu știau, pentru că este cunoscut că această plantă are calități tămăduitoare și energizante, numai că în decursul vremii obiceiul a dispărut, băieții obișnuind ca în această zi să ude fetele cu apă proaspătă sau cu parfum. Aceștia erau de obicei băieții care mergeau la horă și care, în asemenea împrejurări, făceau și înțelegeri cu fetele și invitații pentru horă în sat. În fiecare poartă, gazda punea flori de iorgovan.

Dacă fata aștepta sosirea feciorilor, udatul se desfășura simplu, prin aruncarea asupra fetei a unui pahar cu apă, cu urarea de sănătate. Se întâmpla uneori că, din motive numai de fată știute, ea se ascundea și nu apărea la sosirea feciorilor, acest fapt era

considerat un afront și le dădea dreptul feciorilor de a căuta fata peste tot până o găseau.

Aproape de regulă fata era găsită și udatul se făcea la fântâna din curte, unde se arunca pe ea o găleată de apă rece. Obiceiul udatului de Sfântulș Gheorghe avea la bază o credință a poporului în forța purificatoare a apei și în puterea acesteia de a asigura fecunditatea. Tot de Sângeorz se lega un obicei moștenit din bătrâni, acela că la această dată se angajau păstorii satului.

Sărbătoarea Floriilor este așteptată cu mult interes și bucurie, este supranumită sărbătoarea primăverii, a bogăției și frumuseții florilor, mai ales a florilor pomilor fructiferi, înseamnă trezirea în-tregii vegetații din amorțeala iernii.

Toată suflarea simte nevoia să zburde, așa cum fac mieii și ieduții, care sunt deja măricei și ciugulesc iarba verde a primăverii.

În biserica ortodoxă se sărbătorește la Florii Intrarea Domnului Iisus Christos în Ierusalim, când a fost întâmpinat cu ramuri de măslin, simbol al păcii. În Sânicolaul-Mic, încă din vremuri îndepărtate, la această sărbătoare se aduceau în biserică ramuri de salcie, care în graiul local se mai numeau și mâțișoare. Acestea se tăiau dintr-un anumit soi de pom, înrudit cu salcia. Obiceiul era ca ramurile de salcie să fie aduse cu oarecare alai de la marginea satului, unde curgea Mureșul și unde erau mulți pomi încărcăți cu mlădițe înverzite și înflorite. Alaiul era de regulă format din copii de școală, care se duceau să adune ramuri de salcie. Evenimentul era așteptat cu destulă bucurie și nerăbdare, deoarece școlarii mergeau încolonați de-a lungul satului; era un eveniment anual unic, iar, pe de altă parte, după această procesiune începea cu adevărat vacanța de primăvară, care ținea până luna după Paștile morților.

În ziua de Florii, în cadrul serviciului religios, care se ținea în biserică de Florii, mlădițele erau sfințite și, o dată cu „miruirea” și sărutarea icoanei sfinte, mlădițele erau distribuite credincioșilor.

Exista credința că aceste mlădițe sfințite prin binecuvântarea dată de preot au puteri binefăcătoare și de aceea credincioșii le

duceau acasă, mergeau în grajd și mângâiau cu ele animalele, ca să fie ferite de boli, ca să fie sănătoase pentru a putea produce și a fi de ajutor în munca stăpânilor. Tot cu aceste mlădițe erau atinși copiii pe cap, pentru a crește mari și sănătoși.

Bătrânii povestesc că era o credință populară care spunea că îndeosebi oamenii mai în vârstă la ieșirea din biserică numărau bobocii florali de pe mlădița primită, spunând că atâția ani mai aveau de trăit câți boboci sunt pe ramură. În preajma sărbătorilor de Florii, fiind și cald și frumos, nu era chip ca cineva să mai stea în casă, toată suflarea era la muncă în câmp și în grădini, iar copiii nu mai puteau fi ținuți în casă. În Sânicolaul-Mic, datorită faptului că multă vreme nemții au fost în majoritate, iar sărbătoarea Paștilor nu cădea întotdeauna în aceeași duminică cu a ortodocșilor, și Floriile erau la catolici cu o săptămână mai devreme, așa că în sat pregătirile de sărbătoare se țineau lanț.

Frumoase tradiții și obiceiuri s-au păstrat și încă mai dăinuiesc în localitatea noastră cu privire la sărbătorile de Paști.

Sărbătorile de Paști sau Învierea Domnului la noi, românii, sunt așteptate cu multă bucurie, sunt cinstitute și respectate poate mai mult decât celelalte sărbători religioase ale anului.

Sărbătoarea Paștilor este precedată de marele post, pe care locuitorii l-au respectat, așa cum am fost mereu îndemnați de preoții din parohia noastră, îndeplinind rânduielile bisericii noastre ortodoxe. În tot decursul postului de șapte săptămâni nu se mânca de „dulce”. Aceasta înseamnă că toate alimentele de origine animală erau oprite de la consumul zilnic. În marea lor majoritate, localnicii țineau post în zilele de miercuri și vineri, dar erau credincioși care nu mâncau de dulce de la începutul postului și până la terminarea slujbei de Înviere din ziua de Paști. Postul culmina cu ziua de vinerea „seacă”, sau vinerea mare, zi în care cei mai mulți locuitori nu mâncau nimic toată ziua și nu beau apă, până după asfințitul soarelui.

Sărbătoarea sărbătorilor, cum era numită ziua de Paști, era îndelung pregătită și așteptată.

Toți credincioșii aveau sentimentul că sărbătoarea Paștilor trebuie așteptată cu sufletul curat și pe cât posibil veșimintele cele mai noi. Mare bucurie era în sufletul copiilor când, îmbrăcați în hăinuțe noi, de mână cu părinții lor, erau prezenți la frumoasele slujbe ale Învierii, ale sărbătorii Paștilor.

Se pregăteau mâncăruri tradiționale, mai cu seamă preparatele din carne de miel, se făceau colaci și prăjituri, se fierbea șuncă de porc și, desigur, mult așteptatele ouă roșii ce făceau bucuria mai ales a copiilor. În ultima săptămână din post, denumită și săptămâna sfântă, săptămâna mare sau a patimilor, omul se pregătea sufletește pentru a întâmpina marele praznic al Paștilor. Se credea că posturile în general, dar cel al Paștilor în special, reținerea în mod controlat de a consuma anumite alimente bogate în grăsimi, este benefică pentru sănătatea organismului, se elimină grăsimile și toxinele acumulate. Trebuie o educare a voinței care nu are nici un risc pentru sănătate și prin post reușim să ne înlăturăm răul din organism pe care nu-l vroim.

Așteptată cu nerăbdare, Învieria Domnului se face în localitatea noastră, spre deosebire de alte comune și sate, la 12 noaptea, în prezența unui mare număr de credincioși.

Pentru a descrie cât mai viu și în amănunt această mare sărbătoare, voi consemna de la început că în noaptea Învierii nimeni nu doarme, cu mic, cu mare, tânăr sau bătrân, toți cei în putere sunt prezenți la slujba Invierii. În ultimii ani, la sărbătoarea Învierii era adunată atâta lume, încât cu două ore mai devreme interiorul bisericii și curtea deveniseră neîncăpătoare. Toaca se auzea din toate ulițele satului, de unde rânduri-rânduri de oameni se îndreptau spre biserică. Din câteva colțuri de uliță se auzeau împușcături. După o rânduială bine stabilită, din biserică se scoteau prapori, îndeosebi de culoare deschisă, o mulțime de clopoței purtați de tineri vesteau și ei apropiatul moment al Învierii Domnului.

Preotul, cantorii, urmași de cântăreții bisericii, în ordine desăvârșită, întreaga asistență, cu lumânări aprinse, se puneau în mișcare. După o rânduială veche, se face înconjurul bisericii pe un

plan mai larg, adică se pleacă din fața bisericii pe străzile lăturalnice care pot înconjura biserica.

Pe tot parcursul procesiunii de înconjurare, credincioșii trec prin fața caselor, la geamurile cărora ard lumânări și diferite alte instalații de luminat. Tot acest ritual îi sensibilizează și îi impresionează imens pe cei prezenți. Când se ajunge din nou în fața bisericii, se va înconjura de trei ori biserica, iar, după un ritual ortodox bine stabilit, începe slujba în fața ușii închise a bisericii, deosebit de semnificativ și de impresionant este acest moment. Când se deschid larg ușile bisericii, întreaga asistență cântă binecunoscuta cântarea Învierii:

„Hristos a înviat din morți
Cu moartea pe moarte călcând
Și celor din morminte
Viață dărindu-le.”

Slujba din biserică durează până spre orele dimineții.

La slujba din prima zi de Paști participă, de asemenea, o mulțime de credincioși.

A fost o tradiție îndepărtată, când, la sărbătoarea Învierii, înainte de intrarea în biserică, se observa că tineri îmbrăcați în frumoase costume populare specifice locului făceau de strajă în fața monumentului eroilor. Tinerii erau de obicei înarmați, așa cum se vede și din imaginea alăturată, iar la o anumită comandă dată în momentul potrivit se trăgeau cu armele câteva salve de foc. De asemenea, în apropierea intrării în biserică erau două sau trei *treascuri*. Era un obiect turnat din fier masiv, prevăzut cu o gaură în care se introducea praf de pușcă; acesta, acționat cu foc, făcea o detunătură puternică. Treascurile se foloseau numai în noaptea Învierii până înainte de ora 12.

Sărbătorile Paștilor erau mult așteptate și pentru că a doua zi îndeosebi fetele își etalau o adevărată găteală de îmbrăcăminte care de care mai frumoasă. De regulă, în a doua zi de Paști la sala culturală începea mult așteptata horă țărănească, mai ales datorită faptului că în timpul postului orice distracție era suspendată. În a

doua zi de Paști, atmosfera nu mai era așa de sobră ca în prima zi. Mai era obiceiul de a se face vizite, adică ziua mersului pe „ome-nie” la rude din alte sate. Cu ocazia vizitei la rudenii, se făceau unele cadouri.

Sărbătorile Paștilor în general la români sunt un prilej de mare bucurie și de înălțare sufletească. Regret însă că nu am date mai multe pentru a putea descrie cum sunt întâmpinate sărbătorile Paștilor de către credincioșii de alte confesiuni religioase.

În Sânicolaul-Mic, biserica a fost păstorită de către preoți cu multă dragoste și grijă față de tot tezaurul de obiceiuri și tradiții, care au fost și buni gospodari și îndrumători spirituali, așa după cum am arătat pe parcursul acestei lucrări, iar credincioșii au un sentiment de mândrie și satisfacție pentru că biserica noastră este deosebit de frumoasă și bine gospodărită.

Paștile morților

La noi, la români, prăznuirea zilei morților se face în prima duminică după Paști. Această sărbătoare mai e denumită și Paștile mici, Duminica Tomii, pentru că în această duminică biserica sărbătorește pomenirea morților. Aici, la noi, localnicii denumesc această zi Paștile morților.

Credincioșii din Sânicolaul-Mic își pomenesc morții pregătind pomeni, care constau în colaci, colivă și altele, pe care le aduc la cimitire, fiecare la mormintele rudelor sale.

După terminarea slujbei la biserică, la cimitir se organizau slujbe pentru pomenirea morților. Aceste slujbe se făceau de regulă la troița anume amenajată în cimitir, după care preotul, la solicitarea rudelor celor dispăruți, mergea la morminte, unde făcea slujbe pentru odihna morților și iertarea păcatelor. Se sfințeau cruci proaspăt ridicate, se făceau parastase și alte pomeniri de morți.

După terminarea slujbelor pe la morminte, pomenile aduse erau împărțite rudelor și celor săraci. De obicei se rosteau de ambele părți cuvintele: „Dumnezeu să-i ierte și să-i odihnească în pace.”

Rusaliile

Bătrânii povestesc despre această sărbătoare că ar avea loc a șaptea săptămână după Paști. Numele sărbătorii se pare că derivă din vremuri străvechi de la o sărbătoare păgână numită „Rozarii”. Rozaliile, posibil ale trandafirilor, coincideau aproximativ cu data „Pogorării Duhului Sfânt” și în decursul timpului a fost adoptat ca nume al sărbătorii religioase cel de Rusalii, transmis nouă până azi. Ca datină aparte, la această sărbătoare se obișnuiește la români să se presare pe jos în biserica multă verdeață. În timpul slujbei, credincioșii adună de pe jos această verdeață, o împletesc sub formă de cunună și o duc acasă.

Credința populară era că aceste cununițe făcute din airbă care a fost sfințită au o putere magică, de aceea gospodarul dădea o parte din iarbă animalelor să o mănânce pentru a fi ferite de boală și întâmplări grele de tot felul de peste an. Locuitorii mai în vârstă ai satului spun că toate obiceiurile și îndeosebi cele scrise până în prezent se păstrează cu sfințenie și se transmit din generație în generație, cu speranța că nu se vor pierde.

De când se știu, credincioșii de pe aceste meleaguri, și nu numai, au un mare respect pentru *cruce*, pentru semnul acesteia, poate și de aceea vom observa că la ieșirile dinspre hotar, aproape în toate punctele cardinale ale așezării, se găsește o cruce. Așa cum am mai arătat, crucile de la marginea satului au o mare semnificație.

Astăzi, când am intrat în cel de-al treilea mileniu creștin, ar trebui să oferim, „din toată inima, din tot sufletul nostru”, timp și energie, într-un cuvânt, viață, Celui care cu două mii de ani în urmă a luat trup omenesc, a trăit printre oameni, asumându-și întru totul condiția umană (cu excepția păcatului), pentru a putea, în acest fel, să restaureze firea omenească căzută în păcatul primilor oameni.

Modalitatea prin care acest lucru a fost cu puțință s-a materializat în jertfa pe cruce a Mântuitorului și Învierea Sa cea de-a treia zi.

Nu voi căuta în aceste câteva rânduri o întreagă teologie a crucii, ci doar prezentarea semnificației crucii așa cum o știm din tradiția noastră religioasă.

După câte vedem, crucea este prezentă, mai ales, la noi, la români ortodocși, pe turlile bisericilor, pe pieptul credincioșilor, pe morminte, pe casele noi și deasupra candeliei în fiecare casă.

Crucea în forma troiței este așezată și la răscrucile drumurilor și ulițelor din interiorul satului, așa cum se poate vedea și la noi la intrarea în Hadă. Crucea este reprezentată și de alcătuirea colacului de Crăciun sau de Paști, în împletitura acestuia, semnul crucii, așa cum mai arătam, se face și pe o pâine nouă înainte de a o începe. Pe vremuri, clăile de grâu, la seceriș, se numeau „cruci”, ele fiind clădite sub formă de cruce.

Crucea este altarul de jertfă prin care Fiul lui Dumnezeu s-a jertfit pentru împăcarea oamenilor unii cu alții și cu Dumnezeu, aducând în același timp pacea pe Pământ.

Prezența semnelui Sfintei Cruci în locurile menționate și mai ales în sufletul creștinului conduce la pace, armonie și iertare.

Așa cum se vede și din imaginea prezentată, credincioșii din Sânicolaul-Mic au inaugurat încă o cruce.

La evenimentul sfințirii crucii din hotarul Săliște, care a avut loc la data de 18.X.1994, un mare număr de credincioși au participat la slujba oficiată. Printre invitați a fost prezent și primarul orașului Arad, CRISTIAN MOISESCU, și alte oficialități.

Câteva superstiții și obiceiuri laice

Făcând o apreciere, chiar sumară, aceste obiceiuri și datini de sărbători, adoptate și de biserică, prezintă și unele urme de superstiții. Credința despre atingerea animalelor din grajd cu ramurile de salcie care au fost sfințite în biserică, în fond, a fost o superstiție, totuși, nici biserica, nici populația nu au condamnat această

practică. Biserica a condamnat însă *descânțele* băbești, care se pare că au apărut din rațiuni sociale, satisfăcând nevoia zilnică de tămăduire, într-un timp când medicina curativă nu exista.

Dacă luăm ca exemplu un „*descântec tămăduitor*” din partea unei femei bătrâne, cunoscută ca un fel de vrăjitoare a satului, se va vedea că a fost nevoie de el, descântecul formând în sine un fel de medicină populară, într-un timp când nu erau medici, iar dacă existau nici ei nu aveau cunoștințe de medicină cu mult mai avansate decât babele satului.

De condamnat a fost practica babelor speculante, „vrăjitoare”, care își arogau puteri miraculoase de vindecare.

La drept vorbind, nu se știe prea bine unde începe binele și unde se termină, în practica acestor descânțele, deoarece avem convingerea că și astăzi este necesar a le combate.

Aceste practici au făcut parte din ocupația zilnică a celor ce aveau nevoie de un tămăduitor, iar din lipsă de cunoaștere se apela la aceste forme.

Se făceau diferite descânțele, cum ar fi acela *de gălci*. În cazul în care un copil avea dureri de amigdale, bunica sau o „doftoroaie” îl ungea pe grumaz cu o alifie unsuroasă despre care numai ele știau, masajul ușor și destul de îndelungat se pare că-i făcea bine copilului. Pe toată durata masajului, „doftoroaia” spunea în șoaptă o rugăciune sau o vorbire numai de ea știută. Așa cum arătam, după acest masaj repetat, de cele mai multe ori boala da înapoi, apoi dispărea. Procedura făcută de „doftoroaie” era trecută în contul descântecului făcut.

Tot din dialogul purtat cu diferiți cetățeni mai în vârstă din sat, mai ales femei, am aflat și alte descânțele care se practicau.

De scrântitură, se făcea un descântec anume izvorât dintr-o pagină de legendă sau dintr-o povestire foarte veche care spunea cam așa:

„Să dusă Dumnezeu cu Sfântul Petru pe cărare
până la un drum mare,
cu podu-n cale.

Dumnezeu trecu,
nimic nu-i fu.
Ion trecu,
podean se clăti,
piciorul se scrânti.
Dumnezeu și Sfinte Petre,
tămăduiește, os cu os,
carne cu carne, vână cu vână,
și Ion să răsară
și să trăsără
ca aurul cel curat,
ca Dumnezeu când l-a dat,
ca mă-sa când l-a făcut,
nimic nu i-a fost,
nimic să nu-i fie.
Descântatu-i de la mine,
leacul de la tine să fie, Doamne.”

Despre *descântatul de deochi* am auzit mai multe povestiri cu aproape același conținut, ceea ce arată că acest descântec era răspândit în mai multe zone. La noi se spunea că doftoroaia rostea mai mult în șoaptă un descântec, după care se introducea în foc un cerc cam așa cum e un cerc de butoi mai mic. Când acel cerc se încălzea până la roșu, se trăgeau cu el din foc nouă bucăți de cărbuni, cărbunii erau tăiați cu un cuțit, după care se introduceau într-o oală cu apă în care se stingeau și pe tot timpul cât dura descântecul se amesteca apa cu cărbunii, cu același cuțit, care trebuia să aibă aramă la prăsele sau nituri de aramă, apoi, la terminarea descântecului, cu o parte din apă doftoroaia spăla bolnavul pe frunte, iar restul o arunca, o parte de câine, o parte o turna peste țâțâna de la poarta din stradă.

Martișoară. Era o credință că dacă fetele lucrează după apusul soarelui în ziua de marți, atunci, „martișoara” le va „strofoca”, pentru că nu i-au respectat voința. Martișoara era considerată în

credința populară a fi o ființă supranaturală, din altă lume, de felul ielelor sau al strigoilor. Această superstiție se transmitea de la mamă la fiică.

Tot din acest domeniu al superstițiilor era și credința populară că dacă se prevestește o furtună cu descărcări electrice și cu căderi mari de grindină, în fața porții de la intrarea în curte trebuie să se *împlânte o secure*, care se credea că poate influența căderea grindinei și îndepărta descărcările electrice. Acest obicei, după câte am constatat, se mai păstrează și în zilele noastre.

O superstiție care se mai păstrează și în prezent este credința că dacă ai plecat de acasă pentru a rezolva o treabă mai mult sau mai puțin importantă și dacă în cale îți iese o *pisică neagră*, mai ales dacă îți taie calea, e bine să te întorci acasă, iar treaba să o lași pe altădată, pentru că poate să nu-ți meargă bine.

Dodu. Se practica cu multă convingere obiceiul că pe timp de mare secetă în câmp la holdă se putea îndepărta arșița dacă se înfigea în pământ un par sub formă de cruce, peste care se așezau haine vechi și care, privit mai de departe, aveai impresia că e un om.

Această stafie astfel îmbrăcată era udată cu apă, ritualul se credea că alungă seceta și aduce ploaia liniștită și binefăcătoare.

Un astfel de „dod” se mai purta și pe ulițele satului de către o persoană care cânta o melodie adecvată, iar textul era aproximativ următorul:

„Dodule, irodule,
Slobozi, Doamne, ploile,
Ploile curate
de la Domnul date,
Spicul cât cuțitul,
Rodul să umple podul.”

La trecerea pe uliță, dodul era stropit cu apă, iar celui care purta dodul, care de regulă era o persoană mai săracă, i se dădeau unele daruri sub formă de pomană, pâine, slănină, făină, și care, pentru că purta sacul, era denumit „iapă”.

Vom descrie în continuare câteva *obiceiuri de muncă*, mai ales în anumite situații, când volumul de muncă era mare și trebuia efectuat în termen scurt, pentru a nu se produce pierderi, cum ar fi la adunatul recoltei.

La noi, la români, era un obicei care e pe cale de dispariție sau în cea mai mare măsură este golit de conținutul pe care îl avea altădată.

Claca. Așa cum arătam, dacă într-o gospodărie a unui cetățean la un moment dat era foarte mult de lucru care trebuia făcut în termen scurt, se adunau mai ales vecinii, rudele și prietenii și ajutau cu toții la terminarea lui. Acest ajutor de regulă nu era plătit, de aceea se și numea clacă. La terminarea lucrului, gazda îi omenea pe cei care l-au ajutat cu mâncare și băuturi. Sigur, cel ajutat ținea cont de ajutorul primit la nevoie și, când era momentul, acest ajutor era întors, spre bucuria altui gospodar la care se simțea nevoia urgentă de ajutor. Această formă de întraajutorare era și o dovadă de relații bune între oameni și mai ales între vecini.

De obicei, la clacă, în timpul cât se lucra, se făceau tot felul de glume și bancuri, atmosfera era veselă și vremea trecea pe nesimțite. În vremuri mai îndepărtate, și femeile aveau nevoie de ajutor, mai ales când era vremea de tors, de obicei iarna, femeile se ajutau între ele pe rând, iar munca nu părea așa de grea.

A fost o vreme când la populația germană mai ales zilele de sărbători erau petrecute în grupuri de vecini și prieteni. Perechile, mai ales cele tinere, se întâlneau după o anumită rânduială, îndeosebi duminica după masă, la o casă unde erau așteptați cu prăjituri și ceva de băut, de obicei bere; bărbații jucau cărți sau alte jocuri de societate, iar femeile tăifăsuiau și făceau fel de fel de glume, mai ales pe seama bărbaților, aceasta se repeta duminică de duminică, mereu în altă casă.

Asemenea întâlniri se făceau și la români cu mulți ani în urmă, când participau la *șezători*, unde lucrau și se distrau în comun. La șezători, care durau 5-6 ore, era o atmosferă de bună dispoziție,

la care tinerii își aduceau contribuția lor. Se obișnuia ca unul sau doi tineri să se deghizeze și să intre în camera unde lucrau fetele, încercând să le sustragă atenția de la preocupările pe care le aveau, mai ales torsul lăunii, inului și al cânepii. Băieții le furau fetelor fusul și ele trebuiau să meargă să-și recupereze obiectul furat, care nu era înapoiat fetei până când băiatul nu era răsplătit cu un sărut. Când păgubașa se întorcea în rândul fetelor, începea hazul, mai ales că se nu știa care va urma la rând. Băieții erau tare isteți și iscusiți. Atmosfera era de prietenie, înțelegere și deplină armonie. Erau multe cazuri când tinerii se cunoșteau în asemenea împejurări, apoi, spre bucuria tuturor, se căsătoreau. La asemenea petreceri, de obicei tinerilor li se servea porumb fiert și îndulcit.

Aceste frumoase obiceiuri s-au pierdut în decursul timpului.

Televizorul a luat locul multor obiceiuri de societate, dar, oricât ar fi de modern și de practic, nu va putea înlocui acea atmosferă intimă patriarhală care era altădată.

Pe de altă parte, tinerii ieșeau din casă la diferite petreceri: *horă, joc popular, șezători* etc.

Pe la aceste petreceri, tinerii se întreceau în a spune bancuri, ghicitori, diferite snoave.

Voi reda doar câteva dintre acestea, care au circulat pe cale orală și din care unele se mai păstrează și în prezent.

Zicători din popor

Părerea bărbaților despre femei la diferite vârste:

Prunca găgăiește,
Fata pălăvrăgește,
Tânăra șoptește,
Soția cârtește,
Mama convorbește,
Văduva tăifăsuiește,
Fata bătrână moșmondește,
Bătrâna trâncănește.

„Fata:

- Nu știu cum aş putea face pe mirele meu mai fericit.

Prietena îi răspunde:

- Foarte simplu, nu te mărita cu el.”

Alte bancuri care se spuneau cu diferite ocazii pe la petreceri, tot despre femei:

„- Păreți foarte obosită, doamnă.

- Nu dorm deloc, răspunde ea.

- De ce?

- Soțul meu vorbește-n somn și stau să ascult dacă nu mă înjură.”

„Un bărbat îi spune femeii iubite:

- Eu te iubesc, Lenuța, mă iubești și tu pe mine?

Ea răspunde:

- Da, te iubesc și pe tine.”

„Soția pare a-l dojeni pe bărbat:

- Am observat că nu mă mai săruți decât atunci când îți trebuie bani.

- Și ți se pare că nu te sărut destul de des?”

„O femeie mai în vârstă îi spune medicului:

- Fantastic ce mult a avansat medicina în ziua de azi! Când eram mai tânără trebuia să mă dezbrac pentru examenul medical, iar acum e de-ajuns să scot limba.”

„Un bărbat regretă, spunând:

- Lumea ar fi arătat mult mai frumoasă dacă Adam ar fi făcut din coasta Evei și nu invers.”

„Notarășu’ era la târg, unde era și Ion cu căruța.

- Măi Ioane, du-mă acasă cu căruța ta.

- Bucuros, domnu' notarăș, da' vreau să-mi cumpăr un porc gras. Dacă nu găsesc, te iau pe dumneata.”

Considerații despre un burlac căruia i-a cam trecut vremea:

„Un burlac e considerat bătrân când femeile nu-l mai întrebă când se însoară, ci de ce a rămas neînsurat.”

Erau și cazuri când femeile nu se lăsau mai prejos și dădeau replici uneori mult mai usturătoare, retezându-le-o scurt:

„Să-ți dai aer de deștept, e un lucru înțelept.
Aerul de prost să-ți dai, nu-i nevoie, că îl ai.”

„La școală, învățătorul îl întrebă pe Ion:

- Răspunde tu, Ioane, cum se poate păstra carnea de porc, ca să fie proaspătă vreme mai îndelungată?

- Păi uite așa, domnu' învățător: Lăsăm porcu' să trăiască.”

În vârtejul jocului, femeile mai dădeau replici bărbaților strigând cam așa:

„Bărbate, pe unde-i mere,
Fii bărbat, nu fi muiere,
Că și eu unde mă duc,
Îs femeie, nu-s butuc.”

Obiceiuri legate de evenimentele importante din viața omului

Vom vedea în cele ce urmează, cu ocazia descrierii altor obiceiuri și tradiții, cum ar fi nunți, botezuri și alte evenimente fericite, sau mai triste, cum ar fi înmormântări, că în această localitate a existat o îndelungată tradiție cu multe momente de reflecție și meditație la ceea ce a fost și va trebui să fie pentru a ne putea bucura de o viață liniștită și îmbelșugată. Dacă în viața unui om există momente care îl pot marca pentru multă vreme, evenimentul

crucial din viața unui om poate și trebuie să fie socotit atunci când, prin dragoste și numai așa, își leagă viața de o altă viață, pentru ca tot din dragoste și armonie să se procreeze alte vieți. Un asemenea eveniment din viața omului este *căsătoria*.

Obiceiurile de nuntă nu sunt identice în toate zonele țării, dar au și trăsături comune, unele obiceiuri diferă substanțial de la o zonă la alta. Am convingerea că dacă un localnic din Sânicolaul-Mic ar participa la o nuntă în Maramureș sau în Dobrogea, ar constata că, în afară de ceremonia religioasă care se face în biserică, celelalte obiceiuri sunt uneori diferite față de cele cunoscute aici.

Nunta, pentru tineri, pentru familiile acestora, chiar pentru localitatea unde trăiesc, se ridică la valoarea unui eveniment major.

Multe și mari sunt grijile pentru a se pregăti cum se cuvine un asemenea eveniment.

De obicei, nunțile sau „ospetele”, cum sunt denumite în mod popular, erau pregătite și programate ținându-se seama și de anumite rânduieli bisericești, adică nunțile nu se pot ține oricând pe parcursul anului. Și în trecut și în prezent, tinerii și părinții lor, în fața unui asemenea eveniment se consultă cu preotul duhovnic, care îndrumă și sfătuiește, ba chiar îi pregătește din punct de vedere spiritual pe tineri pentru acest mare pas în doi pe care îl fac pentru a deveni o familie.

La Sânicolaul-Mic de multă vreme se păstrează frumoase obiceiuri cu ocazia nunții. Ample și îndelungate documentări am făcut în ultimii douăzeci de ani pentru a cunoaște cât mai amănunțit obiceiurile locale cu privire la acest mare eveniment. Interesante sunt povestirile unor bătrâni ai satului cu privire la obiceiurile de nuntă, pe care și ei le știu de la înaintașii lor.

Voi descrie câteva care mi se par mai semnificative, cu intenția, ca de altfel a întregii lucrări monografice, de a rămâne ceva din aceste frumoase obiceiuri și tradiții celor ce vor urma.

Dacă o parte din obiceiuri au fost pierdute cu timpul în oarecare parte și e păcat, e bine ca și cele care au rămas să nu se diminueze, accentuându-se tot mai mult tendința simplificării.

Era obiceiul ca nunta să înceapă nu tocmai în momentul aflării tinerilor în fața altarului, evenimentul era precedat de multe alte pregătiri, așa cum vom vedea pe parcurs. Desigur, tinerii se cunoșteau, fie la horă în sat, fie la școală, sau în alte împrejurări, cunoaștere despre care părinții ambelor familii știau chiar de la copiii lor.

Era un frumos obicei, care ținea de educația tinerilor și de respectul față de părinți, ca orice problemă se întâmpla în viața unui tânăr, el să spună părinților, pentru că nimeni nu putea să-ida un sfat mai bun, o îndrumare mai atentă, mai plină de dragoste și afecțiune decât părinții. Acest obicei era de regulă respectat.

Înșiși tinerii puteau uneori constata ce se întâmplă, mai ales acolo unde sfaturile părinților erau ignorate și neascultate. Era un obicei îndepărtat ca înainte părinții băiatului să trimită la familia fetei un om de încredere care să vadă dacă părinții acesteia nu au nimic împotriva ca tânărul cu părinții lui să vină în peșit la fată.

Persoana trimisă se numea „grăitor”, acesta purta în mâna dreaptă un frumos baston încrustat și ornamentat, uneori mai avea și o frumoasă panglică a tricolorului. Dacă la întoarcere cei ce urmăreau evenimentul vedeau că bastonul era ținut în mâna dreaptă, aceasta însemna că „grăitorul” a adus o veste bună, părinții fetei sunt de acord să primească vizita băiatului cu părinții lui, adică să vină în peșit la fată. Dacă bastonul era ținut în mâna stângă, era semn să părinții fetei nu primea vizita, poate cel puțin deocamdată. Tânărul putea să mai insiste în același mod, dar, de remarcat, întotdeauna în mod decent și civilizată.

Dacă semnul era de respingere, nimeni nu avea a se supăra, poate că fata nu era de moment pregătită pentru a face un asemenea pas în viață sau poate alte motive...

Tinerii nu disperau, știind că dacă sunt cuminți și respectuoși, vine și vremea lor, și de regulă așa se întâmpla. Tinerii se cunoșteau de obicei la joc sau la horă în sat, unde existau, de asemenea, unele frumoase rânduieli, care nu se mai respectă în zilele noastre. Adică, o fată, când era băgată în joc, eveniment important în

familie, despre care se auzea în tot satul, de regulă fetele erau însoțite la horă de mamele sau bunicile lor. Despre modul de a băga o fată în joc, cât și despre decența necesară pe care trebuia să o aibă un băiat când invita fata la joc, voi descrie în continuare pe parcursul acestei lucrări.

Revenind la vestea adusă de „grăitor”, mai ales atunci când bastonul era ținut în mână stângă, vestea se răspândea repede în tot satul și se știa că cel puțin în acel caz nu va fi în curând nuntă-n sat. Dacă vizita era acceptată, urma în scurt timp rânduită o întâlnire la casa băiatului, cu un om bun și de încredere care să-i însoțească pe toți la casa fetei, era de regulă vornicul junelui. La casa fetei se purtau înțelegeri uneori până în cele mai mici amănunte cu privire la organizarea nunții. De obicei, tratativele se purtau în deplină înțelegere și respect unii față de alții, fiecare parte spunea cu ce poate contribui la buna pregătire și ținere a nunții.

Erau și atunci cazuri, ca și acuma, când pregătirile, în cea mai mare parte, să fie făcute numai de către o familie și din aceste cazuri era înțelegere deplină. Dacă după această înțelegere una dintre familii, din anumite motive, strica tocmeala făcută, rușinea era în cea mai mare parte a acesteia, dar se întâmpla foarte rar. De obicei, toate lucrurile se perfectau la aceste vizite, când se stabilea și data încredințării sau logodnei, se stabilea data nunții și mai ales gradul de amploare al acesteia. Tot atunci se stabileau și cine vor fi nașii, care de regulă erau chiar familiile viitorului june. Tot atunci se hotăra și unde vor locui pentru început tinerii căsătoriți, de obicei aceștia locuiau la familia junelui. Erau cazuri când viitoarea mireasă era singură la părinți, atunci se făceau unele abateri de la regulă, junele mergea ginere în casa familiei miresei. În acest caz, noul însurățel era supus unor tiruri încrucișate de glume și bancuri, fiind socotit ca un fel de „slugă” în casa socrilor.

Urma apoi pregătirea propriu-zisă, se făceau listele pentru invitați din partea ambelor familii, mai întâi rudele apropiate, apoi prietenii și vecinii, iar, dacă era cazul, și nașii aveau câțiva invitați,

se fixa locul unde urma să se țină nunta, mai demult nunta se ținea de regulă acasă. De mare importanță și interes era muzica, când se auzea de nuntă cei invitați erau interesați cine cânta la nuntă.

Nu am reușit să obțin date despre muzicanții care cântau la nunți, botezuri și alte petreceri înainte de anul 1950, dar în preajma aceluși an, aproape la fiecare nuntă cânta formația condusă de Bulgăr din Firiteaz, un apreciat instrumentist la vioară și conducător de formație.

Pregătirea mâncărilor se făcea de către cele mai apreciate gospodine din sat, care îndrumau toate pregătirile, nu numai a mâncărilor, dar și a prăjiturilor, iar în ultima vreme și a torturilor foarte arătoase și gustoase.

Erau frumoase obiceiuri legate de poftirea la nuntă, care se făcea de către chemători sau pălăscași. Chemătorii erau rânduiți de ambele părți, aceștia erau de regulă tineri veseli, care aveau o pălască, de obicei din lemn frumos încrustat și cu panglică tricolor, umplută cu țuică, cu care serveau pe oricine le ieșea în cale, dar mai ales pe cei din casele de unde urmau să vină invitații la nuntă. Multă vreme, pălăscașii mergeau pe ulițele satului încălecați pe cai frumoși, împodobiiți cu panglici colorate și cu o mulțime de clopoței.

Sosiți în pragul casei, chemătorii se adresau gazdei: „Slobod în casă?” De obicei se răspundea „da”. Atunci, unul dintre chemători, de obicei cel mai bun de gură, se adresa stăpânului casei cu următoarele cuvinte: „Vă rugăm să serviți o țuică sau un vin. Mai întâi este de la Dumnezeu, apoi de la...”, care v-a invitat cu onoare și dragoste pentru a participa la nunta fiului/ficeii lor, nunta se ține duminică, alaiul pornește, așa cum se știe, de la casa mirelui.”

După această poftire la nuntă, într-o atmosferă de bucurie se mai serveau cu băutură, după care toată suflarea satului aștepta cu bucurie nunta, care era un eveniment al întregului sat. Chiar dacă nu erau chemați la nuntă, se mergea la biserică la slujba de cununie și se felicitau tinerii. În ziua nunții, din nou, chemătorii, călări pe cai frumoși, se duceau pe la casele oamenilor invitați, descălecau

în fiecare poartă, aducându-le aminte gazdelor de onoarea ce li s-a făcut fiind invitați la nuntă, astfel, se dădea un raid prin toată comuna, vestind apropiata nuntă.

Înainte chiar cu câteva ore, la casa mirelui erau prezenți muzicanții și începeau să cânte, iar în sat, când se auzea muzica, îndeosebi cei tineri erau primii care veneau la casa junelui, de unde se pleca apoi la casa nașilor, aici erau așteptați cu bucurie, erau serviți cu băuturi și prăjituri, apoi, după ce tot alaiul era adunat, reveneau la casa mirelui cu nașii în frunte, de unde se pleca apoi cu mare alai și veselie spre casa miresei.

De obicei, aici nu erau lăsați să intre, mai ales că drept mire era oricine, numai cel adevărat nu. Atunci, cei prezenți la casa miresei, după o oarecare așteptare, scoteau în stradă în chip de mireasă o babă hâdă și încărcată cu zdrențe. Se spunea că la așa mire, așa mireasă. După veselia tuturor, văzând asemenea arătări, se prezenta apoi mirele adevărat, tânăr și frumos.

Când mireasa adevărată se arăta în prag, toată asistența chiuia și striga de bucurie, sticlele de băutură împodobite cu panglici tricolor se dădeau din mână în mână, apoi unul dintre tineri, mai hazliu, striga:

„Noi venim după mireasă,
Nu știu dacă ne vor lăsa-n casă,
Dar vom face ce-om putea
Și n-om merge fără ea.”

La această strigătură, răspundeau femeile din partea miresei:

„Ați văzut în prag la casă,
Mireasa noastră-i frumoasă.”

Apoi ripostează femeile din partea junelui:

„Vă spunem cu jurământ,
Nici mirele nu-i urât.”

După aceasta începea un dialog de strigături și chiuituri care de care mai hazlii, uneori chiar la adresa mirilor. După ce „ostilitățile” se „împăcau”, părinții miresei invitau în casă junele, nașii, părinții junelui, rudele acestuia și câți încăpeau din cei prezenți.

După ce se servea cu băutură și dulciuri, alaiul format în fața casei după o anumită rânduială pornea spre biserică.

Pe tot parcursul, începând din poarta casei miresei, unde muzica intona „cântecul miresei”, se strigau tot felul de strigături cu și fără adresă, dar era o veselie generală.

Și acum bătrânii satului mai țin minte strigăturile de la frumoasele nunți:

„Dragostea-i ca mierea de dulce,
Dacă o guști nu te-ai mai duce;
Miere dulce-i dragostea,
Dac-o guști ai tot gusta.”

După ce atmosfera se mai încingea, un bărbat bine „afumat” striga:

„Să mai fiu o dată june,
Aș ști pana unde-o pune,
C-aș pune-o pe o ureche,
Aș mai merge-n sat la fete.”

Se întâmplau și cazuri când mireasa era din alt sat. Atunci, vornicul mirelui se ridica și cerea liniște: „Noi am venit de departe și am vrea să mergem mai mulți decât am venit.” În timpul ieșirii alaiului, o femeie din alt sat, măritată în satul miresei (după caz), striga:

„Care fată-și lasă satul
Mânce-o jelea și bănatul,
Că și eu mi l-am lăsat,
Multă jele am mâncat,
Că m-a dat mama pe sate
Și n-o pot căta la moarte.”

În Sânicolaul-Mic, gospodarii se întreceau în creșterea cailor, mulți dintre ei aveau și trăsurile foarte frumoase, pe care le scoteau numai la anumite ceremonii și îndeosebi la nunți.

În drum spre biserică, trăsurile se încolonau, în acestea luau loc, în prima trăsură nașii și mireasa, apoi mirele și toate rudeniile, după gradul lor; se mai făceau și anumite strigături piperate:

„Cine se uită la noi,
Doamne, venir-ar cu noi;
De-ar veni, de n-ar veni,
Nouă nu ne-ar trebui,
Că stați voi și vă uitați
Ca niște broscoi umflați”

*

„Cui îi pare rău pe noi,
Crească-i coarne, ca la boi,
Și codiță, ca la mătă,
Să miaune pe uliță.”

După ceremonia de cununie din biserică, după ce tinerii au fost felicitați de părinți și rude, la ieșirea din biserică, muzica cânta tradiționalul marș. Mulțimea adunată în fața bisericii admira frumusețea și gingășia mirilor, apoi întreg alaiul se îndrepta spre locul unde se ținea nunta.

De regulă, nimeni nu intra până când în troaca de pe prag nu se aruncau ceva bani, semn de bogăție și înmulțire.

Tot cam în acel moment, socăcița de la oale venea în prag și se jeluia amarnic, că nimic din mâncarea pregătită nu i-a reușit, că burlanul de la sobă s-a răsturnat și a căzut funingine în cazanul cu supă, că s-a rupt suportul de la lampă și a căzut petrol în cratița cu sarmale, că în timp ce s-a dus să vadă mireasa friptura s-a făcut scrum. La mesele încărcate cu bucate și băutură luau loc toți cei invitați.

Începea jocul, frumoasele melodii populare, îndeosebi din Banat, aprindeau călcâiele nuntașilor, aproape pe nesimțite se apropia ora mesei de seară, când toate pregătirile pentru cină erau gata, nuntașii erau invitați să ia loc la mese, după care vornicul, pe un ton glumeț, purta un scurt dialog cu nașul, spunând următoarele: „Dragi nuntași, mâncarea-i gata, n-o băgați în seamă pe socăciță, toate sunt bune, numai să le știm pune, numai că socrul mare, așa

negândit cum îl știm cu toții, și cu soacra mare cu tot, n-au îngropat crumpirii și au înghețat. Așa zgârâniți cum îi știți, nu i-au aruncat, or zâs că buni or fi pentru asemenea ocazie. O să vedeți când îi aduce.” Nașul se ridică și spune: „Ba mai bine să-i ducă la porci.” Apoi se strigă în gura mare că nașul, nebăgând de seamă ce friptură are-n blid, a mâncat talpa de la opincă. Se mai spunea că nici atâta rău să nu rămână în casă câtă băutură a rămas pe masă. Mirele avea în mână o sticlă frumos împodobită plină cu vin, pe care o spârgea de un obiect tare. Credința era să nu rămână în casă nici atâta rău cât vin a mai rămas în sticlă.

Frumoase erau obiceiurile când, aproape de miezul nopții, după ce aproape toți nuntașii au jucat mireasa, se anunța strigarea cinstelor pentru tinerii proaspăt căsătoriți.

Obiceiul de a cinsti tinerii cu ocazia nunții și a întemeierii unei noi familii se pierde undeva în negura timpului. În orice caz, există obiceiul de a cinsti și a încuraja tinerii pentru marele pas pe care îl fac în doi, pentru a învinge greutățile începutului.

Hora și jocul popular

Cu multă vreme în urmă, tineretul de la sat se bucura de faptul că duminică de duminică după masă la sala culturală era horă. La horă participau de regulă tineri de la 17 ani în sus. Organizarea jocului era un drept consfințit al tinerilor băieți din contingentul care urma să fie chemați la verificare, apoi la recrutare. Acest drept tinerii îl îndeplineau și îl respectau până la încorporare, apoi lăsau această preocupare în grija contingentului care urma.

Date îndepărtate despre modul de distracție a tinerilor nu prea avem, adică din secolele trecute. De regulă, jocul se organiza la sala culturală, care era aproape de biserică, adică în fostele clădiri ale baronesei Kolb. Tot în aceste săli se mai organizau și unele nunți cam pe la începutul secolului XX.

De menționat că era un obicei multă vreme respectat că fetele intrau pentru prima dată în joc cam pe la vârsta de 15-16 ani. Un băiat se prezenta la părinții unei fete, căroră le cerea învoiala

de a le băga fata în joc. De regulă, părinții erau de acord, iar în duminica ce urma, evenimentul din viața fetei și a părinților acesteia era cunoscut în tot satul, se știa că băiatul lu' cutare în această duminică bagă în joc pe fata lu' cutare. Evenimentul avea semnificația de cinstire și respectare a fetei, care a ajuns la această vârstă, și de bucurie a părinților fetei, pentru că fata lor intră în rândul oamenilor din sat.

Pentru aceasta, băiatul cinstea pe ceilalți băieți cu o ladă de bere, pentru că el a adus o fată în joc. Atât în acea zi, cât și în alte duminici, aproape de regulă fata era însoțită de mamă sau bunică.

De obicei, după această prezentare a fetei în horă, cu decența necesară, putea să o invite pe rând la joc.

După terminarea jocului, de regulă băiatul ducea fata la mama ei, care privea de pe margine, iar cine dorea să joace fata o cerea din nou de la maică-sa. Acest obicei își avea semnificația lui, pentru că din partea băieților trebuia să existe respectul cuvenit, altfel se putea întâmpla ca atât mama, cât și fata, să refuze să joace cu el, iar rușinea pentru aceasta nu era a fetei. Vestea despre incident mergea în tot satul și nu era chiar convenabil pentru băiat. La horă, pentru a întreține atmosfera de veselie și bună dispoziție, în vârtejul jocului băieții strigau:

„Haide fată să te joc,
Deie-ți Dumnezeu noroc
Și la mă-ta sănătate,
Că te-a făcut lată-n spate.”

*

„Asta fată-i jucăușă,
Iar gunoiul stă la ușă,
Când îi vine pețitor,
Îl țâpă după cuptor.”

*

„Drăguța care-i drăguță
Iese noaptea și desculță;
Una care-i îngâmfată
Nu iese nici încălțată.”

Altă dată, fetele erau laudate pentru felul cum știau să joace:

„Dragu mi-i cu cine joc,
Că miroase-a busuioc.
Asta fată joacă bine
Și mă-nvață și pe mine.”

Erau și cazuri când fetele, mai ales cele îngâmfate, erau luate cam peste picior de către băieți, dar nu se supărau, toate acestea făceau parte din obiceiul de a se distra:

„Am avut și eu drăguță
Și-a murit mâncând jinchiță,
A mâncat pân-o crăpat
Și tot nu s-o săturat.”

În afara jocurilor obișnuite, tinerii mai organizau un *joc cu ocazia plecării la cătănie*; tot cu ocazia aceluși joc se preda ștabela tinerilor care urmau și care trebuiau să organizeze în continuare hora satului.

Multă vreme în comuna Sânicolaul-Mic s-a păstrat un obicei legat de joc, acela că dacă o fată sau un grup de fete care nu erau băgate în joc de către băieți, acestea riscau să stea pe margine fără a fi invitate la joc.

Și în aceste împrejurări de frumoasă tradiție, mulți tineri se îndrăgeau, se respectau, și, cu voia părinților, se căsătoreau.

Se întâmpla ca băiatul, vrând neapărat să cunoască fata pe care o tot urmărea, la un moment dat, îi spunea: „Domnișoară, din clipa în care te-am văzut, mi-am pierdut capul.” La care fata, uneori pe neașteptate, îi răspundea: „Dacă n-ai pierdut cumva și portofelul, atunci nu-i nimic grav.” Se mai spunea că un băiat deștept când iubește se prostește, iar o fată proastă când iubește se

deșteaptă. Aproape de regulă se dovedea că fetele sunt mai istețe decât băieții, așa cum vom vedea și din cele ce urmează:

„- La picioarele dumitale, domnișoară, depun inima mea întreagă!”

- Ce să fac cu ea?
- Să fie a dumitale.
- Nu poți depune altceva?”

Erau și cazuri când băieții le puneau în încurcătură pe fete, care se fâstâceau și nu mai știau ce să răspundă:

- „- Drăguță, zi cum te cheamă pe tine?
- Lina.
- Dar pe mamă-ta cum o cheamă?
- Domnișoara Lina.”

*

- „- Auzi, Moritz, știi că mă mărit?
- Bravo! Ce mai face viitorul tău soț?
- O prostie, bineînțeles.”

Erau glume care circulat, mai ales între băieți:

„Care poate fi cea mai mare decepție în viața unui logodnic? Să ceară mâna fetei și să primească piciorul tatei.”

Despre femei mai erau și unele aforisme:

„Femeia este barometrul vieții sociale. Pretutindenii unde bărbatul a înjosit femeia, s-a înjosit pe sine; pretutindenii unde n-a vrut să recunoască drepturile femeii, el a pierdut.

Un bărbat trebuie să trăiască în bună înțelegere cu femeia sa, în mica situație a familiei și în marea situație a societății. Prin ea, cele mai mici lucruri devin mari, fără ea, cele mai mari lucruri devin mici.”

Au mai circulat și anumite proverbe despre caracter:

„Petele de pe haină se șterg la spălat, petele de pe caracter dispar o dată cu moartea.

Fățarnicul e ca un cărbune acoperit care pe neașteptate te arde.

Caracterul fără inteligență poate mult, dar inteligența fără caracter nu valorează nimic.

Fără caracter nu există frumusețe.

Caracterul nu e un dar, ci o sumă de deprinderi tari dobândite prin muncă. Puterea caracterului stă în dragoste.”

Multe vorbe frumoase și pline de înțelepciune s-au spus despre omenie:

„Muntele nu are nevoie de munte, dar omul are nevoie de om.

Omul needucat este ca un corp fără suflet.

Omenia este inima omului.

Adu-ți aminte că ești om.

Oriunde mergi și oriunde-i umbla, lasă loc de bună ziua.

Omul inimos, ca un pom frumos; el te umbrește, el te hrănește, el te încălzește.”

Am făcut referire la toate acestea pentru că nu e rău ca la îndemâna celor ce vor citi aceste rânduri și îndeosebi tinerii să afle câte ceva din ce a fost frumos și statornic pe aceste locuri.

Spuneam că întemeierea unei căsătorii nu e de închipuit dacă nu are la temelie dragostea, iar rodul acesteia este venirea pe lume a unui nou vlăstar mult dorit și așteptat, de altfel se spune că în dreptul cuvântului copil se pune semnul egalității, ceea ce înseamnă fericire.

Evenimentul din viața unei familii pricinuit de *nașterea unui copil*, indiferent al câtelea este, constituie un eveniment major dătător de speranțe și de mare bucurie, abia din acel moment viața de familie se întregește, se umple de năzuințe și idealuri.

Nu voi insisita prea mult asupra obiceiului local cu privire la organizarea și ceremonia în familie care se făcea cu ocazia *botezului*, pentru că aceasta are trăsături asemănătoare cu cele

ale botezului din alte locuri. Fără a minimaliza importanța evenimentului în viața familiei și a rudelor acestuia, găsim de mare importanță faptul că botezul este o „taină” și că acesta la credincioșii ortodocși diferă de alte culte religioase și prin practicarea botezului.

La ortodocși, omul este botezat în stadiul de copil mic, în timp ce la neoprotestanți botezul se face în stadiul de adolescent.

Ca taină, botezul se săvârșește de către preot sau de către episcop, dar se poate săvârși, în caz de necesitate, și de diacon sau chiar de un credincios, acesta se numește botez de necesitate.

Partea văzută a botezului constă afundarea copilului în apă de trei ori în cristelniță, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, când se și pune numele de botez al copilului. Dacă într-o familie toți sunt credincioși ortodocși, atunci se pune întrebarea: Este posibil oare ca noul născut să fie lăsat nebotezat ca un „păgân”? De nu se va naște cineva din apă și Duh, adică nu se va boteza, nu va putea intra în împărăția lui Dumnezeu. Prin prisma ortodoxiei, mântuirea sau calitatea de creștin este obținută prin credința omului botezat.

În taina Sfântului Botez există ceva tainic, ceva pe care îl simte preotul, în primul rând, mama copilului și chiar copilul. Apa în care se botează primește prin pogorârea Duhului Sfânt, prin mâna preotului, niște calități speciale, ca orice apă sfințită. Noi credem cu putere în necesitatea actului de botez, pentru a se înlătura pedeapsa copiilor pentru păcatele părinților. De aceea se obișnuiește ca botezul să fie făcut în primele săptămâni de viață ale noului născut. E adevărat că la acea vârstă copilul nu are cum să perceapă credința. Într-o atare situație, credința copilului este suplinită de credința persoanelor care îl duc la botez, mai exact, a nașilor.

În viața unei familii, în mod natural se întâmplă și evenimente care marchează pe mai multă vreme prin tristețea despărțirii uneori inevitabile de cei dragi. Numai că și în aceste cazuri, prin natura lor, poate și datorită unei forțe nevăzute, intervine consolarea care

te determină să înțelegi că asta e soluția rânduită de natură, unii să apară, iar alții să plece. Biserica este aceea care veghează pacea morților.

În așezarea noastră cu cinci cimitire, dintre care trei se văd la suprafață, iar două zac în adâncuri cine mai știe de câtă vreme, există o mulțime de semne și dovezi că ei se află aproape de noi. În multe zone ale țării a existat un obicei, poate mai există și astăzi, ca morții să fie așezați spre veșnică odihnă în livada de lângă casă, alții se odihnesc în apropierea bisericilor, iar, în cazul nostru, la biserica din Sânicolaul-Mic, care, așa cum am arătat, este atestată documentar din anul 1805, până atunci existând pe locul din apropiere o modestă casă de rugăciuni.

Lângă zidurile bisericii se mai observă și acum câteva cruci din piatră ale primilor preoți care au slujit biserica încă de la începutul secolului al XVIII-lea.

În Sânicolaul-Mic, din vremi imemorabile a existat și mai dăinuie un adevărat *cult al morților*. Ca dovadă că este așa, vom privi cu băgare de seamă monumentele din jurul bisericii și vom vedea că tragediile celor două războaie mondiale nu i-au ocolit nici pe curajoșii bărbați plecați pe câmpurile de luptă pentru a-și apăra țara și locurile de baștină. Pe monumentul din fața bisericii vom observa o mulțime de nume de eroi, printre care numai dintr-o singură familie, familia CIGOREAN, sunt trei bărbați căzuți în luptă în primul război mondial: Pavel, Petru, Gheorghe Cigorean.

Pe acest monument sunt trecute numele celor căzuți și care au putut fi identificați, pentru că, așa după cum spun bătrânii satului, sunt mult mai mulți bărbați căzuți la datorie, ale căror nume nu au mai putut fi identificate printre cei morți, se știe doar că nu s-au mai întors niciodată la casa părintească.

În cimitirul vechi al satului există, după cum spun bătrânii, două rânduri de morți, poate printre aceștia și câțiva eroi care, din anumite motive, nu au putut fi trecuți pe monumentul din fața bisericii.

Alt monument ridicat în cinstea eroilor din Sânicolaul Mic în curtea Bisericii Ortodoxe

fost grupați la marginea satului, pe strada Tarafului, unde mai există și în prezent un număr restrâns de familii.

Obiceiurile de înmormântare la această etnie diferă puțin față de români, prin faptul că, după o datină străveche, atunci când cortegiul funerar se îndreaptă spre cimitir, orchestra de muzică populară, din care fac parte mai mulți țigani, care cunosc obiceiul, cântă melodii populare, îndeosebi cele îndrăgite de răposat. Un alt obicei este acela că la intersecțiile drumurilor, când preotul face o scurtă slujbă, rudele apropiate celui decedat aruncă în stânga și în dreapta monezi din metal, pe care copiii le adună în grabă. Credința acestui obicei este că metalul a fost iubit și stimat în timpul vieții.

Așa după cum se spune că viața merge înainte, vom mai descrie câteva din obiceiurile și tradițiile frumoase care erau rânduite

În cel de-al doilea război mondial au căzut, de asemenea, o seamă de eroi, printre care și eroul locotenent Tudor Romulus, născut în 1910, căzut la datorie în anul 1942.

În cimitirul nou, după cum spun localnicii, există și monumente funerare ale unor tineri soldați căzuți în luptă pentru eliberarea patriei.

Despre *ceremonia înmormântării*, care se face după obiceiuri locului, voi consemna mai puțin, pentru că nu diferă în mod esențial față de obiceiurile practicate în satele din jur.

Voi consemna însă faptul că, de pe la începutul secolului, etnia țăganilor din Sânicolaul-Mic au

pentru petrecerea puținului timp liber care îi mai rămânea îndeosebi țăranului. În afară de hora țăărănească, care se ține de obicei duminica după masă, în sat se mai organizau o mulțime de **baluri**, care se țineau de regulă sâmbăta seara. Printre acestea voi consemna doar câteva:

Balul căsătoriților,
Balul vânătorilor și pescarilor,
Balul strugurilor,
Balul pompierilor,
Balul Mărțișorului,
Balul Kirchweih (Kirvai, la germani),
Balul mascat,
Balul tineretului,
Balul recruților,
Balul FARȘINGULUI (lăsarea postului la catolici).

De remarcat faptul că, dacă la noi era un număr restrâns de baluri, în Aradul-Nou la un moment dat se ajunsese la cincizeci de baluri pe an.

Foarte pe scurt, voi descrie doar câteva dintre aceste baluri, care făceau parte din tradiția locală și care erau așteptate cu interes mai ales de către tineri.

Frumoase și pline de semnificații erau balurile organizate de către tinerii care urmau să fie încorporați în armată, *balurile recruților*. Balul îl organizau mai mulți tineri din același contingent, care, prin tradiție, nu se despărțeau, rămâneau prieteni, și îndeosebi de fete, fără ca înainte de plecarea în armată să facă o petrecere cu invitați. Mulți băieți și fete abia așteptau acest moment, pentru că se considera că cei care urmau să plece la cătănie intră în rândul bărbaților adevărați, în sat se știa de toți tinerii care plecau în slujba patriei.

În preajma acestui eveniment, a cărui veste se răspândea în tot satul, era și un sentiment de mândrie pentru că un număr de tineri pleacă în slujba patriei, dar erau și sentimente de întristare pentru părinți, mai ales în preajma și în timpul celor două războaie

Monumentul eroilor căzuți în al Doilea Război Mondial
din curtea Bisericii Ortodoxe

mondiale, pentru că frecvent se întâmpla ca de pe front, așa cum am mai arătat, multor tineri le mai venea doar vestea că au căzut în luptă, iar alții au dispărut fără a se afla vreo veste despre ei. Cei care au avut ocazia să viziteze comitirul catolic din localitate vor observa că pe monumentul din cimitir sunt un număr însemnat de nume de eroi căzuți în lupta pentru apărarea patriei.

Sentimentul patriotic deosebit de puternic, izvorât din dragostea față de patrie, față de glia strămoșească, i-a călăuzit în luptă pe ostașii armatei noastre, care nu rareori, față în față cu dușmanul, uneori mai slab înzestrați, au învins vitejește, mai ales în lupta corp la corp.

Frumoase dovezi despre bărbăția și vitejia în luptă a ostașilor noștri se pot vedea și la Muzeul Județean Arad, unde se poate vedea o fotografie a unor bărbați din Sânicolaul-Mic care au făcut parte din gărzile naționale, printre aceștia am notat numele: Romulus

Bejan, Costa Milovan, Gheorghe Florescu. O altă fotografie alăturată îl înfățișează pe Gheorghe Florescu în uniformă militară în momentul când a fost distins cu Diploma de Onoare, Medalia Ferdiand I.

În al doilea război mondial, de asemenea, un însemnat număr de tineri din Sânicolaul-Mic au fost înrolați ca militari activi, luptând vitejește până la eliberarea ultimei palme de pământ al patriei.

Am făcut doar câteva succinte referiri la cei care cu bărbăție ne-au apărat patria, faptele lor de arme fiind mult mai însemnate, o parte dintre ele au apărut mai pe larg într-o carte scrisă după cel de-al doilea război mondial, cu titlul „Drum bătut de gloanțe”. Cu toate eforturile pentru a găsi această carte, nu am putut să o găsesc.

Este vorba de tinerii primilitari din Sânicolaul-Mic care au luptat vitejește pentru apărarea orașului și a punctelor sale strategice. O frumoasă petrecere care se ținea în fiecare an era *balul vânătorilor și pescarilor*.

Se știa că multă vreme sufletul organizării acestor baluri era un iscusit vânător, Finster Ferdianand, căruia prietenii și cunoscuții îi spuneau NANDI.

Pe strada Frumoasă, nu numai prin numele pe care îl are, dar și pentru că era într-adevăr frumoasă, pe această stradă erau multe prăvălii, erau măcelării, căfane, ba chiar și două cinematografe.

Casa lui Nandi era aproape de dolmă (la margine), era pe colț, și avea prăvălie cu de toate. Balul vânătorilor se organiza la căfana lui Nandi de pe aceeași stradă, care avea o sală spațioasă, unde funcționa și cinematograful.

Balul vânătorilor era mult frecventat și de vânătorii din zonă, prieteni ai lui Nandi.

Organizarea acestui bal era obișnuită, numai că aproape de regulă invitaților li se serveau preparate din carne de vânat, iar atmosfera era deosebită prin faptul că aproape toți participanții veneau la petrecere cu o bogată tolă de glume și bancuri, unele

întâmplări adevărate, petrecute la partidele de vânatoare la care participau frecvent împreună, nu lipseau nici mascatele minciuni și laudăroșenii privind izbânzile și succesele la vânatoare, așa cum se laudau.

Vioara întâia la toate acestea era Nandi, care devenise un personaj legendar nu numai datorită iscusinței lui ca vânător, dar era și un om simpatic, foarte vesel și mereu pus pe glume.

Despre acest vânător se dusesse vestea și în satele din jurul Sânicolaului. Aproape zilnic putea fi văzut în uniformă de vânător, având mereu în preajmă un superb câine de vânatoare, care era nedespărțit de stăpânul său.

Linda era așa de bine instruită și atât de grațioasă în felul ei de se comporpta, încât i se dusesse vestea. Era așa de bine instruit frumosul animal care putea fi văzut frecvent pe stradă în misiune comandată de stăpânul său, Linda avea atârnat de gât un frumos coș împletit din nuiele, în care se găsea un bilet scris pentru prietenul său Tony, măcelarul din colț. Linda deschidea cu laba ușa măcelăriei, se strecura printre clienții din măcelărie și se oprea în fața măcelarului, care cunoștea bine calitățile deosebite ale frumosului animal. După ce o mângâia pe bot, măcelarul așeza în coș tot ce comandase prietenul său Nandi.

La întoarcere, Linda, pentru a avea și mai multă siguranță că tot ce există în coș va ajunge la stăpânul său, mânerile coșului erau bine ținute în gura iscusitului animal. Răsplata era făcută fără greș de către stăpân, spre mulțumirea celor doi.

Frumoasele partide de vânatoare se făceau într-o atmosferă veselă, se spuneau fel și fel de bancuri și, oricât de caustice erau, nimeni nu avea a se supăra.

„Un vânător se întoarce acasă obosit și fără vânat. Vecinul, medic de profesie, se amuză pe seama lui:

- N-ai ucis nimic, vecine? Nimic, nimic.

- Și ce-i de râs, doctore, vânatul nu stă pe loc ca bolnavii dumitale.”

A rămas în amintirea oamenilor din sat acel iscusit vânător

căruia dacă vroiai să-i faci cel mai mare rău, atunci să fi îndrăznit să-i strici într-un fel pofta de a ieși la vânătoare.

Cu toate că avea multe preocupări și griji cu tot ce îi rămăsese de la socrul său, un fost bun întreprinzător care plecase la veșnica odihnă, Nandi evada frecvent și, când voia să fie mai liniștit, pleca singur la vânătoare, însoțit doar de câinele său credincios, de care era foarte mândru.

Totuși, când simțea nevoia de a se tăifăsuși cu cineva, singurul și cel mai la îndemână era prietenul său Schmidt Francisk, care era, de asemenea, contaminat de această boală de care, odată prins, nu te mai poți vindeca.

Totul a decurs frumos și în deplină armonie, până într-o zi când acel vânător pasionat Nandi, întorcându-se de la vânătoare cu motoreta pe șoseaua Timișorii, în apropiere de bariera din Aradul-Nou a fost accidentat mortal de o mașină sârbească. Câinele, bunul său prieten, nu a dat voie nimănui să se apropie până la venirea membrilor familiei.

Tot timpul cât a durat priveghiul și până la așezarea în mormânt, bunul său prieten, câinele, fost mereu în preajma sa, vădit îndurerat.

Balul balurilor era socotit mai ales de către tineri *balul sportivilor*. Acest bal al tinereții era de regulă precedat de o întrecere, un meci pe teren propriu, unde se lupta ca meciul să fie câștigat de sportivii locali din echipa „Banatul” sau „Recolta”, așa erau denumite multă vreme echipele de fotbal din Sânicolaul-Mic, numai că nu întotdeauna se întâmpla așa. Duminică de duminică, pe stadionul din Sânicolaul-Mic erau frumoase întreceri sportive, bina (tribuna) era plină de suporteri.

Echipa locală era o mândrie pentru toată comuna, era sprijinită cu bani la intrare și încurajată de inimoșii suporteri locali.

Petrecerile care se organizau în urma întrecerilor sportive erau subvenționate de mulți cetățeni particulari care iubeau sportul, printre care familia Schmidt, familia Celedesș și alte familii cu stare din comună.

Terenul de fotbal al cartierului

Balul sportivilor era frecventat an de an de toți iubitorii sportului. De remarcat că în echipele de fotbal jucau un număr însemnat de sportivi din rândul populației germane. Fetele se dădeau în vânt după sportivi, una dintre ele povestea: „Ce ți-e și cu tinerețea asta, când eram tânără, nu era bal, horă sau orice petrecere unde erau îndeosebi sportivi unde să nu fiu eu înainte. Nu eram frumoasă, că eram negruță la față, dar aveam părul creț și eram așa de ciudată de pe toți îi învârteam după deget, fugeau după mine. Dar, credeți că mă prindea vreunul? Nici măcar unul, iar acum când vă povestesc, am sărit bine peste 60 de ani.”

De pe terenul de sport BANATUL din Sânicolaul-Mic s-au ridicat sportivi de valoare în domeniul fotbalului, printre care: Vasi Tudor, care a jucat și în echipa națională; Atodiresei Ioan, a jucat cu bune rezultate în echipa națională; Leac Ioan, a jucat în divizia A de la UTA; Riviș Claudiu, a jucat în divizia A la UTA.

Imediat după al doilea război, primul meci jucat de UTA a fost cu echipa „Banatul” din Sânicolaul-Mic, pe care l-a câștigat cu scorul de 3 - 2.

Toate au fost bune și frumoase până prin anii ‘50, când comuna a devenit cartier al orașului.

Nemaiavând conducere proprie, încet-încet, totul a început să se destrame.

Tribuna s-a degradat, apoi a fost furată bucată cu bucată, până a dispărut cu totul. Apoi, din lipsă de stăpân, a dispărut gardul de împrejmuire a terenului.

În anii de după revoluție, fostul teren de sport mult căutat și frecventat de tineri a devenit o imensă băltoacă, iar în prezent (anul 2002) este de neutilizat.

Despre sportivi, și mai ales despre fotbaliști, se spuneau mai în glumă, mai în serios, câteva aforisme:

„Despre fotbal spectatorul
Vrea să-ți facă-o precizare:
El se joacă cu picioarul,
Nu se joacă la picioare.”

***

„Iar acuma, când pășiți
Pe calea asta nouă,
Cu dreptul să pășiți,
Să trageți cu amândouă.”

Și aceste frumoase tradiții sportive au dispărut în ultimii ani. Așa cum au dispărut și alte baluri și petreceri, și balul tinerilor sportivi, care era o bucurie a satului, a rămas undeva în amintiri.

O petrecere de o îndelungată tradiție a fost cea care se organiza an de an pe la sfârșitul lunii octombrie și care era *balul strugurilor*.

După ce majoritatea lucrărilor în câmp și prin gospodării se apropiiau de sfârșit, la casa culturală din comună, apoi la căminul

cultural, se organiza cu mare fast balul strugurilor. Pregătirea minuțioasă a acestuia se făcea cu multă vreme înainte. Gospodarii știau că cei mai frumoși ciorchini de struguri care se obțineau fie în viile de la hotar, fie în gospodărie, se păstrau cu multă grijă pentru acest bal, care avea multiple semnificații. În primul rând, se etalau prin concurs cele mai frumoase exemplare de ciorchini care, spre mândria și lauda gospodarilor, erau apreciați așa cum se cuvine și uneori premiați după posibilități. O altă semnificație era că îndeosebi la acest bal se adunau sume apreciabile de bani atât de necesare pentru buna gospodărire a activității culturale, pentru deplasările care se făceau cu echipele culturale în diferitele localități, și în alte scopuri.

La balul strugurilor era formată, prin tradiție, din rândul celor mai buni gospodari, oameni înstăriți ai satului, o comisie de judecată și amendare a celor ce îndrăzneau să fure din strugurii care erau expuși ca la o adevărată expoziție.

A fost o vreme când oamenii bogați ai comunei se întreceau pentru a plăti sume importante de bani în urma furturilor care se făceau, uneori puse la cale chiar de ei, în felul acesta se mândreau că i-au ajutat pe organizatori la adunarea unor sume importante de bani.

Distracția era a întregii asistențe, care aprecia gestul de bunăvoință pentru scopuri culturale.

Strugurii erau păziți de cioși înarmați cu pușcă, după câte se vede din fotografia alăturată, nu se păzeau doar strugurii!

Viața culturală a satului era îmbogățită și prin respectarea tradiției de organizare a acestor baluri.

Frumoase obiceiuri s-au păstrat multă vreme ca în perioada de post, când în mod obișnuit nu se organizau baluri cu muzică, la sala culturală, la școală sau la biserică se făceau repetiții la *corurile* care existau în comună, corul bărbătesc și corul mixt, care erau apreciate nu numai în Sânicolaul-Mic, dar și în oraș și în comunele apropiate. Un iubitor al muzicii corale a fost Nicolae Adam, care la vârsta de 12 ani cânta în strană cu cântăreții bisericii, iar la vârsta

de 18 ani a dirijat corul mixt, care era fala comunei, și astăzi își mai amintesc oamenii bătrâni din cartier despre frumoasele clipe petrecute fie ca și componenți ai corului, fie asistând la frumoase programe care se dădeau aproape în fiecare duminică la sala culturală sau la căminul cultural și unde corurile, alături de alte formații, erau foarte apreciate.

Preotul dr. Nicolae Iorgovan, în perioada 1926-1940, cât a păstorit parohia din Sânicolaul-Mic, a rămas în amintirea tuturor celor care l-au cunoscut pentru felul cum se ocupa nu numai de problemele bisericii, dar era un bun organizator al activității și în comună. În acea perioadă s-a construit și casa parohială, fiind primul preot care a locuit în această casă.

Preotul Nicooae Iorgovan era stimat și de către tineri, pentru că acestora le organiza diferite seri culturale, în care fiecare avea un rol.

SANNICOLAUL-MIC. Sunt dese șezătorile culturale în comuna noastră. Pentru că vremurile și puțințele frunțașilor știu să se unească. Și apoi, datorită conducătorului sufletesc, preotului Nicolae Iorgovan, întreg satul trece printr-o transformare sufletească cu perspective îmbucurătoare. - Locuitorii încep să îndrăgească și mai mult biserica, prind gustul portului și jocului românesc, își transformă gospodăriile.

Acestea și ce o mai fi, se datoresc grijei continue, manifestată continuu, căci șezătorile în Sânicolaul-Mic se succed la timp bine măsurat și cu program îndeajuns de chibzuit, părintelui Iorgovan, care știe să antreneze la lucru.

O înălțătoare șezătoare „Concert” a avut loc, în zilele de Paști, organizată de priceputul țăran Nicolae Adam, fostul deputat, cu întreg concursul tuturor sătenilor. D. Nicolae Adam s’a dovedit pentru a nu știu câta oară un minunat organizator și un om de simțire și perseverență. Dsa a pregătit cu băieții și fetele satului două frumoase piese: „CA LA NOI ÎN SAT”, și „CĂCIULA”, în care au excelat rolurile interpretate de româncuțele: Cornelia Teodosie, Onița Strein și băieții: Vasile Putin și Petru Militar.

Frumoase cântece, ca „Foileană” și „Idilă bihoreană”, minunat executate de corul bărbătesc al bisericii ortodoxe din localitate sub conducerea părintelui N. Iorgovan.

Această îndoită petrecere națională și creștinească n'a fost lipsită nici de supremul argument: sfatul pornit din inimă, sfatul comentat al faptului, sfatul nedesmințit de fapte. Acest sfat a fost dat (și pe deplin asimilat) de directorul pensionar Iulian Pagubă, care, în virtutea inerției și frumosului obicei de a împărtăși gânduri și îndemnuri frumoase, îi vine greu să se considere pensionar. Dsa a vorbit despre potrivitul subiect: „Dragostea - virtute creștină”, achitându-se în chipul cel mai demn.

Suma de lei 3860 încasată dovedește înțelegere și asigură frumoase realizări pentru biserică, serbarea fiind dată în folosul ei.

În perioada de început al secolului XX, și populația germană avea o activitate culturală destul de bogată. Activitatea acestei etnii se desfășura sub îndrumarea școlii și a bisericii. Puținii cetățeni care au mai rămas de această etnie și care sunt mai în vârstă își mai amintesc de o sărbătoare care se ținea cu o săptămână înainte de Ispasul ortodocșilor, sărbătoare care în traducere se numea *Joia verde*.

Aceasta era amplu și minuțios pregătită. După cum știm, cea mai mare parte a populației germane locuia grupată într-o anumită zonă a cartierului, care cuprindea în principal străzile: Clopotului, Gheorghe Stoica, Pescăruș, o parte din străzile Steagului, Frunzei, Flacăra, Fadeev. În săptămâna în care se sărbătorea Joia verde, cea mai mare parte a populației germane făcea în patru colțuri de străzi adevărate capele împodobite cu verdeață și flori, tapetate cu frumoase covoare și ornamente.

În interior erau așezate tablouri cu chipul lui Iisus Hristos și al Maicii Domnului. Prima capelă era amenajată de regulă în fața bisericii catolice, de unde pleca alaiul încolonat (nemțește), adică doi cu doi, având în frunte o frumoasă cruce împodobită cu flori, apoi praporii și apoi preotul. Înconjurul se făcea de regulă intrând pe strada Pescăruș până la colț cu strada Tractorul Roșu, unde era

amenajată altă capelă. Aici, toată asistența se oprea, iar preotul făcea o slujbă și sfințea cununile din salcie și flori, în timp ce corul bisericii cânta frumoase cântece bisericesti, apoi se continua până la colț, în dreptul casei lui Piller, unde era amenajată o nouă capelă, și din nou se repeta slujba. Ultima capelă împodobită era în colț la măcelăria lui Tony, după care se mergea pe strada Frumoasă până în fața bisericii,

În ultimii ani, mai ales după 1980-1985, când populația germană a rămas din ce în ce mai puțină, sărbătoarea de Joia verde se ține în curte bisericii, înconjurându-se biserica dacă e timp frumos, iar dacă e ploaie slujba se face în biserică.

Aceste sărbători erau trăite și de alți cetățeni din Sânicolau, pentru că de regulă toate străzile pe unde se desfășurau ritualurile erau pline de oameni, în special de tineret și copii. În după-amiaza acelei zile se sărbătorea, fie în curtea bisericii, fie la sala lui Schmidt Niklos, unde cânta muzica. Nemții aveau fanfară proprie, care a mai funcționat o bună parte din perioada de după cel de-al doilea război, până în jurul anului 1950, când comuna s-a desființat și membrii componenți ai fanfarei s-au descompletat, iar alți tineri nu le-au mai luat locul. În anul 1946, din *fanfara germană* făceau parte:

Borș Iani - șef suflător,
Reinharth Victor - primaș vioară,
Reinharth - acordeon,
Hartman Iani - dubaș,
Pomersein - pistonist.

Tot în acea perioadă, în comună există o *orchestră de muzică populară*, formată în principal din țigani de pe strada Tarafului. Doar câteva nume din cei care au compus această orchestră:

Bodrogean Francisc - primaș vioară,
Mohaci Ioan - tamburină,
Birta Ioan - acordeon,
Bodrogean Gheorghe - contrabas.

Formația era angajată de regulă la toate petrecerile ce se țineau în Sânicolaul-Mic, și nu erau puține. Pentru a anunța muzicanții era necesar să se stea de vorbă cu Lae țiganul, care era socotit bulibașa țiganilor, acesta era ascultat și respectat pentru că era un om serios și de omenie.

Formațiile de muzică din localitate, mai ales fanfara germană, erau solicitate și la unele procesiuni de înmormântare.

Frumoase au fost obiceiuri păstrate din generație în generație, mai ales cele legate de portul popular.

Costumul simplu românesc nicăieri nu are atâta economie, atât în croială, cât și în culoare. Albul și negrul, simbol al zilei și al nopții, uneori și roșu lângă negru, acestea erau culorile majorității costumelor pe care le întâlneai.

Cioarecii, fie strâmți, fie largi, cămașa largă, sugrumată la mijloc de un brâu de piele sau de lână îndesată. Acestea erau, în mare, piesele unei îmbrăcămînți mult armonice, mult apreciate chiar și de străini. Despre obiceiurile locale privind modul de se îmbrăca am mai făcut referiri pe parcursul lucrării, numai că îndeosebi în jurul localităților urbane, așa cum e cazul și la noi, aceste frumuseți s-au degradat cu timpul și nu se prea știe din ce motive.

În locul tradiționalelor materiale și culori, au apărut diferite stoffe cu fel de fel de dungi și modele, uneori cu portrete draconice, pe care le poartă îndeosebi tinerii.

De multe ori când vezi asemenea veșminte de departe țipătoare, te întrebi: De ce legea nu apără vechile opere de artă ale poporului?

Fără a mai vorbi de încălțăminte, sigur, nu vom rămâne la tradiționala opincă neapărat, dar piciorul înalt al româncei, mersul ei grațios, robustețea călcăturii rare, cereau pantofi fără toc, înclinat puțin sub gleznă.

E de neimaginat o frumoasă românceuță cu furcă'n brâu de altădată pe ulițele desfundate ale satului, pe tocure înalte.

Bărbații purtau de regulă pălării, care, prin forma lor, puneau în valoare trăsăturile dure ale feței împodobite cu mustați sălbatice.

Iarna purtau căciulă de oaie jupuită, de forma unei căpițe de

fân (clăi), puțin înclinată de obicei spre dreapta, și tot de obicei căciula acoperea fruntea. Când căciula era împinsă spre ceafă, se putea lesne observa că purtătorul era vesel și pus pe petrecere și voie bună. La unele femei și îndeosebi fete, se mai adăugau și anumite materiale lucioase, care le sporeau frumoasea. Lungimea acestei țesături sporea grația pașilor în mers.

Marama era și un semn de distincție. Cine privea cu atenție costumele și cunoștea vegetația României, recunoștea cu ușurință zonele regionale ale portului.

„Românul e frate bun cu codrul”, aceasta nu este numai o vorbă întâmplătoare.

La noi s-a făcut abuz de natură în artă, în sensul bun al cuvântului. Românul știe să-njure de cele sfinte, închinându-se după aceea cu multă smerenie, deși nu se teme cu nimic de apocalipsă.

Și basmele noastre au motive exclusiv laice, care nu le fac lipsite de frumusețe.

Dar cea mai dulce și plină de multiple semnificații este *vorba românească*, a bănățenilor îndeosebi, iar în localitatea noastră, la fel. Tocmai de aceea încă de la venirea în această localitate, în urmă cu aproape 50 de ani, principala preocupare a fost de adaptare la vorba bănățeanului, care aproape la fiecare frază nu-i lipsită de făloșie. Așa după cum vom vedea și în cele ce urmează, erau și cuvinte complet străine față de cele din Ardeal și mai ales de cele din zona moților. Dialectul din Banat nu prea diferă de cel din zona Aradului, privit nu din punctul de vedere al orășeanului, ci ca locuitor al unei așezări așa cum e Sânicolaul-Mic, cu obiceiuri și tradiții populare specific sătești.

În vara anului 1953 am auzit o convorbire între două vecine pe care am reținut-o ca pe un fel de

Givan în grai bănățan

Pe laviță la uliță, în fața casei, Teta Clementina și cu dodă Catița să givăneau de mama focului.

Eu stăteam cu nasu' într-o carte și le ascultam. Parcă nu-mi venea să cred că erau multe cuvinte străine pentru urechea mea, și totuși, mă străduiam să le dibuiesc rostul.

Teta Clementina - o femeie între două vârste, bine intrată în vârsta a doua - trona discuția.

- „No, iacă numai că ce ce invârcești și ce ce sucesi și fără să baji dă samă și mintonăș îi și sară.

Le îndrugai la a mei ceva dă cină țocumpoc ‘ntr-o hărboică nu prea mare. Până să clințui ceapa și cu piparca după ce le trăsăi pă marjina șpohertului, m-am dus la ducean să cumpăr oloi și piparcă dă rântaș, că mi s-o gătat, și un font dă țucur. Până am stat și eu un pic la uliță, omu’ meu o și mârș să uge cu chiscantu îl cu ciurcă cureciu dă toamnă, ludăițăle și spinodu îl dă a doua oară, că în anu’ ăsta nu prea să omoară cu udatu’.”

Vecina, după ce ascultă cu băgare dă samă, începu a spune:

„Astăzi spălai chimeșile, că erau tare nălăuce, acuma-s mândre, să și uscară, numa’ să le încing o țără cu piglăzău’ și mi-s gata.”

Doda Catița poartă măramă cu pupi ca cafa-n lapce și zagie legată-n clici, îi mai blândă la vorbă și totdăuna îi cu ghiuță la târg.

„Tu, vecină, io mă săturai dă atâta zoală, că tătă zâua duce-n colo vină-ncoaci.

Până dusăi pruncii la obodă, pă cel mare la ișcoală, trecu vremea, după aia m-am pus și-am mulărit în cindă și să făcu miazăza.

Ascultă, tu, auzăși duba ce zâsă că tăți oamenii (bărbații) când vin acasă dă la fabrică și dă la holdă, să margă la dolmă la robotă că au ceva acolo dă tomnit, să ducă cu ei arșeie și budoce. No! o văzuși pă asta că trece pă uliță și nu știe să dea binețe.

- Ba șcie, numa’ că tare-i fudulă și țanțoșă.

- Ba la oameni (bărbați) le dă, numa’ la muieri nu dă.

- Orcum, nu-i șege mândru.

- No, vecină, hai să merem, că mai avem ceva dă trăbăluit, că niciodată nu gătam cu lucru’, că-i mai bine când vine bălana (iarna), că stăm în soba caldă lângă șpohert și mai îndrugăm lână și auzăm mâța cum toarce.”

Baş atunci să apropie un om (un bărbat):

- Sănătatce și baș bine v-am gășât.
- Unge porniș, Damaschine, că ce văd tare zorit.
- Am bădania la vercin, că-i vremea de surecit.”

A trecut multă vreme până când am priceput cu adevărat rostul unor cuvinte, care îmi erau complet străine, parcă veneau din altă limbă, ceea ce în parte poate fi adevărat, ca unele expresii să fie împrumutate, știut fiind faptul că zona Banatului o bună parte din istorie a fost sub dominație străină.

Voi reda în cele ce urmează doar câteva dintre cuvintele folosite în mod curent, mai ales de persoanele în vârstă. Sunt expresii pur bănățene, îndeosebi cele din sud de râul Mureș, dar și cele locale, care diferă de la o zonă la alta și uneori de la o localitate la alta.

Dicționar de lexic local

A

- alburiu - alb, albicios
- amăreală - supărare
- aceu - tun
- arap - om negru la culoare
- (a) arvuni - (a) da avans la cumpărare
- ai - usturoi
- alce - alte
- arondă - agrafă
- arângu - clopot

B

- bălălău - om slab, neputincios
- bucă - fesă, șold
- bină - scenă
- bădană - coadă mare

(a) brâncăli - (a) furaja
buneață - bunătate
binețe - salutări
boactăr - paznic
blid - farfurie
bumb - nasture
bucfar - registru
borș - mazăre
bulău - închisoare
baieră - curea
batăr - măcar
băgriu - salcâm
bicișele - chibrituri

C

cureci - varză
crumpi - cartofi
carfiol - conopidă
chisăliță - zamă de prune
cantă - vas pentru apă
captă - calapod
(a) cipări - (a) fotografia
ciurcă - stropitoare
cătană - soldat
cergle - popice
citov - sănătos
coșeriță - coș de mână
cinzai - chiu
(a) ciufuli - (a) batjocori
ciuh - fără urechi
cărtaș - jucător de cărți
cios - paznic
cipilică - căciuliță
căptălan - brusture

covăcie - fierărie
cușmă - căciulă
cloță - cloșcă
clonț - cioc
clici - șold
colb - praf
cifras - mândru
(a) clătări - (a) limpezi
cingălău - clopoțel
ciobote - cizme
cicernă - jgheab
ciurdă - turmă
ciripă - țiglă
(a) cuștiuli - (a) gusta
cigaie - cratiță
craclă - limonadă
cilav - bolnav

D

(a) dăbăla - (a) întrista
(a) dibui - (a) nimeri
(a) dubăli - (a) bate toba
dolmă
(a) drăcui - (a) înjura, blestema
duhan - tutun
dâmb - movilă mică
dicală - saltea
ducean - prăvălie

E

eleșteu - iaz cu pește

F

făcătură - vrajă

fală - mândrie
fălos - închipuit
(a) fești - (a) vopsi
firnais - diluant
fircăleală - scriere urâtă
(a) făgădi - (a) promite
(a) fățui - (a) finisa
firang - perdea
frăgar - dud
feștele - vopsele
(a) fărbăli - (a) vopsi
foștomoc - ghemotoc
flintă - pușcă

G

(a) găbi - (a) îngheboșa
goștie - ospeție
gubă - țigară groasă
gumă - cauciuc
(a) givăni - (a) sfătui
gilău - rindea
golumb - porumbel
gonghiță - insectă mică
gomboți - găluște

H

hăbăuc - prostănac
heaba - degeaba
(a) hibăli - (a) lipsi
hârb - vas spart
hărăbor - în putere
(a) hurduca - (a) scutura
hălos - lacom
(a) hului - (a) dărâma

hasnă - folos
(a) hăsnăli - (a) folosi
(a) hăți - (a) trage de ceva
(a) hintăli - (a) legăna

I

iuz - miros
iagă - sticlă
iosag - animale
imală - noroi

Î

(a) îmburda - (a) răsturna
(a) întoli - (a) îmbrăca
(a) înofoli - (a) îmbrăca cu haine multe

J

joardă - nuia
jele - supărare
(a) jugăni - (a) castra
jimbă - strâmbă
jubriță - bubă mică
(a) juli - (a) răni ușor

L

lăcruță - cutie
lădoc - ladă mare
larmă - gălăgie
lămpaș - felinar
lașce - tăiței
libă - gâscă
ludoc - nebunatic
lepedeu - cearcef
lărgământ - spațiu mare

leațuri - șipci

M

mădăreală - alintare

mihei - atelier

măldăreală - tencuială

(a) miji - (a) zâmbi puțin

mincinaș - imediat

mânzălău - care se ține scai

miserniță - măcelărie

(a) moșcoli - (a) murdări

mulăceag - petrecere

mojar - piuliță

musai - trebuie

mozi - cinematograf

(a) mărjăli - (a) cântări

misir - bumbac

melegar - răsadniță

măndulă - amigdală

mană - smeură

moalăr - zugrav

morminți - cimitir

mititica - închisoare

N

(a) năclăi - (a) murdări

(a) năduși - (a) respira greu

nădușală - căldură mare

năfrămuță - batistă

(a) nănăi - (a) cânta încet

ninereală - a lintare

na - dă ceva

nealcoș - mândru, închipuit

nazuri - pretenții

(a) năzări - (a) închipui ceva
nimuric - om mic
notină - mioară

O

obodă - grădiniță
(a) ogoi - (a) liniști
oloi - ulei
ortaci - prieteni
orbeț - sărac
ocean - binoclu
orbete - om necăjit
ocoș - încrezut

P

păgubos - care pierde mereu
paur - agricultor bun
pârcu - invers
(a) pârgăli - (a) face rântaș
(a) piguli - (a) aduna ceva
pecărie - brutărie
(a) pocoli - (a) împacheta
postată - parcelă
poc - pachet
podrum - pivniță
(a) păsăli - (a) potrivi
(a) pițiga - (a) ciupi
pizărăi - colindători
pârnaie - închisoare
(a) pitula - (a) ascunde, îndosi
pustușag - pustietate, loc părăsit
pustă - domeniu
placă - poftim
pup - mugure, boboc

piglăzău - călcător
pădureț - de la pădure
priculici - care umblă noaptea
pișpiric - micuț
pipă - lulea
păsulă - fasole
păuar - salcâm
pleu - tablă
pogace - pâine neagră
papricaș - tocăniță
proto - protopop

R

rablă - obiect stricat
radaș - ceva în plus
raf - cerc al căruță
răipelturi - chibrite
(a) rășpăli - (a) răzui
roșele - farduri
rampaș - vin nou
(a) răpăli - (a) repara
rudă - proțap
rudă - neam
robotă - muncă forțată
rășpălău - pilă

S

(a) strofloca - (a) ciufuli
sipcă - port-tigaret
sopon - săpun
scrobeală - apretare
strungă - gaură
slobod - liber
sălăriță - solniță

scoverzi - clătite

sărăntoc - sătac

Ș

(a) șorofăli - (a) înșuruba

(a) șucări - (a) supăra

șuște - afaceri

șuștar - găleata pentru lapte

șușter - pantofar

ștab - șef

(a) ștopoli - (a) cârpi ciorapi

șontorog - slab, șchiop

(a) șurlui - (a) spăla podeaua

șleopți - muscă mare

ștrimf - ciorap

șăgârți - ucenic

șnur - șiret

șușorcă - păpușă porumb

ștangă - rangă

ștergură - prosop

ștarfe - papuci

șiclu - staniol

ștanisla - pungă

T

tău - lac, baltă

tigaie - cratiță

tintă - cerneală

tărcat - pestriț

tină - norot

tolvai - strigăt

(a) tupăi - (a) face zgomot

(a) turăi - (a) vorbi mult

(a) trebălui - (a) lucra, munci

trocnă - guturai
trând - umed
tolcer - pâlnie
tihneală - odihnă

Ț

țacănit - fără minte
țecher - coș
țiu - cositor
țipilică - bucată de lemn
țâr - mic, slab
(a) țivli - (a) striga tare
țurcă - capră
țânc - copil mic
țucur - zahăr
țără - puțin
țâmburuș - dop mic
țângău - fecioraș
țârloaie - plânge tare

U

uliță - stradă
udătură - băutură
urlău - furaj
ujină - gustare

V

voășpir - vopese pentru sobă
vargă - nuia
vig - sul de stofă
virșli - cremvurști
vigan - vioi
vârșă - plasă de pescuit
vraf - grămadă

vârstă - dungă
(a) vântăli - (a) hoinări
văiugă - cărămidă nearsă
(a) vânzoli - (a) zbate

Z

(a) zăbuni - (a) fâstâci
zgrunțuros - aspru
zălud - nebunatic
zap - treaptă la scară
zobon - vestă țărănească
(a) zogoni - (a) goni, izgoni
zoală - muncă multă
zloată - apă murdară multă
zbeș - loc neîntreținut

După câte putem vedea, vreme îndelungată, pe lângă alte obiceiuri de muncă, localitatea a păstrat și o bogată zestre de cuvinte și expresii, în parte moștenite de la înaintași, în parte împrumutate de la cei care s-au colonizat în această localitate venind din alte zone și aducând cu ei obiceiurile și tradițiile lor. A mai împrumutat, de asemenea, expresii și obiceiuri de la alte naționalități care au trăit de secole în aceste zone.

În timp, valoarea și frumusețea portului popular tradițional s-a diminuat. Au apărut materiale pentru îmbrăcăminte din ce în ce mai diversificate și mai vii colorate, portul popular local devenind doar o amintire sau se poartă doar de cei care participă la anumite spectacole, ca dansatori și interpreți de muzică populară.

Fiii și fiicele satului s-au îndepărtat de tradițiile culturale care existau pe vremea când cântecul și jocul popular erau la ele acasă.

Parcă nici la școală nu se mai pune mare accent pe aceste tradiții. Ar fi nedrept ca ele să dispară și să devină doar o amintire.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Ciuhandu, Gheorghe, *Românii din Câmpia Aradului acum două secole, ... 1940;*
2. Fuciu, Marțian, *Municipiul Arad în anii prezentului socialist, ...;*
3. Glück, Eugen, *Mihai Viteazul și Aradul, ... 1975;*
4. Huyer, Ferdinand, *Însemnări despre populația germană, ...;*
5. Kovacs Géza, *Dezvoltarea demografică și economică a Banatului în perioada 1716-1848, ...;*
6. preot. dr. Kröuter, Franz, *Însemnări - documentări despre populația germană, ...;*
7. Popeangă, Vasile, *Preparandia din Arad, ...;*
8. Popeangă, Vasile, *Un secol de învățământ arădean: 1721-1821, ...;*
9. ing. Popescu, Nicolae, *Sfaturi pentru agricultori, Inspectoratul Agricol General, 1936;*
10. Sava, Daniel; Costa, Milovan; Străin, Florița ș.a., *Povestiri despre Sânicolau de la bătrânii satului, perioada 1953-1999, ...;*
11. Schemel, Daniel, *Însemnări istorico-monografice despre populația germană, ...;*
12. Zîrna, Gheorghe Dorel, *Șvabii - un subiect încheiat? .....;*
13. xxx *Almanahul județului Arad din 1936, Editura Concordia, Arad, ...;*

14. xxx *Alte articole, note, comentarii legate de această istorică aşezare*, ...
15. xxx *Aradul, descoperiri istorice: Arad-Gai, Aradul-Nou, Ziridava VIII*, Arad 1974;
16. xxx *Aradul, izvoarele privind istoria României*, ..., ediția I, 1964;
17. xxx *Aradul, permanență în istoria neamului*, ...,1972;
18. xxx *Arhivele Statului, documentări, 1998-1999*, ...
19. xxx *Aspecte din istoria agrară a județului Arad din 1912, partea I*, ..., ediția ....., ...,1995;
20. xxx *Biblioteca Județeană Arad, documentări și împrumuturi de cărți, 1998-1999*; .....
21. xxx *Călători străini despre țările române*, VI, volum îngrijit de Maria Holban, ...
22. xxx *Contribuția Aradului la pregătirea și înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România*, ...
23. *Ghidul Aradului*, ediția....., 1979;
24. xxx *Întâlnire cu bătrânii satului*, ianuarie 1981;
25. xxx *Mai întâi au fost țărani - documentări, perioada 1953-1999*, ...
26. *Muzeul Județean Arad, documentări, 1998-1999*;
27. xxx *Orașele și județele patriei*, Ghid, ...
28. xxx *Orele Aradului*, ...
29. xxx *Raport preliminar, săpături Vladimirescu*, 1977;
30. *România - date demografice*, Comisia Națională de Statistică, București, seria 1930, 1991, 1994;
31. xxx *Studii privind istoria Aradului*, ... 1980;
32. *Ziridava*, volumele II-VIII, ...

CUPRINS

Prologosul autorului	
CAPITOLUL I Așezarea geografică a localității	
.....	
CAPITOLUL II Considerații istorice	
.....	
CAPITOLUL III Biserica și școala	
.....	
CAPITOLUL IV Obiceiuri și tradiții locale	
.....	
Anexă - 3 hărți referitoare la localitatea Sânicolaul-Mic	
.....	
Bibliografie selectivă	